Джейн ОСТЕН

НОРТЕНГЕРСЬКЕ АБАТСТВО

Роман

(пер. Тетяна Шевченко)

Розділ I

Навряд щоб хтось, коли-небудь забачивши Кетрін Морланд у дитинстві, міг подумати, що вона народжена стати героїнею роману. Становище в суспільстві, характери її батька й матері, її особисті якості та схильності — ніщо не провіщало цього. Її батько був священиком, не затурканим і не бідним, дуже шанованим, мав звичайнісіньке ім'я Річард і не був вродливим. У нього були чималі статки, а до того ж іще дві парафії, тож тримати дочок у чорному тілі звички він не мав. Мати її була жінкою простою й практичною, вдачею добросердна і, як не дивно, на здоров'я не скаржилася. До народження Кетрін вона вже мала трьох синів, а давши життя дочці, згодом спородила на світ ще шістьох дітей, ростила їх усіх і насолоджувалася добрим здоров'ям. Родину, що має десятьох дітей, завжди називають чудовою родиною, де голів, рук і ніг цілком достатньо; але Морланди не могли претендувати на цей епітет, бо вони аж ніяк не вирізнялися привабливою зовнішністю; і Кетрін упродовж багатьох років була такою ж незугарною, як і кожен з них. Вона була дуже худа й незграбна, шкіра — бліда, волосся — темне і пряме, риси обличчя — грубі, а щодо її вдачі, то вона ще менше пасувала для героїні роману. Їй завжди подобались усі хлопчачі ігри; крикетові вона віддавала перевагу не тільки перед ляльками, але навіть перед такими більш піднесеними дитячими

розвагами, як виховання мишеняти, годування канарейки чи поливання трояндового куща. Праця в садочку була їй справді не до смаку, а якщо вона й збирала квіти, то робила це ніби на зло — принаймні так могло здатися, судячи з того, що вона завжди зривала саме ті квіти, торкатися яких їй забороняли. Такими були її схильності. І так само мало обіцяли її здібності. Вона ніколи не могла щось вивчити чи зрозуміти, перш ніж хтось їй пояснить, — а часом і після того, бо вона подеколи бувала неуважною, а інколи навіть тупуватою. Упродовж трьох місяців мати втовкмачувала їй у голову "Прохання жебрака", і все ж її молодша сестра Саллі декламувала цього вірша краще. Не те щоб Кетрін була безнадійно недолугою — зовсім ні. Байку про "Зайця та його друзів" вона вивчила так само швидко, як це зробила б кожна англійська дівчинка. Мати хотіла, щоб вона навчалася музиці. І Кетрін була впевнена, що уроки музики їй сподобаються — адже вона так любила барабанити по клавішах старих занедбаних клавікордів. Отже, у вісім років вона почала вчитися музиці. Вона провчилася рік, і їй забракло сили; і місіс Морланд, яка ніколи не примушувала своїх дочок робити те, до чого в них не було здібностей чи бажання, дозволила їй покинути музику. День, коли Кетрін розсталася з учителем музики, був одним із найщасливіших у її житті. Здібності дівчини до малювання теж не були винятковими, хоча, коли їй щастило випросити в матері конверт від листа чи якийсь інший клаптик паперу, вона використовувала його до самих країв, малюючи будиночки й деревця, курочок і курчаток, які мало чим відрізнялись одне від одного. Писати й рахувати її вчив батько, а уроки французької мови їй давала мати. Її успіхи не були блискучими, і вона всіляко ухилялася від занять. Але що за характер це був — дивний, незбагненний! За всіх ознак зіпсованості вона, проте, не була злою чи жорстокою, тільки подеколи бувала впертою, майже ніколи ні з ким не сварилася, була доброю з дітлахами, якщо не брати до уваги того, що інколи їй були властиві спалахи тиранства. Вона росла, однак, галасливою й

пустотливою дитиною, відчувала огиду до чистоти й порядку і над усе на світі любила скочуватися по зеленому схилу пагорка за будинком.

Такою була Кетрін Морланд у десять років. У п'ятнадцять років вона погарнішала, почала завивати волосся й мріяти про бали. Її обличчя округлилося, на щоках з'явився рум'янець, і її риси пом'якшали; очі стали виразнішими, а фіґура — більш гармонійною. Вона перестала бути нечепурою й почала стежити за собою, зробившись не тільки гарненькою, але й охайною. І тепер їй було приємно чути розмови батька й матері щодо її зовнішності. "Кетрін починає виглядати зовсім непогано. Тепер вона майже гарненька!" — чула вона час від часу. І яке це було задоволення! Виглядати майже гарненькою для дівчини, яку упродовж перших п'ятнадцяти років життя вважали гидким каченям, — втіха значно відчутніша, ніж усі втіхи разом узяті, які випадають на долю дівчинки, що вродилася кралею.

Місіс Морланд була дуже доброю жінкою і хотіла, щоб її діти мали все, що їм слід мати. Але головний її клопіт полягав у тім, що вона народжувала й виховувала дітей, тож старші доньки опинялися мимохіть полишеними на самих себе. І тому було не дивно, що Кетрін, від природи позбавлена всього героїчного, у чотирнадцять років віддавала перевагу крикету, бейсболу, їзді верхи та прогулянкам перед читанням, принаймні перед серйозним читанням. Бо вона була не від того, щоб узяти до рук якусь книжку із захопливими розповідями. Але між п'ятнадцятьма й сімнадцятьма роками вона почала готуватися стати героїнею. Вона прочитала всі твори, що їх належало прочитати героїням романів, яким необхідно мати запас цитат, таких корисних і втішливих у їхньому житті, що дуже мінливе в їхньому віці.

Від Поупа вона навчилася засуджувати тих, хто,

Прикинувшись нещасним, вислизнути прагне…

Від Ґрея дізналася, що

Самотньо квітне так багато квітів,

Втрачаючи в повітрі запах свій.

Томсон відкрив їй, що

Це так чудово…

Вчити молодих стріляти!

А з творів Шекспіра вона дістала величезний запас відомостей, і, зокрема, що

Найнепомітніша дрібниця

Не менше переконує ревнивця,

Ніж докази, що у Святім письмі;

що

Маленький жук, розчавлений ногою,

Таке ж страждання відчуває,

Як і гігант, що розстається зі своїм життям;

і що

Молода закохана жінка завжди виглядає

Неначе статуя Терпіння,

Що посміхається до Горя.

Щодо цього її успіхи були цілком задовільними, як і щодо багато чого іншого. Бо, хоч вона й не вміла писати сонети — вона привчила себе їх читати. І хоч їй, напевно, не судилося викликати захоплення у публіки виконанням на фортепіано прелюдії, яку сама написала, вона, однак, уміла подовгу слухати гру інших музикантів. Найвразливішим місцем Кетрін було малювання, на якому вона зовсім не розумілася — аж так, що її вміння малювати забракло б навіть на те, щоб зробити побіжний начерк профілю коханого. І, коли б вона й зробила таку спробу, все одно ніхто не сказав би, як невдало він виконаний. Тут вона не могла змагатися з жодною героїнею роману. Але досі про цю ваду вона навіть не знала, бо в неї не було коханого і їй нічого було намалювати. Попри те, що їй уже виповнилося сімнадцять років, вона ще не зустріла вартого уваги юнака, який міг би полонити її серце, і жодного разу ніхто в неї не закохувався і навіть не захопився, бодай би на одну мить. Це й справді було дивним! Але чимало дивних речей можна пояснити, якщо дошукатися їх причин. Поблизу не було жодного лорда і навіть жодного баронета. Серед знайомих Морландів не було жодної родини, яка б виховала знайденого на порозі свого будинку хлопчика невідомого походження. У її батька не було вихованця, а місцевий сквайр не мав дітей.

Але якщо юній дамі судилося стати героїнею, вона нею стане, — дарма що її підвели сорок родин, які живуть по сусідству. Щось неодмінно станеться, і герой опиниться на її шляху.

Містер Аллен, якому належали майже всі землі навколо Фуллертона — села в Вілтширі, де жили Морланди, мав вирушити до Бата для лікування подагри; і його дружина, добросердна жінка, яка дуже любила міс Морланд і, мабуть, здогадувалася, що коли з юною леді не трапляється ніяких пригод у рідному селі, то їх слід шукати десь-інде, запросила Кетрін поїхати разом з ними. Містер і місіс Морланд поставилися до цього запрошення цілком прихильно, а Кетрін була дуже задоволена.

Розділ II

До всього того, що вже було сказано про зовнішність і розумові здібності Кетрін Морланд у ту пору її життя, коли вона мала зазнати пригод, перебуваючи півтора місяця в Баті, читачеві можна повідомити — на той випадок, якщо наступні сторінки не дадуть йому певного уявлення про її душу, — що в неї було ніжне серце, відкрита й весела вдача, позбавлена будь-якої зарозумілості чи манірності, невимушені манери, які ще донедавна виказували дитячу незграбність і сором'язливість, приємне обличчя, що інколи здавалося навіть гарненьким, і, як і в багатьох сімнадцятилітніх дівчат, багато в чому недосвідчений розум.

Що ближчою була хвилина від'їзду, то більше непокоїлася місіс Морланд. Її люба Кетрін за час жахливої розлуки могла наразитися на безліч небезпек. Материнське серце млоїли погані передчуття, а в останні два-три дні перед від'їздом дочки у неї раз по раз наверталися на очі сльози. І, звичайно, під час прощальної розмови з материнських мудрих уст повинна була злетіти найважливіша й найкорисніша порада. У таку хвилину з її душі не могло не вихопитися застереження щодо підступних лордів і баронетів, які тільки про те й думають, щоб заманити юних дівчат до своїх віддалених маєтків. Та й чом би про це не думати? Але місіс Морланд так

мало знала про лордів і баронетів, що навіть не мала уявлення про їхню зіпсованість і не підозрювала про лихо, що його вони могли завдати її дочці своїми підступами. Її застереження обмежилися такими словами:

— Будь ласка, Кетрін, йдучи з балу, тепло закутуй шию, і мені б хотілося, щоб ти записувала свої витрати — я дам тобі для записів оцю маленьку книжечку.

Саллі, чи, вірніше, Сара (бо яка ж юна дама, що належить до кола незаможних дворян, досягнувши шістнадцяти років, зберігає своє справдешнє ім'я?), судячи з усього, мала стати на цей час близькою подругою й повірницею своєї сестри. Проте, хоч як це дивно, вона не наполягала на тому, щоб Кетрін надсилала їй листи з кожною поштою, і не взяла з неї обіцянки розповідати їй про кожного нового знайомого і про кожен поворот цікавої розмови. Фактично в усьому, що стосувалося цієї важливої поїздки, Морланди виявили спокій і помірність, цілком властиві звичайним почуттям у звичайних людей, аж ніяк не схожі на ті вишукані почуття й піднесені переживання, які зазвичай відчуває героїня роману, уперше покидаючи рідну домівку. Її батько, замість того щоб дати їй банківський ордер на необмежену суму або хоча б чек на сто фунтів стерлінґів, дав їй лише десять гіней, пообіцявши прислати ще, коли буде потрібно.

За таких невиразних обставин відбулася розлука й почалася поїздка. Вона минала в приємному спокої і без небезпечних пригод. Мандрівникам не загрожували розбійники або ж буря, а їхня карета так і не перекинулась, аби з'явилася нагода познайомитися з героєм. У дорозі їм не довелося зазнати ніяких тривог, окрім побоювання місіс Аллен, що вона залишила в готелі свої черевики — побоювання, на щастя, не підтвердилось.

Вони приїхали до Бата. Кетрін була на сьомому небі. Вона звертала увагу то на одну, то на іншу привабу мальовничих околиць міста й вулиць, якими вони проїхали до готелю. Вона сюди їхала для того, щоб відчувати втіху, і була тепер щаслива.

Їх улаштували в зручних кімнатах на Палтні-стріт.

Тепер слід якось охарактеризувати місіс Аллен, щоб читач міг зрозуміти, якою мірою вчинки цієї особи, що їх можна пояснити її безцеремонністю, вульгарністю чи підозрілістю, сприятимуть розвитку головної життєвої драми героїні (тобто у який саме спосіб — перехоплюючи листи дівчини, якою опікувалася, зводячи на неї обмову чи вигнавши з дому — місіс Ален зуміє в останньому томі роману довести бідолашну Кетрін до притаманних життю героїні жахливих негараздів.

Місіс Аллен була однією з багатьох осіб жіночої статі, товариство яких ні в кого не викликає ніяких емоцій, окрім подиву, що у світі знайшлися чоловіки, здатні аж так захопитися ними, щоб одружитись. Серед інших жінок вона не вирізнялася ні вродою, ні талантами, ні освіченістю, ні вишуканим вихованням. Панські замашки, млява й бездіяльна доброчинність і безтурботність — ось якості, якими вона привернула до себе розумного й освіченого чоловіка, котрим був містер Аллен. В одному вона була корисна для Кетрін: відрекомендувати юну даму у світському товаристві, бо не менш, ніж юна дама, вона прагнула всюди побувати й на все подивитись. Понад усе її цікавили нові моди. Вона була в полоні невинної пристрасті вишукано вдягатись. Тому знайомство нашої героїні зі світським товариством затрималося на три-чотири дні, протягом яких було з'ясовано, що нині переважно носять, а після цього для місіс Аллен була пошита наймодніша сукня. Кетрін також дещо собі купила, і, коли всі справи були залагоджені, настав нарешті знаменний вечір,

коли вона мала вперше з'явитись у Верхніх залах. Її волосся було підстрижене й укладене найкращим перукарем, її одягли з усією ретельністю, і, як запевняли місіс Аллен і покоївка, вона виглядала якнайліпше. Підбадьорена їхньою оцінкою, Кетрін сподівалася розчинитися з-поміж присутніх, не давши приводу своєю зовнішністю для якихось зауважень. Звісно, їй було б дуже приємно викликати у когось захоплення, але про це вона й не мріяла.

Місіс Аллен чепурилася так довго, що вони увійшли до бальної зали доволі пізно. Сезон був у розпалі, людей у залі було повно, і дві леді протискувались уперед самі, бо містер Аллен рушив прямісенько до кімнати для гри в карти, полишивши дам напризволяще. Місіс Ален пройшла повз гурт чоловіків біля входу зі швидкістю, яку тільки могла розвинути, приділяючи більше уваги своїй новій сукні, ніж молодій супутниці. Кетрін, однак, вчепилася у неї, тримаючи свою покровительку під руку так міцно, що їх не могла роз'єднати загальна товкотнеча. Але, на її превелике здивування, вона побачила, що, просуваючись углиб зали, вони зовсім не виходять з натовпу. Навпаки, юрба навколо них, здавалось, щільнішала. Вона сподівалася, що, достатньо відійшовши від дверей, вони легко знайдуть собі зручне місце й зможуть спостерігати за танцями. Але сталося зовсім інакше; і, хоч завдяки невтомній енергії місіс Аллен вони дісталися до найбільш віддаленої від дверей місцини, їхнє становище, проте, не зазнало змін: вони, як і до того, нічого не бачили, окрім пір'їн на головах деяких дам. Вони продовжували просуватись уперед в пошуках кращого місця. І вдаючись раз по раз до сили й спритності, потрапили нарешті до проходу позаду найвищої лави. Тут людей було менше, ніж унизу, і звідси міс Морланд змогла нарешті окинути оком усе товариство, що перебувало під нею, і всі перешкоди, які вона щойно подолала. Вид був чудовий, і вперше за цей вечір вона відчула себе на балу. Їй дуже хотілося танцювати, але ні з ким

у залі вона не була знайома. Місіс Аллен робила все, що могла зробити за таких обставин, час від часу кажучи спокійним голосом:

— Мені б так хотілось, моя люба, щоб ви змогли взяти участь у танцях! Якби тільки для вас знайшовся партнер!

Упродовж якогось часу її юна подруга була їй вдячна за співчуття, але ці фрази повторювались так часто й пуття з них було так мало, що зрештою вони почали дратувати Кетрін і їй набридло на них відгукуватись.

Вони, однак, недовго насолоджувалися затишним місцем нагорі, яке їм нелегко дісталось. Незабаром усі пішли пити чай, і їм довелося протискуватися туди разом з усіма іншими. Кетрін уже відчувала певне розчарування: вона втомилася від того, що з усіх боків її раз по раз штовхали люди з малоприваблівими обличчями, серед яких вона була такою чужою, що навіть не могла відвернути свою увагу від незручності тисняви, обмінюючись з присутніми короткими зауваженнями. І коли вони нарешті дісталися чайної кімнати, неможливість приєднатися до якихось знайомих, з кимось привітатись або попросити якогось джентльмена допомогти відчувалась особливо гостро. Містера Аллена ніде не було. І, не знаючи, що робити далі, вони були змушені присісти скраєчку столу, навколо якого вже зібралася велика компанія, яка також не знала куди себе діти і розмовляла лише поміж себе.

Перше, що зробила місіс Аллен, як тільки вони сіли, так це привітала себе з тим, що їй пощастило вберегти свою нову сукню.

— Було б просто жахливо, коли б її порвали, — сказала вона, — ти згодна? Це ж такий тонкий муслін! Як на мене, у всій залі немає нічого подібного, запевняю!

— Як прикро, — прошепотіла Кетрін, — що з-поміж усіх немає жодної знайомої людини!

— Так, моя люба, — байдуже відгукнулась місіс Аллен, — це й справді дуже прикро.

— Що ж нам робити? Леді й джентльмени за цим столом позирають на нас так, нібито дивуються, що ми сюди сіли. Ми наче набиваємося їм у компанію.

— Так, справді. Це дуже неприємно. Мені б хотілося, щоб у нас тут було багато знайомих.

— Якби їх було хоч трохи! Тоді ми принаймні могли б підійти до когось.

— Ти маєш рацію, моя люба. Коли б ми тут когось знали, ми одразу підійшли б до них. Минулого року тут були Скіннери. Якби ж то вони й зараз тут були!

— Може, тоді нам краще піти звідси? Бачите, нам навіть не пропонують чаю.

— Справді, не пропонують. Яке неподобство! Але, гадаю, нам краще посидіти тут. У такій юрбі просто неможливо дихати. Як виглядає моя зачіска, люба? Хтось мене дуже штовхнув, і я злякалась, що вона розсиплеться.

— Ні, запевняю вас, з нею все гаразд. Але, люба місіс Аллен, хіба й справді серед усієї цієї юрби ви не знаєте жодної людини? На мою думку, ви маєте бути з кимось знайомі!

— Слово честі — ні з ким! Мені б самій цього хотілося. Було б чудово, коли б у мене тут з'явилося багато знайомих і я змогла б знайти вам партнера для танців. Я так хотіла, щоб ви потанцювали. Але погляньте на цю дивну жінку! Ну ж бо й сукня! Таких уже давно не носять. Подивіться на її спину!

Через деякий час один з їхніх сусідів по столу запропонував їм чаю. Вони взяли його з вдячністю, що стало початком обміну люб'язностями між ними та цим джентльменом, а потім протягом усього вечора, після того як уже післязакінчення танців їх розшукав містер Аллен, з ними більше ніхто не розмовляв.

— Сподіваюсь, міс Морланд, — сказав він, з'явившись, — бал вам сподобався.

— Так, дуже сподобався, — відповіла Кетрін, прикриваючи рота, щоб приховати позіх.

— Мені дуже шкода, що вона не танцювала, — сказала його дружина. — Було б добре, коли б ми знайшли для неї партнера. Я вже казала їй, яка б то була втіха, коли б Скіннери приїхали сюди цієї зими, а не минулої, або коли б Перрі завітали сюди, адже вони хотіли приїхати. Кетрін могла б танцювати з Джорджем Перрі. Шкода, що в неї не знайшлося партнера!

— Наступного разу, сподіваюсь, усе буде краще, — утішив їх містер Аллен.

Коли танці закінчились, юрба почала розходитися, і в тих, хто залишився, з'явилася можливість вільно прогулюватися по залу. І ось для героїні, яка досі грала не дуже помітну роль у подіях цього вечора, настав час, коли б вона могла привернути увагу і викликати захоплення. З кожною хвилиною людей ставало все менше, й чарівність Кетрін ставала все помітнішою. Тепер її бачили багато молодих чоловіків, які раніше до них не наближувалися. Проте жоден з них не виказав захоплення, ніхто не назвав Кетрін богинею, і в залі не загомоніли з приводу появи нікому не знайомої красуні. Проте Кетрін дуже гарно виглядала, і коли б присутні бачили її три роки тому, зараз вони б вважали її чарівною.

І все ж таки хтось на неї прихильно подивився: вона сама чула, як два джентльмени назвали її гарненькою дівчиною. Ці слова, як і належало, добре подіяли: бал одразу ж здався їй набагато приємнішим, ніж досі. Її невибагливе марнолюбство було потішене. Невигадливий комплімент з вуст двох молодиків був їй приємнішим, ніж справжній героїні — п'ятнадцять сонетів, що оспівують її красу. І вже до кінця вечора вона відчувала вдячність до всіх присутніх і була цілком задоволена цим проявом уваги до її особи.

Розділ III

Кожен ранок тепер був присвячений якомусь регулярному заняттю: треба було то побігати по крамницях, то оглянути нову частину міста, то відвідати Галерею-бювет, де вони прогулювалися майже впродовж години, розглядаючи зустрічних, але не маючи можливості ні з ким заговорити. Найбільшим бажанням місіс Аллен було, як і раніше, мати широке коло знайомств у Баті, і вона це повторювала щоранку, щоразу, коли якась обставина нагадувала їй, що вона тут нікого не знає.

Вони побували в Нижніх залах; і там доля була більш ласкавою до нашої героїні. Розпорядник відрекомендував їй партнера по танцях — молодика на ім'я Тілні, якого можна було назвати справжнім красенем. Він був двадцяти чотирьох — двадцяти п'яти років, досить високий на зріст, зі шляхетною поставою, з приємними рисами обличчя і гострим, жвавим поглядом. Його поводження було бездоганним, і Кетрін одразу ж відчула до нього симпатію. Під час танцю вони майже не могли розмовляти. За чайним столом вона переконалась, що перше враження було справедливим. Він говорив жваво й невимушено, і в його поведінці відчувалися жартівливість і лукавство, які збуджували її цікавість, хоча вона й не могла їх добре втямити. Поговоривши деякий час про те, що їх безпосередньо оточувало, він раптом сказав:

— Я дуже неуважний партнер у танцях, мем. Стільки часу минуло, а я так і не спитав, чи давно ви в Баті, чи бували тут раніше, чи були ви у Верхніх залах, у театрі, в концертах, і яке загальне враження справило на вас це місто. З мого боку це було дуже негарно. Але зараз, коли ваша ласка, чи не могли б ви дати мені відповідні роз'яснення? Якщо ви не заперечуєте, я відразу візьмусь до справи.

— Вам нема чого турбуватися з цього приводу, сер.

— Запевняю вас, міс, що це не завдасть мені жодного клопоту. — І, відбивши на обличчі нерухому манірну посмішку, він спитав більш високим голосом: — Чи ви вже давно в Баті, міс?

— Близько тижня, сер, — відповіла Кетрін, намагаючись утриматися від сміху.

— Справді?! — вигукнув він з нарочитим здивуванням.

— Чому ви дивуєтесь, сер?

— Безперечно, ви маєте рацію, — відповів він звичайним тоном. — Але ж треба було висловити з приводу вашого приїзду якесь почуття. А за подібних обставин подив є цілком доречним і не поступається жодному іншому почуттю. Але продовжімо. Чи ви колись бували тут раніше, міс?

— Ніколи, сер.

— Он як! А чи удостоїли ви своїм відвідуванням Верхні зали?

— Так, сер, я була там минулого понеділка.

— А чи були ви в театрі?

— Так, сер, я дивилася спектакль у вівторок.

— А в концерті?

— Так, сер, у середу.

— Чи сподобався вам Бат?

— Так, дуже сподобався.

— Тепер мені треба безглуздо усміхнутись, після чого ми знову зможемо поводитися поважно.

Кетрін відвернулася, не знаючи, чи може вона розсміятися.

— Здогадуюсь, що ви про мене думаєте, — серйозно сказав він. — Завтра ви відгукнетесь про мене в вашому щоденнику не дуже схвально.

— У моєму щоденнику?

— Так. Я точно знаю, що ви там напишете. "П'ятниця. Відвідала Нижні зали. Надягла мережану муслінову сукню з синьою облямівкою, прості чорні туфлі; чудово виглядала. Мене втомив своїм товариством якийсь дивний недоумкуватий юнак, який танцював зі мною і дратував мене своїми нісенітницями".

— Повірте, у мене й на думці не було нічого подібного!

— Хочете, я вам скажу, що вам слід мати на думці?

— Якщо вам завгодно.

— "Танцювала з дуже милим молодим чоловіком, якого мені відрекомендував містер Кінг. Довго з ним розмовляла — він здався мені надзвичайно обдарованим; сподіваюсь познайомитися з ним ближче". Мені б хотілося, міс, щоб ви написали саме так.

— А якщо я не веду щоденника?

— Тоді ви не сидите в цій кімнаті, а я не сиджу поряд з вами. Ці два твердження є такими ж незаперечними. Не ведете щоденника! Але як тоді ваші кузини, яких немає з вами, уявлять собі ваше життя в Баті? Як ви зможете розповісти належним чином про всі люб'язності й компліменти, що ви їх почули, якщо не будете щовечора занотовувати їх до щоденника? Як ви зможете запам'ятати з усіма подробицями

свої різноманітні вбрання, своє самопочуття, свої зачіски? Ні, міс, я не настільки необізнаний зі способом життя юних леді, як вам хотілось би думати. Тільки завдяки похвальній звичці вести щоденник дами здатні так чудово писати, мають такий хороший стиль. Кожен погодиться, що писання вишуканих листів — талант переважно жіночий. Звісно, певне значення має й природа, але я впевнений, що їй істотно сприяє ведення щоденника.

— Я іноді замислювалася, — з сумнівом сказала Кетрін, — чи справді це так, що жінки пишуть листи набагато краще за чоловіків. Щиро кажучи, я не впевнена, що тут перевага завжди належить моїй статі.

— Наскільки я можу судити, жінки звичайно пишуть листи бездоганно, якщо не зважати на три маленькі вади.

– І що ж це за вади?

— Беззмістовність, повна неувага до пунктуації і купа граматичних помилок.

— Он як? Слово честі, мені, напевно, не слід було заперечувати ваш комплімент! Ви не занадто високої думки щодо жінок.

— Відтепер я не буду вважати неспростовним, що жіночі листи кращі за чоловічі, так само як і те, що жінки краще співають у дуетах або краще малюють пейзажі. У будь-якій справі, де потрібен вишуканий смак, перевага поділяється між обома статями рівномірно.

Наразі їхню розмову перервала місіс Аллен.

— Кетрін, люба, — сказала вона, — зробіть ласку, витягніть шпильку з мого рукава. Боюся, вона вже прорвала дірку. Я б дуже засмутилася, адже це моя улюблена сукня, хоча тканина коштувала всього по дев'ять шилінґів за ярд.

— Саме так я й подумав, мем, — сказав містер Тілні, розглядаючи тканину.

— Ви розумієтеся на муслині, сер?

— Так, і дуже добре. Я завжди сам собі купую краватки, і в цій справі я вважаюся знавцем. Моя сестра часто доручає мені вибрати їй сукню. Нещодавно я їй купив одну, і всі дами, які її бачили, визнали, що я зробив чудову покупку. Я заплатив усього по п'ять шилінґів за ярд, а це був справжній індійський муслін.

Місіс Аллен була приголомшена його здібностями.

— Чоловіки зазвичай так погано знаються на таких речах! Я ніколи не навчу містера Аллена відрізняти одну мою сукню від іншої. Ваша сестра, сер, певно, дуже вами дорожить.

— Сподіваюся, що це так, мем.

— А скажіть, сер, будьте такі ласкаві, що ви думаєте про сукню міс Морланд?

— Вона дуже гарна, мем, — сказав він, серйозно її розглядаючи, — але, гадаю, на неї погано подіє прання. Тканина дуже збіжиться.

— Як ви можете, — сказала Кетрін, сміючись, — так... — вона мало не сказала "прикидатися".

— Я цілком з вами згодна, сер, — відповіла місіс Аллен. — Я казала міс Морланд те саме, коли вона її купувала.

— Знаєте, мем, муслін завжди може на щось згодитись. Міс Морланд зможе зробити з нього хустку, чепець або накидку. Муслін ніколи марно не пропаде. Моя сестра казала це, мабуть, разів сорок, коли купувала більше тканини, ніж їй було потрібно, або невдало розрізала її на клапті.

— Бат — чарівне місто, сер. Тут стільки чудових крамниць. На жаль, ми живемо в такій глушині. Звичайно, у нас є дуже гарні крамниці й у Солсбері, але туди так важко діставатись. Вісім миль — шлях не близький. Містер Аллен каже, що навіть дев'ять і що так виміряно, але я впевнена, що там не може бути більше восьми. Однак я так втомлююся — повертаюся звідси зовсім знесиленою. А тут вийдеш за поріг, і через п'ять хвилин маєш усе, що тобі потрібно. Містер Тілні був достатньо чемним, щоб удати, нібито йому цікаво її слухати. І вона говорила з ним про муслін, доки знову не почалися танці. Слухаючи їхню розмову, Кетрін подумала, що він надто поблажливий до слабкостей інших.

— Про що це ви так серйозно замислилися? — спитав він, коли вони повертались до танцювальної зали. — Сподіваюся, не про вашого партнера, бо, судячи з того, як ви хитаєте головою, ваші думки вас не тішать.

Кетрін зашарілась і відповіла:

— Я взагалі ні про що не думала.

— Це дуже мудро з вашого боку. Але мені було б приємніше, коли б ви відверто мені сказали, що не хочете відповідати на моє питання.

— Що ж, не хочу!

— Дякую вам. Невдовзі ми добре узнаємо одне одного, і я дістану право вас під'юджувати. Ніщо у світі так не сприяє близькому знайомству.

Вони знову почали танцювати. І, коли бал закінчився, розсталися з бажанням — принаймні з боку дами — продовжити знайомство. Чи думала вона про нього, коли пила тепле вино з водою і лягала спати, мріючи побачити його уві сні, — важко сказати напевно. Але я сподіваюсь, що вона згадала про нього лише коли засинала або в ранковій дрімоті, бо, згідно з думкою знаменитого письменника,[1] юній дамі не гоже закохуватися, доки джентльмен їй не освідчиться, і, отже, їй не слід думати про нього, перш ніж стане відомо, що він думає про неї. Містерові Аллену, мабуть, ще не спадало на думку, чи стане містер Тілні думати про Кетрін і чи закохається він у неї, але він не заперечував проти нового знайомства своєї юної підопічної. Ще на початку вечора він не полінувався довідатися про її партнера і дістав про нього цілком схвальні відомості, згідно з якими містер Тілні був священиком і походив з дуже шановного сімейства в Глостерширі.

Розділ IV

Наступного дня Кетрін з особливим нетерпінням заквапилася до Галереї, сподіваючись ще вранці побачити там містера Тілні й готуючись зустріти його з усмішкою. Але їй не було потреби усміхатися — містер Тілні не з'явився. У будь-яку годину дня, тоді, коли в Галереї збиралося найбільше людей, там можна було помітити будь-кого, але не містера Тілні. Щохвилини безліч людей заходило й виходило, підіймалось і спускалося сходами, — людей, до яких усім було байдуже і яких ніхто не хотів бачити. І тільки його не було.

— Яке чудове місто Бат, — сказала місіс Аллен, коли вони сіли біля величезного годинника, втомившись від гуляння по залі. — І як було б приємно, коли б у нас тут були знайомі!

Вона досить часто висловлювала це побажання, але й цього разу в місіс Аллен не було жодних підстав сподіватися, що доля буде більш прихильною до неї. Але, як нас учили: "Що б не було, ніколи не втрачай надії", бо: "Будь наполегливим — і збудуться всі мрії", і наполегливості, з якою вона щодня бажала те саме, судилося зрештою дістати справедливу нагороду, бо не минуло й десяти хвилин, як дама приблизно того ж віку, що й місіс Аллен, яка сиділа неподалік від неї і протягом кількох хвилин уважно її розглядала, раптом якнайлюб'язніше звернулася до неї з такими словами:

— На мою думку, мем, я не могла помилитись. Відтоді як я мала приємність вас бачити, минуло багато часу, але чи не Аллен ваше прізвище?

Коли на це питання охоче відповіли, незнайомка повідомила, що її прізвище Торп. І місіс Аллен одразу ж упізнала риси своєї близької подруги, з якою вчилася в одній школі і з якою, після того як вони обидві вийшли заміж, бачилася лише один раз, до того ж багато років тому. Вони дуже зраділи цій зустрічі, як і слід було сподіватися, беручи до уваги, що протягом останніх п'ятнадцяти років їх цілком задовольняло те, що вони нічого не знали одна про одну. Були сказані компліменти з приводу того, що кожна з них чудово виглядає. І, зазначивши, як багато часу спливло відтоді, як вони бачилися, якою несподіванкою є для них ця зустріч у Баті і як приємно побачити давнього друга, вони почали розпитувати й розповідати про свої родини, сестер і кузин, говорячи одночасно, з більшим бажанням ділячись відомостями, ніж їх отримуючи, і майже не слухаючи одна одну. У цій бесіді, однак, місіс Торп мала одну істотну перевагу

над місіс Аллен — вона могла говорити про своїх дітей. І, коли вона розповідала про таланти синів і вроду дочок, повідомляла про їхні заняття та плани на майбутнє — що Джон учиться в Оксфорді, Едвард працює на кравецькому підприємстві "Мерчент Тейлорз", а Вільям плаває в морі і що всіх трьох їхні знайомі поважають і цінують більше, ніж будь-кого в цілому світі, — місіс Аллен, яка не мала подібної втіхи і можливості ділитися ними з недовірливою та байдужою подругою, була змушена сидіти мовчки й удавати, нібито вона прислухається до всіх цих материнських звірянь, радіючи, однак, спостереженню, яке невдовзі відкрилося її проникливим очам, що мереживо на ротонді місіс Торп принаймні удвічі дешевше, ніж те, що носить вона сама.

— А ось і мої любі дівчатка! — вигукнула місіс Торп, показуючи на трьох гарненьких дівчаток, які йшли в її бік, тримаючись за руки. — Люба місіс Аллен, я прагну вам їх відрекомендувати. Вони будуть щасливі з вами познайомитись. Найвища — Ізабелла, моя старша. Вона чарівна, еге ж? Інші теж усім дуже подобаються, але Ізабелла, на мою думку, найвродливіша.

Панночки Торп були відрекомендовані. І міс Морланд, про яку на деякий час забули, також була відрекомендована. Її прізвище, здавалось, приголомшило їх усіх. І після кількох люб'язних фраз старша із сестер Торп голосно сказала до інших:

— Як міс Морланд схожа на свого брата!

— Справді, просто копія! — вигукнула мати, а потім кожна повторила двічі чи тричі:

— Я б одразу здогадалася, що це його сестра, хоч би де я її зустріла!

У першу мить Кетрін нічого не могла збагнути. Але щойно місіс Торп і її дочки почали розповідати історію свого знайомства з містером Джеймсом Морландом, вона згадала, що її старший брат нещодавно заприятелював з юнаком на прізвище Торп, який учився з ним у одному коледжі, і провів останній тиждень різдвяних канікул у його домі неподалік від Лондона.

Як тільки все з'ясувалося, панночки Торп виявили найпалкіше бажання познайомитися з нею ближче, бо дружба між їхніми братами вже майже зробила їх подругами, і так далі, і таке інше. Кетрін, якій було дуже приємно це почути, відповіла з усією люб'язністю, на яку лише була здатна. І як перший доказ дружби їй було запропоновано руку старшої міс Торп, яка запросила її пройтися з нею по залі. Кетрін була дуже задоволена своїм новим батьким знайомством і за розмовою з міс Торп майже зовсім забула про містера Тілні. Дружба, безперечно, є найкращим бальзамом для ран від розчарувань у коханні.

У розмові вони звернулися до тем, вільне обговорювання яких якнайкраще сприяє раптовому виникненню близької дружби між двома юними дамами, — таким, як убрання, бали, флірт і людські дивацтва. Міс Торп, однак, будучи на чотири роки старшою за міс Морланд і, отже, більш обізнаною, при обговорюванні цих тем мала істотні переваги. Вона могла порівняти бали в Баті з балами в Танбриджі, батьку моду — з лондонською, могла пояснити новій подрузі, яку мають вагу зі смаком дібрані прикраси, здогадатись про флірт між джентльменом і леді, які тільки й того, що всміхнулись одне до одного, і серед густого натовпу помітити якого-небудь дивака. Ці здатності викликали в Кетрін неабияке захоплення, бо сама

вона була необізнаною з такими речами. І вона пройнялася такою повагою до подруги, яка могла б завадити їхньому зближенню, коли б не жвавість і невимушеність міс Торп, а також її багаторазові запевнення в тому, як вона рада їхньому знайомству, усе це не розвіяло в Кетрін почуття благоговіння перед нею, зберігши в її серці лише палку симпатію до неї. Вони пройшлися по Галереї півдюжину разів, але для зростаючої взаємної прихильності, яка чимдалі міцніла, цього було недостатньо, і міс Торп, коли вся компанія покинула цей заклад, провела міс Морланд до самих дверей будинку містера Аллена. І там вони розпрощалися після ніжного й тривалого рукостискання, з'ясувавши, на взаємну радість, що завтра ввечері вони зустрінуться в театрі, а вранці будуть молитися в одній церкві. Кетрін одразу ж побігла нагору сходами, щоб подивитися з вікна вітальні, як міс Торп віддалялася, йдучи вулицею. Вона захоплювалася ґраційністю її ходи та елеґантністю її постави й сукні, від усієї душі дякуючи долі за те, що вона послала їй таку подругу.

Місіс Торп була вдовою, і не дуже заможною. Вона була життєрадісною доброзичливою жінкою, поблажливою до дітей. Її старша дочка була вельми гарною на вроду, а молодші, уявляючи себе такими ж красунями, як і їхня сестра, наслідуючи її манери та стиль у одязі, були цілком задоволені своєю долею.

Ця коротка характеристика родини потрібна для того, щоб звільнити читача від довгої й докладної оповіді самої місіс Торп про її колишні поневіряння й злигодні, на яку б забракло трьох чи чотирьох наступних розділів, і тоді довелося б сказати про вади домовласників та слуг і відтворювати з усіма подробицями розмови двадцятилітньої давності.

Розділ V

Того вечора в театрі обмін кивками й усмішками з міс Торп (хоча вони, безперечно, забирали в Кетрін багато часу), не поглинули аж так її уваги, щоб забути пошукати поглядом містера Тілні в усіх ложах, які вона тільки могла осягнути поглядом. Але її старання були марними. Містерові Тілні п'єса була так само не до вподоби, як і Галерея. Вона сподівалась, що наступного дня їй більше пощастить. І коли ранок наступного дня випав напродив чудовий, наче на догоду її бажанню, вона майже не мала в цьому жодного сумніву. Бо погожий недільний день у Баті виганяє з кожного будинку всіх його мешканців, які, прогулюючись, висловлюють знайомим своє захоплення чудовою погодою.

Як тільки богослужіння закінчилося, Торпи й Аллени негайно об'єднались і, перебувши в Галереї рівно стільки часу, скільки було достатньо для того, щоб дійти висновку, що тамтешня тиснява нестерпна та що в ній неможливо побачити хоча б одне шляхетне обличчя, — висновок, якого усі доходять щонеділі протягом усього сезону, — вони заквапилися до Кресента, щоб подихати свіжим повітрям у кращому товаристві. Тут Кетрін та Ізабелла, гуляючи під руку, знову насолоджувалися дружньою задушевною бесідою. Вони розмовляли довго і з великою приємністю. Але надія Кетрін зустріти свого партнера по танцях знову не справдилась. Його не було ніде. Усі спроби його знайти не мали успіху. Він не з'являвся ні на ранкових зборищах гультяїв, ні на вечірніх асамблеях, ні в Верхніх, ні у Нижніх залах, ні на костюмованих балах, ні на звичайних. Уранці він не прогулювався пішки, не їздив верхи, не роз'їжджав у екіпажі. Його імені не було в книзі відвідувачів Галереї-бювета, а більше його ніде було шукати. Він, певно, покинув Бат. Проте він навіть не згадав, що буде тут так недовго. Ця таємничість, яка завжди сприяє героєві роману, створила в уяві Кетрін новий ореол навколо його характеру й поведінки і підсилила її прагнення щось про нього дізнатися. Від Торпів вона не могла ні про що довідатися, бо

вони приїхали до Бата лише за два дні до зустрічі з місіс Аллен. Однак, про містера Тілні Кетрін часто й залюбки розмовляла зі своєю чарівною подругою, яка дуже старанно заохочувала її до цих розмов, і, отже, не давала змоги стертися з її пам'яті враженню, яке він на неї справив. Ізабелла була впевнена, що він має бути приємною молодою людиною. І не менше вона була впевнена в тому, що йому не може не подобатися її люба Кетрін і, отже, невдовзі повернеться. Особливо їй подобалося те, що він був священиком, бо вона "вважала своїм обов'язком зізнатися, що дуже прихильно ставиться до цього заняття". Вона вимовила ці слова з чимось подібним до зітхання. Мабуть, Кетрін помилилася, не зробивши спроби дізнатись у Ізабелли про причини цього делікатного виявлення почуттів. Але у тонкощах виявів любові та обов'язків дружби вона була ще недостатньо досвідченою, аби знати, коли слід доброзичливо пожартувати, а коли — домагатися відвертості.

Місіс Аллен тепер була цілком щасливою та задоволеною Батом. Вона знайшла знайомих, і вони були, на втіху їй, родиною її найгіднішої давньої подруги й на довершення всього цього щастя вдягалися значно бідніше, ніж вона сама. Замість щоденно повторюваної фрази: "Якби в нас були знайомі в Баті!" вона почала казати: "Яка я рада, що ми зустрілися з місіс Торп!" і не менш, ніж її юна підопічна та Ізабелла, прагнула, щоб дві родини постійно спілкувались. І день здавався їй марно витраченим, якщо більшу його частину вона не була поряд з місіс Торп, ведучи з нею бесіди, у яких, однак, навряд чи був обмін думками, а часто навіть спільна тема, бо місіс Торп говорила головним чином про своїх дітей, а місіс Аллен — про свої вбрання.

Дружба поміж Кетрін та Ізабеллою розвивалася так само стрімко, яким був її початок, і вони так швидко пройшли всі стадії взаємної симпатії, яка чим далі ставала відчутнішою, що невдовзі не залишилося жодного свідчення цього почуття,

якого вони б не показали одна одній або тим, хто їх оточував. Вони називали одна одну на ім'я, гуляли тільки під руку, зашпилювали одна одній шлейфи перед танцями і були нерозлучними в товаристві. І якщо дощовий ранок позбавляв їх інших розваг, вони, незважаючи на вогкість і твань, неодмінно зустрічались і, зачинившись у кімнаті, читали роман. Так, так, роман; бо я не дотримуватимусь нешляхетного й нерозумного звичаю, поширеного серед романістів, — зневажливо засуджувати твори, які вони самі й примножують, — приєднуючись до найзапекліших ворогів романів, нагороджуючи ці твори найрізкішими епітетами й конче рідко дозволяючи їх читати власній героїні, яка, випадково розкривши роман, з незмінною огидою перегортає його нудні сторінки. Та ба! Якщо героїню одного роману не буде патронувати героїня іншого, від кого ж іще їй чекати захисту й турботи? Я не можу цього схвалювати. Залишімо оглядачам лаяти на дозвіллі ці витвори письменницької уяви й на кожний новий роман відгукуватись безглуздими та заяложеними фразами, якими звичайно висловлюють невдоволення в сучасній пресі. Годі зраджувати одне одного. Ми, романісти, зазнаємо більших образ, ніж будь-які інші автори. Хоча наші твори принесли читачам більше глибокої та щирої радості, ніж твори будь-якої іншої літературної корпорації у світі, жоден літературний жанр не ганили з таким завзяттям. Пиха, неуцтво й мода роблять кількість наших ворогів майже рівною кількості наших читачів. І обдарування дев'ятисотого автора стислої історії Англії або упорядника й видавця тому, який містить кілька дюжин рядків з Мільтона, Поупа й Прайора, статтю з "Глядача" й розділ зі Стерна, звеличуються тисячами пер, тоді як існує мало не загальне прагнення применшити здібності і знеславити працю романіста, плюндруючи твори, на користь яких свідчать лише талант, розум і смак. "Я не люблю романів", "Я рідко відкриваю романи", "Не сподівайтеся, що я часто читаю романи", "Це занадто добре для роману" — ось загальний тон. "Що ви читаєте, міс?" — "Ох, це всього лише

роман!" — відповідає юна дама, відкладаючи книжку вбік з підкресленою байдужістю або миттєвим збентеженням. "Це всього лише "Цецилія", або "Камілла", або "Белінда"", або, одне слово, усього лише твір, у якому показані найсильніші прояви людського розуму, у якому є найпроникливіше знання людської природи, найвдаліше змальовані різні її зразки, а найяскравіші вияви дотепності й веселощів донесені до людей найточнішою мовою. Однак коли та сама юна дама замість подібного твору читає том "Глядача", як гордо покаже вона вам книжку та її назву! Проте, дуже малоймовірно, щоб її справді зацікавило хоч щось із цього грубезного тому, зміст і стиль якого не можуть не викликати огиди в молодої людини зі смаком, бо надто часто його статті присвячені неправдоподібним обставинам, непереконливим характерам і бесідам на теми, які вже давно не цікавлять жодну живу істоту; мало того, ці статті подеколи написані такою поганою мовою, що навряд чи вона залишить сприятливе враження про століття, яке її сприймало.

Розділ VI

Наступна бесіда між двома подругами, що відбулася одного ранку в Галереї-бюветі, коли вони були знайомі вісім чи дев'ять днів, наводиться тут, аби дати читачеві уявлення про їхню ніжну взаємну прихильність, а також тонкість, глибину й своєрідність їхніх думок і літературних уподобань, які становили основу цієї прихильності.

Вони заздалегідь домовилися про зустріч, і позаяк Ізабелла прийшла на п'ять хвилин раніше за подругу, то її першими словами, природно, були:

— Моя люба, що вас так затримало? Я чекаю вас цілу вічність!

— Невже я змусила вас чекати? Перепрошую, але я гадала, що не спізнююсь. Адже зараз перша година. Сподіваюсь, ви тут недавно?

— О, я чекаю вже тисячу років, не менше. Принаймні цілих півгодини. Ну, то сядьмо ось у тому кутку зали, зробімо собі таку приємність. Мені треба розповісти вам так багато всього цікавого. Передусім, я так боялася, що піде дощ, коли збиралась уранці з дому! Здавалося, він ось-ось уперіщить, — а я б тоді геть засмутилася. Знаєте, я щойно бачила у вітрині на Мільсом-стріт маленький капелюшок, найгарніший з усіх, які тільки можна собі уявити. Він схожий на ваш, тільки не з зеленими стрічками, а з червоногарячими, і мені так закортіло його купити. Але, люба Кетрін, як у вас минув ранок? Ви продовжили читання "Удольфо"?

— Так, взялася за нього, щойно прокинулась. І вже дісталася до чорного покривала.

— Справді? Чудово! О! Нізащо у світі не скажу, що під ним сховано. Хоча вам, певно, кортить дізнатись?

— О, ще б пак! Що б там могло бути? Але ні, не кажіть, благаю вас, жодного слова! Напевно, там скелет. Я певна, що там скелет Лорентіни. О! Я в захопленні від цієї книжки! Я б із задоволенням читала її усе життя. Повірте, коли б я не домовилася з вами про зустріч, я б нізащо від неї не відірвалась.

— Люба моя, я так вам вдячна! Але коли ви закінчите "Удольфо", ми з вами почнемо читати "Італійця". І я вже приготувала для вас список з десяти чи дванадцяти таких романів.

— Справді? Яка я рада! Що ж це за романи?

— Зараз я прочитаю вам їхні назви. Вони в мене тут, у записнику. "Замок Вольфенбах", "Клермонт", "Таємничі застереження", "Чаклун Чорного лісу", "Опівнічний дзвін", "Сирота з Райну" та "Страшні таємниці". Цього поки що досить.

— Так, звичайно. Але чи всі вони з жахами? Чи ви впевнені, що вони всі з жахами?

— Так, цілком упевнена. Моя найближча подруга, міс Ендрюс, мила дівчина, наймиліше створіння у світі, прочитала їх усі. Коли б ви знали міс Ендрюс, ви б її обожнювали. Ви й уявити собі не можете, яку пречудову сукню вона собі плете. На мою думку, вона гарна, мов ангел, і мене так дратує, що чоловіки нею не захоплюються! Це мене страшенно дратує. Я їх за це картаю, як тільки можу.

— Картаєте? Ви картаєте чоловіків за те, що вони нею не захоплюються?

— Авжеж. Я все зроблю заради справжніх друзів. Половинчасті почуття мені невідомі. Це мені не властиво. Мої прихильності завжди надзвичайно сильні. Цієї зими на одній з наших асамблей я сказала капітанові Ханту, що, навіть якби він весь вечір до мене липнув, я з ним не танцюватиму, доки він не визнає, що міс Ендрюс гарна, мов ангел. Знаєте, чоловіки вважають, що ми не здатні на справжню дружбу, але я доведу їм, що вони помиляються. Якщо я колись почую, що хтось зневажливо про вас відгукується, він одразу ж про це пошкодує. Проте навряд чи це станеться: адже ви з тих жінок, які мають великий успіх у чоловіків.

— Боже мій! — вигукнула Кетрін, червоніючи. — Що ви таке кажете?

— Я впевнена в цьому. У вас стільки жвавості, а саме цього бракує міс Ендрюс. Мушу зізнатися, що в ній є щось прісне. О! Я просто зобов'язана вам розповісти, що, коли ми вчора розстались, я помітила молодика, який дуже пильно на вас дивився. Я впевнена, що він у вас закоханий.

Кетрін почервоніла й знову запротестувала. Ізабелла засміялась.

— Слово честі, це правда! Але я бачу, у чім річ: ви байдужі до всіх, окрім того, чиє ім'я можна не називати. Більше того, я не дорікаю. Ваші почуття так легко зрозуміти. Якщо серце в полоні іншого, будь чия увага не тішить. Усе, що ніяк не пов'язано з його обранцем, здається йому таким нудним і нецікавим! Я цілковито розумію ваші почуття.

— Але вам не слід переконувати мене, що я багато думаю про містера Тілні, бо, напевно, я ніколи більше його не побачу.

— Ніколи не побачите? Люба моя, не кажіть так. Коли б ви і справді так думали, ви були б глибоко нещасні.

— Аніскільки. Не вдаватиму, що він мені зовсім не сподобався. Але коли я читаю "Удольфо", мені здається, що ніхто у світі не зможе зробити мене нещасною. О, це жахливе чорне покривало! Ізабелло, люба моя, я впевнена, що під ним скелет Лорентіни.

— Як дивно, що ви досі не читали "Удольфо". Місіс Морланд, мабуть, не любить романів?

— Ні, любить. Вона сама часто перечитує "Сера Чарльза Грандісона".

— "Сера Чарльза Грандісона"? Але його так важко читати! Пам'ятаю, міс Ендрюс і першого тому не могла подужати.

— Цей роман зовсім не схожий на "Удольфо", але, на мою думку, він цікавий.

— Невже? Ви мене дивуєте. Мені здавалося, що ця книжка просто нестерпна. Але Кетрін, люба моя, ви вже придумали, що вдягнете на голову сьогодні ввечері? Я твердо вирішила в усіх випадках одягатись точнісінько так, як ви. Знаєте, чоловіки іноді звертають на öå увагу.

— Але ж для нас це неважливо? — невинно спитала Кетрін.

— Неважливо? О Боже! Я взяла собі за правило ніколи не зважати на їхню думку. Чоловіки дуже часто бувають вельми зухвалими, якщо перед ними ніяковіти й не тримати їх на відстані.

— Справді? Ніколи цього не помічала. Зі мною вони завжди дуже добре поводилися.

— О, вони такими тільки прикидаються. Це найзарозуміліші істоти у світі, які уявляють себе бозна-ким. До речі, я вже разів сто збиралася вас запитати, але весь час забуваю: хто вам більше подобається — брюнети чи блондини?

— Важко сказати. Я ще ніколи про це не думала. Мабуть, щось середнє — шатени, не дуже світлі, але й не темні.

— Дуже добре, Кетрін. Він такий і є. Я не забула вашого опису містера Тілні: "смагляве обличчя з темними очима й не дуже темне волосся". Що ж, у мене інший смак. Я віддаю перевагу світлим очам, а бліді обличчя подобаються мені більше, ніж смагляві. Адже ви не видасте мене, якщо зустрінете кого-небудь із ваших знайомих з такою зовнішністю?

— Видати вас? Що ви маєте на увазі?

— О, не мучте мене. Мені здається, я надто багато сказала. Поговорімо про щось інше.

Кетрін, трохи здивувавшись, підкорилась. Помовчавши кілька хвилин, вона вже була готова повернутися до того, що зараз цікавило її понад усе, — до скелета Лорентіни, однак подруга цьому завадила, вигукнувши:

— Ради Бога, ходімо з цього кінця зали! Можете собі уявити, ось ті двоє нахабних молодиків уже півгодини дивляться на мене. Вони діють мені на нерви. Погляньмо в книжці, хто ще прибув до Бата. Навряд чи вони підуть за нами.

Вони пішли до столу, де лежала книжка для запису відвідувачів Галереї. І поки Ізабелла читала імена, Кетрін довелося стежити за поведінкою цих огидних молодиків.

— Вони ж не йдуть сюди? Сподіваюся, вони не настільки нахабні, аби нас переслідувати. Благаю вас, скажіть мені, якщо вони підуть у наш бік. Я твердо вирішила на них не дивитися.

За кілька хвилин Кетрін із невдаваною радістю повідомила подрузі, що та може більше не турбуватися, бо джентльмени покинули Галерею-бювет.

— А куди вони пішли? — спитала Ізабелла, квапливо обернувшись. — Один із них досить вродливий.

— Вони пішли в бік церковного подвір'я.

— Що ж, я вельми вдоволена, що ми їх спекалися. А тепер, як ви ставитеся до того, щоб піти зі мною до Едгарз Білдінгз і подивитись на мій новий капелюшок? Ви ж казали, що хотіли на нього поглянути.

Кетрін залюбки погодилася.

— Але, — додала вона, — ми можемо знову зустріти цих двох молодиків.

— О, не турбуйтеся. Якщо ми поквапимося, то встигнемо проскочити перед ними. Мені так хочеться показати вам капелюшок.

— Але якщо ми зачекаємо декілька хвилин, зустрічі можна буде взагалі не боятися.

— Повірте, це для них завелика честь. Не в моїх правилах приділяти чоловікам стільки уваги. Це їх тільки псує.

Проти такого доказу в Кетрін не було заперечень. Тож, аби підтвердити незалежність міс Торп і її рішучість дати науку представникам протилежної статі, вони подалися наздоганяти молодиків.

Розділ VII

За півхвилини вони перетнули подвір'я Галереї і дійшли до арки напроти провулку Юніон. Але там їм довелося зупинитися. Кожен, хто знайомий з Батом, знає, як тут важко перейти Чип-стріт. Ця вулиця й справді так невдало влаштована і розташована в такій несприятливій близькості до лондонської та оксфордської великих доріг, а також головного готелю міста, що жоден день не минає без того, щоб якимось дамам, незалежно від важливості їхньої справи, — купівлі солодощів або відвідування крамниці, де продаються капелюшки, або навіть (як було цього разу) переслідування молодиків, не довелося б затриматися на одному чи другому її боці, пропускаючи екіпажі, вершників або двоколки. Від часу свого приїзду до Бата Ізабелла, хоч-не-хоч, мала долати цю перешкоду принаймні тричі на день. І тепер вона змушена була її долати й відчувати досаду ще раз, бо тієї самої миті, коли вони опинилися напроти провулку Юніон і побачили двох джентльменів, які пробиралися крізь натовп і місили грязь у цьому цікавому провулку, їм завадила перейти дорогу поява кабріолета, що його хвацько гнав поганою бруківкою самовпевнений кучер, наражаючи таким чином на страшну небезпеку не тільки своє життя, а й життя сідока та коня.

— Ох, ці мерзенні кабріолети! — вигукнула Ізабелла, підвівши очі. — Як я їх ненавиджу!

Проте її ненависть, хоч і цілком доречна, не була тривалою, бо вона, знову подивившись на екіпаж, вигукнула:

— Яка приємна несподіванка! Містер Морланд і мій брат!

— Боже мій! Це ж Джеймс! — тієї самої миті скрикнула Кетрін.

І, щойно друзі їх помітили, як коня було негайно зупинено з такою несамовитістю, що він майже став дибки, а потім джентльмени вистрибнули з екіпажа, доручивши піклуватися про нього слузі, який аж стріпнувся від раптової зупинки.

Кетрін, для якої поява брата була цілковитою несподіванкою, дуже радо зустріла його. Брат, який був дуже привітний за вдачею і щиросердо любив свою сестру, відповів їй тим же — тією мірою, якою дозволяли виразні очі міс Торп, що постійно відвертали його увагу. Люб'язність, з якою він одразу ж привітав цю леді, виявивши при цьому водночас і радість, і зніяковіння, які могли б підказати Кетрін, коли б вона краще вміла розуміти чужі почуття й менше дослухалася до своїх власних, що Джеймс, так само, як і Кетрін, завважив вроду її подруги.

Джон Торп, який тим часом віддавав розпорядження стосовно коня, невдовзі приєднався до них і належним чином винагородив Кетрін за брак уваги. Він недбало потиснув руку Ізабеллі, зате приділив належну увагу її подрузі, злегка вклонившись їй. Це був повний юнак середнього зросту, з непоказним обличчям і незграбною фіґурою, який, здавалося, щоб не бути надто привабливим, одягався, як ґрум, а щоб не виглядати, як джентльмен, поводився невимушено, коли мав бути стриманим, і зухвало, коли невимушеність була доречною. Він вийняв з кишені годинника й спитав:

— Як ви гадаєте, міс Морланд, за який час ми доскакали з Тетбері?

— Я ж не знаю, чи це далеко звідси.

Її брат сказав, що до Тетбері двадцять три милі.

— Двадцять три? — здивувався Торп. — Двадцять п'ять, і ані на дюйм менше.

Морланд заперечив йому, посилаючись на свідчення путівників, хазяїв готелів і дорожніх знаків, але його друг відкинув їх усі, бо мав більш надійну міру відстані.

— Я переконаний, що ми проїхали двадцять п'ять миль, — сказав він. — Про це свідчить затрачений на дорогу час. Зараз пів на другу. З подвір'я готелю в Тетбері ми виїхали, коли міський годинник пробив одинадцяту. Я викличу на дуель кого завгодно в Англії, хто скаже, що мій кінь пробігає в запряжці менше, ніж десять миль за годину. Звідси й виходить рівно двадцять п'ять миль.

— У вас загубилася одна година, — сказав Морланд. — Коли ми виїхали з Тетбері, була лише десята година.

— Десята година! Клянусь життям, була одинадцята! Я перелічив усі удари. Ваш брат, міс Морланд, доведе мене до божевілля. Погляньте-но на мого коня — ви бачили коли-небудь у своєму житті тварину, більш пристосовану для швидкого бігу? (У цей час слуга якраз зійшов на сидіння й відганяв екіпаж.) Чудова порода! Три з половиною години на те, щоб пробігти якихось двадцять п'ять миль — що ви про це скажете? Подивіться на це створіння і спробуйте уявити собі таку нісенітницю.

— Так, кінь і справді сильно розгарячився!

— Розгарячився! До Волкотчерч на ньому жодна волосинка не ворухнулася. Погляньте на його передні ноги. Погляньте на круп. А подивіться на його ходу. Цей кінь не може пробігати менше, ніж десять миль за годину, навіть якщо його

стриножити. А якої ви думки про мій кабріолет, міс Морланд? Мені він до вподоби. Гарна підвіска. Міська робота. Він у мене менше місяця. Його замовив мій друг з Крайстчерча, чудовий хлопець. Він поїздив на ньому усього кілька тижнів, доки, я думаю, наважився продати. Саме тоді я підшукував собі щось легке — навіть вирішив було уже купити парний двоколісний екіпаж. І ось раптом зустрічаю його на мості Магдалини, коли він їхав до Оксфорда минулого семестру. Він мені й кричить: "Гей, Торпе, вам часом не потрібна така шкаралупка? По-своєму найкраща, тільки я від неї страшенно втомився". "О! Чорт забирай, — відповідаю, — я саме той, хто вам потрібен. Скільки ви за неї візьмете?" І як ви гадаєте, міс Морланд, скільки він узяв?

— Не маю найменшого уявлення.

— А ви подивіться: ресорна підвіска, сидіння, дорожня скринька, ящик для зброї, крила, ліхтарі, срібне оздоблення — все, як бачите, в цілковитому порядку. Залізні частини — як нові, якщо тільки не кращі. Він заправив п'ятдесят гіней. Я зголосився одразу. Виклав гроші, і екіпаж мій.

— Повірте, — сказала Кетрін, — я так мало розуміюся на таких речах, що не можу сказати, дорого це чи дешево.

— Ні те, ні інше. Правду кажучи, могло коштувати й дешевше. Але я страх як не люблю торгуватись, а в бідолашного Фрімена з грошима було не густо.

— З вашого боку це було шляхетно, — сказала розчулена Кетрін.

— До біса! Коли я роблю щось для друзів, терпіти не можу сентиментальності.

Молодих леді спитали, куди вони прямують. І, дізнавшись про мету їхньої прогулянки, джентльмени вирішили супроводити їх до Едгарз Білдінгз і засвідчити своє шанування місіс Торп. Джеймс та Ізабелла йшли попереду. І остання була така задоволена цією обставиною, так завзято намагалася зробити цю прогулянку приємною для того, кого їй подвійно рекомендували як брата її подруги і друга її брата, і відчувала такі чисті й позбавлені будь-якого кокетування почуття, що, хоча на Мільсом-стріт вони зустріли й пройшли повз тих двох огидних молодиків, вона анітрохи не намагалася привернути до себе їхню увагу й кинула погляд у їхній бік лише три рази.

Джон Торп ішов, звичайно, з Кетрін і після кількох хвилин мовчання поновив розмову про свій кабріолет:

— Однак, міс Морланд, хтось вам, можливо, й скаже, що це дешева річ. Але вже наступного дня я міг би продати його на десять гіней дорожче. Джексон з Оріела одразу ж запропонував мені шістдесят, — Морланд був тоді зі мною.

— Так, — сказав Морланд, почувши ці слова. — Але ви забуваєте, що до ціни входив і кінь.

— Кінь?! Чорта з два! Я б не продав свого коня й за сто гіней. Ви любите відкриті екіпажі, міс Морланд?

— Так, дуже люблю. Але не пам'ятаю, щоб я колись у них каталася. Але вони мені дуже подобаються.

— Чудово. Я буду щодня катати вас у моєму кабріолеті.

— Дякую вам, — трохи зніяковівши, сказала Кетрін, не впевнена, чи годиться їй прийняти таке запрошення.

— Завтра ми з вами їдемо на Ленсдаун-Хілл.

— Дуже вдячна. Але хіба ваш кінь не потребує відпочинку?

— Відпочинку!? Це після того, як він пробіг сьогодні якихось двадцять п'ять миль? Дурниці! Немає нічого шкідливішого для коней, ніж відпочинок. Від нього вони дохнуть швидше, ніж від будь-чого іншого. Ні, ні, поки я тут, він у мене щодня буде тренуватися принаймні чотири години.

— Справді? — дуже серйозно спитала Кетрін. — Але ж це вийде по сорок миль у день!

— Сорок, п'ятдесят — яка різниця? Отже, завтра їдемо на Ленсдаун. Пам'ятайте, я в вашому розпорядженні.

— Як це буде чудово! — обернувшись, вигукнула Ізабелла. — Кетрін, люба, я вам майже заздрю. Але боюся, брате, третій сідок тут не поміститься.

— Третій? Авжеж! Я приїхав до Бата не для того, щоб катати тут своїх сестер. Про тебе подбає Морланд.

Це спричинилося до обміну люб'язностями між тими, хто йшов попереду. Але Кетрін не розібрала ані подробиць, ані кінця їхньої балачки. Міркування її супутника, вичерпавши тему, що їх пожвавлювала, обмежувалися тепер лише короткими й рішучими прихильними або неприхильними відгуками про зовнішність жінок, яких вони зустрічали по дорозі. З ввічливістю й повагою, як і годиться юній дівчині, котра не наважується мати власну думку, що відрізняється від думки самовпевненого чоловіка, особливо стосовно жіночої краси, Кетрін слухала й погоджувалася, аж доки не

наважилася змінити тему розмови, поставивши питання, яке давно висіло в неї на язиці:

— Ви читали "Удольфо", містере Торп?

— "Удольфо"?! О Господи! Хто завгодно, тільки не я! Я ніколи не читаю романів. У мене достатньо інших справ.

Кетрін, прикусивши язика і збентежившись, хотіла вже вибачитись за своє питання. Але він її випередив, сказавши:

— Романи сповнені дурниць і нісенітниць. Після "Тома Джонса" не було жодного хоч трохи пристойного — хіба що "Чернець". Цими днями я його прочитав. Усі інші такі безглузді.

— На мою думку, вам би обов'язково сподобався "Удольфо", якби ви його прочитали. Це дуже цікава книжка.

— Ні, їй-богу, це не для мене. Якщо я коли-небудь візьмуся за роман, то тільки за той, який написала місіс Редкліфф. Їх принаймні цікаво читати, і в них є жвавість і природність. Це варто читати.

— Але "Удольфо" написала, здається, місіс Редкліфф, — нерішуче сказала Кетрін, побоюючись його образити.

— Не може бути! Невже? О, так, так, я згадав. Я мав на увазі іншу безглузду книжку, що написала та жінка, через яку було стільки метушні та яка вийшла заміж за французького еміґранта.

— Мабуть, ви кажете про "Каміллу"?

— Саме так! Скільки в ній неприродного й безглуздого! Старий гойдається на гойдалці! Якось я взяв перший том, погортав його і одразу збагнув, що це мені не сподобається. А втім, ще не бачивши цієї книжки, я здогадався, яке це безглуздя. Коли я почув, що вона вийшла заміж за емігранта, я зрозумів, що цей роман мені ніколи не здолати.

— Я його не читала.

— Ви нічого не втратили, можу вас запевнити. Більшої дурниці годі собі й уявити. У ній нічого й немає, окрім старого, який гойдається на гойдалці та вчить латину. І більш нічого, клянуся!

Ці критичні висловлювання, справедливість яких, на жаль, не була поцінована бідолашною Кетрін, він промовив, підходячи до будинку, де зупинилася місіс Торп і де почуття проникливого й безстороннього читача "Камілли" поступилися місцем почуттям відданого й люблячого сина, який зустрівся з матір'ю. Місіс Торп побачила їх ще здалека, дивлячись із вікна.

— А, мамо, чи живенькі-здоровенькі? — спитав він, потиснувши їй руку. — Де це ви знайшли цей чудернацький капелюшок? Ви в ньому схожі на стару відьму. Ми з Морландом вирішили провести з вами кілька днів. Отже, доведеться вам пошукати для нас неподалік хороше житло з двома ліжками.

Таке звертання, здавалося, цілком справджувало сподівання її ніжного материнського серця, бо місіс Торп зустріла сина з найщирішою радістю. Що ж до двох молодших сестер, то до них він виявив таку саму братську прихильність, запитавши в них, чи живенькі-здоровенькі, і зазначивши, що вони обидві потвори.

Таке поводження не сподобалося Кетрін. Але містер Торп був другом Джеймса і братом Ізабелли. І до того ж на її судження про нього вплинули слова Ізабелли, яка їй сказала, коли вони пішли поглянути на новий капелюшок, що Джон вважає її найчарівнішою дівчиною у світі, а також зроблене Джоном при розставанні запрошення танцювати з ним на балу, який мав відбутися цього вечора. Коли б вона була старшою й гоноровитішою, такі залицяння не подіяли б. Але коли ти юний і невпевнений у собі, потрібна надзвичайна стійкість розуму, щоб не піддатись тому, що тебе назвали найчарівнішою дівчиною у світі й так завчасно запросили на танець. Наслідком було те, що коли брат і сестра Морланди, провівши годину в Торпів, вийшли з дому, щоб піти разом до Алленів, і Джеймс, коли за ним зачинилися двері, спитав: "Ну, Кетрін, чи сподобався тобі мій друг Торп?", вона, замість того щоб відповісти так, як вона б це, певно, зробила, якби на неї не подіяли лестощі й почуття дружби: "Дуже не сподобався", без запинки вимовила:

— Дуже сподобався, з ним так приємно спілкуватися!

— Він і справді найчудовіший хлопець у світі. Трохи балакучий, але вам, панночкам, це, мабуть, до вподоби. А як тобі інші члени родини?

— Дуже, дуже сподобались, особливо Ізабелла!

— Приємно чути. Саме таку молоду особу я б хотів бачити твоєю подругою. У ній стільки здорового глузду, і вона така щира й привітна. Я давно хотів тебе з нею познайомити. І вона, здається, дуже тебе любить. Вона говорить про тебе з таким захопленням. А прихильними відгуками такої дівчини, як міс Торп, — сказав він, лагідно взявши її за руку, — навіть ти, Кетрін, можеш пишатися.

— Я й справді ними пишаюсь, — відповіла вона. — Я люблю її всім серцем і щаслива, що й тобі вона подобається. Ти про неї лише згадав, коли писав мені, повернувшись від Торпів.

— Я сподівався невдовзі тебе побачити. Гадаю, вам слід якнайчастіше зустрічатися, доки ви в Баті. Вона дуже мила. А яка вона розумна! Як нею пишається її рідня! Безсумнівно, вона їхня улюбленица. Вона, певно, має великий успіх у Баті?

— Авжеж має. Містер Аллен вважає її найгарнішою дівчиною в Баті.

— Наважуся сказати, він має рацію. Не знаю жодного чоловіка, який би розумівся на жіночій вроді краще за містера Аллена. Мені немає потреби запитувати тебе, люба Кетрін, чи тобі тут подобається. Якщо в тебе є така подруга, як Ізабелла Торп, ти не можеш бути невдоволеною. Та й Аллени, я впевнений, до тебе дуже зичливі.

— О, звісно! Мені тут весело! А тепер, коли ти приїхав, я просто щаслива. Як це мило, що ти приїхав сюди здалека, щоб побачити мене!

Джеймс прийняв цю данину вдячності, заспокоївши своє сумління тим, що сказав щиро:

— Кетрін, я й справді дуже тебе люблю.

Далі пішла розмова про братів і сестер, — як одні вчаться, а інші ростуть, — а також про інші родинні справи. Джеймс лише одного разу відхилився від теми, знову згадавши про достойності міс Торп. Ця розмова точилась, доки вони не опинилися на Палтні-стріт, де Джеймса вельми привітно зустріли містер і місіс Аллен, з яких перший запросив його з

ними пообідати, а друга — визначити якість і вгадати ціну нової муфти й палантина. Попередня домовленість в Едгарз Білдінгз завадила Джеймсові прийняти запрошення джентльмена і змусила якнайшвидше відповісти на запитання леді. І після того, як було домовлено про зустріч обох компаній у Восьмикутній вітальні, Кетрін могла нарешті поринути в піднесені й тривожні переживання над сторінками "Удольфо", забувши мирські клопоти про сукню й обід, про тривогу місіс Аллен з приводу запізнення кравчині й лише на коротку мить втішаючись думкою про те, що її вже запросили танцювати на балу.

Розділ VIII

Попри "Удольфо" й кравчиню, компанія з Палтні-стріт прибула до Верхніх залів саме вчасно. Торпи та Джеймс Морланд з'явилися лише на дві хвилини раніше. І після того, як Ізабелла виконала свій звичайний ритуал, зустрівши подругу зливою люб'язностей та усмішкою, похваливши її вбрання і позаздривши її зачісці, юні леді пішли під руку вслід за старшими до бальної зали, перешіптуючись про все, що тільки спадало їм на думку, й збуджуючи одна в одній гру уяви потиском руки або ніжною усмішкою.

Танці почалися через дві хвилини після того, як вони посідали; і Джеймс, який запросив свою даму на танець тоді ж, коли запросили його сестру, почав умовляти Ізабеллу приєднатися до тих, хто танцював. Але Джон пішов до кімнати для гри в карти, щоб поговорити з приятелем, і Ізабелла сказала, що ні в якому разі не буде танцювати без своєї любої Кетрін.

— Можу вас запевнити, — мовила вона, — я нізащо у світі не танцюватиму без вашої сестри! Я не хочу розставатися з нею на весь вечір.

Кетрін була їй дуже вдячна за відданість, і вони просиділи поряд ще три хвилини, а потім Ізабелла, яка продовжувала говорити з Джеймсом, що сидів по іншу руку від неї, знову повернулася до його сестри й прошепотіла:

— Здається, моя люба, мені доведеться залишити вас, бо вашому братові дуже кортить потанцювати. Ви ж не проти? За хвилину повернеться Джон, і тоді ви легко мене знайдете.

У Кетрін була надто поступлива вдача, щоб, попри своє розчарування, висловити протест. У цей час усі піднялись, Ізабелла на ходу мовила: "До побачення, моя радість", — і швидко потиснула подрузі руку. Молодші міс Торп уже танцювали, і Кетрін залишалася сама поміж місіс Аллен і місіс Торп. Відсутність містера Торпа не могла її не дратувати, і не тільки тому, що їй дуже хотілося танцювати, а ще й через те, що поважна причина того, що вона не танцювала, була нікому не відома і її могли прилучити до тих юних дам, які не змогли знайти собі кавалера. Опинитися приниженою в очах світу, нести на собі тавро безчестя, коли її серце — сама чистота, а її вчинки — сама невинність, а справжньою причиною її приниження є чиясь підступність, — одна з тих обставин, що є невід'ємною частиною життя героїні. І стійкість, з якою вона долає випробування, робить особливу честь її характеру. Кетрін теж була стійкою. Вона страждала, але ані слова ремствування не злетіло з її уст. З цього принизливого становища вона через десять хвилин перенеслася у світ більш приємних почуттів, побачивши за три ярди від їхніх фотелів — ні, не містера Торпа, а містера Тілні. Він, здавалося, просувався в їхньому напрямку, але досі ще її не помічав, отже, усмішка й рум'янець на обличчі Кетрін, що виникли при його раптовій появі, встигли зникнути, не завдавши шкоди репутації героїні. Він був, як завжди, елегантний і веселий, і захоплено розмовляв з молодою й привабливою світською дамою, яка спиралася на його руку. Кетрін одразу ж припустила, що це

його сестра, і таким чином необдумано знехтувала чудовою можливістю уявити його вже одруженим і, отже, втраченим для неї назавжди. Йдучи за простим і природним ходом думок, вона не могла припустити, що містер Тілні одружений; він не так поводився, не так розмовляв, як знайомі їй досі одружені чоловіки. Він жодним словом не прохопився про дружину, але згадував про сестру. З цього Кетрін виснувала, що супутниця містера Тілні є його сестрою, тож замість того, щоб зробитися блідою, мов стіна, і впасти, знепритомнівши, на груди місіс Аллен, Кетрін продовжувала сидіти прямо, цілком володіючи собою, хоч її щоки стали ледь рожевішими, ніж звичайно.

Містер Тілні та його супутниця, які повільно продовжували наближатись, ішли впритул слідом за дамою, що була знайомою місіс Торп. І коли ця дама, що належала до їхнього гурту, зупинилась і заговорила з місіс Торп, вони зупинилися разом з нею, а містер Тілні, зустрівшись очима з Кетрін, одразу ж усміхнувся, виявивши таким чином, що він її впізнав. Кетрін привітно усміхнулась у відповідь, і тоді він, трохи наблизившись, заговорив з нею й місіс Аллен, яка зустріла його вельми люб'язно:

— Мені надзвичайно приємно знову бачити вас, сер. Ми вже було вирішили, що ви залишили Бат.

Він подякував їй за люб'язність і сказав, що йому довелося наступного ранку після того, як мав задоволення з ними познайомитися, на тиждень виїхати з міста.

— Що ж, сер, я гадаю, ви не шкодуєте, що повернулися. Це такий приємний куточок для молоді, як, власне, й для всіх інших. Коли містер Аллен каже, що йому тут набридло, я відповідаю йому, що він даремно скаржиться, тому що Бат — надзвичайно миле місто. Цієї нудної пори року тут значно

краще, ніж удома. І я повсякчас тверджу містеру Аллену, як йому пощастило, що стан здоров'я змусив його сюди приїхати.

— Сподіваюся, мем, що містер Аллен полюбить це місто ще й тому, що воно допоможе йому поліпшити здоров'я.

— Дякую, сер. Я не маю в цьому жодного сумніву. Наш сусід, доктор Скіннер, лікувався тут минулої зими і повернувся цілком здоровим.

— Це дуже обнадійлива обставина.

— Так, сер; але доктор Скіннер з родиною жив у Баті три місяці. Саме через це я й умовляю містера Аллена, щоб він не квапився з від'їздом.

Їхню розмову урвало прохання місіс Торп до місіс Аллен, щоб вона злегка посунулася й дозволила сісти місіс Х'юз і міс Тілні, які побажали приєднатися до їхнього гурту. Після того як дами посідали, містер Тілні постояв кілька хвилин коло них, а потім запросив Кетрін танцювати. Такий вияв уваги, хоч і приємний сам по собі, ще більше її засмутив, і, відмовляючи йому, вона жалкувала так явно, нібито їй і справді було нелегко це зробити, і коли б Торп, який невдовзі до неї підійшов, з'явився на хвилинку раніше, він би подумав, що вона надто сильно переживає цю відмову. Те, як байдужкувато він пояснив їй, чому він затримався, анітрохи не примирило Кетрін з її участю. Під час танців Торп докладно розповідав їй про коней та собак свого приятеля, з яким він щойно розмовляв, і про їхню домовленість обмінятися тер'єрами, але його розповіді не настільки її зацікавили, щоб завадити їй раз по раз поглядати в той кінець зали, де вона залишила містера Тілні. Її люба Ізабелла, якій вона так хотіла показати цього джентльмена, кудись зникла. Вони танцювали в різних кінцях

зали. Відірвавшись від своєї компанії й від усіх своїх знайомих, зазнавши розчарування раз і вдруге, Кетрін змушена була з усього цього виснувати, що завчасне запрошення на танець не обов'язково обіцяє молодій леді багато втіхи й успіху на балу. Поринувши у свої думки, вона раптом відчула чийсь дотик до плеча, і, обернувшись, побачила прямо перед собою місіс Х'юз у супроводі міс Тілні і якогось джентльмена.

— Вибачте мені цю безпосередність, міс Морланд, — сказала місіс Х'юз, — але я ніяк не могла знайти міс Торп, і місіс Торп запевнила мене, що ви не будете заперечувати, якщо я залишу цю молоду леді танцювати неподалік від вас.

Місіс Х'юз не могла розраховувати в цій залі ні на кого, хто так охоче відгукнувся б на її прохання, як Кетрін. Молодих леді відрекомендували одну одній, міс Тілні, як і годиться, запевнила, що вона цінує виявлену їй ласку, а міс Морланд з усією делікатністю шляхетної душі дала відчути, що для неї ця ласка зовсім не обтяжлива. І місіс Х'юз, задоволена тим, що так вдало прилаштувала свою підопічну, повернулася до своєї компанії.

У міс Тілні була стрункa фіґура, а також гарне обличчя з правильними рисами і приємним виразом. На відміну від міс Торп вона не була зосереджена на тому, як її приймає оточення, не намагалася виявити нарочиту елегантність, проте у всьому її вигляді відчувалося справжнє благородство. Її манери свідчили про розум і хороше виховання — вона не була ні сором'язливою, ні підкреслено невимушеною. І, здавалося, що вона вміла почувати себе молодою й привабливою і радіти балу, не намагаючись привернути до себе увагу кожного чоловіка, що опинявся коло неї, і не перебільшуючи своїх почуттів виявом захоплення, яке доходило б до екзальтації, або прикрого роздратування через кожну дрібницю. Кетрін, якій міс Тілні відразу сподобалася зовні, а ще тим, що була

сестрою містера Тілні, хотілося ближче з нею познайомитись, і тому вона залюбки говорила їй все, що тільки спадало на думку і що вона мала сміливість і можливість сказати. Але труднощі, що виникають на шляху до швидкого зближення через брак однієї чи багатьох необхідних умов, не дозволили їм просунутися далі першої стадії знайомства, на якій вони повідомили одна одній про своє ставлення до Бата, про захоплення його архітектурою та околицями, про те, чи люблять вони малювати, грати й співати і їздити верхи на конях.

Одразу ж після закінчення перших двох танців Кетрін відчула дотик руки вірної Ізабелли, яка з радістю оголосила:

— Нарешті я вас знайшла! Люба моя, я вже цілу годину вас шукаю. Як ви могли танцювати в цій партії, знаючи, що я танцюю в іншій? Без вас я почувалася такою нещасною!

– Ізабелло, люба, як же я могла танцювати з вами? Я навіть не знала, куди ви поділися.

— Те ж саме я втовкмачувала вашому братові, але він не вірив. "Підіть і пошукайте її, містере Морланд!" — казала я йому, але даремно — він не зробив жодного кроку. Хіба не так, містере Морланд? Які ви, чоловіки, ліниві! Моя люба Кетрін, ви були б украй здивовані, коли б почули, як я його вичитувала. Знаєте, я не церемонюсь з такими нечемами.

— Погляньте на он ту молоду леді з білою діадемою на голові, — прошепотіла Кетрін, відвівши подругу від Джеймса. — Це сестра містера Тілні.

— Боже мій! Не може бути! Ну ж бо, дайте мені як слід її розгледіти. Яка гарна! Ніколи в житті не бачила такої красуні!

А де ж її чарівний брат? Тут, у цій залі? Покажіть же мені його — я згораю від нетерпіння! Містере Морланд, будь ласка, не дослухайтеся: ми говоримо не про вас.

— А про що ж ви шепочетесь? Щось сталося?

— Ні, це ні на що не схоже! Ви, чоловіки, такі цікаві! А ще кажете про жіночу цікавість! Не підслуховуйте! Задовольніться тим, що це вас не стосується.

— Ви гадаєте, що це може мене задовольнити?

— Клянусь, я нічого подібного ніколи в житті не зустрічала! Що вам до того, про що ми говоримо? Коли б навіть йшлося про вас, то й тоді я б вам не радила підслуховувати, бо ви можете почути щось не надто приємне.

У цих пустопорожніх балачках, що точилися доволі довго, первісну тему, здавалося, було зовсім забуто. І хоч Кетрін була дуже рада на деякий час її не торкатися, у неї, проте, не могло не з'явитись легкої підозри, чи справді Ізабеллі так уже кортить побачити містера Тілні.

Коли оркестр знову заграв, Джеймс спробував запросити на танець свою чарівну даму, але вона рішуче йому відмовила.

— О ні, містере Морланд, — вигукнула вона, — нізащо на світі! Ви такий нестерпний! Уявіть собі, люба Кетрін, що мені пропонує ваш братусь. Він хоче, щоб я танцювала з ним ще раз, хоч я й пояснила йому, що це просто непристойно! Коли ми не змінимо партнерів, ми станемо притчею во язицех.

— Слово честі, — сказав Джеймс, — на таких великих балах можна танцювати з тим же самим партнером, а можна з різними.

— Яке безглуздя! Як можна таке казати? Але якщо чоловік щось візьме собі в голову, йому годі суперечити. Кетрін, люба, будьте ласкаві, заступіться за мене — переконайте вашого братуся, що це неможливо. Скажіть, якщо я погоджусь, це вас дуже засмутить. Адже вас це й справді засмутить, чи не так?

— Ні, чому ж? Але якщо ви гадаєте, що так робити не слід, танцюйте з іншим.

— Ну то що? — скрикнула Ізабелла. — Ви чули, що казала ваша сестра? І ви досі наполягаєте? Тоді затямте: якщо через нас жінки в Баті зчинять переполох, то це не моя провина. Кетрін, люба моя, бога ради, ходімо танцювати з нами!

З цими словами вона й містер Морланд рушили до своєї попередньої партії. Тим часом Джон Торп кудись пішов. І Кетрін, яка весь час мріяла дати можливість містерові Тілні повторити таке приємне для неї запрошення, що ним він удостоїв її на початку вечора, почала якнайшвидше просуватися до місіс Аллен і місіс Торп, сподіваючись ще застати його біля них. Та, на жаль, ця надія не справдилась, і вона зрозуміла її необґрунтованість.

— Ну як, моя люба, — запитала місіс Торп, якій кортіло почути прихильний відгук про свого сина, — сподіваюсь, ви були задоволені вашим партнером?

— Дуже задоволена, мем.

— Рада це чути. У Джона чудовий характер, чи не так?

— А містера Тілні ви бачили, моя люба? — спитала місіс Аллен.

— Ні. А де він?

— Щойно відійшов від нас. Сказав, що йому так набридло тинятися по залі, що він вирішив потанцювати. Гадаю, він би вас запросив, якби ви зустрілися.

— Де ж він може бути? — спитала Кетрін, оглядаючись на всі боки.

Та їй не довелось довго шукати містера Тілні. Невдовзі вона побачила, що він веде якусь молоду леді танцювати.

— О, він таки знайшов собі даму. Шкода, що він не запросив вас! — сказала місіс Аллен. Після нетривалої мовчанки вона додала: — Він дуже милий!

— Ви маєте рацію, місіс Аллен, — відповіла місіс Торп, задоволено усміхнувшись. — Я не можу з цим не погодитися, хоч і доводжуся йому матір'ю. Він найприємніший кавалер у всьому світі!

Ці слова, сказані невлад, багато в кого могли б викликати подив, однак вони не спантеличили місіс Аллен, яка, трошки подумавши, шепнула Кетрін:

— Вона, мабуть, вважає, що я говорила про її сина.

Кетрін була розчарована й засмучена. Те, про що вона так мріяла, випурхнуло в неї прямо з рук. Перебуваючи в такому настрої, вона була аж ніяк не схильна до люб'язної відповіді на звертання Джона Торпа, який невдовзі підійшов до неї:

— Ну що, міс Морланд, чи не потанцювати нам з вами ще раз?

— О ні, дякую вам. Два наші танці вже закінчилися. Окрім того, я втомилася і більше не хочу танцювати.

— Не хочете? Тоді давайте погуляємо, поглузуємо з публіки. Ходімо зі мною, я покажу вам чотирьох найбільших диваків у залі — моїх молодших сестер і їхніх кавалерів. Я півгодини їх під'юджував.

Вибачившись, Кетрін знову відповіла відмовою, і зрештою він сам пішов під'юджувати своїх сестер. Кетрін було дуже сумно. Містер Тілні, якому треба було виявляти увагу до своєї дами, не міг під час чаювання приєднатися до їхньої компанії. Міс Тілні, хоч і залишалася з ними, сиділа далеко від неї. А Джеймс з Ізабеллою були захоплені розмовою, отож подруга не мала часу розважати Кетрін, хіба що гукнула до неї: "Кетрін, люба моя".

Розділ IX

Прикрощі не полишали Кетрін цього вечора. Усі, хто оточував дівчину, спротивіли їй, і від цього сильного почуття вона невдовзі втомилася і їй захотілося якнайшвидше опинитися вдома. Це бажання після повернення на Палтні-стріт переросло у вовчий апетит, який, після того як вона його вгамувала, поступився місцем непереборній сонливості. Такою була найвища точка її негараздів. Після цього вона швидко поринула в глибокий сон, який тривав дев'ять годин і який так зміцнив її душевні сили, що вона прокинулася в чудовому настрої і сповнена нових планів і надій. Понад усе їй хотілося продовжити знайомство з міс Тілні, і передусім вона вирішила пошукати її в Галереї-бюветі в середині дня. Галерею-бювет

відвідує кожен, хто тільки-но прибув до Бата. До того ж це приміщення вже зарекомендувало себе в очах Кетрін таким зручним місцем для розкриття чеснот жіночої душі й для зміцнення жіночої дружби і так відповідало настрою вести задушевні бесіди, виникненню безмежної довіри, що Кетрін мала всі підстави сподіватися, що в його стінах у неї з'явиться ще одна подруга. Таким чином, вона спланувала свої дії і після сніданку спокійно взялася за книжку, вирішивши, поки не проб'є першу годину дня, не відриватися від читання й не дослухатись, як звичайно, до зауважень і вигуків місіс Аллен, яка, не маючи ні інтересу до чогось, ні схильності про щось думати, хоч і не була занадто балакучою, але й мовчати не вміла, отож, коли в неї під час шиття ламалася голка чи рвалася нитка, коли вона чула, що по вулиці їде карета, або помічала пляму на своїй сукні, — не могла про це не заговорити, незалежно від того, чи був хтось схильним їй відповісти. Приблизно о пів на першу надто голосний шум на вулиці змусив місіс Аллен поквапитися до вікна, і не встигла вона повідомити Кетрін, що біля дверей зупинилися два відкриті екіпажі — перший порожній, з одним лише слугою, а другий з містером Морландом і міс Торп, — як сходами збіг Джон Торп і голосно вигукнув:

— А ось і я! Либонь, заждалися, міс Морланд? Ми не могли приїхати раніше. Старий шкарбан каретник цілу вічність добирав якусь затичку. А коли ми виїхали, вона все одно зламалась. Як вам ведеться, місіс Аллен? Пречудовий бал був учора, ви згодні? Не баріться, міс Морланд, іншим уже несила чекати. Так і поривають ся в дорогу.

— Що ви маєте на увазі? — спитала Кетрін. — Куди ви всі зібралися?

— Зібралися!? Хіба ви забули про нашу угоду? Хіба ми не домовилися прогулятися вранці? Що у вас у голові? Поїхали на Клавертон-Даун!

— Так, пригадую, щось про це йшлося, — відповіла Кетрін, благально поглянувши на місіс Аллен. — Але я й справді вас не чекала!

— Не чекали? Гарно, нівроку! Але що б ви робили, коли б я не приїхав?

Німе благання Кетрін про допомогу, однак, не знайшло найменшого відгуку з боку місіс Аллен, бо вона, не вміючи нічого висловити поглядом, навіть не підозрювала, що це може зробити хтось інший. І оскільки Кетрін, аби не відмовлятися від прогулянки, змогла зустрітися з міс Тілні трохи пізніше, а катання з містером Торпом, за умови, що Ізабелла їхала з Джеймсом, не було гідним осуду, їй нічого не залишалося, як спитати:

— Ви не проти, місіс Аллен, якщо я поїду? Годинку-дві ви побудете без мене?

— Робіть так, як вам хочеться, моя люба, — спокійно сказала місіс Аллен.

Кетрін послухала цієї поради й пішла одягатись. Вона повернулася дуже швидко. Ті, хто залишився, ледве встигли обмінятися короткими схвальними зауваженнями на її адресу, після того як Торп домігся від місіс Аллен визнання достойностей свого кабріолета, а потім, попрощавшись з цією дамою, Джон і Кетрін поквапилися на вулицю.

— Люба моя, — вигукнула Ізабелла, до якої Кетрін з обов'язку дружби мала підбігти, перш ніж сісти до екіпажа, — ви збирались принаймні три години! Я вже боялася, чи ви не захворіли. Який чудовий учора був бал! Мені треба розказати вам тисячу речей. Сідайте, хутко сідайте. Мені так хочеться покататись.

Кетрін послухалась і пішла до іншого екіпажа, але не настільки швидко, щоб не почути, як її подруга голосно сказала Джеймсу:

— Яка ж вона мила! Я її просто обожнюю.

— Ви тільки не лякайтесь, міс Морланд, — сказав Торп, підсаджуючи її в кабріолет, — якщо кінь, перш ніж рушити з місця, трошки покаже свій норов. Він може раз чи два рвонути, потім хвилину постоїть, а вже потім відчуває хазяйську руку. Він у мене веселий, грайливий, але не злий.

Ця характеристика не здалася Кетрін дуже обнадійливою, але відступати було пізно: вона була надто юною, щоб зізнатися, що боїться, тому, йдучи назустріч долі й сподіваючись на відданість тварини своєму хазяїнові, вона сумирно сіла до екіпажа, дивлячись, як Торп сідає поряд з нею. Коли все було готово, слузі, який стояв біля голови коня, було гучно наказано: "Відпускай!", після чого вони так спокійно, як тільки можна собі уявити, без ривка чи стрибка або чогось подібного, рушили в дорогу. Кетрін, радіючи з цієї щасливої обставини і вдячна за неї долі, зі здивуванням висловила своє задоволення, і її супутник одразу ж розтлумачив їй, що все пояснюється його особливим умінням тримати віжки і незвичайною спритністю й чуттям, з якими він користується батогом. Хоча Кетрін не могла зрозуміти, навіщо при такому бездоганному вмінні керувати конем йому треба було лякати її норовистістю тварини, вона, проте, щиро привітала себе з тим,

що перебуває під охороною такого вмілого візника. І, помітивши, що тварина продовжує рухатися так само спокійно, зовсім не намагаючись виявити неприємну жвавість, і (беручи до уваги те, що вона пробігає не менше десяти миль на годину), не біжить з небезпечною швидкістю, Кетрін від душі насолоджувалась прогулянкою та бадьорою свіжістю чудового лютневого дня, почуваючись в цілковитій безпеці. Вони трохи поговорили, а потім на кілька хвилин запала мовчанка. Раптом Торп її порушив, спитавши:

— Старий Аллен, мабуть, неймовірно багатий?

Кетрін його не зрозуміла, і він повторив запитання, додавши пояснення:

— Старий Аллен, у якого ви живете.

— О, так ви маєте на увазі містера Аллена? Авжеж, гадаю, він дуже багатий.

– І в нього взагалі немає дітей?

— Так, взагалі немає.

— Для решти спадкоємців це пречудово. Він ваш хрещений, здається?

— Мій хрещений? Зовсім ні.

— Адже ви живете з ними.

— Так, звичайно.

— Ось про це я і кажу. На мою думку, він чудовий старий, і, певно, свого часу непогано пожив — інакше чому в нього подагра? Мабуть, він і зараз щодня випиває по пляшечці?

— По пляшечці? О ні. Як ви могли таке подумати? Він людина дуже стримана. Вам здалося, що вчора він був напідпитку?

— Боже праведний! У вас, жінок, кожен чоловік завжди напідпитку. Невже ви вважаєте, що людину можна звалити з ніг якоюсь пляшчиною? Я впевнений у одному: якби кожен випивав щодня по пляшці, у світі не було б і половини теперішніх безладів. Тоді б усі зажили, як слід.

— Щось мені не віриться.

— О Господи, та це б врятувало тисячі людей! У королівстві не випивають і сотої частки того, що слід випивати. З нашим туманним кліматом інакше не можна.

— Однак я чула, що в Оксфорді п'ють надто багато вина.

— В Оксфорді? В Оксфорді тепер узагалі не п'ють, можу вас запевнити. Там ніхто не п'є. Навряд чи ви зустрінете там людину, яка може випити більше, ніж чотири кухлі. Ось, наприклад, коли я востаннє запросив до себе друзів, усі дивувалися, що в нас вийшло по п'ять кухлів на брата. Дивилися на це, нібито на якусь чудасію. У моєму домі й справді є що випити. В Оксфорді це мало де знайдеш, ось чому вони всі так здивувались. Отож робіть висновок, випивають там чи ні.

— Так, я його зробила, — обурено відповіла Кетрін. — І зрозуміла, що випиваєте ви значно більше вина, ніж я думала. Проте я впевнена, що Джеймс не п'є так багато.

Слова Кетрін були зустрінуті запальною промовою, у якій неможливо було нічого розібрати, окрім майже клятвених запевнень, якими вона була щедро присмачена, і молода особа, коли ця промова закінчилася, ще дужче зміцнилася думкою про надмірність оксфордської пиятики і щасливою впевненістю в порівняно тверезому способі життя її брата.

Після цього думки Торпа знову зосередилися на позитивних якостях його екіпажа, і він заохоував Кетрін висловлювати захоплення жвавістю й легкістю, з якою біг його кінь, а також плавним рухом кабріолета, який є наслідком розміреної ходи тварини й високої якості ресор. Вона погоджувалася з ним у всіх проявах його захоплення, як тільки могла. Ні послабити їх, ні підсилити було неможливо: його обізнаність і її непоінформованість у таких справах, його впевненість і її невпевненість у собі цілком це виключали. Вона не могла висловити жодної власної думки, але, хоч би що він казав, вона з усім радо погоджувалася, і зрештою вони без жодних зусиль дійшли обопільного висновку, що його екіпаж в усіх відношеннях є найкращим серед подібних екіпажів у Англії, його кабріолет — найкращої будови, його кінь — найкращий за швидкістю й легкістю бігу, а він сам — найкращий візник.

— Ви й справді думаєте, містере Торп, — сказала Кетрін, наважившись нарешті визнати подумки цю тему цілком вичерпаною і якось її змінити, — що кабріолет Джеймса може зламатися?

— Зламатися? О Господи! Ви хоч колись у житті бачили таку хистку штуковину? У ньому немає жодної надійної деталі. Колеса зовсім спрацювалися принаймні десять років тому. Що

ж до всього іншого, то цей кабріолет, клянуся, розпадеться на шматки, варто до нього лише доторкнутися. Це найветхіша річ з усіх, які я будь-коли бачив! Слава Богу, у нас зовсім інша справа! У їхній таратайці я б не ризикнув і двох миль проїхати, навіть за п'ятдесят тисяч фунтів.

— Боже мій! — вигукнула Кетрін, неабияк перелякавшись. — Тоді повернімося назад, я вас благаю. Якщо ми поїдемо далі, з ними обов'язково трапиться якесь лихо. Повернімося, містере Торп! Зупиніться й поговоріть з моїм братом, і поясніть йому, як вони ризикують.

— Ризикують? О Господи! Нічого з ними не станеться. Коли він під ними розпадеться, вони собі на втіху випадуть прямо в болото — бачите, яка тут скрізь грязюка? Кожен екіпаж надійний, якщо тільки вміти ним керувати. У хороших руках така річ протримається ще років зо двадцять, доки не спрацюється до кінця. Господь з вами! Я б на ньому поїхав за п'ять фунтів до Йорка й назад, не загубивши жодного цвяха.

Кетрін слухала його з подивом. Вона ніяк не могла збагнути, як можна поєднати такі різні судження про ту саму річ: виховання, що вона його здобула, не навчило її, що невпинне базікання може дійти до абсурду, а надлишок марнославства призвести до безсоромної брехні. Її рідні дивилися на речі просто, не вдаючись до словесної еквілібристики: батько цілком задовольнявся якимось каламбуром, а мати — прислів'ям. Тому вони не мали звички брехати, аби напустити туману, казати одне, щоб уже наступної хвилини стверджувати інше. На якусь мить вона розгубилася і була вже ладна просити містера Торпа, щоб він чіткіше висловив свою думку щодо Джеймсового кабріолета. Але, згадавши, що він досі не надто був схильний говорити прозоро про речі, що перед тим висловлювався про них туманно, вона стрималася, зрозумівши, що він не став би

наражати сестру й друга на небезпеку, якій міг би легко запобігти, і з усього цього вона нарешті зробила висновок, що містер Торп упевнений у надійності екіпажа Джеймса і, отже, їй нема чого тривожитися. Сам Торп, здавалося, цілковито про це забув, і їхня подальша розмова, або, скоріше, його розповідь, з початку до кінця була присвячена йому самому та його справам. Він розповідав їй про коней, яких купив за безцінь і продав за приголомшливі суми, про перегони, на яких він безпомилково передбачав переможців, про мисливські вилазки, де він убивав більше птахів (не зробивши, втім, жодного вдалого пострілу), ніж усі його супутники, разом узяті; а також описав їй надзвичайне полювання на лисиць, у якому його передбачливість і вміння керувати собаками виправили помилки найдосвідченішого мисливця і в якому його хоробрість у сідлі, що ні на мить не загрожувала його власному життю, безперестанку завдавала турбот іншим, отож багато хто, як він холоднокровно висловився під кінець своєї оповіді, скрутив собі в'язи.

Хоч як мало Кетрін уміла самостійно робити висновки і хоч якими нестійкими були її поняття про чоловічу досконалість, проте, слухаючи нескінченні хвастощі Торпа, вона не могла погамувати сумнівів у бездоганності цієї людини. То була смілива здогадка, бо він був братом Ізабелли, й до того ж Джеймс запевнював її, що манери Торпа мають подобатись усім жінкам; але, попри це, вже в першу годину прогулянки Кетрін відчула, що втомилася від його товариства, і ця втома дійшла до краю, аж доки вони не повернулися на Палтні-стріт. Кетрін певною мірою була тепер ладна протистояти таким авторитетним свідченням і поставитися з певною недовірою до його здатності подобатись усім і кожному.

Важко передати здивування Ізабелли, коли біля самих дверей будинку місіс Аллен вона виявила, що вже надто пізно для відвідування подруги: "Як, уже перейшло за третю

годину?" Це було неймовірно, дивовижно, неможливо; і вона не хотіла вірити ні своєму власному годиннику, ні годиннику брата чи слуги, не могла погодитися з жодним доводом, заснованим на здоровому глузді чи реальності, доки містер Морланд, показавши свій годинник, не підтвердив цього факту. І після цього рівною мірою неймовірним, дивовижним і неможливим здавався усякий сумнів, і їй залишалося тільки твердити, що ніколи ще дві години з половиною не проминали так швидко.

До Кетрін звернулися, аби вона це підтвердила, але дівчина зовсім не вміла брехати, навіть для того, щоб догодити Ізабеллі. Проте остання не почула заперечень, бо не дочекалась відповіді: власні почуття цілком поглинули її. Особливо нещасною вона почувалася через те, що була змушена негайно повертатися додому. Минули століття відтоді, як вона мала можливість перемовитися словом зі своєю улюбленою Керрін. Здавалось, їм більше ніколи не трапиться нагода побути наодинці, а їй же треба сказати подрузі тисячу речей! І так із усмішками з приводу великого горя і з іскорками радості в очах з приводу глибокого смутку, вона попрощалася з подругою і поїхала додому.

Місіс Аллен, яка щойно покінчила з утомливим ранковим неробством, зустріла Кетрін словами: "А ось і ви, моя люба!" — спростувати вірогідність чого у Кетрін не було ні причини, ні бажання.

— Сподіваюся, ви приємно провели час, — сказала місіс Аллен.

— Так, мем, дякую. Погода була чудовою.

— Місіс Торп сказала те саме. Вона була дуже задоволена, що ви поїхали всі разом.

— Ви бачили місіс Торп?

— Так, коли ви поїхали, я пішла до Галереї. Там я її й зустріла, і ми приємно поговорили про се, про те. Вона сказала, що сьогодні вранці на базарі важко було купити телятину — її привезли дуже мало.

— Ви ще когось бачили зі знайомих?

— Так, ми звернули на Кресент, і там зустріли місіс Х'юз, яка гуляла з містером і міс Тілні.

— Справді? І ви з ними розмовляли?

— Атож, ми півгодини гуляли разом по Кресенту. Вони, здається, дуже приємні люди. Міс Тілні була в дуже гарненькій крапчастій муслінові сукні. Я завважила, що вона завжди вишукано вбрана. Місіс Х'юз розповіла мені про їхню родину.

– І що ж вона вам про них розповіла?

— О, силу-силенну всього. Здається, ні про що інше вона не говорила.

— Вона казала, з якої частини Глостершира вони приїхали?

— Так, казала, тільки я не можу тепер пригадати. Вони люди дуже порядні і дуже багаті. Місіс Тілні до заміжжя була міс Драммонд, і вони з місіс Х'юз навчалися в одній школі. І в міс Драммонд були дуже великі статки, а коли вона вийшла

заміж, батько дав їй двадцять тисяч фунтів, та ще додав п'ятсот на весільне вбрання. Місіс Х'юз бачила весь цей одяг, коли його привезли з крамниці.

— Містер і місіс Тілні теж у Баті?

— Здається, так, але я не зовсім упевнена. А втім, наскільки я пригадую, вони обидва померли, принаймні мати. Так, безперечно, місіс Тілні померла — місіс Х'юз розповідала про чудовий перловий гарнітур, який містер Драммонд подарував дочці на весілля. Після смерті матері він перейшов до міс Тілні.

— А містер Тілні, мій партнер по танцях, — єдиний син?

— Точно не знаю, моя люба, але, здається, так. Однак місіс Х'юз каже, що він дуже приємний молодий чоловік і що він, певно, живе на широку ногу.

Більше Кетрін ні про що не розпитувала. Вона почула достатньо, щоб дійти висновку, що від місіс Аллен вона більше не почує нічого путнього і що вона втратила нагоду зустрітися з братом і сестрою. Коли б вона знала, що така нагода випаде, ніщо б не змусило її поїхати на прогулянку в іншому товаристві. Та коли вже так сталося, то нічого не вдієш, можна лиш ремствувати на своє невезіння й думати про те, що вона втратила, — думати доти, аж допоки їй не стало зрозуміло, що від прогулянки вона не дістала найменшого задоволення і що Джон Торп — вельми неприємна особа.

Розділ X

Увечері Аллени, Торпи й Морланди зустрілись у театрі, і, оскільки Кетрін та Ізабелла сиділи поруч, в Ізабелли з'явилася

можливість повідомити хоч щось із безлічі новин, що в неї накопичилися упродовж їхньої нескінченної розлуки.

— Господи, Кетрін, моя люба, нарешті ми знову разом! — вигукнула вона, щойно Кетрін увійшла до ложі й сіла поряд з нею. — Отже, містере Морланд, — він сидів по інший бік від неї, — до кінця вечора ви не почуєте від мене жодного слова. Я вас попереджаю, щоб ви на це не розраховували. Кетрін, люба моя, як проминула для вас ця вічність? А втім, немає потреби про це питати, адже ви чудово виглядаєте. Сьогодні ваша зачіска чарівна, як ніколи. Легковажне створіння, вам хочеться підкорити весь світ? Можу вас запевнити, мій брат уже в вас закохався, а щодо містера Тілні, то це справа вирішена. Навіть вам при всій вашій скромності немає жодної підстави сумніватись у його почуттях; його повернення до Бата достатньо про них сказало. О! Я б усе віддала, щоб його побачити! Справді, мені вже терпець уривається. Матуся каже, що він найчарівніший серед молодих людей. Ви знаєте, вона його бачила вранці. Ви повинні мені його відрекомендувати. Він зараз у театрі? Ну будь ласка, пошукайте очима! Доки я його не побачу, я не заспокоюся.

— Ні, — сказала Кетрін, — його тут немає. Я ніде його не бачу.

— Це жахливо! Ні, мабуть, я ніколи з ним не познайомлюсь. Як вам подобається моя нова сукня? Гадаю, вона непогано виглядає. Рукави я придумала цілковито сама. Знаєте, мені страшенно набрид Бат! Ми з вашим братом сьогодні вранці вирішили, що, хоч тут і можна непогано провести кілька тижнів, проте жити тут постійно ми б не погодилися ні за які мільйони. З'ясувалося, що наші смаки збігаються в тому, що ми віддаємо перевагу селу над будь-яким іншим місцем. Наші погляди й справді надзвичайно схожі, це навіть смішно! Ми не знайшли жодної відмінності. Мені б нізащо у світі не хотілося,

щоб ви були присутні при цій розмові. Ви б обов'язково підняли нас на кпини.

— Даремно ви так гадаєте!

— О, ні, ви б обов'язково кепкували над нами. Я знаю вас краще, ніж ви себе. Ви б сказали, що ми створені одне для одного, або ще якусь подібну нісенітницю, і довели б мене до сліз, я б почервоніла, як ваші троянди. Ні, я б нізащо у світі не хотіла, щоб ви були поряд.

— Ви до мене несправедливі. Я б ні в якому разі не зробила такого недоречного припущення. Не кажучи вже про те, що воно б ніколи не спало мені на думку.

Ізабелла недовірливо посміхнулась і до кінця вечора розмовляла тільки з Джеймсом.

Наступного ранку Кетрін знову всіма фібрами душі прагнула зустрітися з міс Тілні, і до звичайного часу відвідування Галереї її не покидала тривога з приводу того, що цьому знову щось зможе перешкодити. Але нічого подібного не сталося, її не затримав жоден відвідувач, і вони втрьох в належний час вирушили до Галереї, де відбувалися звичайні події та велися звичайні розмови. Випивши склянку води, містер Аллен підійшов до якогось джентльмена й заговорив з ним про політичні новини дня, порівнюючи повідомлення газет, які вони читали. А дами почали прогулюватися по залі, помічаючи кожне нове обличчя і майже кожен новий капелюшок. Жіноча половина родини Торп у супроводі Джеймса Морланда з'явилася в натовпі менш ніж за чверть години, і Кетрін одразу ж опинилася біля подруги. Джеймс, який тепер завжди супроводжував Ізабеллу, опинився з іншого боку, і, відокремившись від інших, вони якийсь час

прогулювались утрьох, доки Кетрін не засумнівалася в зручності свого становища, коли вона цілком була прикута до подруги й брата, анітрохи не відчуваючи уваги з їхнього боку. Її супутники увесь час щось палко обговорювали або жваво сперечалися, але висловлювали почуття майже пошепки, а коли пожвавлювалися, то голосно сміялися, звертаючись за підтримкою до Кетрін, яка аж ніяк не могла її подати, бо не чула жодного слова з їхньої розмови. Врешті-решт їй все ж пощастило спекатися обтяжливого для неї товариства. Кетрін твердо сказала, що вона хоче поговорити з міс Тілні, появі якої разом з місіс Х'юз дівчина дуже зраділа й до якої одразу ж підійшла з такою рішучістю продовжити знайомство, яка навряд щоб у неї з'явилася, коли б не вчорашнє розчарування. Міс Тілні зустріла її дуже люб'язно, відповівши на її дружнє звертання з такою самою доброзичливістю, і вони розмовляли, доки обидві компанії не покинули Галерею. І хоча, цілком імовірно, ні та, ні інша юна дама не зробила жодного спостереження й не вимовила жодної фрази, які б не говорились під цим дахом тисячі разів протягом кожного батського сезону, проте простота, щирість і невигадливість сказаного були в даному випадку дещо незвичайними.

— Як добре танцює ваш брат! — простодушно вигукнула Кетрін під кінець їхньої бесіди, водночас здивувавши й потішивши свою співрозмовницю.

— Генрі? — відповіла та з усмішкою. — Так, він дуже добре танцює.

— Йому, певно, здалося дуже дивним, коли того вечора я відповіла йому, що мене вже запросили танцювати, хоча залишалася сидіти серед глядачів. Але мене справді запросив заздалегідь містер Торп. — Міс Тілні змогла тільки кивнути у відповідь. — Ви не можете собі уявити, — додала Кетрін, хвилинку помовчавши, — як я була здивована, коли знову його

побачила. Я була цілковито впевнена, що він зовсім покинув Бат.

— Коли Генрі мав приємність бачити вас уперше, він навідався до Бата лише на два дні, щоб зняти для нас житло.

— Це не спадало мені на думку. І, звичайно, ніде його не зустрівши, я подумала, що він, певно, покинув Бат. Ту молоду даму, з якою він танцював у понеділок, звуть міс Сміт?

— Так. Це знайома місіс Х'юз.

— Здається, вона була дуже рада потанцювати. Як, на вашу думку, вона гарненька?

— Я б не назвала її красунею. Вона миловида, але не більше того.

— А він, мабуть, ніколи не заходить до Галереї?

— Ні, він тут іноді буває. Але сьогодні вони з батьком їздять верхи.

Тут до них підійшла місіс Х'юз і спитала в міс Тілні, чи збирається вона піти з Галереї.

— Сподіваюся мати приємність побачити вас невдовзі ще раз, — сказала Кетрін. — Чи будете ви завтра на котильйонному балу?

— Мабуть, ми… Так, звичайно, ми там будемо.

— Рада це почути. Ми теж туди приїдемо.

Ця люб'язність була належним чином повернута, і вони розстались. Міс Тілні після цієї розмови дещо дізналася про почуття своєї нової знайомої, а Кетрін навіть не підозрювала, що викрила ці почуття.

Повертаючись додому, вона відчувала себе дуже щасливою. Ранок цілковито справдив її сподівання, а завтра ввечері вона чекала нових розваг. Її головною турботою став вибір сукні й зачіски для завтрашнього балу. І в цьому її не можна було виправдати. Одяг — це суєта суєт, і надмірна увага до нього нерідко спричиняє до зворотного наслідку. Кетрін усе це знала дуже добре: двоюрідна бабуся прочитала їй лекцію з цієї теми лише минулого Різдва. Проте в середу вночі вона десять хвилин не могла заснути, розмірковуючи, яку сукню вдягти — крапчасту чи вишиту, — і тільки брак часу завадив їй замовити для цього вечора нове вбрання. Тоді вона зробила б серйозну, хоча й дуже поширену помилку, застерегти від якої її міг швидше представник протилежної статі, ніж власної, скоріше брат, ніж двоюрідна бабуся, бо тільки чоловік знає, які чоловіки нечутливі до нових убрань. Багато дам були б ображені, якби їм дали зрозуміти, як мало чоловіче серце вражає все дороге й нове в їхньому вбранні, як мало на них діє якість муслiну і яке воно несприйнятливе до крапочок або візерунків на муслiні чи жаконе. Жінка вбирається тільки для власного задоволення. Жоден чоловік не стане від цього більше нею захоплюватись, і жодна жінка не відчує до неї більшої симпатії. Акуратність і елегантність цілком задовольняють першого, а певна недбалість і безладдя в туалеті особливо тішать останню. Але жоден з цих вагомих доводів не порушував спокою Кетрін.

Коли в четвер ввечері вона увійшла до бальної зали, її почуття значною мірою відрізнялися від тих, з якими вона заходила туди в понеділок. Тоді вона була рада, що Торп запросив її танцювати, а зараз її хвилювало передусім те, як не

втрапити йому на очі, щоб він її знову не запросив; бо хоч вона не могла, не сміла сподіватись, що містер Тілні запросить її утретє, але її бажання, надії і плани були зосереджені лише на цьому й ні на чому іншому. Кожна юна дама може уявити, що відчувала моя героїня тієї вирішальної хвилини, бо кожна юна дама в ту чи іншу пору свого життя відчувала подібне хвилювання. Кожній доводилось або принаймні неначебто доводилось уникати зустрічі з тим, кого їй хотілось позбутися, і кожна прагнула привернути увагу того, кому хотіла сподобатись. І щойно до їхньої компанії приєдналися Торпи, страждання Кетрін почалися. Вона нервувала, коли Джон Торп наближався, ховалася від нього, як тільки могла, і прикидалася, що не чує, коли він звертається до неї. Закінчилися котильйони й почався контрданс, а вона не бачила нікого з Тілні.

— Не лякайтеся, люба Кетрін, — прошепотіла Ізабелла, — але я й справді збираюся знову танцювати з вашим братом. Звичайно, я згодна, що це просто непристойно. Я йому вже сказала, що йому слід цього соромитись, але ви з Джоном повинні полегшити наше становище. Покваптеся, моя люба, і приєднайтеся до нас. Джон щойно відійшов і за хвилину повернеться.

У Кетрін не було ні бажання, ні часу відповісти — ці двоє покинули її. Джон Торп тинявся неподалік, і вона зовсім занепала духом. Однак, щоб йому не здалося, нібито вона його виглядає чи очікує, вона не відводила очей від свого віяла; і, дорікнувши собі в наївності, через яку вона сподівалася зустріти в такому натовпі брата й сестру Тілні, та ще й негайно, вона раптом побачила, що до неї звертається, знову запрошуючи її на танець, містер Тілні власною персоною. Неважко собі уявити, з якими сяючими очима і з якою готовністю вона прийняла його запрошення, з яким приємним сердечним трепетом вона йшла з ним по залі, щоб приєднатися

до тих, хто танцював! Треба ж такому трапитися: вислизнути, як вона гадала, з-під самого носа Джона Торпа й бути одразу ж запрошеною містером Тілні, нібито він спеціально її шукав! Здавалося, доля не могла подарувати їй більшого щастя.

Ледве вони знайшли місце серед тих, хто танцював, як її увагу відвернув, однак, Джон Торп, який стояв у неї за спиною.

— Оввa, міс Морланд! — сказав він. — Що це означає? Я гадав, ми танцюватимемо вдвох.

— Не розумію, чому вам це спало на думку. Ви мене не запрошували.

— Оце так! Я запросив вас, щойно сюди увійшов, і хотів уже запросити вас знову. Уже хотів іти з вами танцювати, як ви кудись зникли! Це кепський жарт! Я прийшов сюди лише для того, щоб танцювати з вами, ми ж домовилися ще в понеділок, я це добре пам'ятаю. Я ж пам'ятаю, що запросив вас, коли ви чекали свого плаща в гардеробній. Я вже тоді розповів усім знайомим, що танцюватиму з найвродливішою дівчиною в залі. Коли вони побачать, що ви танцюєте з іншим, мене всі візьмуть на глузи.

— О ні, ніхто й не подумає, що ви мали на увазі мене.

— Клянусь Богом, якщо хтось так не подумає, я викину цього бовдура за двері! Що це з вами за хлопець?

Кетрін задовольнила його цікавість.

— Тілні? — повторив він. — Гм. Не знаю такого. Хлопець нівроку. Він вам до пари. А кінь йому не потрібен? У мого приятеля Сема Флетчера є один на продаж. Цей кінь кому

завгодно сподобається. Надзвичайно розумний у запряжці — і всього лише за сорок гіней. Я вже разів п'ятдесят збирався його купити: таке в мене правило — коли я бачу гарного коня, завжди його купую. Але він мені не підходить — не для полювання. За справжнього мисливського коня я б заплатив будь-які гроші. Зараз їх у мене троє — найкращі з усіх, які коли-небудь ходили під сідлом. Я б їх не продав і за вісімсот гіней. До наступного сезону ми з Флетчером маємо намір купити собі будинок у Лейстерширі. Жахливо незручно зупинятись у готелі.

Після цього речення він уже був не в змозі зловживати увагою Кетрін, оскільки його нездоланно відтіснила від неї довга вервечка дам, які проходили повз них. Кавалер Кетрін підійшов до неї ближче й сказав:

— Цей джентльмен вивів би мене з терпіння, коли б затримався біля вас ще хоча б півхвилини. Яке він має право відвертати від мене увагу моєї дами? Ми з вами уклали договір, що цього вечора будемо робити одне одному приємне, і все приємне, що кожен з нас має в розпорядженні, належить тільки його партнеру. Ніхто не має права відвертати увагу однієї зі сторін договору, оскільки цим він нехтує правами іншої сторони. Контрданс, на мою думку, подібний до шлюбу. І в тому, і в іншому головні обов'язки — вірність і шанобливість; і чоловікам, які не одружуються або не танцюють, нема ніякого діла до дружин або дам їхніх сусідів.

— Але ж це такі різні речі!

— Ви гадаєте, їх не можна порівнювати?

— Звичайно, ні. Люди, які одружуються, не можуть розійтись і зобов'язані разом господарювати в домі. А ті люди,

що танцюють, усього лише перебувають у великій залі одне напроти одного й проводять разом лише півгодини.

— Он яке у вас уявлення про шлюб і танці! Якщо дивитись на це в такому світлі, подібності між ними не так уже й багато! Але, гадаю, на них можна подивитись і з іншого боку. Адже ви погодитеся, що в обох випадках перевага прав чоловіка полягає в тому, що він може вибирати, а жінка — тільки відмовляти? Обидва випадки являють собою угоду між чоловіком і жінкою, яку вони укладають для спільної користі. Один раз уклавши її, вони належать лише одне одному до закінчення строку. В обох випадках обов'язком кожного є не давати іншому приводу бажати собі іншої долі, а головним клопотом — не дозволяти своїй уяві відвертатися на чесноти сусідів або уявляти, що краще було б вибрати когось іншого. Ви згодні зі мною?

— Так, коли ви розмірковуєте таким чином, це виглядає дуже переконливо; однак це доволі різні речі. Не розумію, як можна вважати їх подібними — адже вони накладають такі різні обов'язки.

— Звісно, в одному є різниця. У шлюбі чоловік надає жінці засоби для існування, а жінка піклується про домашній затишок для чоловіка. Його справа — забезпечувати, її — усміхатися. А в танцях їхні обов'язки розподіляються зовсім навпаки. Радувати й догоджати зобов'язаний він, а вона — клопотатися про віяло й лавандову воду. Мабуть, саме ця різниця привернула вашу увагу, і через неї ви подумали, що танці й шлюб неможливо порівнювати.

— Зовсім ні, я про це навіть і не думала.

— Тоді я просто спантеличений. Але одне я зобов'язаний сказати. Ваші погляди мене непокоять. Ви цілковито заперечуєте подібність тих обов'язків, що про них ішлося. Чи не означає це, що ваші погляди на обов'язки партнера по танцях не такі суворі, як того міг би хотіти ваш кавалер? Мабуть, у мене є підстави непокоїтися про те, що варто джентльменові, який тільки-но говорив з вами, або будь-якому іншому джентльменові звернутися до вас, — і вам ніщо не завадить розмовляти з ним стільки, скільки вам захочеться?

— Містер Торп дуже близький друг мого брата, тому, коли він знову зі мною заговорить, мені доведеться йому відповісти. Але, окрім нього, я знаю в цій залі хіба що трьох молодих людей.

— Отож моя безпека тримається тільки на цьому? Жаль та й годі!

— Що ж, я впевнена, що це забезпечує її якнадійніше. Якщо я тут нікого не знаю, мені ні з ким тут розмовляти; і, до того ж, я й не хочу ні з ким розмовляти, окрім вас.

— Ось тепер у мене з'явилися більш суттєві підстави відчувати себе в безпеці. Тепер я можу хоробро продовжити нашу бесіду. Чи вважаєте ви Бат таким же приємним, яким він вам здавався, коли я мав честь запитати це у вас уперше?

— О, так. Мабуть, навіть приємнішим.

— Приємнішим? Будьте обережні, інакше ви забудете, що через якийсь час він має вам набриднути. Це має статися через шість тижнів після приїзду.

— Гадаю, що він мені не набридне, навіть якби мені довелося провести тут шість місяців.

— Бат порівняно з Лондоном одноманітний, — такий висновок усі тут роблять щороку. "Так, у Баті можна приємно провести шість тижнів, але згодом він стає найнуднішим місцем у світі". Вам це будуть казати різні люди, які приїздять сюди щозими, розтягують свої шість тижнів до десяти або дванадцяти й покидають Бат лише тому, що не можуть собі дозволити залишитися тут довше.

— Ну то в кожного своя думка. Тим, хто буває в Лондоні, Бат може здатися нудним. Але я, живучи в невеличкому віддаленому селі в провінції, ніколи б не назвала його одноманітним. Тут стільки розваг, стільки всього можна побачити й зробити за день — не те що в нас.

— Ви не любите село?

— Ні, люблю. Я провела в селі все життя й завжди була дуже щасливою. Але, звичайно, в сільському житті значно більше одноманітності, ніж тут, у Баті. Усі дні там надзвичайно схожі.

— Зате в селі ви витрачаєте час набагато доцільніше.

— Ви так гадаєте?

— А хіба ні?

— Справді, є велика різниця.

— Тут ви день у день шукаєте нових розваг.

— Так само, як і вдома. Тільки там я не знаходжу їх так багато. І там і тут я ходжу на прогулянки, але тут на кожній вулиці я можу побачити таких різних людей, а там — усього лише відвідати місіс Аллен.

Містер Тілні був у захопленні.

— Усього лише відвідати місіс Аллен! — повторив він. — Так, невеликий у вас вибір! Однак, коли ви знову поринете в цю круговерть, вам буде про що розповісти. Ви зможете розповісти про Бат і про все, що ви тут робили.

— О, так! Мені ніколи не бракуватиме тем для розмов з місіс Аллен або з кимось іншим. Певно, коли я повернуся додому, я говоритиму лише про Бат — так він мені сподобався. Якби татусь і матуся, а також усі інші мої рідні сюди приїхали, я була б навіть занадто щасливою! Коли приїхав Джеймс (мій старший брат), я так зраділа! А ще більше я зраділа, коли з'ясувалося, що в тій родині, з якою ми щойно близько заприятелювали, усі вже є його близькими друзями. О! Невже Бат може комусь набриднути?

— У всякому разі, не тим, хто може так свіжо сприймати все, як ви. Але більшість батських завсідників давно вже відірвалися від татусів і матусь, а також від братів і близьких друзів, і разом з ними втратили свіже почуття радості від балів, вистав і того, що бачиш кожен день.

На цьому їхня бесіда урвалася: танець не дозволяв відвертати увагу на щось інше.

Невдовзі після того, як вони наблизилися до кінця зали, Кетрін відчула на собі пильний погляд джентльмена, який стояв серед глядачів, прямо за спиною її кавалера. Цей чоловік

був дуже вродливий, з військовою виправкою, уже не в розквіті літ, але ще не старий. І вона помітила, як цей джентльмен, не зводячи з неї очей, щось сказав містерові Тілні фамільярним шепотом. Збентежена увагою незнайомого й почервонівши від думки, що вона могла бути викликана якимось безладдям у її туалеті, вона відвернулась. Але тим часом джентльмен відійшов, а її партнер наблизився до неї і сказав:

— Я бачу, ви намагаєтеся здогадатися, про що мене тільки-но питали. Цей джентльмен знає, як вас звуть, і ви маєте право дізнатися, хто він. Це генерал Тілні, мій батько.

Кетрін відповіла тільки "О!", але це "О!" висловило все, що слід було висловити, — увагу до сказаного й цілковиту довіру до співрозмовника. Тепер вона стежила очима за генералом, який пробирався крізь натовп, зі справжнім зацікавленням і щирим захопленням. "Які вони всі вродливі!" — зазначила вона подумки.

Новим джерелом втіхи стала для неї розмова з міс Тілні, яка тривала до закінчення балу. З часу приїзду до Бата Кетрін ще жодного разу не здійснювала позаміську пішу прогулянку. Міс Тілні, яка була тут знайома з усіма місцями, що їх зазвичай тут відвідують, розповідала про них так, що у Кетрін виникло прагнення побачити їх на власні очі, а коли вона відверто висловила побоювання, що вона, напевно, не зможе знайти собі супутника, брат і сестра запросили її якось уранці вирушити разом з ними на прогулянку.

— Це було б мені надзвичайно приємно! — вигукнула вона. — Тож не відкладаймо — ходімо вже завтра!

Вони радо погодилися, — щоправда, лише в тому разі, якщо не буде дощу, як завважила міс Тілні, — хоча його, на

думку Кетрін, взагалі не слід було чекати. До дванадцятої години вони мали зайти за нею на Палтні-стріт. "Пам'ятайте, завтра о дванадцятій!" — сказала Кетрін, прощаючись зі своєю новою подругою. Іншої, давнішої й авторитетнішої подруги, Ізабелли, відданістю й достоїнствами якої вона насолоджувалася протягом двох тижнів, вона майже не бачила упродовж вечора. Дарма що їй уже хотілося розповісти Ізабеллі про своє щастя, — вона з радістю погодилася з місіс Аллен рано покинути бал, по дорозі додому її серце підскакувало в грудях від щастя, як сама вона підскакувала на сидінні в кареті.

Розділ XI

Завтрашній день почався з дуже тьмяного ранку, протягом якого сонце лише зрідка намагалося пробитися крізь хмари; і Кетрін зробила висновок, що все складається якнайкраще для її планів. У цю ранню пору року, на її думку, сонячний ранок у більшості випадків віщував дощовитий день, а похмурий світанок — те, що пізніше випогодиться. Вона попросила містера Аллена підтримати припущення, але він, позбавлений можливості впливати на погодні явища й не маючи при собі барометра, відмовився пообіцяти, що день обов'язково буде сонячним. Вона звернулася до місіс Аллен, і відповідь місіс Аллен була більш сприятливою: вона, мовляв, не має жодного сумніву, що день буде чудовим, якщо тільки хмари розсіються й вигляне сонце.

Близько одинадцятої години, однак, насторожений погляд Кетрін помітив на віконному склі кілька дощових крапель, і в неї вихопився сумний вигук:

— О Боже! Здається, буде дощ!

— Я так і думала, — сказала місіс Аллен.

— Отже, сьогодні прогулянки не буде, — зітхнула Кетрін. — Але, може, він пройде стороною або до дванадцятої години закінчиться?

— Може, й так, моя люба. Але після дощу на вулиці буде болото.

— О, це не страшно. Грязь мене не злякає.

— Так, — байдуже відповіла місіс Аллен, — я знаю. Грязь вас не злякає.

Після короткої паузи Кетрін, яка стояла біля вікна, спостерігаючи за погодою, помітила:

— Дощ припустив.

— Справді, припустив. Якщо дощитиме й далі, земля стане зовсім мокрою.

— Уже бачу чотири парасольки. Як я їх ненавиджу!

– Їх незручно носити з собою. На мою думку, краще викликати портшез.

— А ранок здавався таким сприятливим! Я була цілком упевнена, що буде сухо!

— Усі були в цьому впевнені. Але якщо дощ заповзявся на весь ранок, у Галереї буде мало людей. Сподіваюся, містер Аллен вдягне плащ, але, однак, він цього не зробить — що

завгодно, тільки не плащ. Не розумію, чому містер Аллен його не любить, він же такий зручний!

Дощ продовжувався, рясний, але дрібний. Кожні п'ять хвилин Кетрін підбігала до годинника, повідомляючи при поверненні, що, коли через п'ять хвилин він не ущухне, вона втратить усяку надію. Годинник пробив дванадцяту, а дощ усе йшов.

— Ви не зможете піти, моя люба.

— Я все ще сподіваюся. Почекаю до чверті на першу. На цю годину небо звичайно випогоджується, і мені здається, що воно вже трохи посвітлішало. Уже двадцять хвилин на першу — годі чекати! О, коли б зараз була погода, як в Удольфо або принаймні в Тоскані й на півдні Франції! Тієї ночі, коли помер бідолашний Сент-Обен. Тоді була така чудова погода!

О пів на першу, коли Кетрін вже не стежила за погодою так пильно і вже не бачила сенсу в її поліпшенні, небо раптом почало прояснятися. Проблиск сонячного світла захопив її зненацька. Вона виглянула у вікно — хмари розсіювались. Кетрін заходилася спостерігати й радо вітати сприятливі зміни в природі. За десять хвилин уже було зрозуміло, що друга половина дня буде сонячною, і це цілком відповідало думці місіс Аллен, яка весь час вважала, що "погода буде добра". Але Кетрін мала сумнів, чи чекати їй друзів і чи не дощило надто довго для того, щоб міс Тілні ризикнула вийти після цього з дому.

Було надто брудно для того, щоб місіс Аллен пішла супроводжувати свого чоловіка до Галереї; тож він рушив туди сам, і ледве Кетрін простежила за ним поглядом уздовж вулиці, як її увагу привернуло наближення тих самих трьох

екіпажів з трьома пасажирами, поява яких її так здивувала декілька днів тому.

— Боже мій, це ж Ізабелла, мій брат і містер Торп! Мабуть, вони приїхали за мною, але я не поїду; я справді не можу їхати — ви ж знаєте, міс Тілні ще може прийти.

Місіс Аллен з цим погодилася. Незабаром вони побачили Джона Торпа, але ще раніше вони почули його голос, який ще зі сходів закликав міс Морланд поспішати ("Покваптесь, покваптесь!") і владно мовив, щойно двері розчинилися:

— Зараз же надягніть капелюшок, нам не можна гаяти часу. Їдемо до Брістоля. Як ведеться, місіс Аллен?

— До Брістоля! Але ж це так далеко! І все ж я не можу з вами їхати — я чекаю своїх друзів, вони ось-ось мають прийти.

Звісно, це заперечення всі палко відкинули як безпідставне, місіс Аллен закликала підтримати Джона Торпа, і двоє його супутників увійшли до кімнати, щоб переконати її.

— Кетрін, люба моя, хіба це не чудово? У нас буде божественна поїздка. Дякуйте вашому братові й мені — це була наша ідея. Це спало нам на думку за сніданком, так-так, саме тоді, і коли б не цей бридкий дощ, ми б виїхали на дві години раніше. Але це не має значення, зараз місячні ночі, і все буде чудово. О! Я в захваті від самої лише думки, що ми побуваємо в тихому маленькому селі! Це набагато краще за Нижні зали. Ми поїдемо просто до Кліфтона й там пообідаємо, а після обіду, якщо залишиться час, доїдемо до Кінгсвестона.

— Хтозна, чи нам пощастить так багато встигнути, — висловив сумнів Морланд.

— Годі вам каркати! — гримнув на всіх Торп. — Ми встигнемо вдесятеро більше. Що там Кінгсвестон? І Блейзський замок, й інші місця. Ось тільки ваша сестра каже, що не поїде.

— Блейзський замок! — вигукнула Кетрін. — А що це?

— Це найкраще місце в Англії. Щоб його тільки побачити, можна проїхати п'ятдесят миль за будь-якої погоди.

– І це справді замок, старовинний замок?

— Найстаровинніший у всьому королівстві.

— А він схожий на ті, про які пишуть у романах?

— Нічим від них не відрізняється.

— То там і справді є башти й довгі галереї?

— Дюжини.

— Мені б хотілося побачити цей замок, але я не можу, не можу поїхати.

— Не можете поїхати? Люба моя, що ви маєте на увазі?

— Я не можу їхати, тому що... (Кетрін опустила очі додолу, трохи боячись побачити посмішку на обличчі Ізабелли) я чекаю міс Тілні та її брата. Вони обіцяли прийти о дванадцятій, щоб узяти мене на прогулянку за місто, але тоді йшов дощ. А зараз випогодилось, і вони, напевно, невдовзі приїдуть.

— Вони не приїдуть, не майте сумніву, — вигукнув Торп, — я їх бачив, коли ми повертали на Брод-стріт. У нього фаетон зі світлими гнідими?

— Навіть не знаю.

— Зате я знаю. Його я й бачив. Адже ви кажете про чоловіка, з яким танцювали вчора ввечері?

— Так.

— Що ж, я бачив, як вони повернули на Ленсдаун-роуд. Він їхав з якоюсь гарненькою дівчиною.

— Ви їх і справді бачили?

— Слово честі, бачив. Я його одразу ж упізнав. Здається, у нього теж гарна конячина.

— Як дивно! Але вони, напевно, вирішили, що для прогулянки надто брудно.

— Напевно. Ніколи в житті не бачив на вулицях такої тванюки. Іти пішки! Це так само неможливо, як і літати. Такого болота ще не було — усюди по кісточки!

Його підтримала Ізабелла:

— Кетрін, люба моя, ви навіть уявити собі не можете, як на вулицях брудно. Поїдьмо. Вам обов'язково треба поїхати — відмовлятися вже немає причин.

— Мені б хотілося побачити замок. І ми справді зможемо його оглянути? Піднятися сходами, заглянути до всіх кімнат?

— Так, так, до кожної щілини й кожного куточка!

— Але все ж таки, мабуть, вони кудись поїхали на годину, доки не підсохне, і невдовзі приїдуть.

— Цього не буде, можете не хвилюватись. Я чув, як Тілні гукнув до якогось чоловіка, який їхав повз них на коні, що вони їдуть до самого Вік-Рокса.

— Тоді я згодна. Місіс Аллен, можна мені поїхати?

— Як хочете, моя люба.

— Умовте її, місіс Аллен, будьте ласкаві! — пролунало хором.

Місіс Аллен не залишила це без уваги.

— Що ж, люба, — сказала вона, — гадаю, вам справді краще поїхати.

І за дві хвилини вони вже були в дорозі.

Почуття Кетрін, коли вона заходила до екіпажа, були в повному сум'ятті: їй було шкода втратити одну величезну приємність і водночас вона була рада іншій, майже такого самого масштабу, хоча й зовсім не схожій на втрачену. Їй не давала спокою думка, що Тілні повелися з нею не дуже люб'язно, так легко порушивши їхню домовленість і не переказавши своїх вибачень. Минула лише одна година після

часу, призначеного для прогулянки, і, попри те, що їй протягом цієї години казали про непролазну грязюку, зі своїх власних спостережень вона не могла не зробити висновку, що йти вулицями можна було без особливих незручностей. Почуватися знехтуваною містером і міс Тілні було дуже боляче. З другого боку, думка про те, що вона відвідає замок, схожий на Удольфо, яким їй уявлявся Блейзський замок, була настільки приємною, що могла втішити майже в будь-якому горі.

Не сказавши одне одному ані слова, вони швидко проїхали по Палтні-стріт і Лаура-плейс. Торп розмовляв зі своїм конем, а Кетрін розмірковувала над порушеними обіцянками й зруйнованими арками, над фаетонами й помилковими стратами, над сімейством Тілні й опускними дверима. Проте коли вони в'їхали до Аргайл Білдінгз, її роздуми урвало питання її супутника:

— Що це за дівчина, повз яку ми проїхали, так витріщала на вас очі?

— Хто? Де?

— Ось там, з правого боку. Її, певно, вже майже не видно.

Кетрін оглянулася й побачила міс Тілні, яка, спираючись на руку брата, повільно йшла вулицією. Обидвоє дивилися їй услід.

— Зупиніться, містере Торп, зупиніться! — нетерпляче закричала вона. — Це міс Тілні! Це ж вона! Як ви могли сказати, що вони далеко поїхали? Зупиніться, зупиніться! Я зараз же зістрибну й піду до них!

Але який був сенс у її благаннях? Торп лише підстьобнув коня, щоб він біг швидше. За хвилину Тілні, які невдовзі перестали на неї дивитися, зникли за рогом Лаура-плейс, а ще за хвилину вона сама перенеслася на Маркет-плейс. Однак і тепер, і коли вони їхали вздовж наступної вулиці, Кетрін благала Торпа зупинитися:

— Будь ласка, містере Торп, будь ласка, зупиніться! Я не можу їхати далі. Я не поїду. Мені треба повернутися до міс Тілні.

Але містер Торп тільки сміявся, ляскав батогом, нукав на коня, видавав невиразні звуки й продовжував хльоскати бідолашну тварину; і Кетрін, сердита й роздратована, позбавлена можливості вистрибнути з кабріолета, була змушена відмовитися від спроби втекти і підкоритися. Вона, однак, висипала на нього торбу докорів.

— Як ви, містере Торп, могли так мене обманути? Як ви могли сказати, що бачили їх на Ленсдаун-роуд? Я б віддала все на світі за те, щоб цього не сталося! Вони подумають, що з мого боку це дивно й неввічливо. Проїхати повз них і нічого не сказати! Ви не уявляєте, як мені прикро. Тепер ні Кліфтон, ні все інше не дадуть мені втіхи. У десять тисяч разів краще зійти мені зараз і піти до них пішки. Як ви могли сказати, що бачили їх у фаетоні?

Торп рішуче захищався, клявся, що ніколи в житті не бачив двох людей, таких схожих одне на одного, і майже не відмовлявся від своїх слів, що бачив Тілні власною персоною.

Їхня поїздка, навіть після того, як розмова на цю тему закінчилася, не могла бути особливо приємною. Кетрін уже не намагалась, як під час попередньої поїздки, бути люб'язною.

Вона слухала його неохоче й відповідала короткими фразами. Єдиною розрадою залишався для неї Блейзський замок, тільки про нього вона час від часу думала із задоволенням, хоча, звичайно, для того, щоб не пожертвувати пішою прогулянкою та особливо для того, щоб Тілні не думали про неї погано, вона б залюбки відмовилася від усього щастя, яке могла б знайти в його стінах: від щастя пройти довгою анфіладою кімнат з високими стелями й залишками розкішних меблів, покинутих багато років тому; від щастя застряти у вузькому повороті підземелля, натрапивши на низькі заґратовані двері; або навіть опинитися в непроглядній темряві через те, що поривом вітру зненацька задуло їхню свічу — єдину свічу! Тим часом вони продовжували їхати без усяких пригод. Їм уже було видно місто Кейншем, коли Морланд, який їхав за ними, змусив його друга натягти віжки й спитати, що сталося. Екіпаж, який відстав, під'їхав ближче, і, коли вони змогли чути одне одного, Морланд сказав:

— Краще повернути назад, Торпе. Уже занадто пізно, щоб їхати далі. Ваша сестра зі мною згодна. Ми виїхали з Палтні-стріт годину тому, а проїхали трохи більше семи миль. На мою думку, залишається принаймні вісім. Нічого не вийде. Ми занадто пізно виїхали. Давайте відкладемо поїздку на інший день і повернемося.

— Мені все одно, — роздратовано відповів Торп і негайно повернув свого коня назад. Вони повертались до Бата.

— Коли б у вашого брата була в запрягу не ця шкапа, — сказав він невдовзі, — ми б чудово встигли. Мій кінь, дайте йому волю, і за годину добіг би до Кліфтона. Я трохи не зламав собі руку, пристосовуючи його до кроку цієї чортової шкапи. З боку Морланда безглуздо не мати свого кабріолета і свого коня.

— Дурниці! — палко заперечила Кетрін. — Я впевнена, що він просто не може собі цього дозволити.

— А чому він не може?

— Тому що не має достатньо грошей.

– І хто ж у цьому винен?

— Наскільки я знаю, ніхто.

У відповідь Торп щось сказав у своїй гучній і хаотичній манері, до якої він так часто вдавався, про те, що скнарість — страшенно огидна якість і що коли люди, які купаються в грошах, не можуть собі дозволити купувати гарні речі, то він не знає, хто ж тоді може. Кетрін навіть не намагалася його переконати. Втративши те, що мало стати для неї розрадою в першій утраті, вона чимдалі менше намагалася бути чемною сама або вважати приємним свого супутника. І поки вони поверталися до Палтні-стріт, вона не вимовила й двадцяти слів.

Коли Кетрін увійшла в будинок, лакей сказав їй, що через кілька хвилин після її від'їзду приходили джентльмен і леді й питали про неї. І коли він сказав, що вона поїхала з містером Торпом, леді спитала, чи не просила вона щось їй передати, і, почувши заперечну відповідь, почала шукати свою картку, а потім сказала, що не взяла її з собою, і пішла. Розмірковуючи над цими жахливими повідомленнями, Кетрін повільно піднімалася сходами. На верхній площадці її зустрів містер Аллен, який, дізнавшись про причину їхнього швидкого повернення, сказав:

— Я радий, що у вашого брата вистачило розважливості відмовитися від цих планів і що ви повернулися. Це були безглузді наміри.

Вечір вони всі провели в Торпів. Кетрін була стурбованою й сумною, але Ізабелла, граючи в карти й маючи своїм партнером Морланда, здавалося, знайшла в цьому повну заміну тихому й спокійному перебуванню в кліфтонському готелі. Вона також не раз висловила своє задоволення з приводу того, що вони не пішли до Нижніх залів.

— Як я співчуваю тим бідолашним, які туди пішли! І як я рада, що мене немає серед них! Цікаво, чи відбудеться там бал за всією формою? Танці ще не почалися. Нізащо у світі не хотіла б там опинитися! Це ж так чудово — проводити іноді вечори у вузькому колі. Я впевнена, що гарного балу сьогодні не буде. Мітчелли, я знаю, не прийдуть. Мені й справді шкода всіх, хто там зібрався. Але вам, містере Морланд, мабуть, хочеться бути серед них, чи не так? Я впевнена, що хочеться. Ну що ж, будь ласка, вас ніхто й не тримає. Сподіваюся, нам і без вас буде непогано. Чоловіки завжди надто багато про себе думають.

Кетрін уже була майже готова звинуватити Ізабеллу в недостатній чуйності до неї та її нещасть — так мало вони цікавили подругу й такою дріб'язковою була розрада, яку вона запропонувала.

— Моя люба, — прошепотіла Ізабелла, — не дивіться на мене вовком. Ви розіб'єте моє серце. Звичайно, це було дуже неприємно, але все сталося лише з вини Тілні. Чому вони такі непунктуальні? Було й справді брудно, але хіба це має значення? Ми з Джоном, я впевнена, не звернули б на це уваги. Коли йдеться про друзів, я на все готова — така вже в мене вдача. Джон теж такий. Він дуже відданий. Боже мій милий!

Який у вас чудовий розклад! Клянуся, у вас королі! Я ніколи в житті не була такою щасливою! Мені в п'ятдесят разів приємніше, що вони є у вас, ніж коли б вони були в мене.

Тут я можу покинути мою героїню на безсонному, як і належить істинній героїні, ложі, з головою на тернях мокрої від сліз подушки. І нехай вона вважає себе щасливою, якщо їй доведеться хоча б одного разу добре спати вночі протягом наступних трьох місяців.

Розділ XII

— Місіс Аллен, — запитала Кетрін наступного ранку, — чи ви не будете заперечувати, якщо я сьогодні відвідаю міс Тілні? Я не зможу бути спокійною, доки все їй не поясню.

— Обов'язково підіть до неї, моя люба. Тільки вдягніть білу сукню. Міс Тілні завжди носить біле.

Кетрін з радістю погодилась і, перевдягнувшись, поквапилася до Галереї, щоб дізнатися, де живе генерал Тілні. Вона вважала, що він живе на Мільсом-стріт, але не була впевнена стосовно будинку, а непевні відомості, здобуті від місіс Аллен, ще більше збивали її з пантелику. З'ясувалося, що він справді живе на Мільсом-стріт, і, запам'ятавши номер будинку, вона негайно попростувала туди. Її серце шалено билося в грудях. Їй хотілося якнайшвидше зробити візит, пояснити свою поведінку й дістати прощення. Вона проминула подвір'я церкви, дивлячись лише перед собою, щоб не бути зобов'язаною помітити свою любу Ізабеллу та її милих рідних, які, згідно з розрахунками Кетрін, були в сусідній крамниці. Вона дісталася до будинку без жодної перешкоди, подивилася на його номер, постукала у двері й сказала, що прийшла до міс Тілні. Чоловік, який відчинив двері, сказав, що міс Тілні,

здається, вдома, але він у цьому не впевнений. Чи не може вона зробити ласку й назвати своє ім'я? Кетрін дала свою картку. Через декілька хвилин слуга повернувся й з виразом обличчя, який не надто підтверджував його слова, повідомив, що він помилився і що міс Тілні вийшла. Почервонівши від образи, Кетрін покинула будинок. Вона майже не мала сумніву, що міс Тілні була вдома, але так розгнівалася на неї, що відмовилася її прийняти. І, йдучи вниз по вулиці, вона не втрималась і кинула швидкий погляд на вікна вітальні, очікуючи побачити її там, — але там нікого не було. Проте в кінці вулиці вона знову оглянулась і цього разу — щоправда, не у вікні, а на ґанку — вона побачила міс Тілні власною персоною. Услід за нею вийшов джентльмен, якого Кетрін вважала її батьком, і вони разом повернули в бік Едгарз Білдінгз. Скривджена до глибини душі, Кетрін продовжувала йти своєю дорогою. Вона сама ледь не розгнівалася на тих, хто поводився з нею так неввічливо. Але вона затамувала це почуття, згадавши про власний вчинок. Вона не знала, як він оцінюється законами світської поштивості, якою мірою він непростимий і на яку суворість поводження у відповідь він її справедливо прирікає. Пригнічена й принижена, вона навіть подумала про те, щоб не піти з іншими цього вечора до театру. Але, щиро кажучи, це тривало недовго, бо, по-перше, незабаром вона згадала, що не може назвати причину, з якої вирішила залишитися вдома, а по-друге, їй дуже хотілося подивитися саме цю п'єсу. Тому вони всі пішли до театру. Ніяких Тілні, які б могли її потішити чи засмутити, там не було. Вона подумала, що любов до театру не входила до численних чеснот їхньої родини. Проте, напевно, це пояснювалося тим, що вони звикли до більш вдалих лондонських вистав, порівнювано з якими, як стверджувала Ізабелла, решта здаються "просто жахливими". Передчуваючи задоволення від п'єси, вона не помилилася у своїх сподіваннях. Комедія так відволікла Кетрін від її журби, що ніхто, спостерігаючи за нею протягом перших чотирьох актів, не міг би запідозрити, що вона чимось пригнічена. На

початку п'ятого акту, однак, раптова поява Генрі Тілні та його батька серед глядачів, що сиділи в ложі навпроти, знову її стривожила й засмутила. Сцена вже не викликала в неї щирого сміху й не поглинала її цілковито. У середньому кожен її другий погляд звертався до ложі навпроти. І протягом двох яв вона спостерігала за Генрі Тілні, так і не помітивши, щоб він хоча б один раз поглянув у її бік. Його вже не можна було запідозрити в байдужості до театру — упродовж двох яв він не відірвав погляду від сцени. Врешті-решт, однак, він усе ж таки зустрівся з нею очима і вклонився. Але який це був уклін! Його не супроводжували ні усмішка, ні пильний погляд! А потім п'єса знову заволоділа його увагою. Кетрін відчувала болісне нетерпіння. Вона ладна була побігти до ложі, де він сидів, і примусити його вислухати її пояснення. Почуття швидше природні, ніж героїчні, оволоділи її душею. Замість того, щоб вважати себе ображеною несправедливими звинуваченнями, замість того, щоб у гордому усвідомленні своєї невинуватості показати свою зневагу до того, хто міг сумніватися в ній, полишивши на нього самого розмірковування про все, що трапилося, ухиляючись від його погляду або кокетуючи з кимось іншим, вона покладала всю провину, або принаймні її видимість, тільки на себе і прагнула лише нагоди пояснити її причину.

П'єса закінчилася, завіса спустилася. Генрі Тілні вже не було видно там, де він сидів, але його батько був на своєму місці. Можливо, син вийшов, щоб зайти до їхньої ложі. Зробивши таке припущення, вона мала рацію: за кілька хвилин він з'явився і, пройшовши через ряди, що наполовину збезлюділи, з однаковою спокійною ввічливістю заговорив з місіс Аллен і її супутницею. Аж ніяк не стриманою була відповідь Кетрін:

— О, містере Тілні, я горю нетерпінням поговорити з вами й попросити у вас вибачення. Ви, напевне, подумали, що я була

дуже неввічливою. Та насправді це була не моя провина, чи не так, місіс Аллен? Адже друзі сказали мені, що бачили, як містер Тілні і його сестра виїхали з міста у фаетоні. Що ж я мала робити? Але мені в десять тисяч разів більше хотілося піти з вами. Правда ж, місіс Аллен?

— Люба моя, ви пожмакаєте мені сукню. — Такою була відповідь місіс Аллен.

Її запевнення, дарма що залишилися непідтвердженими, не були марними: завдяки їм на його обличчі з'явилася більш щира й природна посмішка, і він відповів голосом, у якому вже було значно менше штучної стриманості:

— Ми вам дуже вдячні за те, що, проїжджаючи повз нас по Арґайл-стріт, ви побажали нам приємної прогулянки. Ви були навіть такі ласкаві, що озирнулися на нас, щоб це зробити.

— Я зовсім не бажала вам приємної прогулянки! Мені це навіть на думку не спало! Я благала містера Торпа зупинитись. Я наполягала на цьому, щойно вас побачила. Чи не так, місіс Аллен… Ох! Вас же там не було! Але я кажу правду. Якби містер Торп зупинився, я б вистрибнула з кабріолета й побігла до вас.

Чи є у світі хтось, котрий міг би залишитися байдужим до такого визнання? Генрі Тілні принаймні не міг. З іще привітнішою усмішкою він сказав усе, що належало сказати, що його сестра жалкує, що все так сталося, співчуває Кетрін і сподівається, що ще може розраховувати на її дружбу.

— О, не кажіть, що міс Тілні на мене не гнівається! — вигукнула Кетрін. — Я знаю, що це не так. Коли я вранці заходила до вас, вона навіть не захотіла мене бачити. Я

бачила, як вона через хвилину вийшла з дому. Мені було дуже прикро, але я не образилася. Може, ви навіть не знали, що я приходила.

— Мене тоді не було вдома. Але я чув про це від Елінор, якій хочеться вам пояснити, чим викликана така неввічливість з її боку. Втім, я й сам можу це зробити. Все сталося через те, що наш батько… вони обидвоє збиралися на прогулянку, він дуже поспішав, не хотів затримуватись і тому змусив слугу сказати, що міс Тілні немає вдома. Оце і все, повірте. Їй це було дуже неприємно, і вона хотіла вибачитися при першій нагоді.

У Кетрін камінь упав з душі. Однак тривога не минала, що викликало в неї питання, яке, хоч і нехитре саме по собі, джентльменові здалося досить складним:

— Але, містере Тілні, чому ж ви виявили менше великодушності, ніж ваша сестра? Якщо вона так вірила в мої добрі наміри й могла пояснити все, що трапилося, тільки помилкою, чому ж ви так легко на мене образилися?

— Я? Я на вас образився?

— Так. Судячи з виразу вашого обличчя, коли ви заходили до ложі, ви були дуже розгнівані.

— Я був розгніваний? У мене не могло бути для цього ніяких підстав.

— Так, але, подивившись на ваше обличчя, ніхто б і не подумав, що у вас немає для цього підстав.

Замість відповіді містер Тілні попросив Кетрін трохи посунутись і заговорив з нею про п'єсу. Він побув з ними якийсь

час і так потішив Кетрін своїм товариством, що, коли він пішов, Кетрін не могла не відчути неусвідомленого почуття втрати. Прощаючись, однак, вони домовилися, що прогулянка, про яку вони говорили, має відбутися якнайшвидше. І коли не брати до уваги прикрощів, що їх завдав містер Тілні, покинувши її, вона в цілому вважала себе одним з найщасливіших створінь у світі.

Доки вони розмовляли, Кетрін помітила і подивувалась з цього приводу, що Джон Торп, який ніколи не міг всидіти й десяти хвилин на одному місці, захоплено розмовляє з генералом Тілні. І вона відчула щось більше, ніж здивування, запідозривши, що предметом їхньої уваги й розмови є не хто інший, як вона сама. Що вони можуть говорити про неї? Їй було не по собі від думки, що генералові Тілні не сподобалася її зовнішність. Цим вона пояснювала, що він перешкодив її зустрічі з його дочкою, — адже було досить відкласти їхню прогулянку на якихось п'ять хвилин.

— Звідки містер Торп знає вашого батька? — занепокоєно спитала вона свого співрозмовника, звертаючи його увагу на ложу, де сидів генерал Тілні. Містер Тілні відповів, що нічого про це не знає, але у його батька як військового широке коло знайомств.

Після закінчення дивертисменту Торп з'явився в ложі, щоб допомогти дамам дістатися додому. Головним об'єктом його уваги була Кетрін. І доки вони у вестибулі чекали портшеза, він випередив її, з поважним виглядом поставивши питання, яке вже було ладне зірватися з її уст: чи бачила вона, як він розмовляв з генералом Тілні?

— Симпатичний чолов'яга, слово честі! Жвавий, міцний, виглядає не старшим за свого сина. Він мені дуже подобається, повірте. Справжній джентльмен — іншого такого в цілому світі не знайдеш!

— Але звідки ви його знаєте?

— Звідки? У Баті дуже мало людей, з якими я не знайомий. Я запам'ятав його ще в Бедфорді. І сьогодні я його одразу ж упізнав, коли він зайшов до більярдної. Один з найкращих гравців, до речі! Ми з ним трохи пограли, хоча я спочатку побоювався з ним грати. Рахунок був п'ять — чотири на його користь. Коли б не один мій удар, якого, мабуть, ще світ не бачив, — я поклав його кулю просто… Ні, ви без стола не зрозумієте. Так чи інак, а я його переміг. Симпатичний чоловік і неймовірно багатий. Мрію в нього пообідати — кажуть, у нього смачно годують. А як ви гадаєте, про що ми розмовляли? Про вас. Клянусь Богом, про вас. І генерал вважає вас найгарнішою дівчиною в Баті.

— Що за дурниці! Як ви можете таке казати?

– І що ж, на вашу думку, я йому відповів? — (Стишуючи голос): — "Ви маєте рацію, генерале! Цілком з вами згоден!"

Тут Кетрін, яку його захоплення тішило значно менше, ніж захоплення генерала Тілні, почула, що її кличе місіс Аллен, і це її анітрохи не засмутило. Торп, однак, провів її до карети, і, поки вона сідала в неї, робив їй тонкі компліменти, хоч як намагалася вона його спинити.

Те, що вона справила на генерала Тілні не погане, а, навпаки, хороше враження, було їй дуже приємно. І вона з радістю думала, що в тій родині немає нікого, зустрічі з ким їй слід би було боятися. Цей вечір подарував їй більше, набагато більше, ніж вона очікувала.

Розділ XIII

Понеділок, вівторок, середа, четвер, п'ятниця й субота пройшли низкою перед очима читача. Події кожного дня, його надії та побоювання, муки й утіхи були викладені одне за одним, і, щоб закінчити тиждень, залишається розповісти про страждання в неділю. Кліфтонський план було тільки відкладено, а не скасовано, і під час післяобідньої прогулянки по Кресенту молоді люди знову почали його обговорювати. У розмові наодинці між Ізабеллою та Джеймсом, з яких перша особливо прагнула туди поїхати, а останній не менше волів зробити їй приємність, було вирішено, що коли погода сприятиме, вони рушать у дорогу наступного ранку. І вони вирішили виїхати рано, щоб повернутися не надто пізно. Домовившись таким чином і діставши згоду Торпа, залишалося тільки повідомити про це Кетрін, яка відійшла від них на кілька хвилин, щоб поговорити з міс Тілні. План було прийнято саме в цей час, і, як тільки Кетрін повернулася, від неї зажадали схвалення. Проте замість радісної згоди, на яку сподівалася Ізабелла, Кетрін спохмурніла, висловила жаль і їхати відмовилася. Домовленість, яка мала завадити їй брати участь у попередній спробі, робила для неї цю поїздку неможливою. Щойно вона домовилася з міс Тілні здійснити завтра намічену пішу прогулянку. Це вже вирішено, і вона не відмовиться від своїх планів ні за яких обставин. Але їй слід відмовитись, і вона зобов'язана це зробити! — одразу ж із запалом вигукнули брат і сестра Торп. Вони повинні завтра поїхати до Кліфтона, вони туди не поїдуть без неї, їй ніщо не заважає відкласти звичайну пішу прогулянку до завтра, вони й чути не хочуть про те, що вона відмовляється їхати з ними. Кетрін засмутилася, але доводи її не зламали.

— Не переконуйте мене, Ізабелло. Я домовилася з міс Тілні. Я не можу поїхати.

Це не допомогло. Брат і сестра знову заходились атакувати її тими самими доводами: вона зобов'язана поїхати, їй слід поїхати, ні про які заперечення і мови не може бути.

— Адже це так просто — сказати міс Тілні, що у вас уже була домовленість, ви просто забули про неї, і попросити її відкласти прогулянку до вівторка.

— Ні, це не просто. Я не можу цього зробити. Такої домовленості не було.

Ізабелла зробилася більш наполегливою і говорила з нею якнайлагідніше, і називаючи її найніжнішими іменами. Вона впевнена, що її обожнювана, найчудовіша Кетрін не зможе серйозно відмовити в дріб'язковому проханні своїй подрузі, яка її так ніжно любить. У її улюбленої Кетрін, вона знає, таке добре серце й такий м'який характер, що вона легко зробить поступки тим, кого любить. Але все було марно: Кетрін відчувала, що вона чинить правильно, і, страждаючи від цих ніжних і улесливих умовлянь, не дозволяла собі піти на повідку в них. Тоді Ізабелла вдалася до іншого засобу. Вона почала дорікати Кетрін, що та більш прихильна до міс Тілні, хоч знає її так мало, ніж до своїх найкращих і найдавніших друзів, що вона холодна й байдужа до своєї найкращої подруги.

— Я не можу не ревнувати, Кетрін, коли бачу, як мною нехтують заради малознайомих людей, мною, яка так безмежно вас любить! Ніщо не може похитнути мої почуття, коли вони вже виникли! Мабуть, я відчуваю сильніші почуття, ніж будь-хто інший. Безперечно, вони занадто сильні, тому можуть тільки завдавати мені шкоди. Коли я бачу, що малознайомі люди для вас рідніші, ніж я, клянусь, у мене серце кров'ю обкипає. Ці Тілні віднімають у мене все!

Цей докір здався Кетрін дивним і недобрим. Чи годиться подрузі таким чином відкривати свої почуття в присутності інших? Ізабелла виглядала людиною невеликодушною та себелюбною, байдужою до всіх, окрім власної персони. Ці думки, сповнені гіркоти, промайнули в її голові, але вона змовчала. Тим часом Ізабелла приклала до очей хусточку, і засмучений Морланд не міг утриматися, аби не сказати:

— Кетрін, не можна бути такою впертою. Це не така вже й жертва. Не поступитися подрузі... Я перестану вірити у твою доброту, якщо ти відмовишся.

Вперше її брат відверто виступив проти неї. Не бажаючи його засмутити, вона запропонувала примирне рішення. Якщо вони відкладуть свій план до вівторка, що їм легко зробити, бо це залежить від них самих, вона могла б з ними поїхати, і всі були б задоволені. Але у відповідь одразу ж пролунало:

— Ні, ні, ні! Це неможливо, бо Торп ще не знає, може, йому у вівторок доведеться поїхати до Лондона.

Кетрін відповіла, що, на превеликий жаль, нічим не може йому зарадити. Запанувала коротка тиша, яку порушила Ізабелла, сказавши з холодним роздратуванням:

— Гаразд, ми вимушені відмовитися від поїздки. Якщо Кетрін не їде, я теж не поїду. Адже не можу я бути єдиною жінкою серед чоловіків. Це був би нерозумний учинок з мого боку.

— Кетрін, ти зобов'язана поїхати, — сказав Джеймс.

— Але чому містер Торп не може взяти з собою одну з сестер? На мою думку, кожна з них з радістю поїде.

— Красно дякую, — вигукнув Торп, — але я приїхав до Бата не для того, щоб катати своїх сестер і виглядати в очах у всіх дурнем. Ні, якщо ви не хочете, бодай мій слід запав, якщо я поїду. Я б коли й поїхав, то лише заради того, щоб покатати вас.

— Своєю люб'язністю ви не робите мені приємності.

Її слова, однак, не дійшли до Торпа, бо він раптом кудись зник.

Усі інші продовжували нестерпну для бідолашної Кетрін прогулянку. Її супутники то мовчали, то знову починали атакували дівчину благаннями й докорами. Рука Кетрін як і досі підтримувала руку Ізабелли, але їхні серця були в стані війни. У якісь хвилини Кетрін пом'якшувалась, у якісь була роздратованою, та весь час залишалася засмученою й непохитною.

— Я й не знав, що ти така вперта, Кетрін, — сказав Джеймс. — Тебе завжди було так легко переконати, ти була найдобрішою і найпоступливішою з сестер.

— Сподіваюся, я й тепер залишилася такою, — відповіла вона палко, — але я справді не можу поїхати. Якщо я й помиляюсь, я, однак, роблю те, що вважаю вірним.

— Здається мені, — тихо сказала Ізабелла, — що при цьому вам не доводиться довго з собою боротися.

Серце Кетрін переповнилося. Вона вивільнила свою руку, і Ізабелла не супротивилася. Минуло десять довгих хвилин, аж доки до них знову приєднався Торп, який, підійшовши до них з веселим виглядом, сказав:

— Що ж, я улагодив цю справу, і завтра ми всі можемо їхати з чистою совістю. Я бачив міс Тілні й переказав їй ваші вибачення.

— Ви не могли цього зробити! — вигукнула Кетрін.

— Зробив, клянусь своєю душею! Щойно до неї підійшов і сказав: ви, мовляв, просите переказати, що маєте відкласти вашу сумісну прогулянку до вівторка, бо на понеділок ще раніше призначили поїздку з нами до Кліфтона. Вона погодилась і сказала, що вівторок її так само влаштовує, як і понеділок. Отже, більше немає ніяких перешкод. То як я все владнав, га?

На обличчі Ізабелли знову з'явились благодушність і усмішка, і Джеймс теж знову здавався щасливим.

— Та й справді, чудова ідея! А тепер, моя люба Кетрін, усі наші тривоги позаду. Ви з честю звільнилися від зобов'язання, і в нас буде чудова поїздка.

— Це неможливо, — відповіла Кетрін. — Я не можу цього дозволити. Мені негайно треба побігти до міс Тілні й усе їй пояснити.

Проте Ізабелла схопила її за одну руку, Торп — за другу; і всі троє заходилися несамовито протестувати. Навіть Джеймс розгнівався. Тепер, коли все було залагоджено й міс Тілні сказала, що вівторок її так само влаштовував, як і понеділок, продовжувати чинити опір просто смішно, просто безглуздо.

— Не в цьому річ. Містер Торп не мав права переказувати неіснуюче доручення. Якби я вважала правильним відкласти прогулянку, я б сама поговорила з міс Тілні. А так вийшло дуже

незграбно. І звідки я знаю, що містер Торп… а раптом він знову помилився. Через його помилку в п'ятницю мені вже були непереливки. Відпустіть мене, містере Торп. Ізабелло, досить мене утримувати.

Торп сказав їй, що шукати містера й міс Тілні вже немає сенсу, оскільки він наздогнав їх на розі Брук-стріт і зараз вони вже вдома.

— Ну що ж, тоді я піду до них додому, — відповіла Кетрін. — Хоч би де вони були, я зобов'язана їх розшукати. Говорити більше нема про що. Якщо, попри всі умовляння, я не погодилася зробити те, що вважаю неправильним, то тим паче мене не можна вмовити, вдаючись до хитрощів.

Сказавши це, вона вирвалася й побігла. Торп хотів побігти вслід за нею, але його зупинив Морланд:

— Нехай вона йде! Нехай уже йде, якщо їй так хочеться. Вона вперта, як…

Морланд не закінчив порівняння, бо воно навряд чи було б приємним.

Кетрін, украй схвильована, боячись погоні, проте непохитна у своїй рішучості, ішла так швидко, як тільки давав їй змогу натовп, крізь який вона проштовхувалася. Дорогою вона розмірковувала над тим, що сталося. Їй було дуже неприємно розчаровувати й засмучувати друзів, особливо брата. Але вона не шкодувала, що відмовилася від поїздки. Незалежно від того, що вона почувала, вдруге порушити домовленість з міс Тілні, взяти назад — і до того ж з вигаданої причини — обіцянку, яку вона дала п'ятьма хвилинами раніше, було неприпустимо. Вона чинила опір не через себелюбність,

не тому, що дбала лише про власні радощі, — їх вона певною мірою могла дістати й від поїздки і від огляду Блейзського замку, — ні, вона наполягла на цьому заради інших, заради їхньої доброї думки про неї. Упевненості у своїй правоті, однак, було недостатньо, щоб знову відчути спокій — до зустрічі з міс Тілні годі було й думати про те, щоб заспокоїтися. І, прискоривши ходу після того, як вона залишила Кресент, решту шляху до Мільсом-стріт Кетрін майже пробігла. Вона рухалася настільки швидко, що встигла помітити, як брат і сестра Тілні заходили до будинку, хоч вони вирушили додому набагато раніше за неї. Слуга, який їм відчиняв, ще не відійшов, і, обмежившись словами про необхідність негайно поговорити з міс Тілні, Кетрін поквапливо побігла вгору сходами, не давши йому встигнути повідомити про візит дами. Потім, розчинивши перші ж двері, які побачила, вона раптово з'явилася у вітальні перед генералом Тілні, його сином і дочкою. Кетрін відразу ж вдалася до пояснення, єдиною вадою якого було тільки те, що через її нервове збудження й поривчасте дихання воно нічого не пояснювало:

— Я страшенно поспішала… Це була помилка… Я їм узагалі нічого не обіцяла… Я їм одразу сказала, що не можу їхати… І я так поспішала, щоб вам це пояснити… Мені все одно, що ви подумаєте… Я не могла чекати, доки про мене повідомить слуга…

Суть справи, однак, хоча й не найкращим чином розтлумачена цією промовою, невдовзі перестала бути загадкою. Кетрін дізналася, що Джон Торп переказав вигадане ним доручення. І міс Тілні не вважала за потрібне приховати, що воно її дуже здивувало. Але яке враження справило воно на її брата, до якого Кетрін, виправдовуючись, також зверталася, гостя не могла зрозуміти. Хоч би які там почуття мали вони до неї, до її візиту, — після нього вираз обличчя господарів та їхня

поведінка стали такими дружніми, про які вона могла тільки мріяти.

Таким чином, справу було залагоджено. Міс Тілні відрекомендувала Кетрін їхньому батькові й зустріла з його боку привітний і люб'язний прийом, який нагадав їй слова про нього Торпа й дав привід з приємністю подумати, що останній іноді каже правду. Уважність до неї генерала була такою, що, не знаючи, з якою надзвичайною поспішністю Кетрін підіймалася сходами, він неабияк розгнівався на слугу, через недбайливість якого їй довелося власноручно відчиняти двері вітальні.

— Що це собі дозволяє Вільям? Йому слід зробити зауваження!

І коли б Кетрін якнайпалкіше не запевнила, що той ні в чому не винен, Вільям, певно, міг би назавжди втратити прихильність господаря чи навіть своє місце.

Просидівши з ними чверть години, вона підвелася, щоб з усіма попрощатись, і була приємно здивована, коли генерал Тілні попрохав її бути такою люб'язною і пообідати й провести решту дня з ними. Міс Тілні приєдналася до його прохання. Кетрін була дуже вдячна, але вона не могла прийняти запрошення на обід, бо містер і місіс Аллен з хвилини на хвилину чекали її повернення. Генерал сказав, що не сміє більше наполягати — знехтувати інтересами містера й місіс Аллен було б неприпустимо, але якогось іншого дня, про який можна буде домовитись заздалегідь, вони, сподівається він, не відмовляться пожертвувати товариством міс Морланд і відпустять її до подруги. О ні, Кетрін була впевнена, що вони ні в якому разі не будуть заперечувати, і вона з великою приємністю прийме запрошення. Генерал провів її до дверей на вулицю, якнайлюб'язніше говорячи з нею, доки вони

спускалися сходами, і захоплюючись граційністю її ходи, яка напрочуд відповідає манері, з якою вона танцює, а коли вони прощались, віддав їй найелегантніший уклін з усіх, які їй будь-коли доводилося бачити.

Задоволена тим, як склалося, Кетрін весело йшла до Палтні-стріт своєю, як з'ясувалося, граційною ходою, про що вона раніше й не підозрювала. Вона дісталася дому, не побачивши нікого з компанії, яка на неї образилася. І тепер, коли мета була досягнута й завтрашня прогулянка гарантована, вона почала (в міру того як заспокоювалася) сумніватись у своїй цілковитій правоті. Самопожертва завжди шляхетна, і, коли б вона розчула їхні благання, вона тепер була б урятована від гірких думок про засмучену подругу, розсердженого брата й провал плану, здійснення якого могло б дати обом багато втіхи, але який зірвався, мабуть, тільки через неї. Щоб дати полегкість душі й почути від неупередженої людини справедливу оцінку своєї поведінки, вона, скориставшись нагодою, у розмові з містером Алленом згадала про поїздку, заплановану на завтра її братом і Торпами. Містер Аллен відгукнувся одразу.

— А ви теж хочете з ними поїхати? — спитав він.

— Ні, якраз перед тим, як вони мені про це сказали, я домовилася з міс Тілні про пішу прогулянку. Отже, як ви розумієте, я не могла з ними поїхати. Ви згодні?

— Звичайно. Я радий, що ви відмовилися. Такі поїздки — це взагалі неподобство. Молоді люди й жінки, які роз'їжджають по дорогах у відкритих екіпажах! Подеколи тут немає нічого негожого. Але ж відвідувати разом готелі та інші публічні місця! Це неподобство! Я дивуюся, що місіс Торп дозволяє такі речі. І радий, що ви вирішили не їхати. Місіс Морланд, я

впевнений, це б не сподобалося. Місіс Аллен, ви зі мною згодні? Ви також вважаєте, що такі поїздки — це не найкраща ідея?

— О, так! Відкриті екіпажі — жахлива річ! Чиста сукня стає в них брудною менше ніж за п'ять хвилин. Вас забризкує, коли ви до них заходите й коли виходите, а вітер розвіває вашу зачіску й зриває капелюшок. Щодо мене, то я ненавиджу відкриті екіпажі.

— Я це знаю. Але зараз йдеться не про це. Чи вам не здається, що молоді дами, які часто їздять у відкритих екіпажах з молодими людьми, які навіть не є їхніми родичами, виглядають дивно?

— Так, мій любий, вони й справді виглядають дуже дивно. Мені огидно на них дивитися!

— Люба місіс Аллен, — вигукнула Кетрін, — чому ж ви мені раніше цього не сказали? Коли б я знала, що цього робити не слід, то, звичайно, я б узагалі не їздила з містером Торпом. Але я завжди думала, що ви мені підскажете, якщо побачите, що я щось не так роблю.

— Звичайно, підскажу, моя люба, можете на мене покластися. Перед від'їздом я пообіцяла місіс Морланд, що зроблю для вас усе, що зможу. Але не можна ж бути занадто вимогливою. Молодь завжди залишається молоддю, — ваша добра матуся сама так каже. Пам'ятаєте, коли ми тільки-но сюди приїхали, я не хотіла, щоб ви купували цей візерунчастий муслін, але ви все ж його купили. Молоді люди не люблять, коли їм часто щось забороняють.

— Але ця обставина дійсно важлива, і я гадаю, що вам було б неважко мене переконати.

— Те, що сталося, не так уже й жахливо, — сказав містер Аллен. — І все ж я б порадив вам, моя люба, більше не їздити з містером Торпом.

— Саме це я й хотіла сказати, — додала його дружина.

Відчувши полегшення за себе, Кетрін почала тривожитися за Ізабеллу, і після хвилинних роздумів спитала в містера Аллена, чи буде це доброчесно й великодушно, якщо вона напише міс Торп про порушення правил пристойності, про які її подруга, як раніше вона сама, мабуть, і не здогадується. Інакше, як їй здавалось, Ізабелла, попри все, що сталося, може все ж таки поїхати завтра до Кліфтона. Містер Аллен, однак, відрадив їй це робити.

— Краще вам дати їй спокій, моя люба. Міс Торп достатньо доросла для того, щоб відповідати за свої вчинки. До того ж у неї є мати, щоб дати їй пораду. Понад усякий сумнів, місіс Торп занадто поблажлива. Але, однак, вам краще не втручатися. Вона й ваш брат уже вирішили поїхати, і через це вони тільки стануть гірше до вас ставитися.

Кетрін підкорилась. І хоча їй було сумно думати, що Ізабелла робить помилку, вона відчувала велике полегшення від того, що містер Аллен схвалив її вчинок, і щиро раділа, що його порада захистила її від небезпеки зробити ту ж саму помилку. Необов'язковість поїздки до Кліфтона тепер здавалася їй справжнім звільненням. Бо що подумали б про неї Тілні, коли б вона порушила обіцянку заради того, що було негідним само по собі, коли б вона завинила, порушуючи один обов'язок лише для того, щоб мати можливість порушити інший?

Розділ XIV

Наступний ранок був чудовий, і Кетрін майже не мала сумніву, що її знову атакуватиме компанія, яка зібралася їхати до Кліфтона. Однак, після того як її підтримав містер Аллен, вона вже їх не боялася; і все ж вона хотіла уникнути змагання, де перемога сама по собі була б для неї болісною, і тому щиро раділа, що їх було не видно й не чути. Тілні зайшли за нею в призначений час. І оскільки не виникло ніяких нових труднощів, — ніщо вже не згадувалось, не прийшло несподіваного виклику й ніхто зухвалим вторгненням не розладнав їхніх намірів, — наша героїня вельми надмірними зусиллями змогла виконати свою обіцянку, хоча й дала її самому героєві. Вони вирішили обійти навколо Бічен-Кліффа, того величного пагорба, яскрава трава й навислі чагарники якого роблять його таким помітним майже з будь-якого відкритого місця в Баті.

— Дивлячись на нього, — сказала Кетрін, коли вони йшли вздовж річки, — я завжди згадую про південь Франції.

— То ви були за кордоном? — спитав Генрі трохи здивовано.

— О ні, я кажу про те, про що читала в книжці. Цей пагорб завжди наводить мене на думку про країну, якою подорожували Емілі та її батько в "Удольфських таємницях". Але ви, мабуть, ніколи не читаєте романів?

— Чому ж?

— Бо вони для вас недостатньо розумні. Джентльмени читають серйозні книжки.

— Людина, хай буде то джентльмен чи леді, якщо вона не знаходить втіху в хорошому романі, є безнадійно дурною. Я

прочитав усі твори місіс Редкліфф, і більшість з них з великим задоволенням. Коли я розгорнув "Удольфські таємниці", я просто не міг відірватися — пам'ятаю, я прочитав цю книжку за два дні, і весь цей час у мене волосся стояло сторчма.

— Так, — додала міс Тілні, — і я пам'ятаю, як ти почав читати її мені вголос; і коли я потім відійшла на п'ять хвилин, щоб відповісти на записку, ти, замість того щоб почекати мене, побіг з романом до Ермітажної алеї, і мені довелося чекати, доки ти його не закінчиш.

— Дякую, Елінор. Це свідчення робить мені неабияку честь. Бачите, міс Морланд, якими несправедливими були ваші підозри. Ось так я, прагнучи дізнатися про подальші події, не міг усього лише п'ять хвилин почекати свою сестру, порушивши обіцянку, що їй давав, прочитати роман уголос і в найцікавішому місці втік із книжкою, яка, візьміть до уваги, була її і тільки її власністю. Думаючи про це, я пишаюся і сподіваюсь, що цей випадок сприятиме вашій добрій думці про мене.

— Я й справді рада це чути. Відтепер я не буду соромитися, що мені подобається "Удольфо". А раніше я була впевнена, що молоді люди дивовижно нехтують романами.

— Так, саме дивовижно. Можна й справді дивуватись, що вони здатні нехтувати книжками, які читають майже так само завзято, як і жінки. Що ж до мене, я прочитав їх сотні й сотні. Навряд чи ви можете змагатися зі мною в знайомстві з Джуліями та Луїзами. Якщо ми почнемо запитувати одне в одного "Чи ви читали це?" і "Чи ви читали те?", то невдовзі я залишу вас так далеко позаду, як… з чим би порівняти? — як найулюбленіша ваша Емілі залишила позаду бідолашного Валанкура, поїхавши зі своєю тіткою до Італії. Уявіть собі, на скільки років раніше я почав читати. Я вже навчався в

Оксфорді, коли ви були милою маленькою дівчинкою і вишивали вдома серветочки!

— Мабуть, не надто милою. Але все ж таки скажіть мені, чи вважаєте ви, що "Удольфо" — найчудовіша книжка у світі?

— Ви, напевне, маєте на увазі, що вона вельми гарно оформлена? Це залежить від палітурки.

— Генрі, — сказала міс Тілні, — ти занадто багато собі дозволяєш. Міс Морланд, він поводиться з вами точнісінько так само, як зі своєю сестрою. Він завжди намагається спіймати мене на тому, що я щось неточно сказала, а тепер він дозволяє собі те саме з вами. Йому не сподобалося те, що ви використали слово "найчудовіша", і вам краще якнайшвидше замінити його, а то протягом усієї прогулянки нам доведеться слухати лекції про Джонсона й Блера.

— Я впевнена, — вигукнула Кетрін, — що в мене й на думці не було нічого поганого. Але це й справді чудова книжка — чому ж мені так її не назвати?

— Звичайно, ви маєте рацію, — сказав Генрі. — І сьогодні чудова погода. І ми здійснюємо чудову прогулянку. І ви обидві — найчудовіші молоді леді. О! Це воістину найчудовіше слово! Воно до всього пасує. Мабуть, спочатку його використовували, тільки щоб висловити акуратність, доречність або витонченість. Казали про чудові вбрання, почуття чи смаки. Але тепер цим словом можна охарактеризувати будь-яку якість у будь-якій речі.

— Тоді як насправді, — вигукнула його сестра, — воно може бути використане лише стосовно тебе, нічого при цьому не характеризуючи. Ти людина чудова, але яка ж хитра! Ідіть

до мене, міс Морланд, і нехай він сам розмірковує над правильністю наших висловлювань, а ми вихвалятимемо "Удольфо", користуючись словами, які нам до вподоби. Це вельми цікава книга. Вам подобаються такі книжки?

— Щиро кажучи, я не дуже люблю будь-які інші.

— Справді?

— Тобто я можу читати вірші та п'єси й таке інше, і непогано ставлюся до описів подорожей. Але історією, справжньою солідною історією, ніяк не можу зацікавитись. А ви можете?

— Так, я люблю історію.

— Я теж хотіла б її любити. Я іноді читаю історичні книжки з обов'язку, але в них немає нічого, що б не дратувало або не втомлювало мене. Суперечки пап і королів, з війнами або чумою на кожній сторінці! Чоловіки — нікчеми, про жінок нема чого сказати. Це так стомлює! Проте мені часто здається дивним, що це так нудно — адже більшу частину змісту цих книжок довелося вигадати. Речі, вкладені в уста героїв, їхні думки й наміри — майже все це треба було видумати, а в інших книжках я більше за все люблю вигадку.

— Вам здається, — сказала міс Тілні, — що історикам бракує польоту фантазії. Вони хизуються своєю уявою, не викликаючи інтересу в читача. Я люблю історію, і мене цілком задовольняє суміш істини з вигадкою. Головні факти автори історичних книжок здобувають з архівів — стародавніх історичних книжок і літописів, на які, я сподіваюся, можна настільки покладатись, наскільки взагалі можна покладатися на відомості про те, що відбувається не в нас на очах. А щодо маленьких прикрас, про

які ви кажете, то це всього лише прикраси, і вони мені подобаються як такі. Якщо промова добре написана, я читаю її з задоволенням, незалежно від того, хто її склав, — і, можливо, навіть з більшим задоволенням завдяки тому, що це не справжні слова Каракатакуса, Агріколи або Альфреда Великого, а твір містера Юма або містера Робертсона.

— То ви любите історію! Містер Аллен і мій батько теж її люблять. У мене також є два брати, які не відчувають до неї відрази. Так багато прикладів серед маленького кола моїх друзів — просто дивовижно! Що ж, тепер я більше не буду надто сувора до авторів історичних творів. Якщо люди люблять читати їхні книжки, то все гаразд. Докладати таких зусиль, списувати величезні томи, до яких, як я гадала, добровільно ніхто б і не заглянув, працювати тільки для того, щоб мучити маленьких хлопчиків і дівчаток — така доля завжди здавалася мені важкою. І хоча я знаю, як це все правильно й необхідно, я часто дивувалася самовідданості людини, яка може засісти за таку роботу.

— Те, що маленьких хлопчиків і дівчаток слід мучити, — сказав Генрі, — не стане заперечувати жодна людина, бодай трохи знайома з життям у цивілізованій державі. Але коли йдеться про наших найвидатніших істориків, то тут маю зазначити, що припущення, нібито в них немає більш високої мети, могло б їх неймовірно образити. Судячи з їхнього методу й стилю, вони цілком здатні мучити читачів більш зрілого віку і з більш розвинутим інтелектом. Я використовую дієслово "мучити", вдаючись до вашого лексикону, і вживаю його замість дієслова "вчити". Відтепер вважатимемо їх синонімами.

— Вам здається безглуздим те, що я назвала навчання мукою. Та коли б ви так само часто, як я, спостерігали, як бідолашні маленькі діти спочатку завчають букви, а потім вчаться правопису, коли б ви, як і я, щодня спостерігали, якими

дурненькими вони виглядають протягом усього ранку і як утомлюється коло них моя бідолашна мати, ви б погодилися, що іноді слова "мучити" і "вчити" можна вважати синонімами.

— Цілком імовірно. Але історики не відповідають за важкість навчання грамоті. І навіть вас, попри те, що ви, здається, не дуже схильні до суворих і напружених занять, мабуть, можна переконати, що слід помучитися два чи три роки, щоб потім усю решту життя вміти читати. Коли б нас не навчили читати — місіс Редкліфф писала б даремно, а може, і взагалі не писала б!

Кетрін погодилася, і її найгарячіший панегірик, присвячений хисту згаданої дами, вичерпав тему. Незабаром Тілні заходилися обговорювати іншу, з приводу якої Кетрін було нічого сказати. Вони почали оглядати місцевість, як це роблять люди, що захоплюються малюванням, і з запалом справжніх знавців засперечалися про те, якою мірою вона відповідає пейзажу. Тут Кетрін не могла підтримати розмову. У неї не було ніяких уявлень ні про малювання, ні про художній смак. І вона слухала їхню розмову з даремною увагою, не розуміючи жодного слова з того, що вони казали. Їй пощастило зрозуміти лише дещицю з їхньої бесіди, і те, що вона зрозуміла, суперечило тим убогим знанням, які вона здобула раніше. Виявилося, що відтепер гарний краєвид не слід малювати з верхів'я пагорба і що відтепер чисте синє небо може тільки зіпсувати денний пейзаж. Вона щиросердо соромилася свого невігластва. І дарма! Бо хто хоче домогтися чиєїсь прихильності, має неодмінно виявити необізнаність. Бути добре обізнаним означає зачіпати марнолюбство інших, чого розумній людині завжди слід уникати. А от жінці, якій випала прикрість бути хоч якось обізнаною, слід особливо ретельно це приховувати.

Перевага природної наївності в гарній дівчині вже була роз'яснена майстерним пером моєї сестри за ремеслом, і до її трактування цієї теми я, з почуття справедливості до чоловіків, додам тільки, що, хоча для більш значної і більш легковажної частини чоловічої статі наївність у жінки великою мірою підсилює її привабливість, серед чоловіків є й такі, що настільки розумні й обізнані, які шукають у жінці чогось більшого, ніж необізнаність. Проте Кетрін не усвідомлювала своїх переваг, — вона не знала, що гарненька дівчина з чутливим серцем і з найнеобізнанішим розумом, якщо тільки не завадять якісь обставини, не може не привернути увагу розумної молодої людини. У даному разі вона сумовито зізналась у своїй недостатній обізнаності і сказала, що за вміння малювати віддасть усе на світі. У відповідь Генрі негайно прочитав їй лекцію про прекрасне, в якій пояснення були такими зрозумілими, що вона почала милуватися всім, що викликало в нього захоплення, і до якої вона виявила таку серйозну увагу, що він відчув цілковите задоволення її чудовим природним смаком. Він говорив їй про передні плани, відстані й віддалення, бічні фони й перспективи, світло й тіні. І Кетрін виявилася такою кмітливою ученицею, що, коли вони досягли вершини Бічен-Кліффа, вона сама відкинула краєвид Бата як можливий об'єкт пейзажу. Захоплюючись її успіхами і боячись перевтомити її розум надто великою дозою премудрості, поданої за один раз, Генрі дозволив собі змінити тему і, легко перейшовши від скелястого стрімчака й засохлого дуба, який він помістив неподалік від його верхів'я, до дубів узагалі, до лісів, до земель, що їх оточують, до пустищ, державних земель і уряду, він незабаром дійшов і до політики. А від політики вже було легко перейти до мовчання. Тривала мовчанка, яка запанувала після того, як він коротко розглянув стан нації, була порушена Кетрін, яка досить серйозно сказала:

— Я чула, що в Лондоні чекають чогось жахливого.

Міс Тілні, до якої головним чином були звернені ці слова, здригнулася й поквапливо відгукнулася:

— Справді? І чого ж саме?

— Не знаю, чого й від кого. Знаю тільки, що це щось значно жахливіше, ніж усе, що було відомо досі.

— О Господи! Звідкіля ви про це дізналися?

— Моя близька подруга одержала вчора листа з Лондона, де й було про це написано. Щось неймовірно страшне. Можна чекати вбивства або чогось подібного.

— Ви навдивовижу добре володієте собою, говорячи про це. Сподіваюся, що повідомлення вашої подруги перебільшені. І якщо про такий замір відомо заздалегідь, уряд обов'язково вживе необхідних заходів, щоб запобігти його здійсненню.

— Уряд, — сказав Генрі, стримуючи посмішку, — не має ані бажання, ані можливості втручатися в такі справи. Вбивства потрібні. І уряду байдуже, в яких масштабах.

Леді здивовано подивилися на нього. Він засміявся й додав:

— Послухайте, ви хочете, щоб я допоміг вам зрозуміти одна одну, чи, може, вам краще дати змогу розгадувати цю хитромудру загадку самотужки? Але я буду великодушним. Я доведу, що я чоловік не тільки через те, що в мене щедра душа, але й тому, що маю здоровий глузд. Я терпіти не можу представників моєї статі, які вважають недостойним для себе іноді спускатися до рівня вашого розуміння. Можливо, жіночий розум недосить ґрунтовний і гострий і недосить діяльний і

проникливий. Можливо, вам бракує спостережливості, інтуїції, розважливості, запалу, обдарованості й дотепності.

— Міс Морланд, не звертайте уваги на його слова. Але розкажіть мені, будьте ласкаві, що це за жахливе безчинство.

— Безчинство? Яке безчинство?

— Моя люба Елінор, безчинство існує лише у твоїй уяві. Яка неймовірна плутанина! Міс Морланд не казала ні про що інше, аніж новий роман, який невдовзі побачить світ, у трьох томах форматом у дванадцяту частку аркуша по двісті сімдесят шість сторінок у кожному, з фронтисписом у першому, який зображує дві надгробні плити й ліхтар — розумієш? Ваші цілком зрозумілі висловлювання, міс Морланд, моя нерозумна сестра невірно зрозуміла. Ви казали про очікувані в Лондоні жахи, але замість того, щоб одразу ж збагнути, як і належить розумній істоті, що ваші слова стосуються лише поширених видань, вона одразу ж уявила собі трьохтисячний натовп, що зібрався в Лондоні, розгромлений Банк, облогу Тауера, залиті кров'ю лондонські вулиці, ескадрон дванадцятого полку легких драгунів (надія нації!), що його викликали з Нортгемптона для придушення заколоту, та доблесного капітана Фредеріка Тілні, збитого з коня кинутою з верхнього вікна цеглиною саме в ту мить, коли він з'явився на чолі дорученого йому війська. Пробачте їй її наївність. Любов до брата поєдналася тут з жіночою слабкістю, але взагалі вона досить метикована.

Кетрін почувалася досить незручно.

— А тепер, Генрі, — сказала міс Тілні, — після того як ти допоміг нам зрозуміти одна одну, ти міг би допомогти міс Морланд зрозуміти й тебе самого, інакше вона вважатиме тебе

неймовірно безцеремонним стосовно своєї сестри і великим грубіяном стосовно жіночої статі взагалі. Міс Морланд ще не звикла до твоїх дивацтв.

— Мені буде вельми приємно познайомити її з ними ближче.

— Не маю сумніву. Але цим ти ще не дав необхідних зараз пояснень.

— Що ж мені треба пояснити?

— Ти й сам це знаєш. Виклади міс Морланд свої справжні переконання. Поясни, що ти дуже високої думки про розумові здібності жінок.

— Міс Морланд, я дуже високої думки про розумові здібності всіх жінок у світі, хоч би хто вони були, особливо тих, з ким мені судилося перебувати в одній компанії.

— Цього недостатньо. Будь серйознішим.

— Міс Морланд, ніхто не цінує так високо розумові здібності жінок, як я. На мою думку, природа дала їм так багато, що вони не вважають за потрібне використовувати їх більше, ніж наполовину.

— Тепер ми не зможемо домогтися від нього нічого серйознішого, міс Морланд. Він зараз не схильний бути серйозним. Але, будьте певні, він не здатен висловитися несправедливо про будь-кого з жінок взагалі або недоброзичливо про мене.

Для того щоб повірити, що Генрі Тілні не здатний на поганий вчинок, Кетрін не треба було ніяких зусиль. Його

поведінка іноді її дивувала, але він завжди був справедливим; а тим, що було в ньому для неї незрозумілим, вона майже була готова захоплюватися так, нібито вона це розуміла. Уся прогулянка була чудовою, і, хоч вона закінчилася так швидко, її завершення теж було чудовим. Її друзі зайшли разом з нею додому, і перед тим, як вони розсталися, міс Тілні, шанобливо звертаючись рівною мірою до неї і до місіс Аллен, попросила Кетрін зробити їм ласку, пообідавши в них післязавтра. З боку місіс Аллен не виникло ніяких заперечень, а для Кетрін єдина трудність була пов'язана з необхідністю приховати радість, яка її переповнювала.

Ранок проминув так приємно, що цілковито витіснив з її голови думки про дружбу й природну прихильність. Протягом прогулянки вона жодного разу не згадала ні про Ізабеллу, ні про Джеймса. Коли Тілні пішли, їй знову захотілося щось про відсутніх узнати, але спочатку це виявилося неможливим — місіс Аллен нічим не могла розвіяти її тривогу з приводу браку відомостей про брата й подругу. Близько середини дня, однак, Кетрін під приводом невідкладної справи — купівлі ярда кольорових стрічок — вийшла з дому. На Бонд-стріт вона обігнала середню міс Торп, яка йшла неквапною ходою в напрямку до Едгарз Білдінгз між двох наймиліших дівчат у світі, які протягом цього ранку були її добрими подругами. Від неї Кетрін невдовзі довідалася, що поїздка до Кліфтона відбулася.

— Вони виїхали сьогодні о восьмій, — сказала міс Енн, — і, повірте, я не заздрю їхній поїздці. Гадаю, нам дуже пощастило, що ми з ними не поїхали. Ніщо не могло б бути нуднішим — у цю пору року в Кліфтоні ані душі. Белл поїхала з вашим братом, а Джон повіз Марію.

Кетрін висловила вдоволення, дізнавшися, що все так добре влаштувалося.

— О, так, — відповіла міс Енн, — Марія поїхала. Вона була у великому захваті від цього наміру. Сподівалася мати велику втіху. Не можу сказати, що захоплююсь її вибором; що ж до мене, я з самого початку вирішила не їхати, хоч би як мене припрошували.

Маючи в цьому сумнів, Кетрін не могла не утриматися, щоб не сказати:

— Я б хотіла, щоб і ви взяли участь у прогулянці. Шкода, що ви всі не могли поїхати.

— Дякую, але мені це було зовсім байдуже. Справді, я б нізащо не поїхала. Коли ви підійшли, я саме говорила про це Емілі й Софії.

Кетрін залишилась при своїй думці, проте була рада, що поряд з Енн були її подруги Емілі й Софія, щоб її розважити. Вона попрощалася з міс Енн і пішла додому, задоволена тим, що поїздка відбулася, і щиро сподіваючись що прогулянка буде приємною і Джеймс та Ізабелла не гніватимуться на неї за її впертість.

Розділ XV

Наступного ранку записка від Ізабелли, кожний рядок якої був перейнятий миром і ніжністю і в якій містилося благання негайно прийти в надзвичайно важливій справі, примусила щасливу Кетрін, серце якої було сповнене цікавості й відданості, заквапитися на Едгарз Білдінгз. У вітальні вона побачила двох молодших міс Торп, і, коли Енн вийшла, щоб покликати старшу сестру, Кетрін скористалася нагодою розпитати Марію про деякі обставини вчорашньої поїздки.

Марія тільки й чекала можливості висловити своє захоплення, і Кетрін одразу ж дізналася, що це була найкраща прогулянка у світі і що ніхто не може уявити, яка вона була чарівна, і повірити, яка вона була чудова. Такими були відомості, почуті в перші п'ять хвилин. Протягом наступних були викладені такі подробиці: вони приїхали прямо до готелю "Йорк", з'їли трохи супу, замовили ранній обід, сходили до Галереї-бювета, попили мінеральної води й поклали кілька шилінгів до скарбничок; потім зайшли до кафе поїсти морозива, поспішили назад до готелю, поспіхом проковтнули обід, щоб не затриматися до темряви, а потім чудово повернулися додому; щоправда, місяця не було і трохи накрапало, та ще кінь містера Морланда так втомився, що ледве пересував ноги.

Розповідь, що її вислухала Кетрін, цілком задовольнила її. Про Блейзський замок вони, здається, і не подумали, а за всім іншим не варто шкодувати й півхвилини. У кінці розповіді Марія висловила ніжне співчуття своїй сестрі Енн, яка, на її погляд, була неймовірно ображена тим, що її не взяли на прогулянку.

— Вона мені ніколи цього не пробачить, я впевнена. Але ви ж розумієте, хіба я могла щось зробити? Джон хотів, щоб поїхала я, він клявся, що не повезе її через її товсті щиколотки. Тепер вона дутиметься цілий місяць, але я вирішила не звертати на це уваги — мене не так легко вивести з себе.

Цієї хвилини до кімнати стрімголов влетіла Ізабелла. У неї був такий щасливий і багатозначний вигляд, що аж ніяк не міг не привернути до себе уваги подруги. Марію безцеремонно виставили за двері, і Ізабелла, обійнявши Кетрін, повела мову:

— О, моя люба Кетрін, це й справді так, ви були проникливі. Ах, цей ваш хитрий позирк! Він усе бачить наскрізь.

Кетрін могла відповісти лише здивованим поглядом.

— Ну що ж, моя люба, моя найкраща подруго, — продовжувала Ізабелла, — заспокойтеся. Бачите, як я схвильована? Сядьмо зручніше й поговорімо. Отже, ви одразу про все здогадались, щойно прочитали мою записку? Хитре створіння! О, тільки ви, моя люба Кетрін, знаєте моє серце й можете зрозуміти, яка я щаслива. Ваш брат — найчарівніший чоловік у світі. Як би мені хотілося дорівнятися до нього! Але що скажуть ваші прекрасні батько й мати? О Боже! Коли я думаю про них, я так хвилююся!

Кетрін почала розуміти, що тут діється; раптом у її голові сяйнув здогад. Густо почервонівши від такого нового для неї відчуття, вона вигукнула:

— О Господи! Ізабелло, люба моя, що ви маєте на увазі? Невже, невже ви з Джеймсом і справді закохані одне в одного?

Ця сміліва здогадка, однак, як вона невдовзі зрозуміла, відбивала істинний стан речей лише наполовину. Палка прихильність до Джеймса, яку Кетрін начебто помічала в кожному погляді й вчинку Ізабелли, була винагороджена під час учорашньої поїздки його найніжнішим освідченням. І тепер вона була пов'язана з Джеймсом серцем і словом. Ще ніколи Кетрін не доводилося чути такої цікавої, дивовижної й радісної новини. Її брат і подруга заручені! Уперше переживаючи таку подію, вона надавала їй неймовірної ваги — їй здавалося, що життєва рутина не могла вже принести їй ще раз чогось подібного. Висловити силу своїх почуттів вона не могла; їхня сутність, однак, цілком задовольняла подругу. Першими словами, які ці почуття викликали в Кетрін, були ті, як вона буде щаслива мати таку сестру, після чого прекрасні леді обнялися й заплакали радісними сльозами.

Проте, хоч як щиро раділа Кетрін, що в неї з'явиться така родичка, слід визнати, що Ізабелла, однак, набагато її перевершила.

— Моя Кетрін, ви будете мені незрівнянно дорожча, ніж Енн чи Марія. Я знаю, що любитиму всіх моїх милих Морландів більше, ніж власну родину.

Така піднесеність дружніх почуттів була для Кетрін недосяжною.

— Ви так схожі на вашого милого брата, — продовжувала Ізабелла, — що з тієї самої хвилини, як я вас уперше побачила, я за вами душі не чую. Але так зі мною завжди буває — перша мить вирішує все. Першого ж дня, коли Морланд приїхав до нас минулого Різдва, першої хвилини, коли я його побачила, моє серце більше мені не належало. Пам'ятаю, тоді я була в жовтій сукні, а моє волосся було заплетене в коси. Коли я увійшла до вітальні і Джон його мені відрекомендував, я подумала, що ніколи раніше не бачила вродливішого юнака.

Тут Кетрін подумки визнала величезну силу кохання, бо хоча вона дуже любила свого брата й небезсторонньо ставилася до його чеснот, вона ніколи в житті не вважала його красенем.

— Того вечора, пам'ятаю, з нами пила чай міс Ендрюс, і на ній була сукня з червонасто-брунатного шовку, і вона виглядала так божественно, що я подумала, що ваш брат обов'язково в неї закохається. Думаючи про це, я протягом усієї ночі повік не стулила. О, Кетрін, скільки безсонних ночей я провела, думаючи про вашого брата! Я б не побажала вам і половини тих страждань, що випали на мою долю! Я знаю, що страшенно схудла. Але не стану завдавати вам болю, описуючи

мої муки. Ви їх самі бачили. Мені здається, я постійно себе викривала. Я так необережно зізналася вам у своїй небезсторонності до людей духовного спрямування! Але я була впевнена, що вам я завжди можу довірити будь-яку таємницю.

Кетрін знала, що ніщо не могло б бути більш втаємничено; але, соромлячись своєї недогадливості, вона не сміла заперечувати хитру проникливість і душевну симпатію, які їй приписувала Ізабелла. Вона зізналася, що її брат збирається якнайшвидше поїхати до Фуллертона, щоб розповісти батькам про все, що сталося, і спитати їхньої згоди. І саме це було причиною справжнього занепокоєння Ізабелли. Кетрін намагалася переконати її, що, як вона сама була переконана, її батько й мати ніколи не супротивитимуться бажанням сина.

— У цілому світі, — сказала вона, — немає батьків, які були б добрішими до своїх дітей або більше бажали б їм щастя. У мене немає жодного сумніву, що вони одразу ж погодяться.

— Морланд каже те саме, — відповіла Ізабелла. — І все ж я не смію сподіватися. Я така незаможна. Ні, вони ніколи на це не погодяться. Адже ваш брат може одружитися з ким завгодно!

Тут Кетрін знову подумала про могутність кохання.

– Ізабелло, ви себе недооцінюєте. Хіба різниця в майновому стані може мати якесь значення?

— О, люба Кетрін, для вашого шляхетного серця, я впевнена, вона нічого не означає, але ми не можемо розраховувати на ту саму безкорисливість кожної людини. Що ж до мене, я б з радістю помінялася з вашим братом ролями.

Якби в мене були мільйони, якби я була володаркою цілого світу, я б і тоді вибрала тільки його!

Цей чарівний вияв почуттів, що викликав у Кетрін захоплення не тільки завдяки почутим словам, але й завдяки його новизні, щонайприємнішим чином нагадав їй про всіх знайомих героїнь. І вона подумала, що її подруга ніколи не здавалася їй такою прекрасною, як тоді, коли висловлювала свою шляхетну думку.

— Я впевнена, що вони погодяться, — часто повторювала Кетрін. — Я впевнена, що вони будуть від вас у захопленні.

— Стосовно мене, — сказала Ізабелла, — то мої бажання такі скромні, що я б задовольнилася найменшим статком. Коли люди кохають одне одного по-справжньому, то і бідність є набутком. Я ненавиджу розкіш. Нізащо у світі я б не оселилась у Лондоні. Якою щасливою я була б, якби жила десь у котеджі у віддаленому селі. Біля Річмонда є чарівні маленькі вілли.

— Річмонд! — вигукнула Кетрін. — Ви обов'язково повинні оселитися біля Фуллертона. Ви повинні жити поблизу нас.

— О, я буду нещасною, якщо ми не зможемо цього зробити. Аби лиш бути мені поряд з вами — і більшого не треба. Але все це пустопорожня балаканина! Я не дозволю собі про це думати, доки ми не матимемо відповіді від вашого батька. Морланд каже, якщо він сьогодні надішле листа із Солсбері, завтра ми його одержимо. Завтра! Я знаю, що в мене забракне сміливості розпечатати цього листа. У ньому — все моє життя.

Висловивши таке переконання, Ізабелла замислилася. Потім вона знову заговорила, щоб пояснити, яку весільну сукню вона збирається собі замовити.

Їхню бесіду перервала поява власною персоною схвильованого закоханого — він прийшов, щоб попрощатися з коханою перед від'їздом до Уїлтшира. Кетрін хотіла його привітати, але не знала, що сказати, отже, красномовними були тільки її очі. У них, однак, досить виразно сяяли всі відтінки мови, і Джеймсові було не важко відтворити їх у потрібному порядку. З нетерпінням чекаючи здійснення пов'язаних з поїздкою надій, він прощався недовго. І прощання було б іще коротшим, якби кохана не затримала його наполегливими проханнями, щоб він прискорив свій від'їзд. Двічі вона повертала його вже від самих дверей, благаючи вирушити негайно.

— Справді, Морланде, я маю вас випровадити. Подумайте, як далеко вам їхати! Я не можу бачити, як ви баритеся. Бога ради, не гайте більше часу. Вирушайте, вирушайте швидше! Я на цьому наполягаю.

Дві подруги, чиї серця були тепер зв'язані міцніше, ніж будь-коли, весь день були нерозлучні; радісно будуючи плани майбутніх родинних стосунків, вони не помічали, як минає час. Місіс Торп та її син, які про все знали і які, здавалося, чекали тільки згоди містера Морланда-старшого, щоб визнати заручини Ізабелли найщасливішою сімейною подією, яку тільки можна собі уявити, були допущені до участі в їхній нараді і внесли свою лепту багатозначними поглядами і таємничими натяками, які довели невтаємничених молодших сестер до останньої межі цікавості. Цей дивний спосіб збереження таємниці здався Кетрін, з її простими почуттями, недоброзичливим і ненадійним. І вона б висловила свою думку про його жорстокість, коли б не переконалася в тому, що він не досяг мети. Енн і Марія невдовзі заспокоїли її серце своїми проникливими вигуками: "А я все знаю!" І вечір минув у своєрідній інтелектуальній дуелі, у ході якої родинна

винахідливість виявилась однаково успішно в удаваній втаємниченості, з одного боку, й туманних здогадах, з іншого.

Наступний день Кетрін знову провела з подругою, намагаючись підняти їй настрій і допомагаючи їй пережити стомливі години до прибуття пошти. Зусилля її були дуже доречними, бо в міру того як наближалась очікувана подія, Ізабелла чимдалі більше зневірювалась і на мить прибуття листа довела себе до цілковитого відчаю. Але де подівся її відчай, коли вона отримала листа! "Я не доклав ніяких зусиль, щоб домогтися згоди моїх добрих батьків, які обіцяли зробити все, що від них залежить, щоб сприяти моєму щастю", — говорилося в перших трьох рядках, і цієї хвилини Ізабелла відчула радісну впевненість. Її обличчя одразу ж засяяло, уся тривога й занепокоєність, здавалося, розтанули, від щастя вона майже втратила здатність володіти собою і без вагань називала себе найщасливішою зі смертних.

Місіс Торп зі сльозами радості на очах обійняла дочку, сина, гостю і з приємністю обійняла б половину мешканців Бата. Серце її було переповнене ніжністю. Кожне її звертання супроводжувалось епітетом: "Любий Джоне", "Люба Кетрін", "Люба Енн" і "Люба Маріє", котрі одразу ж були залучені до загального захоплення, а стосовно імені Ізабелли навіть найвищого епітета було недостатньо, щоб висловити те, що заслуговувала тієї миті її люба дитина. Навіть Джон не лінувався виявляти радість. Він не тільки удостоїв містера Морланда високого звання одного з найкращих хлопців у світі, але й безперестанку клятвено підтверджував усілякі похвали на його адресу.

Лист, який викликав усе це блаженство, був коротким і містив лише повідомлення про згоду батьків, а всі подробиці відкладалися на той час, коли Джеймс зможе написати ще раз. Але подробиць Ізабелла легко могла почекати. В обіцянці

містера Морланда полягало все необхідне, а його честь була запорукою того, що все влаштується добре. А в який спосіб буде забезпечений їхній статок — чи одержать вони земельну власність, чи їм буде наданий певний капітал — мало турбувало її безкорисливу душу. Вона знала достатньо, щоб з упевненістю чекати гідного й швидкого влаштування своєї долі, і її уява незабаром перелетіла до втіх, що супроводитимуть її. Вона смакувала наперед, як через декілька тижнів на неї будуть захоплено витріщатися нові фуллертонські знайомі, як їй будуть заздрити її улюблені давні подруги з Патні, а також уявляла собі, як у неї з'явиться власна карета, нове прізвище на візитних картках і низка блискучих каблучок на пальцях.

Коли зміст листа став усім відомим, Джон Торп, який відкладав свій від'їзд до Лондона тільки до його одержання, почав споряджатися в дорогу.

— Що ж, міс Морланд, — сказав він, заставши її у вітальні одну, — я прийшов з вами попрощатись.

Кетрін побажала йому щасливої дороги. Нібито не розчувши її, він підійшов до вікна, потупцював там, промугикав собі під ніс якусь мелодію і, здавалося, цілком заглибився у свої думки.

— Ви не запізнитеся до Дівайза? — запитала Кетрін.

Він нічого не відповів, але після хвилинної мовчанки його нібито прорвало:

— А це одруження — чудова річ, клянуся честю! Морланд і Белл добре надумали! Як ви гадаєте, міс Морланд? Я б сказав, що це непоганий замір.

— Мені здається, навіть дуже гарний.

— Справді? Оце щиро, їй-богу! У всякому разі, я радий, що у вас немає упередження проти шлюбу. А ви чули стару пісеньку: "Втрапиш на весілля — збирайся на інше"? Сподіваюсь, ви прийдете на весілля Белл?

— Так. Я обіцяла вашій сестрі бути того дня з нею, якщо тільки це буде можливо.

— А тоді, знаєте... — Торп скривився й засміявся вимушеним робленим сміхом, — тоді, знаєте, ми могли б спробувати перевірити, чи є в старій пісеньці якийсь сенс.

— Ви так гадаєте? Але я не співаю. Щасливої вам дороги. Сьогодні я обідаю з міс Тілні, і мені вже час додому.

— Навіщо вам так поспішати? Хто зна, коли ми знову зустрінемося. Хоча я збираюся повернутися сюди через два тижні, вони здадуться мені страшенно довгими.

— Тоді навіщо вам так затримуватися? — відповіла Кетрін, бачачи, що він чекає її відповіді.

— Дякую вам за добрі слова. Добрі й великодушні. Я про них не забуду. У вас, мені здається, більше великодушності й усього такого, ніж у будь-кого. Сила-силенна великодушності, і не тільки великодушності, але ще всього, всього найрізноманітнішого! І ще у вас є... клянусь честю, я не знаю нікого, хто дорівнявся б до вас!

— Бог з вами! У світі багато таких, як я, і набагато кращих.

— Я хочу іще сказати, міс Морланд, що збираюсь невдовзі приїхати до Фуллертона й висловити там, якщо ви не проти, моє шанування.

— Ні, я не проти. Мої батько й мати будуть дуже раді вас бачити.

— Але вам, міс Морланд, сподіваюся, це не буде неприємно?

— Зовсім ні. У світі дуже мало людей, яких мені неприємно бачити. У товаристві завжди веселіше.

— Я дивлюся на це так само, як і ви. Дайте мені, кажу я, невеличку веселу компанію людей, яких я люблю, — аби тільки я перебував там, де мені подобається, і серед тих, хто мені подобається, і до біса все інше! Я щиро радий чути від вас те ж саме. Мені здається, міс Морланд, наші думки чудово збігаються в багатьох питаннях.

— Мабуть, але мені це ніколи не приходило в голову. А щодо багатьох питань, то, правду кажучи, серед них не так уже й багато тих, про які я встигла скласти свою думку.

– Їй-бо, у мене їх не більше. Морочити собі голову тим, що мене не стосується, не в моїх правилах. Мій погляд на речі досить простий. Аби, кажу я, була дівчина, яка б мені подобалась, і затишний будиночок на додачу, і що мені до всього іншого? Багатство для мене нічого не значить.

Я впевнений у своєму прибутку, а якщо в неї нічого немає за душею — тим краще.

— Ви маєте рацію. Тут я з вами згодна. Якщо в шлюбі одна сторона має гарні статки, іншій вони ні до чого. Не має значення, кому вони належать, аби тільки родина була забезпечена. Мені огидно, коли одне багатство шукає іншого. Одруження заради грошей, на мою думку, — найжахливіша річ у світі. На все добре. Ми будемо дуже раді бачити вас у Фуллертоні, коли вам буде зручно.

І вона пішла. Усієї його люб'язності не вистачило б на те, щоб затримати її довше. Вона мала повідомити такі важливі новини й підготуватися до такого важливого візиту, що він не зміг би нічого зробити, щоб примусити її залишитись. І Кетрін заквапилася до дверей, залишивши його розмірковувати на самотині про те, як вдало він висловив їй свої почуття і як недвозначно вона його підбадьорила.

Незнайоме їй раніше хвилювання, яке вона відчула, дізнавшись про заручини брата, дало їй привід думати, що розповідь про цю чудову подію справить таке ж саме враження на містера й місіс Аллен. Яке велике розчарування її спіткало! Коли після багатьох вступних слів ця важлива новина була їм повідомлена, виявилося, що вони її передбачили ще тоді, коли брат Кетрін прибув до Бата. Усе, що вони висловили з цього приводу, полягало в побажанні щастя молодим людям, а ще вони сказали про вроду Ізабелли, коли йшлося про джентльмена, і про вдале заміжжя, коли йшлося про леді. Кетрін вбачала в цьому вельми дивну нечутливість. Однак звістка про те, що Джеймс напередодні таємно поїхав до Фуллертона, не залишила місіс Аллен байдужою. Вона не могла спокійно про це думати. Вона безперестанку ремствувала, що від неї приховали його поїздку, шкодувала, що нічого не знала про його наміри, жалкувала, що не бачила його перед від'їздом і не змогла надіслати з ним доземний уклін його батькові й матері і сердечний привіт усьому сімейству Скіннер.

Розділ XVI

Кетрін плекала такі рожеві надії з приводу візиту до Мільсом-стріт, що розчарування мало бути неминучим. І, відповідно, хоча вона була якнайввічливіше прийнята генералом Тілні і люб'язно зустрінута його дочкою, хоча Генрі був удома, а зі сторонніх більше нікого не було, не минуло й кількох годин після її повернення звідти, як вона, перетрусивши свої враження, збагнула, що цей візит не зробив їй такої приємності, якої вона від нього очікувала. Цього дня спілкування з міс Тілні анітрохи не зблизило Кетрін з нею; навпаки, Кетрін уже не відчувала себе з нею так, як раніше. Хоча вона й бачила Генрі Тілні за сприятливих, як ніколи, обставин — під час невимушеної сімейної бесіди, — він ще ніколи не був таким стриманим і мовчазним. І, незважаючи на велику люб'язність їхнього батька, на всі його вияви подяки, гостинність і компліменти, вона відчула полегшення, розпрощавшись з ним. Усе це її спантеличило. Це не могло бути провиною генерала Тілні. Понад усякі сумніви, він був дуже милий і добродушний, і в усіх відношеннях чарівною людиною — адже він був високий на зріст, гарний на вроду й доводився батьком Генрі. Він не міг відповідати за поганий настрій своїх дітей і за те, що її саму не потішило його товариство. Перше, вона сподівалась, пояснювалося випадковістю, а друге вона не могла пояснити нічим, окрім власної недолугості.

Ізабелла, почувши про подробиці візиту, дала інше пояснення:

— Усе це через їхню гордовитість, так, нестерпну пиху і гордовитість!

Подруга давно підозрювала, що ця родина думає про себе бозна-що, а тепер уже в цьому не мала сумніву. Їй ніколи в

житті не доводилося чути, щоб хтось поводився так зарозуміло, як міс Тілні! Своєю невихованістю вона не робить честі цьому дому. Так бундючно поводитися зі своєю гостею! Майже не розмовляти з нею!

— Але все було зовсім не так погано, Ізабелло. Ніякої зарозумілості вона не виявляла. І вона була дуже ввічлива.

— О, не захищайте її! А її братик, який так, здавалося, був вами захоплений! Боже мій милий! Ні, деяких людей я не розумію. І що, протягом усього дня він на вас і не поглянув?

— Я б так не сказала. Але він, здавалося, був у поганому настрої.

— Який нечема! Понад усе на світі я ненавиджу непостійність. Благаю вас, моя люба Кетрін, забудьте його. Він вас не вартий.

— Не вартий? Навряд щоб він колись про мене думав.

— Саме це я й хочу сказати. Він ніколи про вас не думав. Яка непостійність! О, він зовсім не такий, як наші брати. Я впевнена, що в Джона надзвичайно постійне серце.

— Але щодо генерала Тілні, можу вас запевнити, що навряд чи хтось був до мене більш люб'язний і виявляв більше уваги. Здавалось, розважити мене й зробити мені приємність було його єдиною турботою.

— О, у ньому я не помітила ніяких вад. Його я не вважаю зарозумілим. Гадаю, він справжній джентльмен. Джон дуже високої думки про нього, а слова Джона…

— Що ж, подивимось, як вони поведуться сьогодні ввечері. Ми зустрінемо їх у залах.

— А мені теж піти?

— Хіба ви не хочете? Мені здавалося, це вже вирішено.

— Якщо для вас це так важливо, я не можу відмовитись. Але не наполягайте, щоб я там веселилася, — серце моє, як ви знаєте, буде перебувати за сорок миль звідси. І, благаю вас, ані слова про танці! Про öå не може бути й мови. Чарльз Годжес, мабуть, страшенно набридатиме мені, але я зумію дати йому відсіч. Десять проти одного, що він здогадається про причину, а саме цього я б хотіла уникнути. Я вимагатиму, щоб він тримав свої здогадки при собі.

Думка Ізабелли про сімейство Тілні не вплинула на подругу: вона знала, що в поведінці брата й сестри не було зарозумілості, і вона не вірила, що в них може бути хоч трохи пихи. І її довіра до них винагородилась цього вечора: вона була зустрінута з тією ж люб'язністю й увагою, що й раніше. Міс Тілні намагалася бути поряд з нею, а Генрі запросив потанцювати.

Почувши напередодні на Мільсом-стріт, що з години на годину вони чекають приїзду свого старшого брата, капітана Тілні, вона легко відгадала, ким був вродливий молодик, одягнутий за останньою модою, якого вона раніше ніколи не бачила і який явно належав до їхньої компанії. Вона дивилася на нього з великим захопленням і навіть могла припустити, що хтось міг вважати його вродливішим за свого брата, хоча йому, на її думку, були властиві більша самовпевненість і менш приємна зовнішність. Його манери й почуття такту були, без сумніву, не такими бездоганними: вона сама чула, як капітан

Тілні не тільки відкинув усяку думку про участь у танцях, але навіть розсміявся в обличчя Генрі, коли той припустив таку можливість. З останньої обставини можна було зробити висновок, що, хоч би якої думки була про нього наша героїня, його захоплення нею було маловірогідним і не могло спричинити ані ворожнечі між братами, ані переслідування леді. Він не міг стати підбурювачем трьох лиходіїв у кавалерійських плащах, які потім утягнули б її до запряженої четвернею карети, ладної завезти її світ за очі. Не вбачаючи подібного лиха чи взагалі ніякого лиха, за винятком надто швидкого закінчення танців, Кетрін тим часом насолоджувалась, як звичайно, товариством Генрі Тілні, слухаючи з сяючими очима все, що він казав, і стаючи чарівнішою через те, що вважала чарівним його.

Після закінчення першого танцю капітан Тілні знову підійшов до них і, на превелике невдоволення Кетрін, відвів від неї свого брата. Вони відійшли, перешіптуючись, і, хоча вона не відчула небезпеки й не запідозрила капітана Тілні в намірі повідомити Генрі якісь новини, що могли б розлучити їх навік, її все одно не могло не засмутити, що її позбавили партнера. Їй довелося чекати цілих п'ять хвилин, які здалися їй вічністю, доки обидва повернулись. Усе з'ясувалося, коли Генрі спитав Кетрін, як поставиться її подруга міс Торп до запрошення на танець, коли його брат матиме щастя бути їй відрекомендованим. Кетрін без вагань відповіла, що міс Торп ні в якому разі не погодиться танцювати. Ця відповідь, що могла збентежити будь-кого, була передана капітанові, і він одразу ж від них відійшов.

— Вашого брата це не засмутило, я впевнена, — сказала Кетрін. — Я чула, як він сказав, що терпіти не може танців. З його боку було дуже великодушно про це подумати. Гадаю, він помітив Ізабеллу серед глядачів і подумав, що вона хоче

танцювати, але в неї немає партнера. Та він помилився — вона б не стала танцювати нізащо у світі.

Генрі усміхнувся й відповів:

— Як легко ви пояснюєте мотиви чужих вчинків.

— Тобто як? Що ви маєте на увазі?

— Для вас не існує питань: "Як це могло б вплинути на когось?", "Що могло б керувати людиною певних поглядів, віку, суспільного стану і звичок?". Ви тільки думаєте: "Як би це вплинуло на мене?", "Якими міркуваннями керувалась би я?" тощо.

— Я вас не розумію.

— Тоді ми зараз у дуже нерівному становищі, бо я вас чудово розумію.

— Мене? Звичайно. Я не вмію говорити так тонко, щоб мене не стриймали.

— Браво! Добрячі кпини над сучасною манерою висловлюватися.

— Але розкажіть мені, будьте ласкаві, що ви мали на увазі.

— Сказати вам? Вам справді цього хочеться? Але ви не усвідомлюєте наслідків. Вам стане дуже незручно, і між нами виникне відчуження.

— Ні, ні, не буде ні того, ні іншого! Я не боюся.

— Ну що ж, я всього лише мав на увазі, що, пояснюючи бажання мого брата танцювати з міс Торп його добротою, я переконався в тому, що у вас більше доброти, ніж у будь-кого іншого.

Кетрін почервоніла й запротестувала, чим підтвердила думку джентльмена. Проте в його словах було щось таке, що винагородило її за пережите збентеження, і це на якийсь час опанувало її думки. Вона замкнулася в собі, переставши слухати й розмовляти і майже забувши, де вона перебуває. З цього стану її вивів голос Ізабелли. Підвівши очі, Кетрін побачила свою подругу поряд з капітаном Тілні, який приготувався поєднати з нею руки в танці.

Ізабелла знизала плечима й посміхнулася — це було єдиним поясненням, яке вона могла дати надзвичайній зміні, що в ній відбулася. Але цього було недостатньо, щоб Кетрін зрозуміла причини такої зміни, і вона простодушно висловила кавалерові своє здивування.

— Не розумію, як це могло статися! Ізабелла твердо вирішила не танцювати.

— А хіба Ізабелла до цього часу ніколи не змінювала своїх рішень?

— Але ж… А ваш брат! Як він міг запросити її після того, як ви передали йому мої слова?

— З цього боку я не бачу нічого дивного. Вам хотілося, щоб мене здивував вчинок вашої подруги, і я здивувався. Але щодо мого брата, його поведінка здається мені саме такою, якої в цьому випадку й слід було від нього чекати. Врода вашої

подруги привернула його увагу; а стосовно її твердості, то тут уже вам бути її суддею.

— Ви жартуєте. Але, можу вас запевнити, Ізабелла звичайно тверда у своїх рішеннях.

— Це можна сказати про кого завгодно. Бути твердим часто означає бути впертим. Уміння робити розумні поступки свідчить про здоровий глузд; і безвідносно до мого брата я справді не вважаю, що міс Торп зробила помилку, вибравши для своєї поступки саме цей випадок.

Подруги не могли побути разом і поговорити між собою до самого закінчення танців; але потім, коли вони гуляли під руку по залі, Ізабелла все пояснила таким чином:

— Я розумію, як ви здивовані. Справді, я до смерті втомилася. Який балакун! Коли б я не була так поринута у свої думки, з ним було б цікаво. Але я б віддала все на світі, щоб посидіти в тиші.

— Чому ж ви так не зробили?

— О, моя люба, це виглядало б так дивно. А ви ж знаєте, я цього терпіти не можу. Я відмагалась, як тільки могла, але він і чути не хотів. Ви не уявляєте, як він мене вмовляв. Я благала його вибачити мені й запросити якусь іншу леді. Але ні, хто завгодно погодився б, тільки не він. Прагнучи танцювати тільки зі мною, він і думати не міг про іншу леді. І він не тільки хотів танцювати зі мною, але й хотів бути зі мною поруч! Яка нісенітниця! Я йому сказала, що, намагаючись мені сподобатися, він обрав невірний шлях, бо понад усе на світі я ненавиджу лестощі й компліменти. І ось… І ось я зрозуміла, що, поки я не поступлюся, він не дасть мені спокою. Крім того, я

боялася, що місіс Х'юз на мене образиться, — адже вона мені його відрекомендувала. І ваш любий брат — адже йому, я впевнена, було б неприємно, якби я просиділа весь вечір серед глядачів. Яка я рада, що танці закінчилися! Я просто змучилася, слухаючи його безглузді балачки. А він такий елегантний джентльмен! На нас, я це відчувала, дивилися всі в залі.

— Він і справді дуже вродливий.

— Вродливий! Так, мабуть. Він, певно, багато кому подобається. Але це не мій смак. Терпіти не можу чоловіків з яскравим рум'янцем і темними очима! Однак він зовсім непоганий. Страшенно пихатий, я в цьому впевнена. Я його кілька разів осадила, ви ж знаєте, як я це вмію.

Коли молоді леді зустрілися наступного разу, у них була набагато цікавіша тема для розмови. Прийшов другий лист від Джеймса, де докладно викладалися чесні наміри його батька. Ввірена містерові Морланду парафія, що приносить приблизно чотириста фунтів щороку, буде передана його синові, як тільки Джеймс досягне певного віку. Ніяких дрібних відрахувань від сімейних прибутків, ніяких скупих подачок одному з десятьох дітей. Більше того, Джеймсові в спадок залишався майже рівноцінний маєток.

Джеймс відчував у зв'язку з цим вдячність до батька і покірливо погоджувався з цим, що, хоч як це сумно, — проте не гірше, ніж можна було очікувати, — одруження їм треба було відкласти на два чи три роки. Кетрін, чиї сподівання були такими ж непевними, як і уявлення про батьківські прибутки, цілком покладалася на брата й була також задоволена, тож й сердечно привітала Ізабеллу з тим, що все так добре влаштувалось.

— Це, звичайно, дуже мило, — з кислим виглядом сказала Ізабелла.

— Справді, з боку містера Морланда це дуже шляхетно, — сказала тактовна місіс Торп, тривожно поглянувши на дочку. — Як би мені хотілося зробити так само багато! Ти ж знаєш, від нього не можна чекати більшого. А якщо з часом у нього з'являться нові можливості, він, безперечно, ними скористається, — адже він, я впевнена, найдобріша й найчудовіша людина. Так, чотири сотні — це надто малий прибуток, щоб починати життя, але твої потреби, моя люба Ізабелло, настільки скромні — ти навіть сама не усвідомлюєш, моя люба, як мало тобі потрібно.

— Бажаючи більшого, я думаю не про себе. Нестерпно усвідомлювати, що через мене постраждає мій любий Морланд, животіючи на кошти, які ледве забезпечують його найпростіші потреби. Для мене це нічого не значить, я за себе не тривожусь.

— Я це знаю, моя люба. І ти завжди знайдеш винагородження в прихильності оточення. Ще не було молодої жінки, яку б усі так любили. І я наважуся сказати, що коли містер Морланд побачить тебе, моя люба дитино… Але не будемо засмучувати такими розмовами нашу любу Кетрін. Містер Морланд, як ти знаєш, повівся дуже шляхетно. Я завжди чула, що він прекрасна людина. І, як ти сама розумієш, моя люба, нам не слід думати, що, якби ти мала більші статки, ви одержали б більше й від нього. Я впевнена, що він людина з найширшими поглядами.

— Ніхто, я впевнена, не може думати про містера Морланда краще, ніж я. Але ви ж знаєте, у кожного є свої слабкості, і кожен має право розпоряджатися своїми грошима так, як йому заманеться.

Ці натяки обурили Кетрін.

— Я цілком впевнена, — сказала вона, — що мій батько обіцяв дати стільки, скільки зможе.

Ізабелла опам'яталась.

— У цьому, моя люба Кетрін, не може бути жодного сумніву. Ви знайомі зі мною досить близько, щоб знати, що я б задовольнилась і значно меншим прибутком. Зараз я трохи засмучена, але зовсім не через гроші. Я ненавиджу гроші! Коли наш союз міг би відбутися зараз же й ми б одержували всього п'ятдесят фунтів на рік, мені більшого було б нічого й бажати. О, моя Кетрін, ви здогадалися про причину. Ось що мене мучить. Довгі, довгі, нескінченні два роки з половиною чекати, доки ваш брат одержить парафію.

— Так, так, моя люба Ізабелло, — сказала місіс Торп, — ми тебе прекрасно розуміємо. Ти така відверта. Ми прекрасно розуміємо, як тобі зараз нелегко. Прихильність твоя щира й безкорислива, і тому ти заслуговуєш іще більшої любові тих, хто тебе оточує.

Неприємні почуття в душі Кетрін почали розвіюватись. Вона намагалася переконати себе, що єдиною підставою смутку Ізабелли було відтягування весілля. І коли Кетрін побачила її наступного разу, як завжди, привітною й веселою, то зробила спробу забути про те, що їй закралися зовсім інші думки щодо її подруги. Услід за своїм листом невдовзі приїхав Джеймс, якого зустріли з усією ніжністю.

Розділ XVII

Надійшов шостий тиждень перебування Алленів у Баті, і Кетрін із завмиранням серця прислухалася до розмов про те, чи буде він останнім. Таке раннє припинення знайомства з родиною Тілні здавалося їй непоправною утратою. Доки це питання обговорювалось, їй здавалося, що на карту поставлено все її щастя, і, коли було вирішено винайняти житло ще на два тижні, вона відчула себе в безпеці. Що зможуть дати їй ці два додаткових тижні, окрім приємності іноді бачити Генрі Тілні, цікавило Кетрін дуже мало. Щоправда, раз чи двічі, підбадьорена заручинами Джеймса, вона доходила у своїх думках і до таємного "а раптом?", але загалом блаженство від того, що вона проводила час разом з містером Тілні, було верхом її бажань. Теперішнє, яке містилось у найближчих трьох тижнях, обіцяло їй щастя, а подальший відтинок її життя був таким далеким, що збуджував у ній мало інтересу. Того ранку, коли ця справа з'ясувалася, вона відвідала міс Тілні й розповіла їй радісну новину. Цей день мав стати днем випробувань. Не встигла вона висловити свою радість з приводу рішення містера Аллена продовжити своє перебування в Баті, як міс Тілні сказала їй, що її батько щойно прийняв рішення покинути Бат через тиждень. Удар був приголомшливим. Порівняно з цим розчаруванням попередні тривоги здавалися цілковитим спокоєм і безтурботністю. Кетрін зблідла і тихо, мов відлуння, повторила останні слова міс Тілні:

— Через тиждень!

— Так. Батька рідко щастить переконати довести до кінця лікування батськими водами. Його засмутило, що друзі, яких він сподівався тут зустріти, не приїхали. І оскільки зараз він почувається добре, йому нетерпеливиться повернутися додому.

— Мені дуже шкода, — сумно сказала Кетрін. — Коли б я тільки знала...

— Може, — збентежено сказала міс Тілні, — якщо ваша ласка... Я була б такою щасливою...

Поява її батька урвала ввічливу фразу, якою, як сподівалася Кетрін, її співрозмовниця хотіла висловити бажання з нею листуватись. Привітавшись зі своєю звичайною люб'язністю, він повернувся до дочки й сказав:

— Отже, Елінор, чи можу я тебе поздоровити з успіхом? Твоя чарівна подруга прийняла твоє запрошення?

— Коли ви увійшли, сер, я саме про це заговорила.

— Що ж, ради бога, продовжуй. Я знаю, як тобі цього хочеться. У моєї дочки, міс Морланд, — провадив далі він, не даючи дочці закінчити, — виникло дуже сміливе бажання. Мабуть, вона вам уже сказала, що ми покидаємо Бат через тиждень, ведучи відлік від суботи. З листа мого управителя я дізнався, що справи вимагають моєї присутності вдома. Позаяк надія зустріти тут моїх давніх друзів, маркіза Лонгтауна й генерала Кортні, не справдилася, мене більше ніщо не тримає в Баті. І коли б наш егоїстичний намір стосовно вас здійснився, ми б розсталися з цим містом без найменшого жалю. Одне слово, чи можна сподіватись умовити вас покинути цю ниву ваших тріумфів і надати змогу вашій подрузі Елінор насолоджуватися вашим товариством у Глостерширі? Мені ніяково висловлювати таке прохання, хоча будь-якому мешканцеві Бата воно б здалося більш зухвалим, ніж вам. Така скромність, як ваша... Але я нізащо у світі не стану завдавати вам прикрощів похвалою вголос. Якби нам пощастило схилити вас прийняти запрошення, ми були б вельми щасливі.

Звичайно, ми не зможемо запропонувати вам чогось схожого на веселощі цього пожвавленого місця; ми не зможемо привабити вас ні розвагами, ні пишнотою, бо, як бачите, ми живемо просто й невибагливо. Але ми докладемо всіх зусиль, щоб життя в Нортенґерському абатстві не здалося вам нестерпно нудним.

Нортенґерське абатство! Ці хвилюючі слова піднесли Кетрін до найвищого ступеня захоплення. Її вдячне й щасливе серце ледве дозволяло їй стримуватися настільки, щоб вона змогла відповісти хоч трохи врівноважено. Одержати таке втішне запрошення! Відчути себе такою бажаною гостею! Можливість насолоджуватися теперішнім і мріяти про майбутнє — усе містилося в цьому запрошенні. І вона з радістю його прийняла, зробивши застереження стосовно хіба що необхідності дістати згоду татуся й матусі.

— Я зараз же напишу додому, — сказала вона, — і якщо вони не будуть заперечувати… Гадаю, вони не будуть…

Генерал Тілні також був сповнений надій, бо він уже відвідав її чудових друзів на Палтні-стріт і дістав від них цілковите схвалення своїх намірів.

— Оскільки вони згодні з вами розстатися, — сказав він, — ми маємо надію очікувати філософського спокою й від усіх інших.

Міс Тілні була збентежена, хоч і люб'язна, і всю справу, з необхідним застереженням стосовно Фуллертона, було вирішено за лічені хвилини.

Події цього ранку швиргали Кетрін від непевності до надії й від неї — до нового розчарування. Але тепер вона відчувала

цілковите блаженство. І, не чуючи ніг під собою, з Генрі в серці й Нортенґерським абатством на вустах, вона побігла додому, щоб написати листа. Містер і місіс Морланд, покладаючись на розсудливість своїх друзів, яким вони довірили свою дочку, не сумнівались у порядності схваленого ними знайомства, а тому надіслали зі зворотною поштою свою цілковиту згоду на поїздку до Глостершира. Така прихильність батьків, хоча Кетрін у ній анітрохи не сумнівалась, остаточно переконала її, що їй більше від усіх на світі пощастило з ріднею, обставинами й долею. Усе, здавалося, сприяло її щастю. Завдяки доброті своїх найдавніших друзів Алленів вона опинилася там, де на неї щокроку чекали всілякі радощі. Її почуття, її уподобання завжди зустрічали щасливу взаємність. Якщо їй хотілося з кимось зблизитися, це їй вдавалося. Прихильність Ізабелли була зміцнена тим, що вони ставали сестрами. Сімейство Тілні, думка яких була їй важливішою за все на світі, зробило для продовження їхньої дружби більше, ніж вона могла сподіватися. Вона мала стати їхньою бажаною гостею, прожити декілька тижнів під одним дахом з людиною, чиїм товариством вона дорожила понад усе, до того ж цей дах був дахом абатства! Її захоплення старовинною архітектурою поступалося тільки захопленню Генрі Тілні — замки й абатства оволодівали її уявою завжди, коли в ній не владарював Генрі. Уже кілька тижнів її заповітною мрією було оглянути якусь оточену фортечним валом вежу або монастир. І бути в такому місці не просто відвідувачем, який прийшов туди лише на годину, — о, про це вона не могла навіть мріяти. Але це, однак, мало статися! Назва Нортенґер могла належати будинку, залі, місцевості, парку, двору або котеджу, але вона належала саме абатству, і Кетрін мала стати його мешканкою. Вона зможе щодня блукати довгими, покритими мохом галереями абатства, заходити в його тісні келії і зруйновану капелу. Їй хотілося сподіватися, що з абатством, як і з усіма подібними місцями, пов'язана якась легенда, і вона, приміром, знайде там якісь жахливі сліди страждання нещасної черниці.

Було просто дивовижно, що її друзі ставилися цілком спокійно до того, що володіли таким житлом. Тільки сила давньої звички могла спричинитися до такого спокою. Відзнака, до якої вони звикли з народження, не викликала в них гордості. Перевага свого житла мала для них не більше значення, ніж перевага їхніх людських якостей.

Їй хотілося розпитати міс Тілні багато про що. Але, хоч її уява була такою діяльною, все ж, дістався відповіді на свої питання, вона достоту не могла уявити, що Нортенґерське абатство, яке було багатим монастирем за часів Реформації, після його розформування потрапило до рук предка родини Тілні, що крило давньої будівлі до цього часу було частиною їхнього житла, тоді як усе інше зруйнувалося, і що воно розташоване в низині, а з півночі й сходу його прикриває дубовий ліс, що підіймається схилом.

Розділ XVIII

Охоплена щасливими сподіваннями, Кетрін навряд чи помітила, що вже два чи три дні вона не була в товаристві з Ізабеллою більше, ніж кілька хвилин. Уперше вона це усвідомила й занудьгувала за міс Торп, коли одного ранку прогулювалася з місіс Аллен по Галереї-бювету, не знаючи, що їй сказати, і не сподіваючись щось почути від неї. Вона думала про те, що їй дуже хотілось побачити подругу, аж раптом, не більш як за п'ять хвилин з'явилася вона сама і, запросивши Кетрін для задушевної бесіди, підвела її до лави.

— Це моє улюблене місце, — сказала Ізабелла, коли вони сіли між двох входів, звідки легко можна було спостерігати за всіма, хто сюди заходив або виходив, — воно таке затишне.

Кетрін, помітивши, що очі Ізабелли безперестанку бігають від одних дверей до інших, нібито вона когось із нетерпінням чекає, і згадавши, скільки разів подруга незаслужено приписувала їй хитру проникливість, подумала, що зараз трапилася чудова нагода виявити цю якість насправді, і весело сказала:

— Не хвилюйтесь, Ізабелло. Джеймс незабаром сюди прийде.

— Фе! Люба моя, — відповіла вона, — не думайте, що я така дурна, щоб завжди тримати його при собі. Було б жахливо, коли б ми завжди були разом: про нас би теревенили на всіх перехрестях. Отже, ви рушаєте до Нортенґера! Я страшенно рада за вас. Наскільки мені відомо, це одне з найкрасивіших старовинних місць у Англії. Сподіваюся, ви мені його опишете до найменших подробиць.

— Звичайно, я постараюсь. Але кого ви виглядаєте? Ви чекаєте своїх сестер?

— Я нікого не виглядаю. Треба ж кудись дивитись. І ви розумієте, як мені важко слідкувати за собою, коли мої думки за сто миль звідси. Я страшенно неуважна. Мені здається, я найнеуважніше створіння в усьому світі. Тілні каже, що натури певного складу завжди такі.

— Але мені здалося, Ізабелло, ви хотіли щось мені розповісти?

— О, так, хотіла! Ось вам доказ моїх слів. Бідолашна моя голівонька! Я про це зовсім забула. Що ж, річ ось у чім: учора я одержала листа від Джона. Ви й самі можете здогадатися про його зміст.

— Ні, про це я справді не можу здогадатися.

— Моя люба подруго, не вдавайте, що ви не здогадуєтесь. Про що він міг писати, як не про вас? Адже ви знаєте, він до нестями у вас закоханий.

— У мене, люба Ізабелло?

— О, моя мила Кетрін, це ж просто безглуздо! Скромність і все таке інше доречне у своєму роді, але іноді й дещиця прямоти може прикрасити людину. Не розумію, навіщо так перегравати. Ви, певно, напрошуєтеся на компліменти. Він залицявся до вас так відверто, що помітила б і дитина. І до того ж за якихось півгодини до від'їзду з Бата ви йому подали надію. Він про це пише у своєму листі. Пише, що освідчився вам, а ви поставилися до його почуттів цілком схвально. Тепер він хоче, щоб я поклопоталася за нього перед вами й передала вам найніжніші привітання. Так що нема чого розігрувати невинність.

Кетрін щиро висловила своє здивування з приводу докору Ізабелли, сказавши, що навіть не підозрювала про кохання містера Торпа, і, звісно, не могла давати йому якусь надію.

— Щодо ознак уваги з його боку, слово честі, я їх ніколи не помічала, окрім випадку, коли він одразу ж після приїзду запросив мене танцювати. А стосовно того, що він освідчився або щось подібне, то тут сталася якась незбагненна помилка. Я не могла б невірно витлумачити його слова, ви це й самі добре розумієте. Зараз, як ніколи, я хочу, щоб ви мені повірили: я урочисто присягаюся, що між нами не було сказано ані слова на цю тему. За півгодини до того, як він покинув Бат? Безперечно, це помилка, бо того ранку я взагалі його не бачила.

— Ні, ви не могли його не бачити, бо весь ранок того дня ви були на Едгарз Білдінгз. Це сталося того дня, коли прийшла згода від вашого батька. І я не маю сумніву, що ви незадовго до того, як пішли від нас, залишались у вітальні вдвох із Джоном.

— Ви впевнені? Що ж, коли ви так кажете, то так, мабуть, і було. Але я ніяк не можу цього пригадати. Я пам'ятаю, що була тоді у вас і бачила його разом з усіма, але щоб ми з ним хоча б на п'ять хвилин залишалися наодинці… Однак про це не варто сперечатися, бо що б він нині не казав, ви можете бути впевнені, що я нічого про це не пам'ятаю і, отже, ніколи не думала, не чекала й не хотіла нічого подібного. Мені вельми шкода, що він відчув прихильність до мене, але повірте, я цього не прагнула й ніколи про це навіть не здогадувалася. Будь ласка, швидше розкрийте йому на це очі й напишіть, що я прошу в нього вибачення, тобто… Я навіть не знаю, що мені слід йому передати, але напишіть так, щоб він зрозумів мене вірно. Можу вас запевнити, я не могла б говорити нешанобливо про вашого брата, Ізабелло, але ви ж добре знаєте, що якщо я й можу думати про когось більше, ніж про інших, то це не він. — Ізабелла мовчала. — Моя люба подруго, вам не слід на мене гніватись. Я не припускаю думки, що ваш брат так мною захоплений, і ви ж знаєте, що ми все одно станемо сестрами.

— Так, так (почервонівши), сестрами можна стати по-різному. Але що ж я хотіла сказати? Отже, моя люба Кетрін, наскільки я зрозуміла, ви твердо налаштовані проти мого бідолашного Джона, чи не так?

— Я рішуче не в змозі відповісти на його почуття й так само рішуче запевняю, що ніколи й на думці не мала їх заохочувати.

— У такому разі, я, звичайно, більше не буду вам набридати. Джон просив, щоб я з вами про це поговорила, — і

я виконала його прохання. Але, щиро кажучи, як тільки я прочитала його листа, я подумала, що це дуже нерозумний і нерозсудливий намір, здійснення якого навряд чи зробило б вас обох щасливими. На що б ви жили, якби ви зійшлися? Звичайно, у вас обох щось є, але в наш час утримувати родину непросто, і, хоч би там що не казали романтики, без грошей і дня не проживеш. Не розумію, як Джон про це не подумав. Мабуть, мій останній лист до нього не дійшов.

— Отже, ви мене виправдовуєте? Ви переконалися, що я ніколи не хотіла обманювати вашого брата й до цієї хвилини навіть не підозрювала, що я йому подобаюсь?

— О, ні, — відповіла Ізабелла сміючись, — я не беруся бути суддею щодо ваших попередніх думок і планів. Вам краще про це знати. Трохи кокетування чи чогось подібного знічев'я — і вже пообіцяв більше, ніж збирався дати. Але ви можете бути впевнені, я остання в цілому світі стала б засуджувати вас за це. Замолоду, жартома це все можливе. Ви й самі знаєте, сьогодні думаєш одне, а завтра — інше. Обставини змінюються, а разом з ними й думки.

— Але моя думка про вашого брата ніколи не змінювалась — вона завжди була тією ж самою. Ви говорите про те, чого ніколи не було.

— Моя мила Кетрін, — зовсім не дослухаючись її слів, вела далі Ізабелла, — нізащо у світі я б не квапила вас із заручинами, перш ніж ви б дізналися, на що ви йдете. Я б не знайшла собі виправдання, коли б умовляла вас, прагнучи догодити Джону лише тому, що він мій брат, і жертвуючи вашим щастям. Ви й самі розумієте, він, мабуть, буде щасливим і без вас. Люди не завжди знають, чого вони хочуть, — особливо молоді люди, вони ж напрочуд мінливі й непостійні. Чому, запитую я себе, щастя брата для мене має бути

дорожчим за щастя подруги? Ви знаєте, як високо я ціную дружбу. Але передовсім, моя люба Кетрін, не поспішайте. Запам'ятайте мої слова: якщо занадто квапитися, потім усе життя будете шкодувати з приводу цього. Тілні каже, що ні в чому люди так часто не обманюються, як у оцінці власних уподобань. Гадаю, він має рацію. А ось і він сам! Не звертайте уваги, він нас, я впевнена, і не помітить. Підвівши очі, Кетрін побачила капітана Тілні. Ізабелла, розмовляючи, невідривно за ним стежила й невдовзі перехопила його погляд. Він одразу ж до них підійшов і сів на місце, яке вона мовчки йому запропонувала. Його перші слова примусили Кетрін здригнутися. Хоча він говорив пошепки, вона змогла розрізнити:

— О, так ви завжди під наглядом, особистим або за дорученням?

— Що за дурниці! — так само напівпошепки відповіла Ізабелла. — Що ви таке кажете? Я людина цілком незалежна.

— Хотів би я, щоб ваше серце було незалежним. Цього для мене було б досить.

— О, моє серце! Що вам до сердець? Серед вас, чоловіків, немає жодного, хто мав би серце!

— Якщо в нас немає сердець, то в нас є очі, і вони завдають нам багато страждань.

— Он як? Мені дуже шкода. Дуже прикро, що вони бачать у мені щось настільки неприємне. Тоді я сяду по-іншому. Сподіваюся, це вас влаштує (повернувшись до нього спиною). Тепер ваші очі не страждають?

— Ще ніколи вони так не страждали. Краєчок рожевої щоки все ж видно — надто багато й водночас надто мало.

Кетрін усе це чула. Слухати це їй більше було не під силу. Вона дивувалась, як Ізабелла все це терпить, і відчувала ревнощі за брата. Піднявшись, Кетрін сказала, що їй треба підійти до місіс Аллен, і запропонувала Ізабеллі прогулятись. Але Ізабелла не виявила до цього схильності. Вона страшенно втомилась, їй набридло тинятися по Галереї-бювету, і якщо вона покине своє місце, то може пропустити сестер, яких чекає з хвилини на хвилину. Отже, люба Кетрін має їй вибачити й спокійно посидіти поряд з нею. Але Кетрін теж могла бути впертою, і, коли до них незабаром підійшла місіс Аллен і запропонувала повернутись додому, вона покинула Галерею, залишивши Ізабеллу в товаристві капітана Тілні. Вона залишала їх з великою тривогою. Їй здавалося, що капітан Тілні поступово закохувався в Ізабеллу, а Ізабелла несвідомо його заохочувала. Звичайно, несвідомо, бо прихильність Ізабелли до Джеймса була так само безперечною й визнаною, як їхні заручини. Мати сумнів щодо її щирості або добрих намірів було неможливо. Однак протягом усієї їхньої розмови вона поводилась якось дивно. Кетрін хотілося б, щоб Ізабелла більше говорила у своїй звичайній манері й менше згадувала про гроші і не раділа б так явно зустрічі з капітаном Тілні. Дуже дивно, що вона не помічає, як він нею захоплюється. Кетрін хотіла натякнути їй на це, застерегти її й таким чином відвернути всі негаразди, бо надмірна грайливість подруги могла б завдати прикрощів Джеймсові й капітанові Тілні.

Хоч як їй лестила прихильність Джона Торпа, вона не спокутувала легковажності його сестри. Майже однаковою мірою Кетрін не вірила й не хотіла, щоб ця прихильність була щирою. Вона не могла забути, що він часто припускався помилок. Його запевнення в тому, що він їй признався в коханні, а вона була схильна це слухати, свідчило про те, що

його легковажність іноді могла бути надмірною. Її марнолюбство, по суті, нічого не вигравало, — єдине, що вона відчула від останньої бесіди, — це здивування. Те, що йому на якийсь час забаглося уявити себе в неї закоханим, викликало в неї тільки подив. Ізабелла казала про ознаки уваги з його боку; Кетрін ніколи їх не помічала. Але Ізабелла сказала ще багато такого, що, як сподівалася її подруга, необачно злетіло з її уст і ніколи більше не буде повторено. Цими висновками Кетрін була рада зараз обмежитися, щоб відпочити душею і притлумити свою тривогу.

Розділ XIX

Минуло кілька днів. Не дозволяючи собі в чомусь підозрювати Ізабеллу, Кетрін усе ж не могла за нею не спостерігати. Наслідки цього спостереження були далеко не втішними. Ізабелла, здавалося, стала зовсім іншою. Щоправда, коли Кетрін зустрічала її серед найближчих друзів на Палтні-стріт або Едгарз Білдінгз, зміна в її поведінці здавалася такою незначною, що коли б цим усе обмежувалося, то про цю зміну можна було б і не думати. Час від часу Ізабелла поринала в якусь млосну байдужість або неуважність, що раніше їй було невластиво, і, якби не було нічого гіршого, це лише надало б їй нових чарів і зробило б її ще цікавішою. Але коли Кетрін бачила її на людях, коли вона приймала вияви симпатії капітана Тілні з тією готовністю, з якою вони пропонувались, і приділяла йому майже стільки ж уваги і з такими ж усмішками, як до Джеймса, то зміна ставала надто очевидною, аби її не помічати. Кетрін не могла зрозуміти, що її подруга, змінивши свою поведінку, мала на увазі, і чого вона прагнула. Ізабелла не могла не усвідомлювати, якого вона завдає їй болю, проте вона виявляла якусь навмисну легковажність, яка в Кетрін викликала тільки обурення. А Джеймс страждав від цієї легковажності. Кетрін бачила, що він стає похмурим і знервованим; і якщо жінка, яка віддала йому своє серце, була

байдужою до його стану, то Кетрін він завжди був дорогим. Про те, що буде з бідолашним капітаном Тілні, їй також було небайдуже. Хоч сам він їй не подобався, його прізвище забезпечувало йому її добре ставлення, і вона зі щирим співчуттям думала про розчарування, яке його чекало. Бо його поведінка була зовсім несумісною з заручинами Ізабелли. Незважаючи на слова, що їх Кетрін підслухала в Галереї-бюветі, вона, добре розміркувавши, не могла уявити, що він знає про ці заручини. Він міг вважати Джеймса своїм суперником, але роль, у якій він виступав насправді, пояснювалась оманою, у яку його ввела Ізабелла. Вона хотіла м'яко нагадати Ізабеллі про її становище нареченої і дати їй зрозуміти, якого болю вона може завдати обом молодим людям, але несприятливі умови або недостатня кмітливість подруги щоразу ставали на заваді її спробам. Коли ж вона на щось натякала Ізабеллі, та її не розуміла. За цих тривожних обставин запланований від'їзд сімейства Тілні був її головною втіхою. Через кілька днів вони мали виїхати до Глостершира, і відбуття капітана Тілні мало нарешті повернути спокій до всіх сердець, окрім його власного. Проте капітан Тілні зовсім не мав наміру відбувати. Він не збирався їхати з усією компанією до Нортенґера, він залишався в Баті. Коли Кетрін дізналася про це, вона одразу ж прийняла рішення. Вона заговорила на цю тему з Генрі Тілні, висловила занепокоєння з приводу того, що його брат симпатизує міс Торп, і благала його розповісти братові про її заручини.

— Брат про них знає, — відповів Генрі.

— Знає? Тоді чому ж він тут залишається?

Він нічого не відповів і змінив тему розмови, але вона рішуче вела далі:

— Чому ви не вмовляєте його покинути Бат? Що довше він тут затримається, то гірше йому потім буде. Благаю вас, порадьте йому для його ж спокою й для спокою всіх якнайшвидше покинути Бат. В іншому місці він через якийсь час зможе знайти забуття, а тут йому нема на що сподіватись, і якщо він залишиться, то буде нещасливим.

Генрі посміхнувся й відповів:

— Я впевнений, що мій брат не захоче цього зробити.

— Але ви постараєтесь умовити його, щоб він покинув місто?

— Умовляння не допоможуть. Пробачте мені, але я не можу навіть спробувати це зробити. Я сам йому розповів, що міс Торп заручена. Він знайомий з усіма обставинами й має за себе відповідати.

— Ні, він зовсім їх не знає! — вигукнула Кетрін. — Він не знає, якого болю він завдає моєму братові. Хоча Джеймс нічого мені про це не казав, я впевнена, що йому дуже важко.

— А ви впевнені, що винен мій брат?

— Так, звичайно.

— Ви вважаєте, що болю завдають залицяння мого брата або готовність, з якою міс Торп їх приймає?

— А хіба це не те саме?

— Гадаю, містер Морланд підтвердив би, що це не так. Жоден чоловік не стане ображатись, якщо хтось інший захоплюватиметься його коханою. Болю може завдати лише вона сама.

Кетрін почервоніла за подругу й сказала:

– Ізабелла чинить недобре. Але я впевнена, що вона не бажає засмутити Джеймса. Вона дуже його кохає. Вона закохана в нього з першої їхньої зустрічі. Вона ледве не захворіла, доки чекала від нашого батька згоди на їхнє одруження. Ви розумієте, як вона його кохає?

— Так, розумію. Вона закохана в Джеймса і фліртує з Фредеріком.

— О ні, не фліртує! Жінка, закохана в одного, не може фліртувати з кимось іншим.

— Вона при цьому не може настільки закохатись або так фліртувати, як вона могла б, коли б переймалася кимось одним. Обом джентльменам доведеться трохи поступитися своїми правами.

Після невеликої паузи Кетрін почала знову:

— Отже, ви не вірите, що Ізабелла так сильно любить мого брата?

— Про це я судити не можу.

— Але що має на увазі ваш брат? Якщо він знає про заручини, то що означає його поведінка?

— Ви надто багато від мене вимагаєте.

— Справді? Я запитую лише про те, про що мені необхідно знати.

— Але чи не запитуєте ви більше, ніж можете від мене дізнатись?

— Гадаю, що ні. Ви знаєте серце свого брата.

— Повірте, про серце свого брата, як ви кажете, у цьому разі я можу тільки здогадуватися.

– І що ж тепер?

— А якщо справа доходить до здогадів, нехай кожен займається цим самотужки. Не варто керуватися здогадами з других рук. Ви маєте всі відомості. Мій брат — людина життєрадісна, а іноді, мабуть, і легковажна; він знайомий з вашою подругою приблизно тиждень, і майже з самого початку йому відомо про її заручини.

— Що ж, — сказала Кетрін, подумавши кілька хвилин, — ви, мабуть, могли б з усього цього здогадатися про наміри вашого брата. Я ж упевнена, що мені це зробити не до снаги. Але хіба такі обставини не тривожать вашого батька? Хіба він не хоче, щоб капітан Тілні покинув місто? Звичайно, ваш брат тут не залишився б, якби з ним поговорив ваш батько.

— Люба міс Морланд, — сказав Генрі, — чи не припускаєтесь ви у своєму піклуванні про вашого брата маленької помилки? Чи ви не заходите надто далеко? Чи він буде вам вдячним — від свого імені чи від імені міс Торп — за припущення, що на її прихильність або принаймні на її гарну

поведінку можна покладатися лише під час відсутності капітана Тілні? Хіба він має право довіряти їй тільки тоді, коли вона на самоті? Хіба її серце належить лише йому тільки через те, що його не намагався підкорити ніхто інший? Цього він думати не може, і, ви погодитеся, він би не хотів, щоб так думали ви. Я не казатиму: "Не хвилюйтесь", бо знаю, як ви зараз схвильовані, але постарайтеся хвилюватись якнайменше. Ви не маєте сумніву у взаємній прихильності вашого брата й вашої подруги. Покладіться ж на цю прихильність у тому, що вони ніколи не дадуть одне одному приводу для ревнощів. Покладіться на неї в тому, що між ними ніколи не буде ні тривалого, ні короткого розладу. Їхні серця так відкриті одне одному, як жодне з них не може відкритися вам. Вони знають точно, що можуть вимагати одне від одного й що можна знести, і ви можете бути впевнені, що вони будуть дражнити одне одного лише до того часу, доки це не стане їм неприємно.

Бачачи, що вона все ще журиться й сумнівається у правильності його слів, він додав:

— Хоча Фредерік не покидає Бат разом з нами, він, певно, затримається тут недовго — напевно, лише на кілька днів після нашого від'їзду. Його відпустка незабаром закінчиться, і йому доведеться повернутися до свого полку. І що тоді станеться з їхнім знайомством? В офіцерській їдальні питимуть за здоров'я Ізабелли Торп два тижні, а сама вона — сміятиметься з вашим братом з пристрасті бідолашного Тілні щонайбільше місяць.

Кетрін більше не чинила опору намаганням Генрі її заспокоїти. Вона не поступалася йому протягом усієї розмови, але під кінець скорилася. Генрі Тілні має знати краще за неї. Вона дорікала собі тим, що стривожилася до такої міри, і вирішила ніколи більше не ставитися до цього питання надто серйозно.

Поведінка Ізабелли під час їхньої прощальної зустрічі ствердила вірність цього рішення. Останній вечір перебування Кетрін у Баті Торпи провели на Палтні-стріт, і між закоханими не відбулося нічого, що могло б викликати в Кетрін хвилювання або навіяти їй перед від'їздом погані передчуття. Джеймс був у прекрасному настрої, а Ізабелла виглядала цілком спокійною. Головним почуттям, яке нею керувало, була, здавалося, ніжна прихильність до подруги. Але в таку хвилину це можна було зрозуміти. Один раз вона щось різко відповіла коханому, а іншого разу — відсмикнула руку. Але Кетрін пам'ятала розмірковування Генрі й пояснила собі це виявом поміркованого кокетування. Обійми, сльози й обіцянки, якими дві прекрасні леді обмінялися при прощанні, легко можна собі уявити.

Розділ XX

Містеру й місіс Аллен було шкода розставатися зі своєю юною гостею: її лагідна й весела вдача, турбота про її втіхи були їм приємними. Однак від поїздки з міс Тілні вона очікувала стільки радощів, що вони не могли їй відмовити в цих сподіваннях. До того ж через тиждень вони самі залишали Бат, і тому її відсутність мала відчуватися зовсім недовго. Містер Аллен супроводив Кетрін до Мільсом-стріт, де вона мала поснідати, і переконався, що нові друзі прийняли її дуже гостинно. Але сама вона так розхвилювалась, усвідомивши себе нібито членом їхньої родини, і так боялася мимохіть схибити й таким чином викликати їхнє несхвалення, що через збентеження в перші п'ять хвилин ледве було не захотіла повернутися з містером Алленом на Палтні-стріт.

Незабаром поводження міс Тілні й приязнь Генрі дещо послабили її почуття незручності. І все ж вона відчувала себе далеко не вільно. Нескінченні ознаки уваги з боку генерала також не допомагали їй здобути впевненість. Навпаки, хоч як

дивно це виглядало, їй здавалося, що, якби він менше її помічав, вона б відчула полегшення. Його піклування про її зручності, його безкінечні наполегливі прохання, щоб вона більше їла, і його нескінченні побоювання, що їй усе не до смаку, — при тому, що вона ніколи в житті не бачила такої різноманітності страв за сніданком, — усе це ані на хвилину не давало їй змоги забути, що вона тут гостя. Вона вважала, що зовсім не заслуговує такої пошани, і не знала, як на неї відповідати. Вона не відчула впевненості, ані коли генерал почав виявляти нетерпіння з приводу відсутності свого старшого сина, ані коли він виказав незадоволення його запізненням після того, як капітан Тілні нарешті з'явився. Її боляче вразила надмірна суворість, з якою генерал докоряв синові, і це неприємне почуття зробилося гострішим, коли виявилося, що головним приводом для докорів стала вона сама, оскільки запізнення капітана було розцінено як ознака нешанобливого ставлення до гості. Таким чином, вона опинилась у дуже незручному становищі, бо, дуже співчуваючи капітанові Тілні, не могла розраховувати на його доброзичливість.

Капітан вислухав батька мовчки й не намагався виправдовуватися, чим підтвердив її побоювання, що пов'язаний з Ізабеллою неспокій у душі викликав у нього безсоння, через яке він так пізно піднявся. Це був перший випадок, коли їй довелося провести чимало часу в його товаристві, і вона сподівалася, що їй пощастить скласти свою думку про нього. Але, доки батько був у кімнаті, капітан майже не розмовляв, і навіть пізніше він, мабуть, був настільки не в гуморі, що вона не почула від нього нічого, окрім слів, які він пошепки сказав Елінор:

— Який же я буду радий, коли ви всі нарешті покинете Бат!

Метушня, спричинена зборами, приємною не була. Годинник пробив десяту, коли щойно винесли дорожні скрині, а між тим за розрахунками генерала їм на цей час уже слід було покинути Мільсом-стріт. Його шинеля, яку йому мали принести, щоб він міг одразу ж її вдягнути, опинилася в екіпажі, у якому він мав їхати разом з сином. Середнє сидіння у фаетоні не було приготовлене, хоча в ньому мали їхати троє, і до того ж служниця міс Тілні так усе заставила пакунками, що міс Морланд ніде було сісти. Підсаджуючи її, генерал так цим переймався, що їй коштувало зусиль врятувати своє нове письмове приладдя від того, щоб його не викинули з карети. Проте двері за трьома жінками нарешті зачинились, і четверня добре відгодованих породистих панських коней вирушила бадьорим підтюпцем, як звичайно пробігала тридцять миль від Бата до Нортенґера, розділених цього разу на два перегони. Коли вони від'їхали, настрій Кетрін одразу ж покращав: у товаристві міс Тілні вона не відчувала ані найменшої незручності. І, бачачи перед собою незнайому дорогу, з абатством попереду й фаетоном позаду, вона оглянулася на Бат без усякого жалю й проїжджала кожну милю, заздалегідь передчуваючи початок наступної. Далі йшла зупинка — нудьга двогодинного привалу в "Маленькій Франції", протягом якого можна було тільки їсти, не відчуваючи голоду, і прогулюватись, нічого не спостерігаючи. Ця зупинка трохи остудила її захват поїздкою в кареті, запряженій четвернею, у модному екіпажі з форейторами в пишних лівреях, що розмірено гойдались на стременах, яку супроводжували численні вершники, що ловко сиділи в сідлі. Якби вся компанія була в доброму гуморі, затримка не була б такою неприємною. Але генерал Тілні, незважаючи на те, що був такою чарівною людиною, нібито навмисне псував настрій своїм дітям, внаслідок чого в його присутності ніхто майже не розмовляв. Спостерігаючи за ним, помічаючи його незадоволення всім, що було в готелі, і його дратівливість стосовно готельних слуг, Кетрін проймалася все більшим страхом перед ним і відчувала, що дві години привалу

перетворюються для неї на чотири. Нарешті, однак, розпорядження про від'їзд було віддано, і генерал, на превеликий подив Кетрін, запропонував їй решту шляху проїхати у фаетоні свого сина, а він сяде на її місце, оскільки погода, мовляв, чудова, і йому б хотілося, щоб вона побачила навкруги якомога більше.

Згадавши думку містера Аллена щодо прогулянок з молодиками в відкритих екіпажах, вона почервоніла й хотіла спочатку відмовитись, але, зміркувавши, що генерал Тілні не міг запропонувати їй нічого негожого, через кілька хвилин сіла до фаетона поряд з Генрі, відчуваючи себе найщасливішою істотою у світі. Після цього невеличкого випробування Кетрін переконалася, що фаетон є найкращим екіпажем у світі. Запряжена четвернею карета котилася, звичайно, дуже велично, але була громіздкою й потребувала багато клопоту — Кетрін ніяк не могла забути двогодинної зупинки в "Маленькій Франції". Фаетону вистачило б і половини цього часу, і його легкі коні були такими моторними, що якби генерал не побажав прокладати йому шлях у своїй кареті, він обігнав би її за півхвилини. Але переваги фаетона полягали не тільки в конях. Генрі керував ними так майстерно, так спокійно, без усякої метушливості, не хизуючись перед супутницею, не покрикуючи на коней — так несхоже на одного джентльмена-візника, з яким вона мала можливість його порівняти! І капелюх сидів на ньому так добре, і незліченні пелерини на його плащі виглядали так значуще! Кататися з ним у одному екіпажі, так само як і танцювати з ним, було, звичайно, неймовірною насолодою. До всіх її інших радощів вона удостоїлася його компліменту. Принаймні він від імені своєї сестри висловив Кетрін вдячність за згоду погостювати в неї, яка, виявляється, стала свідченням справжньої дружби, що заслуговує справжньої вдячності. Елінор, за його словами, живеться дуже несолодко: вона позбавлена жіночого

товариства, а під час нерідких від'їздів батька іноді залишається зовсім сама-самісінька.

— Але як це може бути? — спитала Кетрін. — Хіба ви не живете з нею?

— Я лише іноді навідую Нортенґер. У мене є власний дім у Вудстоні, за двадцять миль від маєтку батька, і мені необхідно проводити частину часу там.

— Як ви, певно, за цим шкодуєте!

— Мені завжди шкода розставатися з Елінор.

— Але ж ви, певно, нудьгуєте не тільки за нею, але й за абатством! Тому, хто звик до такої домівки, як абатство, жити у звичайному парафіяльному будиночку, напевно, дуже незатишно?

Він усміхнувся й відповів:

— У вас, мабуть, дуже райдужне уявлення про абатство.

— Звичайно. Хіба це не одна з тих чудових старовинних будівель, про які читаєш у романах?

– І ви підготували себе до всіх тих жахів, які можуть статися в будівлях, "про які читаєш у романах"? Чи ви достатньо відважні? Ви не злякаєтеся, якщо перед вами раптом розсунеться стіна або гобелен?

— О, ні, я не думаю, що це мене дуже перелякає — адже в домі буде багато людей. Окрім того, він не був багато років

незаселеним і покинутим, і його володарі не повертаються до нього зненацька, без попередження, як це звичайно відбувається в романах.

— Звичайно, ні. Нам не доведеться пробиратися навпомацки через хол, ледве освітлений тьмяним спалахом дотліваючих жарин, що дотлівають, або стелити постелі на підлозі зали без вікон, дверей будь-яких меблів. Але ви маєте знати, що коли юна леді потрапляє (будь-яким способом) у подібне місце, її завжди поселяють далеко від інших мешканців. І поки вони затишно влаштовуються на своєму кінці будівлі, вона, у супроводі старезної економки на ім'я Дороті, підіймається далекими сходами, іде нескінченними темними коридорами й потрапляє до приміщення, яке залишалось незаселеним відтоді, як якийсь дальній родич помер у ньому років двадцять тому. Чи витримаєте ви такі випробування? Чи ви не втратите самовладання, опинившись у темній кімнаті, занадто просторій і високій, освітленій єдиним слабким нічником, який дає змогу лише оглядіти стіни, обтягнуті гобеленами з витканими на них фігурами в людський зріст, і ліжко, задраповане темно-зеленою тканиною або пурпуровим оксамитом і схоже на катафалк? Душа у вас не сховається в п'яти?

— О, цього зі мною не трапиться, я впевнена!

— Ви з острахом починаєте оглядати обстановку кімнати. І що ж ви там бачите? Не столи чи туалети, гардероби чи комоди, певно, залишки зламаної лютні біля однієї стіни, біля іншої — величезну скриню, відкрити яку годі й намагатися, а над каміном — портрет якогось величного воїна, риси обличчя якого справляють на вас таке сильне враження, що ви не можете відвести від нього очей. Тим часом Дороті, вражена вашою зовнішністю не менше, ніж ви воїном, вдивляється у вас дуже схвильовано і робить вам кілька незрозумілих натяків.

Більше того, для підняття вашого настрою вона дає вам зрозуміти, що частину абатства, де вас поселили, безсумнівно, часто відвідують привиди, і попереджає, що ніхто з прислуги не почує вашого оклику. Після цього сердечного прощання вона робить вам кніксен і виходить, і ви до останнього відлуння прислухаєтеся до її кроків, що віддаляються. Коли ж, зовсім зневірившись, ви намагаєтеся зачинити двері, то з відчаєм бачите, що на них немає замка.

— О! Містере Тілні, як страшно! Нібито з книжки! Але насправді цього зі мною не трапиться. Я впевнена, що вашу економку звуть не Дороті. Добре, що ж буде далі?

— Першої ночі, можливо, ніщо не викличе у вас тривоги. Перебоpовши нездоланний жах, який вам навіяло ліжко, ви все ж таки лягаєте й на кілька годин поринаєте в неспокійну дрімоту. Але другої, або принаймні третьої ночі після вашого приїзду, безперечно, здіймається сильна буря. Оглушливий гуркіт грому, від якого здригаються стіни, гримить над горами, що оточують абатство. Гуркіт супроводжуються зловісними поривами вітру, і раптом вам здається, що ви помічаєте (адже нічник ще не погас), що оббивка на одній із стін коливається трохи сильніше, ніж на інших. Не в змозі вгамувати цікавість за обставин, що так її збуджують, ви миттєво зіскакуєте й, накинувши халат, намагаєтеся розгадати цю таємницю. Після нетривалих пошуків ви знаходите в гобелені розріз, так майстерно прихований, що за звичайних обставин його неможливо помітити навіть при найретельнішому огляді. Розсунувши тканину, ви одразу ж знаходите під нею двері; замкнені лише на масивні засуви й висячий замок, вони під дією ваших зусиль незабаром відчиняються, і ви з нічником у руці заходите до невеликого склепінчастого приміщення.

— Ні, я на таке не наважусь.

— Що? Після того, як Дороті повідомила вам про існування між вашою кімнатою й каплицею святого Антонія таємного підземного ходу завдовжки всього лише дві милі? Ви зможете встояти проти такої спокуси? Ні, ні, ви зайдете до цього невеликого склепінчастого приміщення, а через нього до кількох інших, не знайшовши в них, однак, нічого особливого. В одному з них, мабуть, ви побачите кинджал, у другому — кілька плям крові, а в третьому — уламки знарядь для тортур, і, таким чином, не знайшовши нічого незвичайного і побачивши, що вогонь у вашому нічнику ось-ось погасне, ви повернетеся до кімнати. Однак, коли ви знову будете проходити через склепінчасте приміщення, вашу увагу приверне велика старомодна шафа чорного дерева з золотом, яку раніше, хоч і уважно розглядалися, ви чомусь не помітили. Вас зі страшною силою тягне до неї якесь передчуття, ви відчиняєте її стулки й оглядаєте кожну шухляду. Спочатку ви не знаходите там нічого важливого, хіба що, мабуть, величезну купу брильянтів. А потім, однак, ви нарешті торкаєтеся прихованої пружини, і від цього відчиняється схованка. Перед вами з'являється згорток паперів, ви його хапаєте — в ньому багато дрібно списаних аркушів — і поспішаєте з дорогоцінною знахідкою до своєї кімнати, але ледве встигаєте розібрати: "О ти, хто б ти не був, до чиїх рук потраплять ці записки нещасної Матільди!", як ваш нічник раптово гасне, і ви поринаєте в непроглядну темряву.

— О, ні, ні, не кажіть так! Будь ласка, далі!

Але Генрі дуже розвеселило те враження, яке справила на Кетрін його розповідь, отож він не міг продовжувати її далі. Він уже був не в змозі говорити з належною урочистістю й тому попросив Кетрін стосовно записок бідолашної Матільди вдатися до власної фантазії. Прийшовши до тями, вона трохи зашарілася й заходилася переконувати його, що, попри свій інтерес до розповіді, зовсім не думала, нібито її справді чекає

щось подібне. Міс Тілні, вона впевнена, нізащо не влаштує її в таку кімнату, яку він описав. Вона не має сумніву, що цього не станеться.

У міру того як вони наближалися до мети, її нетерпіння побачити абатство, ненадовго послаблене бесідою на зовсім іншу тему, знову разбурхаюсь, і за кожним новим поворотом дороги Кетрін тепер із трепетом очікувала, коли серед старих дубів побачить масивні стіни з сірого каменю з високими готичними вікнами, осяяні відблисками призахідного сонця. Будівля, однак, була розташована так низько, що вони в'їхали в головні ворота маєтку, в землі Нортенґера, не помітивши перед цим навіть якогось стародавнього димаря.

Вона не знала, чи може цьому дивуватись, але таке прибуття було для неї, безперечно, несподіваним. Проїхати між двома сторожками, які мали сучасний вигляд, і безперешкодно зупинитися біля самої території абатства, швидко їдучи по рівній і гладенькій дорозі, добре посипаній гравієм, — без якихось перепон, сигналів тривоги або урочистих церемоній, — це здалося їй неабияк дивним. Однак їй не довелося довго над цим розмірковувати. Сильний дощ, який раптом уперіщив, позбавив її можливості продовжити спостереження і змусив зосередити всі свої думки на тому, щоб уцілів її новий солом'яний капелюшок. І, потрапивши під стіни абатства, вистрибнувши за допомогою Генрі з фаетона, сховавшись під дахом старовинного ґанку, і навіть пройшовши до холу, де її зустріли її подруга міс Тілні та генерал, вона так і не пройнялася жахливим передчуттям своїх майбутніх лихих пригод і не уявила собі навіть на хвилину ті страхітливі події, які колись відбувались у тих похмурих стінах. Подуви вітру не донесли до неї зітхань нещасних жертв; вони не донесли до неї нічого більш неприємного, ніж дощові краплі, і, старанно струсивши воду з одежі, вона чекала запрошення до вітальні, щоб зрозуміти, куди ж вона потрапила.

Абатство! Так, вона була в захопленні від того, що справді потрапила до абатства. Але, оглядаючи кімнату, вона не бачила жодної ознаки, яка свідчила б про те, де вона перебуває. Меблі своєю пишнотою та вишуканістю цілком відповідали сучасним смакам. Камін, усупереч її сподіванням, не вразив її розмірами обтесаних за давніх часів масивних камінних брил, а був оздоблений похилими ґратами Рамфорда, облицьований гладко полірованим мармуром і прикрашений чудовим англійським фарфором. Вікна, на які вона особливо розраховувала, бо чула від генерала, що він дбайливо зберіг їхню готичну форму, також не відповідали картині, яку їй намалювала її уява. Звичайно, загострене склепіння залишилось, — їхня форма була готичною, і вони, мабуть, мали стулки, які відчиняються, — але їхні шибки були такими великими, такими прозорими, такими світлими! Для того, хто сподівався побачити густі переплетіння, важке камінне облямування, пофарбовані шибки, бруд і павутину, відмінність була вражаючою.

Генерал, помітивши її роззирання, почав говорити про тісноту приміщення й простоту обстановки, яка складається лише з найнеобхідніших для життя речей повсякденного користування, і таке інше. Разом з тим він тішився надією, що вона побачить у абатстві кімнати, гідні її уваги, і почав описувати дороге позолочене оздоблення однієї з них, але раптом дістав годинника, урвав свою розповідь і зі здивуванням оголосив, що вже двадцять хвилин на п'яту! Ці слова, здавалося, дали всім зрозуміти, що вже час розходитись, і міс Тілні потягла Кетрін за собою, показуючи своєю квапливістю, що розпорядок дня в Нортенґері підтримується найскрупульознішим чином.

Повернувшись до просторого й високого холу, вони широкими полірованими дубовими сходами з багатьма маршами й площадками дісталися довгої, широкої галереї.

Уздовж однієї її стіни йшов ряд дверей, а вікна в іншій стіні освітлювали галерею і, як встигла помітити Кетрін, виходили в квадратний двір. Міс Тілні завела її в одну з кімнат і, ледве встигнувши висловити надію, що ця кімната їй сподобається, одразу ж вийшла, попросивши Кетрін зробити лише найнеобхідніші зміни в одягу.

Розділ XXI

З першого ж погляду Кетрін упевнилася, що її кімната зовсім не схожа на ту, описом якої Генрі намагався її настрахати. Вона зовсім не була надміру великою і не містила ні гобеленів, ні оксамиту. Стіни її були обклеєні шпалерами, підлога застелена килимом, вікна були не менш пишними й не більш темними, ніж у вітальні внизу, меблі, хоч і не наймодніші, — зручні і гарні, а загальне враження, яке справляла кімната, — аж ніяк не похмурим. Вона одразу ж заспокоїлась щодо цього і, дуже побоюючись своєю затримкою викликати незадоволення генерала, вирішила не гаяти часу на докладний огляд. Тому вона якнайшвидше зняла з себе дорожню накидку й уже приготувалася виймати шпильки з полотняного згортка, призначеного для негайного користування й привезеного на сидінні карети, як раптом помітила величезну високу скриню, що стояла біля задньої стіни глибокої ніші поряд з каміном. Ця знахідка примусила її здригнутися. Забувши про все, Кетрін стояла біля скрині, витріщивши на неї очі в німому здивуванні, тоді як у її голові роїлися такі думки:

"Як дивно! От не думала, що знайду тут таке! Величезна важка скриня! Що в ній може бути? Нащо вона тут? Та ще й засунута далеко, щоб ніхто не побачив! Я до неї зазирну, обов'язково зазирну, і одразу ж, поки не смеркло. Якщо відкласти до вечора, може погаснути свічка".

Кетрін наблизилася до скрині й уважно її роздивилася. Вона була зроблена з кедрового дерева, вигадливо оздобленого більш темною породою, і стояла на такій само різьбленій підставці заввишки приблизно з фут. Замок скрині був срібний, почорнілий від часу, на кінцях — уламки ручок, теж срібних, мабуть, зламаних ще давно якимось надзвичайним зусиллям, а всередині закривки — таємнича монограма з того самого металу. Кетрін завзято намагалася її розгадати, але так і не змогла. З якого б боку вона на неї не дивилась, останньою літерою ніяк не могла бути "Т"; а знайти в цьому будинку монограму без цієї літери було й справді дивно. Якщо раніше ця скриня належала комусь іншому, які ж незвичайні події могли перенести її до сімейства Тілні?

Її збуджена цікавість зростала з кожною хвилиною, і, відсунувши тремтячою рукою клямку замка, вона вирішила будь-якою ціною дізнатися, що заховано в скрині. З трудом, нібито переборюючи якусь силу, вона підняла закривку на кілька дюймів, але раптовий стук у двері змусив її, здригнувшись, розтиснути пальці, внаслідок чого скриня зі страшним гуркотом зачинилася. Несвоєчасним відвідувачем виявилася служниця міс Тілні, що її послала хазяйка, щоб допомогти міс Морланд; і, хоча Кетрін одразу ж її відіслала, поява служниці нагадала гості про її обов'язок і примусила, попри палке бажання якнайшвидше розгадати цю таємницю, одразу ж почати перевдягатися. Проте Кетрін діяла не дуже швидко, бо її погляди й думки все ще були зосереджені на речі, що викликала в неї стільки трепету й цікавості. Не насмілюючись знайти хвилину для другої спроби зазирнути до скрині, вона не відходила від неї ані на крок. Нарешті, натягнувши на себе один рукав сукні й вважаючи себе майже одягненою, вона вирішила, однак, задовольнити свою цікавість. Хвилину на це, звичайно, можна знайти. І з такою запопадливістю, що, без надприродного втручання, закривка мала відлетіти в одну мить, вона рвонула віко скрині, і це її

передчуття справдилося. Одним ривком вона відчинила скриню, і її очі, сповнені подиву, побачили акуратно складене біле бавовняне покривало, що лежало на споді!

Почервонівши від несподіванки, Кетрін саме розглядала його, коли до кімнати зайшла міс Тілні, яка хотіла попередити подругу, щоб та не затримувалась. І до ніяковості Кетрін, яка уявила собі якусь нісенітницю, додався сором, — адже її застали за таким непристойним заняттям.

— Чудернацька старовинна скриня, еге ж? — спитала міс Тілні. А Кетрін поспішно її зачинила й повернулася до дзеркала. — Неможливо навіть сказати, протягом скількох поколінь вона тут перебуває. Я не знала, звідки вона з'явилася в цій кімнаті, і не стала її прибирати, подумавши, що скриня може стати в пригоді для зберігання головних уборів. Вона погана хіба що тим, що її важко відчинити. У тому кутку, однак, вона принаймні нікому не заважає.

Кетрін було не до відповіді — вона червоніла, зав'язувала стрічки на сукні й давала собі подумки мудрі й рішучі обіцянки. Міс Тілні м'яко натякнула, що боїться, аби вони не спізнилися до обіду, і за півхвилини панночки вже бігли сходами вниз, відчуваючи, як виявилось, небезпідставну тривогу, бо генерал Тілні, коли вони його побачили, відмірював кроками вітальню з годинником у руці. Побачивши їх, він одразу ж смикнув шнурок дзвоника й скомандував:

— Обід до столу — швидко!

Здригнувшись від висловленого в цій фразі докору, Кетрін сіла, зблідла й захекана, відчуваючи себе цілковитою нікчемою, жаліючи дітей генерала й ненавидячи старі скрині. Поглянувши на неї, генерал знову зробився люб'язним.

Протягом того часу, який залишався до обіду, він лаяв дочку за те, що вона змусила свою чарівну подругу захекатися, хоча для поспіху не було жодних причин. І Кетрін переживала подвійну незручність через докори, закинуті з її вини подрузі, і через те, що сама поводилась, як цілковита дурепа, — доти, доки всі щасливо не розсілися за столом і привітні посмішки генерала в поєднанні з власним гарним апетитом не відновили її душевного спокою. Їдальня була помпезною, — порівняно з нею сімейна вітальня здавалася невиправдано маленькою, — оздобленою з пишнотою та багатством, що їх майже не помітила Кетрін, чия увага була спрямована головним чином на розміри їдальні й кількість слуг. З приводу розмірів вона висловила своє захоплення, і генерал поблажливо визнав кімнату достатньо великою, а потім додав, що, хоч і ставиться до таких речей, як і майже всі люди, байдуже, проте вважає, що в міру простора їдальня є однією з життєвих необхідностей. Однак він припустив, що "в домі містера Аллена вона, певно, звикла до більш просторих приміщень".

— Нічого подібного, — палко заперечила Кетрін, — їдальня містера Аллена наполовину менша за цю!

Ні, ще ніколи в житті вона не бачила кімнати таких великих розмірів. Настрій генерала піднявся ще більше. Що ж, оскільки в нього в домі є такі кімнати, на його думку, було б безглуздо ними не користуватись. Але він щиро вірить, що кімната вдвічі менших розмірів була б зручнішою. Тому він упевнений, що будинок містера Аллена має саме ті розміри, які диктує здоровий глузд.

Вечір минув без якихось нових хвилювань, а в ті хвилини, коли генерал Тілні виходив, Кетрін була по-справжньому веселою. Невелику втому від поїздки вона відчувала тільки в його присутності. Але навіть тоді, навіть у хвилини мовчання й ніяковості її не полишало відчуття щастя, і вона була здатна

думати про своїх друзів, що їх покинула у Баті, без найменшого бажання бути разом з ними.

Ніч була бурхливою. У другій половині дня вітер чимдалі дужчав, і, перш ніж усі вийшли з вітальні, вітер і дощ розгулялися щосили. Перетнувши хол, Кетрін з тривогою прислухалася до бурі, а почувши, як та лютує за стінами старого будинку і з яким озлобленням грюкає вдалині якимись дверима, вона вперше відчула, що дійсно перебуває в абатстві. Так, це були характерні звуки; вони нагадали їй про незчисленні жахливі події й страшні сцени, яким передували подібні бурі і свідками яких були такі будівлі. Кетрін щиро раділа, що потрапила до цих величних стін за більш щасливих обставин! Вона не мала причини боятися нічних розбійників чи п'яних пройдисвітів. Генрі, звичайно, тільки жартував під час їхньої ранкової бесіди. У такому добре обставленому й обжитому будинку їй нема чого боятись, і вона може зайти до своєї спальні так само впевнено, нібито це її власна кімната в Фуллертоні. Сходячи вгору сходами, Кетрін живила свою хоробрість цими мудрими роздумами і, як наслідок, була в змозі зайти до своєї кімнати зі спокійною душею, особливо після того, як побачила, що через двоє дверей від неї знаходиться спальня міс Тілні. Веселе полум'я в каміні ще більше її підбадьорило. "Наскільки приємніше, — подумала вона, підходячи до камінної решітки, — наскільки приємніше знайти в себе вже запалений вогонь, ніж чекати, тремтячи від холоду, доки вся родина ляже спати, — як доводилося багатьом бідолашним дівчатам, — чекати, лякаючись, доки прийде стара вірна служниця з оберемком хмизу. Як я рада, що Нортенґер виявився таким, яким він є! Якби він був схожий на інші місця, не знаю, чи змогла б я такої ночі зберегти самовладання; але тепер, я впевнена, мені нема чого тривожитись".

Вона огледілася довкола. Фіранки на вікнах, здається, трохи колихалися. Це можна було пояснити лише тим, що вітер дув через віконні щілини. Щоб у цьому впевнитися, вона, наспівуючи собі під ніс якусь мелодію, рішуче підійшла до вікна, сміливо зазирнула за кожну фіранку і, не побачивши нічого на низькому підвіконні, притулила долоню до рами й упевнилася, що через неї дійсно дуло. Погляд, який вона кинула на стару скриню, відвернувшись від вікна, був цілком доречний. Вона з презирством подумала про безпідставні страхи, що виникають у розбурханій уяві, і почала безтурботно готуватися до сну. Вона поводитиметься так, як належиться, і не стане квапитися. Що їй до того, якщо вона ляже спати останньою в домі? І вона не буде підтримувати вогонь у каміні — це виглядало б як вияв боягузтва, мовляв, їй страшно спати без світла. Отже, вогонь у каміні догорів, і Кетрін, витративши цілих півгодини на приготування, хотіла вже лягти в ліжко, коли, оглянувши востаннє кімнату, нараз зупинила погляд на високій старовинній шафі, яку, хоч і стояла та досить на виду, вона чомусь раніше не помітила. Їй одразу ж згадалися слова Генрі — шафа з чорного дерева, яка спочатку нібито випала з її поля зору. І хоча це насправді могло мало що значити, проте незвичайний збіг не міг не здатися їй дивним. Вона взяла свічку й уважно роздивилася шафу. Вона не була чорного дерева з позолотою, але це був чорний лак — гарний чорний лак з жовтим японським орнаментом. А при світлі свічки жовті лінії здавалися золотими.

У замок був устромлений ключ, і в неї з'явилося дивне бажання зазирнути всередину — ні, не сподіваючись знайти там щось особливе, але відчуваючи цікавість під впливом розповіді Генрі. Одне слово, вона б не змогла заснути, не зазирнувши всередину шафи. Тож, дуже обережно поставивши свічку на стілець, вона тремтячою рукою схопилася за ключ і спробувала його повернути, але не змогла цього зробити, хоч докладала всіх зусиль. Охоплена тривогою, але вперто

долаючи труднощі, вона спробувала повернути його в інший бік. Замок клацнув, і вона вже уявила, що досягла свого. Але що за диво! Дверцята все одно не відчинялися. Кетрін на мить завмерла від здивування. Вітер завивав у димарі, струмені дощу хльоскали по вікнах, — у всьому їй вчувалося щось зловісне. Однак годі було й думати лягати в ліжко, нічого не з'ясувавши, — все одно вона б не змогла заснути, пам'ятаючи про те, що поряд стоїть шафа, так таємниче зачинена. Тому вона знову взялася за ключ і, повертаючи його в обидва боки, відчайдушно роблячи останню спробу, раптом відчула, що дверцята відчиняються. Обрадувана своєю перемогою, вона розчинила обидві стулки. Друга стулка утримувалася лише кількома засувками, менш складними, ніж замок, на перший погляд теж мало чим примітний. Усередині Кетрін побачила два ряди маленьких шухляд між більшими шухлядами зверху й знизу і маленькі дверцята посередині, також з уставленим до замочка ключем, які прикривали, цілком імовірно, головне вмістилище.

Серце Кетрін калатало в грудях, але вона не втрачала мужності. З розпашілими щоками, з блискучими від цікавості очима, вона ухопилася за ручку шухляди й потягла її до себе. Шухляда виявилася зовсім порожньою. З меншим хвилюванням, але більш поквапливо вона висунула другу, третю, четверту шухляди — усі вони також були порожніми. Вона уважно оглянула всі шухляди — від першої до останньої, але в жодній нічого не знайшла. Добре обізнана, завдяки прочитаним книжкам з мистецтвом хования скарбів, вона не забула про можливість існування в шухлядах фальшивого дна і старанно обмацала кожну з них зсередини, — але даремно. Залишалося недослідженим лише середнє відділення. І хоча вона з самого початку не припускала, що знайде що-небудь у якійсь частині шафи, й не відчувала щонайменшого розчарування у зв'язку з цим оглядом, було б безглуздо не довести його до кінця, коли вже вона його розпочала. Минув,

однак, певний час, перш ніж вона змогла відчинити дверцята, — упоратися з внутрішнім замком було так само важко, як і з зовнішнім. Але, зрештою, і вони відчинились. І тут її пошуки були не такими даремними, як досі. Блискучі очі Кетрін одразу ж помітили засунутий вглиб, очевидно, для кращої схоронності, паперовий згорток — і її почуття тієї миті навряд чи можливо описати. Серце Кетрін шалено билося, коліна тремтіли, щоки зблідли. Тремтячою рукою вона схопила дорогоцінний рукопис, — одного погляду було достатньо, щоб розрізнити на папері писані літери, — і, стривожено усвідомлюючи, як вражаюче справджується пророцтво Генрі, вирішила одразу ж, перш ніж лягти спати, прочитати все до останнього рядка.

Миготіння свічки примусило її з тривогою огледітися. Вона могла не боятися, що невдовзі свічка згасне — її мало вистачити на кілька годин. І, щоб уникнути будь-яких можливих перешкод, окрім труднощів при читанні давнього тексту, Кетрін поквапливо зняла з неї нагар. Та ба! Знявши нагар, вона її загасила. Жоден світильник не міг би загаснути так раптово. На кілька хвилин Кетрін скам'яніла від жаху. Усе було скінчено. Не залишилося навіть ледь теплої іскорки на ґноті, яку можна було б спробувати роздмухати. Непроглядна, безпросвітна темрява запанувала в кімнаті. Жорстокий порив вітру, що заревів з раптовою люттю, зробив цю хвилину ще жахливішою. Кетрін пройняла дрож з голови до ніг. У тиші, що по тому облягла все довкола, її стривожений слух нібито розрізнив кроки, що віддалялись, і віддалений стук дверей, що зачинялися. Це вже було понад людську силу. Її чоло взялося холодним потом, рукопис випав з рук, і, навпомацки розшукавши постелю, вона одразу ж загорнулася з головою в ковдру, намагаючись хоч трохи вгамувати своє хвилювання. Вона не мала сумніву, що цієї ночі не зможе заснути. Її збуджені почуття й природна цікавість робили це зовсім неможливим. До того ж ця шалена буря! Зазвичай Кетрін

звертала мало уваги на вітер, але зараз кожен його порив нібито був сповнений зловісних віщувань. Рукопис, знайдений за таких неймовірних обставин, дивовижний збіг з ранковою розмовою, — як це можна було пояснити? Що він містив, цей рукопис? До кого був звернений? Як він міг так довго залишатися непоміченим? І як надзвичайно дивовижно, що саме на долю Кетрін випало його знайти! Доки вона не знатиме його змісту, слід облишити навіть думку про спокій чи відпочинок. І вона, безперечно, почне читати з першими ж променями сонця. Але їй ще доведеться чекати стільки стомливих годин! Її трусило, і вона безперестанку ворочалася в ліжку, заздрячи тим, хто спав. Буря все так само шаленіла, і до її стривоженого слуху долинали найнезвичайніші звуки, лякали її ще більше, ніж завивання вітру. Якоїсь хвилини їй здалося, що заворушилася запона її ліжка, а іншої — що хтось, намагаючись увійти до неї в кімнату, вовтузиться коло дверного замка. З галереї долинало глухе буркотіння, і не раз її кров крижаніла в жилах від звуків віддалених стогонів. Минала година за годиною, і змучена Кетрін почула, як усі годинники в домі пробили третю, перш ніж буря вщухла, чи то вона сама непомітно для себе поринула в глибокий сон.

Розділ XXII

Стук віконниць, які служниця відчинила о восьмій годині ранку, був першим звуком, який Кетрін почула, прокинувшись. Коли вона розплющила очі, намагаючись збагнути, коли вони в неї заплющилися, то побачила дуже втішну картину: у каміні вже палав вогонь, а на зміну бурхливій ночі прийшов сонячний ранок. З першими ж проблисками думки вона згадала про рукопис. І одразу ж після того, як служниця вийшла, Кетрін, зістрибнувши з ліжка, швидко зібрала всі розсипані при падінні згортка аркуші паперу, шмигнула назад під ковдру, щоб там прочитати їх зі зручністю. Вона не тішила себе надією, що рукопис буде об'ємистим, таким, як рукописи романів, від

змісту яких вона здригалася, читаючи їх. Згорток складався тільки з невеликих розрізнених аркушиків і був неважким — значно легшим, ніж їй спочатку здавалось.

Жадібним поглядом вона вп'ялася в одну зі сторінок. Те, що вона побачила, її приголомшило. Це справді можливо, чи, може, почуття її обманювали? Перед нею був усього лише написаний сучасними кривулястими літерами список білизни! Якщо можна було вірити очам, вона тримала в руках рахунок від пралі. Вона схопила інший аркушик і знайшла в ньому те саме, що і в першому. Третій, четвертий, п'ятий не відкрили нічого нового. У кожному з них були записані сорочки, панчохи, краватки, жилетки. Ще два аркуші, списані тією ж рукою, містили не більш цікаві предмети: пудру для перук, шнурки для черевиків і ґудзики для штанів, а найбільший аркуш, у який були загорнуті всі інші, судячи з першого коструватого рядка: "За припарки гнідій кобилі", був рахунком від коновала! Ось чим був паперовий згорток (потім Кетрін подумала, що він потрапив туди, де вона його знайшла, через недбалість слуг), який викликав у неї стільки надій і тривог і перевів її нічний відпочинок! Вона відчувала себе геть знищеною. Невже пригода зі скринею не наставила її на добрий розум? Краєчок скрині, який вона бачила, лежачи в ліжку, був нібито речовим доказом її провини. Безпідставність її нещодавніх здогадів була тепер цілком очевидною. Припустити, що ніким не помічені папери, написані багато поколінь тому, могли зберегтись у такій обжитій, сучасній кімнаті! Або що їй судилося першій відчинити шафу, ключ від якої був у всіх перед очима!

І як вона могла так помилитися? Не приведи Боже, щоб про її наївність колись дізнався Генрі Тілні! Щоправда, все це сталося великою мірою з його провини — якби шафа так сильно не нагадала їй його розповідь про її пригоди, вона не викликала б у неї анінайменшої цікавості. Це було єдиною розрадою Кетрін. Прагнучи якнайшвидше позбутися

ненависних доказів своєї наївності, — розкиданих на ліжку бридких аркушів паперу, — вона зістрибнула з ліжка, згорнула аркушики в такий само, як і раніше, згорток і поклала його до шафи, туди, де вони й лежали, щиро бажаючи, аби, бува, якісь несприятливі обставини не змусили його знову опинитися перед її очима, щоб нагадити їй про те, як вона з власної волі пошилася в дурні.

Чому замки раніше відчинялися так важко, досі для неї залишалось, однак, загадкою — зараз вона легко могла з ними впоратись. У цьому, звичайно, щось було таки таємниче — півхвилини вона втішала себе цією думкою. Втім, думка про те, що шафа взагалі не була зачинена і що вона спочатку сама її зачинила, прийшла їй в голову досить швидко й ще раз примусила її почервоніти.

Вона квапливо покинула спальню, де її власні вчинки викликали в неї такі неприємні роздуми, і швидко попростувала до кімнати для сніданку, яку їй показала міс Тілні ще ввечері. Там був тільки Генрі. Одразу ж висловивши сподівання, що буря її не потривожила, і лукаво натякнувши при цьому на особливість їхнього житла, він вельми збентежив Кетрін. Вона б віддала все на світі за те, щоб він ніколи не запідозрив про її слабкість. І все ж, не вміючи брехати, вона була змушена зізнатися, що вітер деякий час заважав їй заснути.

— Але після бурхливої ночі надійшов такий чудовий ранок! — додала вона, прагнучи якнайшвидше змінити тему розмови. — Буря й безсоння нічого не значать, якщо вони проминули. Які гарні гіацинти! Я тільки недавно їх полюбила.

– І що ж цьому сприяло? Чи, може, вас хтось навчив їх любити?

— Цьому мене навчила ваша сестра — сама не знаю, як це сталося. Місіс Аллен упродовж років намагалася змусити мене їх полюбити. Але в неї так нічого й не вийшло, аж поки я не побачила їх кілька днів тому на Мільсом-стріт. Звичайно я до квітів байдужа.

— А тепер ви любите гіацинти. Це дуже добре. У вас з'явилося нове джерело радості, а людині треба радіти якнайчастіше. Окрім того, леді взагалі мають любити квіти — це заохочуватиме їх до прогулянок. І хоча гіацинт — рослина кімнатна, хто знає, якщо у вас з'явилася любов до квітів, чи не полюбите ви з часом і троянди?

— Але мені зовсім не потрібно подібного приводу, щоб вийти на прогулянку. Мені приємно просто ходити пішки й дихати свіжим повітрям. У хорошу погоду я буваю на вулиці більше половини свого часу. Матуся навіть каже, що я майже не буваю вдома.

— Хоч би там як, але я радий, що ви полюбили гіацинти. Щось любити — це дуже добре. Здатність молодої леді чомусь навчатись — благословення небес. Вам сподобалися виховні прийоми моєї сестри?

Кетрін була врятована від відповіді на це питання, бо не знала б, як на нього відповісти, завдяки появі генерала, чиє привітання, супроводжуване усмішками, свідчило про гарний настрій. Але його легкий натяк на те, що з її боку дуже добре рано вставати, не дуже сприяв її душевному спокою.

Коли вони сіли за стіл, Кетрін не могла не звернути увагу на вишуканість сервізу для сніданку. На щастя, сервіз був куплений генералом. Задоволений тим, що Кетрін схвалила його вибір, генерал визнав сервіз простим і витонченим,

висловили думку, що вітчизняну промисловість слід заохочувати і що, на його думку, чай, поданий у стаффордширській порцеляні, на його невимогливий смак, анітрохи не гірший від чаю, поданого в порцеляні з Дрездена або Севра. Щоправда, цей сервіз уже старий — генерал купив його два роки тому. З того часу виробництво значно пішло вперед: він бачив кілька гарних зразків, коли востаннє був у столиці. І коли б він не був цілковито позбавлений такого марнолюбства, він би не встояв перед спокусою замовити собі новий. Однак він сподівається, що в недалекому майбутньому в нього з'явиться нагода купити ще один сервіз, хоча й не для себе. З усієї компанії Кетрін була, імовірно, єдиною людиною, яка його не зрозуміла.

Незабаром після сніданку Генрі поїхав у справі до Вудстона, де мав затриматися на два чи три дні. Усі зібрались у холі, щоб подивитись, як він сідає на коня, і, негайно повернувшись до кімнати для сніданку, Кетрін підійшла до вікна, сподіваючись побачити його ще раз.

— Це важке випробування для твердості Генрі, — зазначив генерал, звертаючись до Елінор. — Вудстон здасться йому сьогодні досить похмурим.

— Це гарне місце? — запитала Кетрін.

— Що ти скажеш, Елінор? Вислови свою думку. Стосовно природи одна леді краще уявляє погляди іншої, — так само, як і стосовно чоловіків. На мій безсторонній смак, у цього місця є свої переваги. Це будинок з вікнами на південний схід, серед зелених лугів і з чудовим городом з того самого боку. І навкруги всього цього — огорожа, яку я побудував для сина близько десяти років тому. Це будинок для родини, міс Морланд. І, оскільки землі в цих місцях є головним чином моєю власністю, можете повірити, я добре подбав, щоб цей будинок

був таким, як слід. Якби засоби для існування Генрі давала лише ця парафія, він і в такому разі був би непогано забезпечений. Мабуть, може здатися дивним, що, маючи лише одного молодшого сина, я визнав за необхідне дати Генрі професію. Звичайно, трапляються хвилини, коли нам усім хотілося б, щоб його не обтяжували ніякі справи. Але хоча мені, мабуть, не пощастить переконати в цьому вас, молоду людину, я певен, що ваш батько, міс Морланд, погодився б зі мною, що кожному молодому чоловікові треба мати якесь заняття. Справа тут не в грошах, гроші ні до чого, суть — у занятті. Як бачите, навіть Фредерік, мій старший син, який успадкує стільки земельної власності, скільки, мабуть, не має жодна приватна особа в нашому графстві, навіть він має заняття.

Останній доказ подіяв цілком відповідно до бажань генерала. Мовчання Кетрін доводило його неспростовність.

У вчорашній розмові згадувалося, що Кетрін покажуть весь будинок. Зараз генерал запропонував їй у супровідники самого себе. І хоча Кетрін сподівалася дослідити будинок тільки в товаристві його дочки, те, що їй пропонували огляд, який сам по собі за будь-яких обставин обіцяв стільки радощів, не могло викликати в неї почуття радості, адже вона провела в абатстві уже вісімнадцять годин, а оглянула лише кілька його кімнат. Розкрита перед тим без особливої потреби скринька для рукоділля була тої ж миті залюбки й швиденько закрита, і Кетрін миттєво приготувалась іти з генералом.

Коли вони оглянуть весь будинок, він розраховує на приємність прогулятися з нею по парку й саду.

Кетрін подякувала йому кніксеном.

Але, може, їй буде приємніше спочатку піти на прогулянку? Погода зараз сприятлива, а в цю пору року не можна покладатися на її сталість. Чому вона віддає перевагу? У будь-якому разі він до її послуг. Чи не підкаже його дочка, що більше до душі її чарівній подрузі? Але він уже сам це зрозумів. Так, безперечно, він прочитав у очах міс Морланд зрозуміле йому бажання скористатися чудовою погодою. А втім, хіба ж вона колись приймала невірне рішення? Адже в абатстві завжди затишно й сухо. Він безумовно підкоряється й полишає їх хіба що на хвилину, аби взяти капелюха.

Він вийшов з кімнати, а Кетрін, розчарована й схвильована, почала казати подрузі, що їй незручно примушувати його йти на прогулянку, коли йому самому цього не хочеться, — до того ж, він помилився щодо її бажання. Але міс Тілні перервала її, сказавши трохи збентежено:

— Гадаю, зараз наймудріше рішення — скористатися чудовим ранком. Не клопочіться щодо мого батька — він завжди гуляє в такий час.

Кетрін не знала, як слід розуміти ці слова. Чому міс Тілні збентежилась? Може, генерал дуже хоче, щоб гостя оглянула абатство? Але ж він сам запропонував. І хіба не дивно, що він завжди так рано гуляє? Зовсім не схоже ні на її батька, ні на містера Аллена. Безумовно, це було дуже прикро. Адже їй так хотілося оглянути будинок, а садиба не викликала в неї ніякої цікавості. Якби Генрі був з ними! Принаймні тоді вона б могла знати, що слід вважати мальовничим. Такими були її думки. Але, залишаючи їх при собі, Кетрін покірно, хоч і без задоволення, надягла капелюшок.

Однак вона була вражена, уперше побачивши абатство з галявини, що до неї прилягала, — його розміри перевищили всі її сподівання. Будівля мала вигляд прямокутника, який

обрамовував великий двір. Її захопленому погляду відкрилися дві сторони цього прямокутника, щедро прикрашені готичним орнаментом, а решта ховалася за купами старих дерев або густих насаджень; стрімкі лісисті пагорби, що підіймалися за будинком і захищали його від вітру, були принадно гарними навіть у березневі дні, коли дерева ще стояли безлисті. Кетрін ніколи не бачила нічого подібного. Її враження було таким сильним, що, не чекаючи більш авторитетних суджень, Кетрін сміливо висловила свій подив і захоплення. Генерал вислухав її з виразом вдячної згоди на обличчі — здавалося, його власна оцінка Нортенґера досі викликала в нього сумнів.

Далі їм довелося захоплюватися фруктовим садом, до якого генерал провів їх через куточок парку.

Кетрін не могла не подивуватися, почувши, скільки він займає акрів землі, — удвічі більше того, що мали разом узяті містер Аллен і її батько, включаючи церковне подвір'я і фруктові насадження. Численним шпалерам, здавалося, не було кінця. Між ними височіло ціле містечко теплиць, і серед усього цього працювали, здавалось, усі мешканці тутешньої парафії. Генералове самолюбство тішили здивовані погляди Кетрін, які підтверджували майже так само очевидно, як і сказані нею потім слова про те, що вона ніколи ще не бачила саду, який можна було б із цим порівняти. Він скромно визнав, що, попри те, що він не марнолюбний і не має щодо цього ніяких претензій, він, проте, певен, що його сад не має суперників у королівстві, — якщо в нього є улюблене заняття, то це сад. Він закоханий у садову справу. Він байдужий до будь-якої іншої їжі, однак дуже любить хороші фрукти, а якщо б і не любив сам, то їх люблять його друзі й діти. Догляд за таким садом, однак, справа дуже клопітлива. Навіть найкращий догляд не завжди буває винагороджений урожаєм найцінніших фруктів. Минулого року ананасні парники

принесли тільки сотню плодів. Містерові Аллену такі турботи, певно, теж знайомі.

— О ні, ністілечки! Містер Аллен цілком байдужий до садівництва, він у садок навіть не заходить.

З тріумфальною посмішкою генерал побажав собі такої само байдужості, бо жодне відвідування саду для нього не минає без смутку — щось там обов'язково буває не так, як би того йому хотілося.

— Яке в містера Аллена тепличне господарство? — спитав генерал, змальовуючи свої теплиці під час їхнього огляду.

— У містера Аллена лише одна маленька теплиця, яку місіс Аллен використовує взимку для своїх квітів. Час від часу її протоплюють.

— Щаслива людина! — відповів генерал з виглядом блаженного самолюбства.

Поводивши їх по всіх закутках і показавши Кетрін кожен куточок, доки в неї не вичерпалися можливості милуватись і захоплюватися, він нарешті дозволив дівчатам вийти через хвіртку, а потім висловив своє бажання оглянути нещодавно перебудований чайний будиночок і запропонував продовжити приємну прогулянку, якщо міс Морланд ще не втомилася.

— Але куди ж ти, Елінор? Навіщо нам іти цією холодною змокрілою стежкою? Міс Морланд промочить ноги. Краще піти через парк.

— Я так люблю цю стежку, — сказала міс Тілні, — тож цей шлях мені завжди здається найкращим і найкоротшим. Хоча тут справді може бути мокро.

Це була вузька звивиста стежка через старий і густий сосновий гай, і Кетрін, яку принаджував суворий вигляд лісу і їй якнайшвидше хотілося в нього зайти, не могла собі в цьому відмовити, навіть ризикуючи викликати незадоволення генерала. Він відчув її рішучість і, ще раз марно висловивши турботу про її здоров'я, був таким люб'язним, що більше не наполягав. Однак він не виявив бажання їх супроводжувати, пояснивши, що сонце тут світить недостатньо яскраво для нього, і тому він вийде до них назустріч іншою дорогою. Він пішов собі, і Кетрін навіть занепокоїла та обставина, що вона враз відчула, наскільки їй стало легше без нього. Втім, оскільки це занепокоєння було не таким сильним, як полегшення, що вона його відчула, Кетрін про нього невдовзі забула. Весело й безтурботно вона заговорила про чарівний смуток, що його навіває такий гайок.

— Мені це місце особливо дороге, — зітхнувши, сказала її супутниця. — Тут любила прогулюватися моя мати.

До цього часу Кетрін ніколи не чула, щоб хтось із членів родини згадав місіс Тілні, і тому цікавість, що її викликав у неї сумний спогад, з усією очевидністю відбилася на її обличчі, а ще про те свідчила тривала мовчанка, упродовж якої вона чекала подальших пояснень.

— Я часто гуляла тут разом з нею, — додала Елінор, — хоч тоді я не дорожила цими прогулянками так, як зараз. Тоді я навіть дивувалася, що вона обрала саме це місце. Але тепер воно стало дорогим для мене в пам'ять про неї.

"Хіба воно не повинно бути так само дорогим її чоловікові? — подумала Кетрін. — Адже генерал не схотів сюди навіть зазирнути!" Міс Тілні мовчала, і Кетрін наважилася запитати:

– Її смерть, мабуть, була величезною втратою?

— Величезною, і навіть такою, що стає відчутнішою щодалі, — приглушено відповіла її співрозмовниця. — Коли це сталося, мені було лише тринадцять років. І хоч я переживала втрату з відчаєм, який тільки можливий у такому юному віці, до моєї свідомості вона цілком не доходила. — Помовчавши, вона додала твердим голосом: — Ви знаєте, у мене немає сестри. І хоча Генрі… хоча мої брати дуже мене люблять і Генрі багато часу проводить тут, за що я йому вельми вдячна, все ж мені часто буває важко не відчувати себе самотньою.

— Я не сумніваюсь, що ви за ним дуже сумуєте.

— Мати була б зі мною завжди. Вона була б для мене вірним другом, справляла б на мене найбільший вплив.

— Вона, напевно, була чарівною жінкою? Дуже вродливою? Чи є в абатстві її портрет? А чому вона так любила саме це місце? Мабуть, воно відповідало її пригніченому настрою? — Кетрін нетерпляче ставила питання одне за одним.

На перші три Елінор з готовністю відповіла ствердно, а два останніх — залишила без відповіді. З кожним запитанням, попри те, чи була на нього відповідь, цікавість Кетрін до покійної місіс Тілні зростала дедалі сильніше. У тому, що цей шлюб був нещасливий, вона була впевнена. Генерал, безперечно, не був відданим чоловіком. Він не любив місць, де вона гуляла, — хіба в такому разі міг він любити її саму? Крім того, при всій його приємній зовнішності щось у його рисах

наводило на думку про те, що його поводження з дружиною не могло бути добрим.

— Мабуть, її портрет висить у спальні вашого батька? — спитала Кетрін, зашарівшись від того, що знайшла сміливість поставити таке відверте запитання.

— Ні, він був призначений для вітальні, але батькові не сподобалася робота художника, і упродовж якогось часу йому не могли знайти місця. А невдовзі після її смерті я взяла його до себе й повісила у своїй спальні. Мені буде приємно вам його показати. Вона дуже схожа на себе на цьому портреті.

Ось іще одне підтвердження. Портрет, і дуже схожий, покійної дружини, яким не дорожить її чоловік. Він, певно, був до неї страшенно жорстокий.

Кетрін більше не намагалась погамувати в собі почуття, що його генерал, попри всю свою люб'язність, викликав у неї з першої ж зустрічі. І якщо раніше вона його остерігалася й недолюблювала, то тепер він викликав у неї справжню відразу. Так, відразу! Він був їй огидним через свою жорстокість до такої прекрасної жінки. Вона часто читала про подібних людей у романах. Таких персонажів містер Аллен називав неприродними й надуманими. А цей випадок доводив, що він не мав рації.

Вона якраз дійшла цього висновку, коли стежка закінчилась, і панночки знову зустрілися з генералом. І, незважаючи на все своє справедливе обурення, Кетрін була змушена йти поряд з ним, вислуховувати його слова й навіть усміхатись у відповідь на його усмішки. Не отримуючи, однак, більше ніякої приємності від довколишньої природи, вона незабаром почала йти повільніше. Генерал це помітив і,

висловивши занепокоєння з приводу її здоров'я і в такий спосіб, здавалося, картаючи її за погану думку про себе, почав завзято наполягати на тому, щоб вона і його дочка повернулися додому. Сам він приєднається до них через чверть години. Вони знову розстались, але генерал тут же підізвав до себе Елінор і суворо наказав, щоб вона не показувала подрузі абатства аж доти, поки він прийде. Удруге висловлене ним небажання не допустити саме того, чого Кетрін так прагнула, дуже її вразило.

Розділ XXIII

Проминула ціла година, доки вони дочекалися генерала, і протягом цієї години його юна гостя поринала в не дуже схвальні міркування щодо господаря будинку. "Ця задовга відсутність, ці самотні прогулянки не свідчать про його душевний спокій і чисту совість". Нарешті він з'явився; і хоч якими похмурими були його роздуми, він посміхався до них, як і раніше. Міс Тілні, почасти здогадуючись, як її подрузі хочеться оглянути весь будинок зсередини, невдовзі вирішила нагадати йому про його обіцянку; і її батько, не вдаючись, усупереч очікуванням Кетрін, до нового зволікання, — якщо не брати до уваги п'яти хвилин, які були потрібні для того, щоб замовити легкий сніданок на час їхнього повернення, — нарешті висловив готовність їх супроводжувати.

Вони рушили в дорогу; і, зі сповненим гідності виглядом, який впав у око, але не розсіяв підозр добре начитаної Кетрін, він провів їх через хол, сімейну вітальню й передпокій, що ним майже не користувалися, до приміщення більших розмірів і з пишнішою, ніж усі інші обстановкою, — до парадної вітальні, що її використовували тільки для іменитих гостей. Кетрін могла її назвати тільки величною, величезною і чудовою, бо її недосвідчений погляд навряд чи помітив навіть забарвлення атласної оббивки, тож роль справжнього цінителя, здатного

захоплюватись усіма подробицями, довелося взяти на себе самому генералові. Дорожнеча й вишуканість умебльовання мало цікавили Кетрін; жоден предмет, зроблений пізніше п'ятнадцятого століття, не був для неї цікавим. І коли цікавість генерала була вдоволена ретельним оглядом кожної добре знайомої йому прикраси, вони перейшли до бібліотеки, кімнати такої ж величної, що містила колекцію книжок, якою скромний її власник міг пишатися. Тут Кетрін слухала, захоплювалась і дивувалася з більшою щирістю, здобула з цієї криниці знань усе, що можна було здобути, пробігши очима назви половини книжок на одній з полиць, і була готова йти далі. Але анфілада кімнат не поставала перед нею так, як вона бажала. Будинок був великим, але більшу його частину вона вже відвідала; і, коли їй сказали, що разом з кухнею шість чи сім оглянутих нею кімнат охоплюють двір з трьох боків, вона не могла цьому повірити й підозрювала, що від неї приховали багато інших кімнат. Проте вона відчула певне полегшення, коли вони повертались до житлової частини будинку, проминувши кілька менш значних кімнат, що виходили у двір, який за допомогою переходів, що їх з повним правом можна було назвати заплутаними, поєднував різні частини будинку. Ще більше задоволення вона відчула, коли їй розповіли, що вона перебуває там, де був колись монастир, і показали сліди чернецьких келій, коли вона помітила кілька дверей, яких перед нею не відчинили й призначення яких не назвали, і потрапила послідовно до більярдної та до особистої кімнати генерала, — вона так і не зрозуміла, як вони поєднувалися між собою та в який бік слід було, виходячи з них, повертати, — і, нарешті, завітала до маленької темної кімнатки, що належала Генрі й містила розкидані без ладу книжки, рушниці й плащі.

З їдальні, де вона вже побувала й куди їй належало приходити щодня о п'ятій (проходячи через цю кімнату, генерал не втримався від того, щоб виміряти її кроками й повідомити міс Морланд перевірені при ній відомості, які були

їй зовсім не потрібні й не викликали в неї жодного сумніву), вони короткою дорогою пішли до кухні — старовинної монастирської кухні із дуже давніми масивними стінами й кіптявою, та новітніми печами й духовками. Генерал у своїй гонитві за нововведеннями не гаяв тут часу: будь-який новий винахід, що полегшує кухарську працю, був представлений на цій просторій ниві мистецтва готування їжі; і якщо чийсь творчий геній припускався якоїсь помилки, власний геній генерала часто доводив справу до бажаного результату. Самих лише удосконалень, які він зробив на кухні, було достатньо, щоб поставити його поряд з найвидатнішими благодійниками монастиря.

Стінами кухні закінчувалася старовинна частина абатства; четверту стару частину прямокутника, через те, що вона украй погано збереглася, зніс батько генерала й побудував це крило в його нинішньому вигляді наново. Нічого старовинного тут не збереглося. На додаток до того, що нова надбудова була новою, новизна її підкреслювалася у всьому. Вона містила тільки службові приміщення, прилягала до кінного двору, і архітектурна єдність з усіма іншими частинами будинку тут не була визнана за необхідне. Кетрін як завгодно могла засуджувати людину, яка заради якихось там господарських вигод підняла руку на те, що було, можливо, ціннішим за все інше. Вона могла щиросердо бажати, щоб генерал звільнив її від цього жахливого видовища. Але якщо в нього й було марнославство, то воно стосувалося саме вдосконалення господарських служб. І, гадаючи, що людина з такою душею, як у міс Морланд, має тішитися, коли бачить пристосування й вигоди, які полегшують труднощі життя тих, хто стоїть на самому споді суспільної градації, він не визнав за потрібне відмовитися від наміру показати їй ці служби. Вони побіжно оглянули їх усі; і Кетрін, усупереч своїм сподіванням, була вражена їхньою різноманітністю й зручністю. Те, для чого у Фуллертоні визнавали за потрібне виділити мінімум

безформних комірок і незручну буфетну, займало тут досить просторі й місткі приміщення. Кількості прислуги, що зустрічалася їм по дорозі, вона дивувалась не менше, ніж різноманітності служб. Хоч би куди вони зайшли, їм робила кніксен дівчина в дерев'яних черевиках або від них ховався вдягнутий по-домашньому ліврейний лакей. І все ж це було абатство! Наскільки ж по різному велося хазяйство тут і в абатствах та замках з романів, у яких, хоча вони, безперечно, були більшими за Нортенґер, усю брудну домашню роботу виконували якихось дві пари жіночих рук! Місіс Аллен часто дивувалась, як вони могли впоратися з усіма справами. Побачивши все, що тут доводилось робити, Кетрін і сама почала цьому дивуватися.

Вони повернулися до холу, щоб піднятись головними сходами й поцінувати красу їхніх дерев'яних панелей і багатого різьблення. Дістався верхньої площадки, вони пішли в бік, протилежний тій галереї, де була кімната Кетрін, і незабаром потрапили до галереї, подібної до неї, але довшої й ширшої. Їй показали одну за одною три великі спальні з вишуканими й чудово обладнаними гардеробними. Для зручності й краси цих кімнат було зроблено все, що тільки надавали можливість зробити великі статки й хороший смак. І, обставлені не давніше, ніж п'ять років тому, вони удостоїлись би всіляких похвал з боку будь-якої людини, але в них не було нічого, що могло б зробити приємність Кетрін. Коли вони оглядали останню з цих спалень, генерал недбало назвав імена деяких відомих осіб, які колись зробили їй честь своїм перебуванням, а потім, повернувшись з усмішкою до Кетрін, дозволив собі висловити надію, що одними з її очікуваних у недалекому майбутньому мешканців будуть "наші друзі з Фуллертона". Вона відчувала несподіваний комплімент, що містився в цих словах, і щиро пожалкувала, що не може добре думати про людину, яка до неї така уважна, і не тільки до неї, а й до всіх її близьких.

Далі галерею перегороджували двостулкові двері, і міс Тілні, яка йшла попереду, встигла їх розчинити та пройти й уже хотіла зробити те ж саме з дверима ліворуч у наступній частині галереї, коли генерал, виступивши наперед, квапливо і, як здалося Кетрін, доволі сердито підкликав до себе дочку й спитав, куди це вона простує і що має намір показувати іще? Хіба міс Морланд уже не побачила все, що варте її уваги? І хіба Елінор не розуміє, що її подрузі хочеться щось попоїсти після такого тривалого ходіння по будинку? Міс Тілні одразу ж повернулась, і перед розчарованою Кетрін зачинилися важкі двері, за якими вона встигла побачити вужчий коридор з численними виходами й ознаками кручених сходів і уявити там щось таке, що й справді заслуговує на її увагу. Коли вона неохоче поверталася галереєю, їй здавалося, що за те, щоб оглянути цю частину будинку, вона б залюбки віддала огляд усіх інших з усім їхнім пишним убранством. Очевидне небажання генерала дозволити їй туди увійти ще більше збуджувало її цікавість. Безперечно, від неї щось приховували. Хоча фантазія Кетрін зраджувала її двічі протягом останнього часу, цієї миті вона не могла її обманути; а на те, що саме це було, вказувала коротка фраза, яку кинула міс Тілні, коли вони, трохи відставши від генерала, ішли вниз сходами. Вона всього лиш сказала: "Я хотіла показати вам колишню кімнату моєї матері — ту кімнату, де вона померла". Дарма що ця фраза була короткою, — Кетрін багато що з неї збагнула. Було не дивно, що генерал не хотів заходити до цієї кімнати, до якої, цілком імовірно, він ніколи не заходив після того, як у ній відбулася жахлива трагедія, яка навіки звільнила від страждань його дружину, а його прирекла на довічні гризоти сумління.

Пізніше, залишившися наодинці з Елінор, вона насмілилася висловити їй своє бажання оглянути цю кімнату, а також усю частину будинку, що прилягала до неї. Елінор пообіцяла провести її туди, щойно трапиться слушна нагода. Кетрін

зрозуміла, що саме подруга мала на увазі: вони зможуть увійти до цієї кімнати, тільки коли переконаються в тому, що генерала немає вдома.

— З того часу, напевно, в кімнаті нічого не змінилося? — спитала вона майже риторично.

— Так, зовсім нічого.

— А скільки часу минуло після смерті вашої матері?

— Вона померла дев'ять років тому.

Кетрін знала, що дев'ять років — термін зовсім не достатній, щоб до кімнати, де померла скривджена дружина, почали ставитися так само, як і до інших приміщень.

— Ви, мабуть, не відходили від неї до кінця?

— Ні, — зітхаючи, відповіла міс Тілні, — на лихо, мене тоді не було вдома. Її хвороба була раптовою й нетривалою; перш ніж я приїхала, усе скінчилося.

Від страшних думок, природно викликаних цими словами, у Кетрін похолола кров у жилах. Невже це можливо? Невже батько Генрі був здатен?... Втім, скільки прикладів, що виправдовують найжахливіші підозри! Сидячи ввечері з подругою у вітальні за рукоділлям і спостерігаючи, як генерал у мовчазній задумі, з опущеними долу очима й насупленими бровами протягом цілої години повільно ходить сюди-туди по вітальні, вона переконалася, що жодне з її звинувачень не є безпідставним. У нього були вираз обличчя й постава Монтоні! Чи могло щось очевидніше висловлювати стан душі людини, яка повністю вгамувала почуття й мучиться від докорів

сумління? Бідолашний чоловік! Тривожні роздуми Кетрін змусили її раз по раз скидати погляд на генерала, і це помітила міс Тілні.

— Батько, — прошепотіла вона, — часто прогулюється у такий спосіб по кімнаті; у цьому немає нічого незвичайного.

"Тим гірше!" — подумала Кетрін. Подібне ходіння по кімнаті, як і дивно несвоєчасні ранкові прогулянки генерала, не означали нічого доброго.

Після одноманітного вечора, що здавався надто довгим і тому змусив Кетрін особливо сильно відчути відсутність Генрі, вона була рада покинути вітальню, хоч і помітила не призначений для її уваги погляд генерала, після якого його дочка смикнула за шнурок дзвоника. Проте запропоновану дворецьким свічку господар дому не взяв, — він ще не збирався лягати спати.

— Я маю прочитати ще багато паперів, — сказав він Кетрін, — перш ніж лягати спати. Турботи про долю нації, може, дадуть мені змогу склепити повіки лише через декілька годин після того, як ви заснете. Ми обоє будемо зайняті тим, чим нам і належить, — я утруднюватиму свої очі заради благоденства інших, а ви дасте спочинок своїм, щоб підготуватися до випробувань у майбутньому.

Але ні згадана справа, ні величний комплімент не завадили Кетрін думати про зовсім іншу причину, яка могла змусити його надовго відкласти нічний відпочинок. Те, що він сидів годинами над безглуздими паперами, коли всі інші члени родини вже спали, здавалося неправдоподібним. Тут, певно, існувала якась серйозніша підстава — щось таке, що можна зробити, тільки коли всі сплять. Цілком закономірно в Кетрін

виникла думка, що місіс Тілні жива, з якихось невідомих причин знаходиться в ув'язненні й уночі одержує з рук безжалісного чоловіка свою мізерну їжу. Хоч якою неймовірною була ця думка, їй усе ж слід було віддати перевагу над підозрою в убивстві, яка за даних обставин природно мала з'явитись у неї досить давно. Раптовість так званої хвороби міс Тілні, відсутність у цей час її дочки, як і, можливо, інших дітей, — усе підтверджувало небезпідставність думки про те, що генерал тримає дружину під замком. Що ж спонукало його на злочин — ревнощі чи безпричинна жорстокість, — ще слід було з'ясувати.

Роздягаючись, Кетрін розмірковувала над усім цим, доки їй раптом не спало на думку, що вранці, можливо, вона пройшла повз місце ув'язнення бідолашної жінки, була всього лише за кілька кроків від тієї кімнати, де вона знемагає. Бо яка ж іще частина абатства більше підходить для цієї мети, як не та, де ще збереглися сліди чернецьких келій? Вона добре запам'ятала двері в мощеному каменем переході з високою склепінчастою стелею, — коли вона вперше повз них пройшла, уже тоді нею оволодів незрозумілий страх. Стосовно цих дверей генерал не дав ніяких пояснень. Куди ці двері могли вести? Здогад Кетрін підкріпила раптова думка про те, що заборонена галерея, де знаходилася кімната бідолашної місіс Тілні, має розташовуватись, наскільки вона могла зрозуміти, просто над підозрілим коридором, і що генерал, коли чинив свій страшний злочин, міг використати сходи, які встигла помітити Кетрін і які, мабуть, якимось таємничим чином поєднувалися із тим коридором. Довівши дружину до стану непритомності, він міг перенести її тими самими сходами.

Час від часу Кетрін лякала сміливість її власних припущень, і час від часу вона сподівалась або побоювалась, що зайшла надто далеко; але її підозри підкріплювались обставинами, знехтувати якими було неможливо.

Вона була переконана, що бік чотирикутної будівлі, де, як вона вважала, відбувся злочин, був розташований напроти того боку, де містилась її власна кімната. Їй спало на думку, що, пильно придивившись, вона зможе помітити промені світла в нижніх вікнах, які відкидатиме лампа генерала, коли він вирушить до місця ув'язнення своєї дружини. І, щоб побачити це на власні очі, Кетрін, перед тим як лягти спати, двічі виходила навшпиньках зі своєї кімнати до відповідного вікна галереї. Але надворі була цілковита темрява: певно, ще було надто рано. Звуки, що долинати знизу, свідчили про те, що слуги ще не лягли. Раніше півночі, подумала вона, спостерігати не мало сенсу. Але коли годинник проб'є дванадцяту і все в домі стихне, вона, якщо зможе побороти страх перед темрявою, прокрадеться до вікна й подивиться в нього ще раз. Годинник пробив дванадцяту, але Кетрін на той час уже півгодини як міцно спала.

Розділ XXIV

Наступного дня нагоди для обіцяного огляду таємничих приміщень не трапилося. Була неділя, і весь час між ранковою та післяполудневою службами генерал вирішив присвятити сумісній прогулянці по саду й частуванню ростбіфом у домі; а в Кетрін, попри всю її цікавість, забракло б сміливості оглядати цю частину будинку між шостою й сьомою годинами після обіду в сутінках або при ненадійному освітленні лампи, яка може згаснути в будь-яку мить. Тому цього дня Кетрін не побачила нічого, що могло б її зацікавити, окрім вишуканого пам'ятника місіс Тілні, який стояв у церкві просто перед фамільною лавою. Він одразу й надовго привернув до себе її увагу. І читання пишномовної епітафії, у якій невтішний чоловік перелічував чесноти тієї, котра, так чи інакше, була його жертвою, навіть схвилювало Кетрін до сліз.

Те, що генерал, який спорудив цей пам'ятник, міг до нього наблизитися, можливо, і не було дуже дивним, але те, що він міг сидіти перед ним, не втрачаючи самовладання, бувши в гарному настрої й зухвало позираючи навкруги, і що він до того ж насмілився увійти до церкви, — здавалося Кетрін незбагненним. Однак зовсім не тому, що вона не могла пригадати прикладів більш холоднокровної жорстокості. Вона могла назвати дюжини злодіїв, які потопали в усіляких пороках, чинили злочин за злочином, убивали всіх не розбираючись і без найменшого жалю й співчуття, доки насильницька смерть або релігійне поривання не переривали їхнього чорного діла. Існування пам'ятника само по собі анітрохи не могло розсіяти її сумнівів у тому, що місіс Тілні й справді померла. Навіть коли б Кетрін спустилася до фамільного склепу, де нібито покоїлися її останки, навіть коли б їй показали труну, де ці останки нібито містились, — що це могло б довести? Кетрін прочитала достатньо романів, щоб знати, як просто при фальшивому похороні тіло підміняють восковою фіґурою.

Наступний ранок обіцяв більше. Рання прогулянка генерала, така невчасна з усіх інших поглядів, у даному разі була сприятливою обставиною; і щойно Кетрін дізналася, що він вийшов із дому, вона одразу ж попросила міс Тілні виконати свою обіцянку. Елінор була рада їй догодити; а оскільки дорогою Кетрін нагадала їй ще про одну обіцянку, вони передусім зайшли подивитися на портрет місіс Тілні, що висів у спальні її дочки. Він зображав дуже вродливу жінку з м'яким задумливим поглядом, і цією мірою портрет виправдав очікування його нової глядачки. Однак її припущення підтвердилися не повністю. Кетрін сподівалась побачити риси, вираз і колір обличчя такі самі, які вона спостерігала якщо не в Генрі, то принаймні в Елінор — усі портрети, які вона пам'ятала з книжок, були так само схожі на матір і дитину. Їх можна було б і не поновлювати протягом поколінь. А зараз їй доводилося

вдивлятися, вдумуватись і відшукувати схожість. Однак, попри це непорозуміння, Кетрін розглядала портрет з великою цікавістю, і їй було б важко від нього відірватись, коли б її не чекало щось таке, що викликало більший інтерес.

Хвилювання, яке Кетрін відчула, заходячи до великої галереї, було надто великим, щоб вона спробувала підтримати бесіду; вона змогла лише оглянутися на свою супутницю. Елінор виглядала сумною, але спокійною; і цей спокій свідчив, що міс Тілні часто відвідувала сумне місце, до якого вони наближалися. Вона знову увійшла до двостулкових дверей, знову доторкнулася до заповітного замка. Затамувавши подих, Кетрін обернулася, щоб з обережності зачинити двері за собою, і раптом побачила в кінці галереї генерала, появи якого вона так боялась! Тієї ж миті він гукнув гучним голосом, що розкотився на весь будинок: "Елінор!", — повідомивши дочку про свою присутність, а Кетрін завдавши невимовного жаху. Інстинктивним порухом вона спробувала сховатися від його погляду, майже не сподіваючись, що їй пощастило залишитися непоміченою. І коли подруга, попросивши в неї очима пробачення, заквапилася назустріч батькові й тут же зникла разом з ним, Кетрін, шукаючи порятунку, побігла до своєї кімнати й зачинилася там, гадаючи, що навряд чи вона колись насмілиться вийти зі своєї схованки. Глибоко вражена, вона провела там не менше години, співчуваючи скрутному становищу своєї бідолашної подруги й очікуючи, що розлючений генерал ось-ось покличе її до своєї кімнати. Однак ніякого виклику не було; і врешті-решт, побачивши карету, що в'їжджала до абатства, вона вирішила спуститися вниз і зустрітися з генералом під захистом гостей. У кімнаті для сніданку вона побачила веселу компанію, якій генерал відрекомендував її як подругу своєї дочки цілком доброзичливим тоном, який добре приховував його обурення, тож вона зрозуміла, що вона принаймні якийсь час може не боятися за своє життя. При першій же можливості Елінор,

добре володіючи собою і даючи у такий спосіб зрозуміти, як вона дорожить репутацією генерала, шепнула подрузі: "Батько всього лише попросив мене відповісти на записку", і в Кетрін з'явилася надія, що генерал або справді її не помітив, або через якісь обставини вирішив дозволити їй так думати. Повіривши, що саме так усе й є, вона насмілилася залишитись у його товаристві після того, як гості пішли, і її припущення нічим не було спростовано.

Розмірковуючи над ранковою подією, вона вирішила спробувати відчинити заборонені двері самотужки. У всіх відношеннях буде краще, якщо Елінор нічого про це не знатиме. Знову наражати міс Тілні на небезпеку, що її вдруге там застануть, примушувати її заходити до приміщення, вигляд якого троюдить її душевну рану, — ні, не можна так поводитися з подругою. Генералів гнів для гості був менш страшним, ніж для його дочки; до того ж вона думала, що на самотині зможе більш ретельно все дослідити. Розповісти Елінор про підозри, яких, на щастя, у неї самої, певно, не було, Кетрін не могла. Тому вона не сміла при ній шукати тих доказів жорстокості генерала, які вона сподівалася знайти у вигляді досі не помічених аркушів щоденника, що його вели до останнього подиху. Дорогу до цієї кімнати вона тепер знала добре, і, позаяк хотіла покінчити з цим до повернення Генрі, якого чекали наступного ранку, їй не можна було гаяти жодної хвилини. День був сонячний, сміливості в неї було достатньо; о четвертій годині до заходу сонця залишалося не менше двох годин, а її відсутність можна було пояснити тим, що вона на півгодини раніше, ніж звичайно, пішла перевдягатися.

Так вона й зробила; і перш ніж замовк бій годинника, Кетрін уже була в галереї. Думати не було коли, тож вона квапливо і по можливості безшумно прослизнула у двостулкові двері і, не даючи собі отямитися, не оглядаючись рушила до своєї мети. На щастя, замок піддався її руці без зловісного

скреготу, який міг би стривожити мешканців будинку. Вона увійшла до дверей навшпиньки. Кімната була перед нею. Але минуло кілька хвилин, перш ніж вона змогла зробити наступний крок. Те, що вона побачила, прикувало її до місця й схвилювало до глибини душі. Перед її очима постало просторе, добре сплановане приміщення, вишукане ліжко з постіллю, яку покоївка дбайливо прибрала й застелила покривалом, блискуча батська пічка, одежні шафи з червоного дерева й охайно розцвічені крісла, на яких весело мінилися теплі промені призахідного сонця, що вривалися через два вікна з підйомними рамами. Кетрін очікувала, що вигляд кімнати її приголомшить, і він її справді приголомшив. Передусім вона здивувалася й розгубилася, а проблиск здорового глузду, що невдовзі виник, додав до них гірке почуття сорому. Вона не помилилася кімнатою; але як же вона помилилася щодо всього іншого, щодо тлумачення слів міс Тілні, щодо власних міркувань! Ця кімната, яку вона уявляла собі такою заплiснявілою, розташованою в такій похмурій частині будинку, насправді знаходилася в тому його крилі, яке побудував батько генерала. У кімнаті було ще двоє дверей, що вели, певно, до гардеробних, але вона не мала бажання відчиняти жодні з них. Хіба халат, який місіс Тілні востаннє вдягала, або її остання недочитана книжка могли щось розповісти про те, чого ніхто не смів сказати й пошепки? Ні, хоч якими були злочини генерала, у нього, звичайно, вистачило розуму замести сліди. Вона відчула огиду до своїх розшуків, і їй захотілося лише сховатись у своїй кімнаті, щоб ніхто не дізнався про її безглузді здогади; вона вже була ладна вийти так само безшумно, як і увійшла, коли звук кроків, що долинув невідомо звідки, змусив її зупинитися й затремтіти від жаху. Кетрін було б неприємно, коли б її застала тут навіть служниця, але зустрітися з генералом (а він, здавалося, завжди з'являвся в найневідповіднішу хвилину) було ще гірше. Вона прислухалася: звуки стихли. Вирішивши не гаяти часу, вона вийшла й зачинила двері. Цієї хвилини хтось розчинив

двері внизу й почав швидко підніматися сходами, площадка яких відділяла Кетрін від галереї. Вона не сміла ворухнутися. З почуттям неймовірного жаху вона дивилася на сходи, аж доки за кілька хвилин перед нею не з'явився Генрі.

— Містере Тілні! — вигукнула вона голосом, у якому було не тільки звичайне здивування. Генрі теж здавався здивованим. — Боже мій милосердий! — провадила вона далі, не звертаючи уваги на його привітання. — Як ви сюди потрапили? Чому ви піднялися цими сходами?

— Чому я піднявся цими сходами? — перепитав він з неабияким подивом. — Тому що це найкоротший шлях зі стайні до моєї кімнати. Чому ж мені саме так не піднятися?

Кетрін опам'яталася й густо почервоніла. Вона не могла нічого відповісти. Він, здавалося, намагався розгадати завмерлі на її губах слова, пильно вдивляючись у її обличчя. Вона зробила крок у бік галереї.

— А чи не можу я спитати, своєю чергою, — звернувся він до неї, зачиняючи за собою двостулкові двері, — як потрапили сюди ви? Цей прохід є не менш незвичайним шляхом з кімнати для сніданку до вашої кімнати, ніж зі стайні до моєї.

— Я хотіла, — сказала Кетрін, опустивши очі, — оглянути кімнату вашої матері.

— Кімнату моєї матері! Хіба в ній є щось надто цікаве?

— Ні, зовсім нічого. Я гадала, що ви маєте приїхати лише завтра.

— Коли я від'їжджав, я не знав, що зможу повернутися раніше; але три години тому, на щастя, з'ясувалося, що мене більше ніщо не затримує. Ви бліді. Боюсь, я налякав вас, підіймаючись так швидко цими сходами. Мабуть, ви не знали… вам не сказали, що ці сходи ведуть до служб?

— Так, не знала. Здається, погода для вашого повернення випала дуже вдала?

— Справді. Але невже Елінор змусила вас оглядати кімнати на самоті?

— О, ні! Міс Тілні показала мені більшу частину будинку ще в суботу. Ми вже підійшли до цих кімнат, але… (тут її голос упав). З нами був ваш батько.

– І це вам завадило, — сказав Генрі, пильно дивлячись на неї. — Ви вже обійшли всі кімнати в цьому коридорі?

— Ні, я тільки збиралась оглянути… Але, певно, вже пізно? Мені треба піти перевдягнутись.

— Зараз тільки чверть на п'яту (він показав свого годинника). Адже ви зараз не в Баті. Тут не треба готуватися до відвідування театру або Верхніх чи Нижніх залів. У Нортенґері для перевдягання має вистачити й півгодини.

Вона нічого не могла йому заперечити, і тому їй довелося дозволити себе затримати, хоча побоювання подальших розпитувань уперше за їхнє знайомство викликало в неї бажання якнайшвидше з ним розпрощатися. Вони повільно йшли галереєю.

— Чи ви одержували після мого від'їзду листи з Бата?

— Ні, і це мене дуже дивує. Ізабелла так твердо пообіцяла одразу ж мені написати.

— Твердо пообіцяла! Тверда обіцянка! Мені це здається чудним. Я чув про тверде виконання обіцяного; але тверда обіцянка — твердість на словах? Однак не варто про це говорити — я не хочу завдавати вам болю. Кімната моєї матері дуже простора, чи не так? Простора, приємно виглядає, і гардеробні так добре розташовані. Вона мені завжди здавалася найзручнішою кімнатою в будинку; і, як на мене, вельми дивно, що Елінор не хоче в ній оселитися. Мабуть, це вона запропонувала вам її оглянути?

— Ні.

— Ви самі вирішили прийти сюди?

Кетрін не відповіла. Після нетривалої мовчанки, протягом якої він пильно на неї дивився, містер Тілні додав:

— Оскільки ця кімната сама по собі не містить нічого, що могло б збудити цікавість, вас, певно, привела цікавість до моєї матері. Елінор казала вам про неї, я впевнений, багато добрих слів, і з її боку це було дуже справедливо. Гадаю, світ ніколи не бачив жінки, яку можна було б поставити поряд з нею. Але така цікавість до високих людських якостей зустрічається не часто. Скромні сімейні чесноти незнайомої людини не часто здатні викликати душевний порив, який наштовхнув би на таке відвідування. Мабуть, Елінор дуже багато вам про неї казала?

— Так, дуже багато. Тобто… не так уже й багато, але все, що вона розповіла, було дуже значуще. Вона так раптово померла. — Запнувшись, Кетрін невпевнено додала: — І вас…

нікого з її дітей не було вдома. Мабуть, ваш батько — мені так здається — не дуже її любив.

– І з цих обставин, — відповів він, дивлячись їй прямо в очі, — ви зробили висновок, що про неї недостатньо піклувались або… (тут вона несамохіть кивнула) що, мабуть, сталося щось більш непростиме? — Вона вперше дивилася на нього такими широко розплющеними очима. — Хвороба матері, — продовжував він, — напад, що закінчився смертю, — був раптовим, хоча недуга, від якої вона часто страждала, — печінкові кольки, — виникла в неї вже давно. На третій день нападу, тобто так скоро, наскільки було можливо, її відвідав лікар, дуже шанована людина, якій вона завжди дуже довіряла. Оскільки він відчув тривогу за її життя, наступного дня викликали ще двох лікарів, які майже не відходили від неї цілу добу. На п'ятий день вона померла. Протягом усієї хвороби Фредерік і я (ми обидва тоді були вдома) часто її відвідували; і, покладаючись на власні спостереження, ми можемо засвідчити, що для врятування її життя робилося все, що тільки можна було зробити при найгарячішій прихильності всіх її близьких і при її суспільному становищі. Бідолашна Елінор була так далеко, і, повернувшись, вона застала матір уже в труні.

— Але ваш батько, — спитала Кетрін, — чи був він засмучений?

— Якийсь час — дуже глибоко. Ви помилилися, вважаючи, що він не відчував до неї прихильності. Він кохав її, я впевнений, так сильно, як тільки міг… Усі ми, як ви знаєте, не однаковою мірою наділені ніжністю вдачі. Щиро кажучи, за життя їй довелося чимало від нього витерпіти. Але якщо вона на нього й ображалася, то тільки через його характер, але не через його думки. Він її щиро цінував і був приголомшений її смертю — хоч і не надовго.

— Як добре, — сказала Кетрін. — Було б дуже жахливо…

— Якщо я вас правильно зрозумів, ви уявили собі такі страшні речі, для визначення яких я просто не можу дібрати слів. Люба міс Морланд, подумайте про сутність ваших жахливих підозр. На якій підставі вони у вас з'явилися? Згадайте, у якій країні і в якому столітті ми живемо. Згадайте, що ми англійці, що ми християни. Добре подумайте, поміркуйте над тим, що є ймовірним, а що ні, подивіться навкруги себе. Хіба наше виховання готує нас до такої жорстокості? Хіба наші закони їм потурають? Чи могли б вони залишитися непоміченими в такій країні, як наша, де преса й суспільна діяльність перебувають на такому високому рівні, де всі люди добровільно підглядають одне за одним і де завдяки дорогам і газетам неможливо щось приховати від інших? Наймиліша міс Морланд, що за ідеї спали вам на думку? Вони дісталися кінця галереї; і вона зі сльозами сорому побігла до своєї кімнати.

Розділ XXV

Романтичні видіння розвіялися. Душа Кетрін остаточно прокинулася. Урок, який дав їй Генрі, попри всю його лаконічність, значно краще розкрив їй очі на безглуздість її нещодавніх фантазій, ніж усі розчарування, що вона їх пережила. Відчуваючи себе найнікчемнішою істотою у світі, вона плакала гіркими сльозами. Вона впала не тільки в своїх власних очах, але й у очах Генрі. Її безглузді думки, що тепер здавалися їй навіть злочинними, повністю розкрилися перед ним, і відтепер він її зневажатиме. Вільність, з якою вона дозволила собі фантазувати з приводу характеру його батька, — чи зможе Генрі колись це їй пробачити? Чи він зможе колись забути абсурдність її цікавості та її страхів? Кетрін не знаходила слів, щоб сказати собі, як вона сама себе ненавидить. До цього жахливого ранку раз чи двічі — так їй

здалося, — Генрі виявив щось схоже на прихильність до неї. А тепер… Одне слово, протягом півгодини вона відчувала себе глибоко нещасною. Коли годинник пробив п'яту, вона спустилася вниз; серце її було розбито, і вона ледве змогла відповісти на питання Елінор про її самопочуття. Генрі, зустрічі з яким вона так боялася, з'явився у вітальні майже відразу після неї; і єдина зміна в його поводженні з Кетрін полягала в тому, що він приділяв їй більше уваги, ніж раніше. Ніколи Кетрін так не потребувала підтримки, як зараз, і він, здавалося, це усвідомлював.

Упродовж всього вечора він ставився до неї з такою самою люб'язністю, і Кетрін поступово почала заспокоюватися. Вона не могла ні пробачити собі, ні забути про те, що сталося. Єдине, на що вона сподівалася, — це на те, щоб її здогади не стали відомими ще комусь, і щоб Генрі зовсім від неї не відвернувся. Ретельно розмірковуючи над своїми жахами та вчинками, такими безпідставними, вона незабаром з усією ясністю усвідомила, що всі вони були породжені добровільним самообманом, що всяка дрібниця вважалася її розтривоженій уяві значною обставиною, і що причиною цього був певний напрямок її думок, через який ще до приїзду до абатства вона з нетерпінням очікувала побачити там щось страшне. Кетрін згадала, з якими почуттями вона готувалася до знайомства з Нортенґером. Вона зрозуміла, що її мана й викликані нею прикрощі зародилися задовго до її від'їзду з Бата й сягали своїм корінням читання книжок, якими вона там захоплювалася.

Хоч якими чудовими є твори місіс Редкліфф і хоч якими чудовими є навіть твори всіх її наслідувачів, мабуть, не в них слід шукати розкриття людської природи, принаймні мешканців середніх англійських графств. Про Альпи й Піренеї, з тамтешніми людськими вадами й сосновими лісами, вони дають, мабуть, вірне уявлення; можливо, Італія, Швейцарія та

південна Франція справді багаті на зображувані там жахи. Кетрін не наважувалася взяти під сумнів усе, що виходило за межі її рідної країни, і заради обережності була навіть ладна виключити з уваги її північні й західні околиці. Але в центральній частині Англії завдяки законам і сучасним звичаям навіть нелюбі дружини можуть бути впевнені в безпеці свого існування. Тут не потурають убивствам, слуги тут — не раби, а в аптеці вам не продадуть отрути чи снотворного так само легко, як і ревінь. В Альпах і Піренеях, мабуть, немає змішаних характерів. Можливо, той, кого там не можна вважати чистим, неначе ангел, наділений душею демона. Але в Англії це не так. Кетрін зрозуміла, що характери й звички англійців завжди є сполученням гарного й поганого, і в кожній людині особливим. Унаслідок цього їй не слід дивуватись, якщо з часом навіть у Генрі та Елінор Тілні виявляться якісь маленькі хиби, і з тієї самої причини їй зовсім немає потреби заплющувати очі на справжні вади в характері їхнього батька, у якого, хоч він і був позбавлений страшних пороків, що їх Кетрін собі уявила (вона відчувала, що все життя буде червоніти, згадуючи про це), була, на її думку, не дуже приємна вдача.

Зробивши такі висновки й вирішивши від цього часу в усіх своїх судженнях і вчинках керуватися тільки здоровим глуздом, вона була змушена пробачити собі й стати щасливою, як ніколи. Добра рука часу зробила на неї шляхом непомітних змін, що відбулися з нею протягом наступного дня, свій цілющий вплив. Цьому немало сприяла незвичайна великодушність і шляхетність Генрі, який анінайменшим чином навіть не натякнув їй на те, що відбулося. І швидше, ніж їй могло уявлятись у хвилини відчаю, до неї повернувся гарний настрій, який поліпшувався під дією кожного сказаного ним слова. Звичайно, від деяких тем, на думку Кетрін, вона до кінця життя відчуватиме збентеження, наприклад від згадування про скриню або шафу. Чорного лаку вона не могла терпіти в жодному вигляді. Але все ж вона припускала, що

випадкове нагадування про минулі помилки могло б виявитися недаремним.

Романтичні тривоги невдовзі поступилися місцем життєвим турботам. З кожним днем Кетрін усе більше прагнула одержати листа від Ізабелли. Їй кортіло дізнатися, як іде життя в Баті, хто зараз буває у Верхніх і Нижніх залах, а особливо їй хотілося взнати, яке вийшло в Ізабелли мереживо, що його вона задумала ще коли Кетрін була в Баті, і чи досі стосунки її подруги з Джеймсом такі чудові. Про все це вона могла довідатися тільки від Ізабелли. Джеймс не хотів писати їй до свого повернення до Оксфорда, а місіс Аллен — до свого прибуття до Фуллертона. Але Ізабелла дала їй силу-силенну обіцянок. Це була просто неймовірна річ: адже коли Ізабелла щось пообіцяє, вона обов'язково, неодмінно це зробить!

Щоранку протягом дев'яти днів Кетрін переживала нове розчарування, і щоранку воно ставало дедалі болісніше. Але на десятий ранок, коли вона увійшла до кімнати для сніданку, першим, що впало їй у очі, був лист у радісно простягнутій руці Генрі. Вона подякувала йому з такою сердечністю, нібито лист був написаний ним самим.

— Він усього лише від Джеймса! — промурмотіла вона, подивившись на почерк, яким була написана адреса на листі.

Вона розпечатала конверта. Лист був надісланий з Оксфорда й містив таке:

"Люба Кетрін!

Одному Богові відомо, як мені важко про це писати, але почуття обов'язку змушує мене повідомити тебе, що між мною та міс Торп усе скінчено. Учора я розстався з нею і Батом, щоб

ніколи більше не бачити ні її, ні цього міста. Не буду описувати подробиці — вони тільки завдадуть тобі ще більшого болю. Ти досить швидко одержиш відомості з зовсім іншого боку, які дадуть тобі змогу дізнатись, чия тут провина і, сподіваюсь, виправдають твого брата в усьому, окрім безглуздої й занадто легковажної віри в чиюсь прихильну відповідь. Дякувати Богові, я вчасно зрозумів, що помилявся! Але яким важким був цей удар! Після того як батько з такою сердечністю дав свою згоду… але досить про це. Вона зробила мене нещасним навіки! Напиши мені якнайшвидше, люба Кетрін. Ти мій єдиний друг. На твою любов я покладаюся без жодного сумніву. Мені б хотілося, щоб ти покинула Нортенґер до того, як капітан Тілні оголосить про свої заручини — інакше ти опинишся в незручному становищі. Бідолашний Торп зараз у Баті. Я боюся з ним зустрітися — для його чесного серця це буде великим потрясінням. Я написав йому й нашому батькові. Більш за все мене засмучує її двоєдушність. До останнього дня, коли я намагався з нею порозумітися, вона запевняла, що кохає мене анітрохи не менше, ніж раніше, і сміялася над моїми побоюваннями. Мені соромно усвідомлювати, як довго я з цим мирився. Але якщо колись чоловік міг вірити в кохання жінки, то цим чоловіком був я. До цього часу не можу зрозуміти, які вона мала наміри, — адже для того, щоб домогтися прихильності Тілні, їй зовсім не було потрібно обманювати мене. Нарешті ми розійшлися за обопільною згодою. Яким би я був щасливим, коли б ніколи її не бачив! Іншої такої жінки мені ніколи не зустріти! Люба Кетрін, добре подумай, перш ніж віддати комусь своє серце!

Твій і т. п."

Кетрін не прочитала й трьох рядків, коли її вираз обличчя, що раптово змінився, і короткі вигуки, що висловлювали засмучене здивування, виявили, що вона одержала неприємні новини. Генрі, який уважно спостерігав за нею, доки вона

читала, ясно зрозумів, що кінець листа був не менш сумним, ніж його початок. Однак поява батька завадила йому навіть заговорити з нею на цю тему. Вони одразу ж сіли снідати, але Кетрін шматок у горло не ліз. Сльози бриніли у неї на очах, а коли вона сіла за стіл — потекли по щоках. Якийсь час лист був у її руці, потім вона поклала його на коліна, а потім — до кишені; здавалося, вона перекладала його несвідомо. На щастя, генерал, п'ючи какао й водночас читаючи газету, цього не помітив, та для двох інших учасників сніданку її смуток був очевидним. Як тільки вона змогла дозволити собі встати з-за столу, вона заквапилася до своєї кімнати. Але там прибирали покоївки, і їй довелося знову спуститися. Щоб побути на самоті, вона завернула до вітальні, але туди ж зайшли Генрі та Елінор, які саме гаряче обговорювали стан її душі. Вона спробувала, вибачившись, піти, але друзі з ніжністю й наполегливістю примусили її залишитись, і Елінор лагідно висловила своє співчуття й бажання допомогти. Потім вони залишили її одну.

Поміркувавши протягом півгодини над своїм лихом, Кетрін відчула, що у змозі зустрітися з друзями. Але чи зможе вона розповісти їм про своє нещастя, — було незрозуміло. Можливо, у відповідь на пряме запитання вона могла б натякнути на зміст листа — тільки трошки натякнути, але не більше. Викрити подругу, таку подругу, якою була для неї Ізабелла, і до того ж розповісти про біду, що сталася з її власним братом! Вона думала, що їй не під силу буде говорити на цю тему. Генрі та Елінор були в кімнаті для сніданку самі. Коли вона увійшла, обоє занепокоєно подивилися на неї. Кетрін сіла на своє місце за столом, і після короткої мовчанки Елінор спитала:

— Сподіваюся, ви не отримали поганих звісток з Фуллертона? Містер і місіс Морланд, ваші брати й сестри, сподіваюся, здорові?

— Дякую вам (вона зітхнула), у них все гаразд. Це лист від брата з Оксфорда.

Кілька хвилин усі мовчали, а потім Кетрін додала крізь сльози:

— Я впевнена, що ніколи більше не буду з таким нетерпінням чекати листів!

— Мені шкода, — сказав Генрі, закриваючи книжку, яку він щойно відкрив. — Коли б я знав, що в листі міститься щось неприємне, я передав би його вам із зовсім іншим почуттям.

— У ньому міститься найгірше, що тільки можна собі уявити! Бідолашний Джеймс такий нещасний! Незабаром ви дізнаєтеся про його лихо.

— Те, що в нього така добра, така любляча сестра, — м'яко сказав Генрі, — певно, є для нього розрадою в будь-якому нещасті.

— Прошу вас лише про одну ласку, — трохи пізніше схвильовано сказала Кетрін. — Коли ви дізнаєтеся, що ваш брат приїжджає, попередьте мене заздалегідь, щоб я могла повернутися додому.

— Наш брат! Фредерік?

— Так. Безсумнівно, мені буде дуже прикро так швидко з вами розстатись, але після того, що сталося, перебувати у одному будинку з капітаном Тілні для мене буде просто нестерпно.

Відклавши рукоділля, Елінор з іще більшим здивуванням втупила в неї погляд. Але Генрі вже почав здогадуватися, в чім річ, і якесь висловлювання, у якому він назвав ім'я міс Торп, злетіло з його губ.

— Які ви здогадливі! — вигукнула Кетрін. — Безперечно, ви все зрозуміли! А коли ми розмовляли про це в Баті, ви й не думали, що все так скінчиться. Ізабелла, — тепер я не дивуюся, чому вона мені не пише, — Ізабелла покинула мого брата й виходить заміж за вашого! Чи ви уявляли собі, що у світі може існувати така непостійність?

— Сподіваюся, що стосовно мого брата вас ввели в оману. На мою думку, у розчаруванні містера Морланда він не відіграв вагомої ролі. Я вважаю одруження Фредеріка з міс Торп неможливим. Гадаю, стосовно цього вам надали невірні відомості. Я дуже співчуваю містерові Морланду — мені шкода, що в людини, яку ви любите, таке нещастя. Але в усій цій історії мене найбільше здивувало б, якби Фредерік і справді з нею одружився.

— Втім це правда. Прочитайте листа Джеймса. О, ні, там є одна фраза… — вона почервоніла, згадавши останній рядок листа.

— Чи не могли б ви, якщо це вас не обтяжить, прочитати те місце, що стосується Фредеріка?

— Ні, читайте самі, — вигукнула Кетрін, трошки подумавши. — Сама не знаю, що це спало мені на думку (вона знову почервоніла, згадавши, чому вона почервоніла спочатку), Джеймс лише хоче дати мені добру пораду.

Генрі з готовністю взяв листа і, дуже уважно його прочитавши, повернув зі словами:

— Ну що ж, якщо це так, я можу тільки висловити свій жаль. Фредерік буде не першим чоловіком, який вибрав собі дружину не так розумно, як сподівалися на це його рідні. Я не заздрю його становищу і як закоханого, і як сина.

Кетрін передала листа міс Тілні, і та теж його прочитала; і, також висловивши здивування й занепокоєння, Елінор почала розпитувати про рідних і достатки міс Торп.

— Її мати — чудова жінка, — була відповідь Кетрін.

— А ким був її батько?

— Здається, стряпчим. Вони живуть у Патні.

— Їхня родина заможна?

— Ні, не дуже. Не думаю, що в Ізабелли взагалі є якісь статки; але для вашої родини це не має значення. У вашого батька такі вільні погляди! На днях він мені сказав, що дорожить грошима лише тому, що вони допомагають йому сприяти щастю його дітей.

Брат і сестра перезирнулися.

— Але, — сказала Елінор, трохи помовчавши, — чи допоможуть гроші сприяти щастю Фредеріка, який одружиться з такою дівчиною? Вона має бути досить легковажною, — інакше вона не обійшлася б так з вашим братом. Яка дивна сліпота з боку Фредеріка! Дівчина на його очах розриває заручини з одним чоловіком, щоб одразу ж одружитися з

іншим! Хіба це тебе не дивує, Генрі? І це Фредерік, який так високо цінував своє серце, що не знаходив жінки, вартої його кохання!

— Ця обставина і є найгіршою однакою. Згадуючи, що він казав колись, я розумію, що нічого не зможу тут зробити. Більше того, я занадто високої думки про передбачливість міс Торп, щоб думати, нібито вона розстанеться з одним джентльменом, не закріпивши за собою іншого. З Фредеріком справді все скінчено! Він пропав — годі намагатися щось йому втовкмачити. Елінор, приготуйся прийняти невістку, від якої ти будеш у захопленні. Відверту, щиру, нехитру, нелукаву, з простими, але сильними почуттями, яка ніколи нічого не приховує й терпіти не може лицемірства.

— Такій невістці, Генрі, я була б дуже рада, — сказала Елінор посміхаючись.

— Але, може, — зазначила Кетрін, — хоча вона й обійшлася так погано з нашою родиною, стосовно вашої вона поведеться краще? Тепер, коли вона знайшла людину, яка їй до вподоби, вона зможе виявити постійність.

— Вона, певно, й справді її виявить, — відповів Генрі. — Їй, очевидно, доведеться бути дуже постійною, якщо тільки на її дорозі не з'явиться якийсь баронет. Для Фредеріка це єдина надія. Слід було б подивитися в батьківій газеті список тих, хто приїхав.

— То ви гадаєте, що вона керується одним лише розрахунком? Слово честі, чимось це справді можна підтвердити. Я не можу забути про її розчарування, коли вона дізналася про наміри мого батька. Ще ніколи в житті мені не

доводилось так розчаровуватися з приводу чийогось характеру.

— Незважаючи на велику різноманітність характерів ваших знайомих, які ви вивчили?

— Я відчула вельми великі розчарування й утрату; а щодо бідолашного Джеймса, то він, мабуть, навряд чи колись зможе отямитися від такого потрясіння.

— Ваш брат, звичайно, зараз заслуговує всілякого співчуття; однак, уявляючи собі його лихо, ми не можемо недооцінювати вашого. Мабуть, вам здається, що, втративши Ізабеллу, ви втратили половинку своєї душі і що у вашому серці виникла порожнеча, яку неможливо нічим заповнити. Світське товариство стало для вас нудним, а щодо розваг, які ви з нею з втіхою ділили в Баті, то сама думка про них викликає у вас відразу. Тепер ви, наприклад, нізащо у світі не підете на бал. Ви відчуваєте, що у вас більше немає друзів, з якими ви могли б вільно ділитися думками, на чию увагу ви могли б покластися, чию пораду дістати в разі якихось труднощів. Адже ви це відчуваєте?

— Ні, — сказала Кетрін, кілька хвилин подумавши, — не відчуваю. Мабуть, це погано? Правду кажучи, хоча мені й боляче, хоча я й засмучена тим, що не зможу більше її любити, що я ніколи не одержу від неї листа, мабуть, ніколи її не побачу, я себе не відчуваю такою нещасною, як можна було від себе сподіватися.

— Ви, як завжди, відчуваєте те, що робить найбільшу честь людській природі. Такі почуття треба вивчати, щоб вони могли впізнавати самі себе.

З тієї чи іншої причини Кетрін відчула, що її настрій після цієї розмови помітно покращав. І вона вже не шкодувала про те, що її змусили проговоритися, хоча й усупереч її намірам, про подію, яка спричинила цю розмову.

Розділ XXVI

З цього часу стосунки капітана Тілні й міс Торп стали частою темою розмов між Генрі, Елінор і їх гостею. І Кетрін, трохи здивувавшись, дізналася, що її молоді друзі обоє вважають, що низький суспільний стан Ізабелли й відсутність у неї посагу можуть стати серйозною перешкодою її одруженню з їхнім братом. Їхнє переконання в тому, що вже тому генерал буде проти цього шлюбу, незалежно від характеру обраниці його сина, — примушувало Кетрін трохи тривожитися за своє майбутнє. Її суспільний стан був майже такий само низький, що й в Ізабелли, і вона була майже такою безпосажною, як і Ізабелла. І якщо навіть спадкоємцю всіх володінь Тілні бракувало власного багатства й величі, то що ж тоді було потрібно для одруження його молодшого брата? Знехтувати сумними наслідками цих роздумів можна було, тільки поклавшись на особливу прихильність генерала, що її пощастило завоювати від самого початку і яку вона помічала в усіх його словах і вчинках, — а також пам'ятаючи про його безкорисливість, яку він часто проголошував і яка схиляла її до думки, що його діти неправильно розуміють погляди батька.

Генрі та Елінор, однак, були настільки впевнені, що в їхнього брата забракне сміливості просити особисто в їхнього батька згоди, і так наполегливо запевняли її, що приїзд Фредеріка до Нортенґера зараз менш імовірний, ніж будь-коли раніше, що Кетрін дозволила собі заспокоїтися стосовно необхідності свого завчасного від'їзду. Але оскільки неможливо було припустити, що, звертаючись до батька, капітан Тілні дасть справедливу характеристику Ізабелли, їй здалося цілком

доречним, щоб Генрі сам розповів батькові всю історію їхніх стосунків, давши генералові можливість спокійно й безсторонньо обдумати й підготувати заперечення, засновані на більш справедливих підставах, ніж суспільна нерівність. Вона запропонувала це зробити містерові Тілні, але він чомусь не підхопив цю думку з тією готовністю, якої вона очікувала.

— Ні, — сказав він, — у батька рука й так досить важка. Фредеріку краще самому зізнатись у своїй нерозсудливості, і батькові не слід знати про неї заздалегідь.

— Але він розповість вашому батькові лише про половину всіх обставин.

— Досить і чверті.

Минуло два дні, а від капітана Тілні не було ніяких звісток. Його брат і сестра не знали, що й думати. Іноді їм здавалося, що його мовчанка є природним наслідком гаданих заручин, іноді — що вона з ними несумісна. Тим часом генерал, хоча і висловлював щоранку невдоволення з приводу відсутності листів від Фредеріка, насправді за нього не тривожився. Його увага була більше зосереджена на тому, щоб міс Морланд перебування в Нортенґері здалося якнайприємнішим. Він часто висловлював своє занепокоєння з цього приводу, побоювався, що їй набридне одноманітність товариства й проводження часу, шкодував про від'їзд леді Фрезерс, говорив іноді про великий званий обід, а раз чи двічі навіть починав лічити молодих людей, які мешкали неподалік і брали участь у танцях. Але стояв мертвий сезон — ні дичини, ні полювання, — і до того ж леді Фрезерс була відсутня. І зрештою вийшло так, що одного ранку він повідомив Генрі про свій намір приїхати всім гуртом до нього в гості до Вудстона, коли він поїде туди наступного разу, щоб посмакувати там у нього відбивними з

баранини. Генрі сподобалася ця пропозиція, а Кетрін була в захваті від неї.

— Коли ж, сер, можна сподіватись, що ви зробите мені цю приємність? Мені треба бути у Вудстоні в понеділок, щоб відвідати збори парафіян, і, напевне, там доведеться затриматися на два чи три дні.

— Що ж, гаразд, тоді ми скористаємось нагодою в якийсь із цих днів. Немає потреби домовлятися заздалегідь. Тобі нема чого змінювати свої плани. Нам цілком вистачить того, що буде в тебе в домі. Наважуся сказати від імені молодих леді, що за твій холостяцький стіл на тебе не образяться. Давай подумаємо. У понеділок у тебе справи, отже, ми не приїдемо. У вівторок є справи у мене: приїде мій землемір з Брокхема, а потім мені обов'язково треба бути в клубі. Я не зможу дивитися в очі знайомим, якщо цього не зроблю, — те, що я перебуваю тут, відомо, — і моя відсутність буде надто помітна. А я взяв собі за правило, міс Морланд, ніколи не кривдити сусідів, якщо цьому можна запобігти, трохи пожертвувавши свого часу й уваги. Вони люди дуже гідні. Двічі на рік їм у Нортенґері підсмажують половину оленя, і, коли в мене є час, я з ними обідаю. Отже, вівторок відпадає. Але в середу, Генрі, гадаю, ти можеш нас очікувати. Ми приїдемо раніше, щоб устигнути роззирнутися. Щоб дістатися до Вудстона, на мою думку, нам буде потрібно дві й три чверті години. І якщо ми сядемо в екіпаж о десятій годині, за чверть на першу можеш нас чекати.

Навіть бал не міг би потішити Кетрін більше, ніж ця маленька поїздка, — так їй хотілося побачити Вудстон. Її серце ще тріпотіло від щастя, коли через годину до кімнати, де вона сиділа з Елінор, увійшов Генрі, одягнутий по-дорожньому, і сказав:

— Я прийшов до вас, молоді леді, у дуже філософському настрої. Хочу зазначити, що в цьому світі за все доводиться платити. Наші угоди часто виявляються невигідними, бо ми віддаємо наявне щастя за вексель на майбутнє, який, може так статися, буде неоплаченим. Подивіться на мене. Сподіваючись на приємність побачити вас у Вудстоні в середу, — але якій можуть завадити погода або двадцять інших причин, — я мушу їхати просто зараз, на два дні раніше, ніж збирався.

— Їхати? — спитала Кетрін, і на її обличчі відбився подив. — Навіщо?

— Як — навіщо? Ви ще питаєтеся? Мені слід поспішати, щоб якнайшвидше злякати мою стару економку — адже я маю сказати їй заздалегідь, щоб вона приготувала для вас обід.

— О, ви жартуєте!

— На жаль, ні. На жаль — тому, що я б залюбки залишився.

— Але як ви можете думати про це після того, що сказав генерал? Адже він так не хотів вас обтяжувати і сказав, що вдовольниться тим, що буде у вашому домі! — Генрі посміхнувся. — Я впевнена, що для мене й вашої сестри це зовсім не обов'язково. Адже ви й самі це знаєте. А генерал так наполягав, щоб ви не влаштовували нічого особливого. Між іншим, коли б він навіть про це й не казав, — у нього завжди такий розкішний стіл, що упродовж одного дня він міг би цілком задовольнитися більш скромним.

— Мені б хотілося міркувати так, як ви, — для його та своєї втіхи. До побачення. Завтра неділя, Елінор, і тому я не повернуся.

Він поїхав. І, оскільки для Кетрін було набагато легше засумніватись у власних поглядах, ніж у судженнях Генрі, то вона, хоч яким неприємним був для неї його від'їзд, невдовзі переконалася в його необхідності. Але незрозуміла поведінка генерала ще довго не йшла їй з думки. Його вибагливість до їжі вона помічала й раніше, а ось те, що він так рішуче стверджував одне, маючи на увазі зовсім інше, було для неї вельми дивним! Як таку людину можна зрозуміти? І хто, як не Генрі, міг знати, чого хоче його батько?

Однак від суботи до середи їм доведеться прожити без Генрі. Таким був сумний підсумок її роздумів. А лист від капітана Тілні, безперечно, прийде за його відсутності, і в середу, вона не мала жодного сумніву, йтиме дощ. Минуле, теперішнє й майбутнє виглядали однаково сумними. Її брат був таким нещасним. Вона втратила близьку подругу Ізабеллу. А відсутність Генрі завжди відбивалася на настрої Елінор. Чим би їй зацікавитися чи розважитися? Їй набридли гаї й чагарники, усюди так акуратно підстрижені, і саме абатство для неї більше не відрізнялося від будь-якої іншої будівлі. Єдиним відчуттям, що його воно викликало, був болісний спогад про її безглузді вигадки. Які зміни в ній відбулися! У ній, яка так прагнула побачити абатство! Тепер для її уяви не було нічого милішого за скромний затишок парафіяльного будиночка, схожого на Фуллертон, але краще впорядкованого. У Фуллертоні, звичайно, є свої вади, але у Вудстоні, імовірно, їх нема. Якби то лиш швидше надійшла середа!

Вона надійшла, і саме тоді, коли її слід було чекати. І це був чудовий сонячний день. Кетрін почувалася на сьомому небі. О десятій годині запряжена четвернею карета з трьома їздцями відбула з Нортенґера і, проїхавши безперешкодно майже двадцять миль, в'їхала до Вудстона, великого густонаселеного села, розташованого в місцевості, яку неможливо було назвати похмурою. Кетрін посоромилася сказати, як їй тут сподобалось,

оскільки генерал визнав за необхідне вибачитися за рівнинну місцевість, де було розташоване село, і його невеликі розміри. Але Кетрін це село здавалося найприємнішим з усіх місць, які вона будь-коли відвідувала, і вона з великим захопленням дивилася на кожний охайний будиночок, який міг би зійти хоча б за котедж, кожну крамницю з дрібним товаром, повз яку вони проїжджали. У кінці села, досить віддаленому від усіх інших його будинків, стояв дім священика — нещодавно побудований солідний кам'яний будинок з газоном, що був розбитий півколом, і зеленою хвірткою. І коли вони під'їхали до дверей, Генрі разом зі своїми друзями, що розважали його під час самотності, — великим щеням ньюфаундленда і двома чи трьома тер'єрами, — уже стояв перед ними, ладен допомогти їм вийти з екіпажа і приділити їм усіляку увагу.

Коли Кетрін заходила до будинку, вона була надто заклопотана своїми думками, щоб одразу ж огледітися навкруги й розговоритися. І доки генерал не спитав її, чи подобається їй кімната, до якої вони зайшли, Кетрін навряд чи навіть помітила, де вони посідали. Роздивившись, вона одразу ж дійшла висновку, що ця кімната є найзручнішою у світі. Однак вона чомусь зашарілася і не висловила свого відвертого захоплення, тому спокійна її похвала розчарувала батька Генріха.

— Ми не вважаємо цей Вудстон пристойним житлом, — сказав він. — Його не можна порівняти з Фуллертоном чи Нортенґером. Ми дивимося на нього лише як на парафіяльний будиночок, — звичайно, маленький і тісний, але цілком придатний для мешкання в ньому. Він аж ніяк не гірший за більшість подібних будівель. Гадаю, в Англії знайдеться небагато сільських пасторських будиночків, які хоча б трохи наближалися до нього. Проте і його можна вдосконалити — не стану заперечувати. Можливо, звісно, що це лиш тимчасове

житло, але, між нами кажучи, я терпіти не можу, тимчасового житла.

Кетрін неуважно дослухалася до його промови, аби вникнути в неї чи відчути себе ображеною. І завдяки тому, що Генрі розпочав розмову на іншу тему, а слуга приніс тацю з закускою, до генерала знову повернулася його люб'язність, а до Кетрін — її звичайна невимушеність.

Кімната, де вони знаходилися, була просторою, добре спланованою й гарно вмебльованою їдальнею. Покинувши її, щоб погуляти по саду, вони увійшли спочатку до меншого приміщення, яке належало господареві будинку, в якому з такої нагоди був наведений неабиякий лад, а далі — до приміщення, що було призначене для вітальні, — стосовно нього, попри те, що воно не було обставлене, Кетрін висловила щире захоплення, чого виявилося достатньо навіть для того, щоб вдовольнити генерала. Це була кімната приємної форми, з вікнами, які спускалися майже до підлоги і з яких відкривався чудовий краєвид, щоправда, лише на зелені луки. І вияву її захоплення була властива та природна простота, що йшла від щирого серця.

— О! Чому ж ви не вмеблювали цю кімнату, містере Тілні? Як шкода, що вона ще порожня! Це найгарніша кімната з усіх, які я коли-небудь бачила, найгарніша кімната у світі!

— Сподіваюся, — сказав генерал з вельми задоволеною усмішкою, — невдовзі її буде обставлено. Для цього тільки треба узнати смак її майбутньої хазяйки.

— Якби це був мій дім, я б увесь свій час проводила тут. О, який славний маленький котедж видно серед дерев! Це ж яблуні! Це найгарніший котедж…

— Він вам подобається? Ви схвалюєте його вигляд? Цього достатньо. Генрі, не забудь, — треба сказати про це Робінсонові. Котедж залишається.

Така люб'язність знову примусила Кетрін відчути цілковите збентеження, і вона відразу замовкла. І хоча генерал підкреслено поцікавився кольором шпалер і фіранок, якому вона б віддала перевагу, нічого схожого на впевнене твердження з цього приводу йому не пощастило домогтися. Свіжі враження й свіже повітря, однак, невдовзі ж допомогли їй відвернути увагу від цих натяків, які її так бентежили. І, діставшися тієї частини угідь, які прилягали до будинку, угідь, де збиралися розбити парк (це була стежка, що облямовувала луки та над впорядкуванням якої Генрі почав працювати півроку тому), Кетрін уже цілком прийшла до тями, аби визнати її найприємнішим місцем для прогулянок з усіх, що вона будь-коли відвідувала, — дарма що там іще не було жодного кущика, який піднявся б вище за зелену лаву, що стояла на повороті.

Доки вони прогулялись ще однією лукою й частиною села, що прилягала до неї, відвідали стайні з їхніми удосконаленнями і погралися з чарівними цуценятами, які тільки-но навчилися бігати, час надбіг до чвертої години, хоч Кетрін здавалося, що іще немає й третьої. О четвертій вони мали сісти обідати, а о шостій — вирушити додому. Жоден день ще не минав так швидко!

Вона не могла не помітити, що щедрий обід не викликав у генерала ані найменшого здивування; більше того, він марно шукав очима на буфетній стійці ростбіф, якого там не виявилося. Його син і дочка помітили щось інше. Вони рідко бачили, щоб він їв з таким апетитом за якимсь столом, окрім свого власного, і щоб він колись гнівався так мало через те, що підігріте масло розплавилося.

О шостій годині, після того як генералові була подана кава, гості знову сіли в екіпаж. Протягом усього візиту поводження генерала з Кетрін було таким люб'язним і так переконливо свідчило про очікувану ним подію, що, коли б Кетрін була так само впевнена в намірах його сина, вона б залишала Вудстон, не дуже тривожачись про те, ким і коли вона сюди повернеться.

Розділ XXVII

Новий ранок приніс дуже несподіваного листа від Ізабелли такого змісту:

"Бат, квітень...

Моя обожнювана Кетрін!

Я одержала два ваші милі листи з величезною приємністю й зобов'язана тисячу разів попросити у вас вибачення за те, що не відповіла на них раніше. Мені справді дуже соромно за свої лінощі, але в цьому жахливому місці ні для чого неможливо знайти час. Відтоді як ви покинули Бат, я майже щодня бралася за перо, щоб написати вам, але щоразу мені заважала якась безглуздя дрібниця. Благаю вас, напишіть мені якнайшвидше і адресуйте листа нам додому. Слава Богу, завтра ми покидаємо це бридке місце. Відтоді як ви залишили Бат, він мене більше не тішить — усе нібито потьмянішало, і всі люди, варті того, щоб їх любити, звідси поїхали. Але, на мою думку, коли б я могла з вами бачитися, мені б не було діла до інших, бо ви для мене дорожчі за всіх. Я дуже тривожуся про вашого любого брата. Він не надсилає мені листів відтоді, як поїхав до Оксфорда, і я боюся, що ми з ним невірно зрозуміли одне одного. Але ваша добра турбота все виправить: він — єдина людина, якого я могла покохати й справді кохала, і я

вірю, що ви зможете переконати його в цьому. Весняні моди тепер забуті, і капелюшки носять такі жахливі, що ви, певне, не змогли б собі і уявити. Сподіваюся, ви приємно проводите час, але, мабуть, ви про мене й не згадуєте. Не буду вам нічого розповідати з того, що могла б, про сім'ю, у якій ви живете, бо я хочу бути великодушною і не підбурювати вас проти тих, кого ви поважаєте. Але так важко зрозуміти, кому можна довіряти: молоді люди ніколи не знають сьогодні, що їм спаде в голову завтра. Рада вам повідомити, що людина, до якої я відчуваю особливу огиду, покинула Бат. З цього визначення ви здогадаєтесь, що я маю на увазі капітана Тілні, який, як ви пригадуєте, особливо мені надокучав і переслідував мене перед вашим від'їздом. А потім він поводився ще гірше й буквально став моєю тінню. Багато дівчат потрапили б на його гачок — так ще ніхто ні до кого не залицявся. Але я занадто добре знаю цю непостійну стать. Два дні тому він поїхав до свого полку, і я сподіваюся, що ніколи більше не побачу цю настирливу особу. Він найбільший фат, якого я коли-небудь бачила, і неймовірно бридкий. Останні два дні перед своїм від'їздом він не відходив від Шарлотти Девіз. Я співчувала його смаку, але не приділяла йому уваги. Востаннє ми з ним зустрічалися на Бат-стріт, і я одразу ж увійшла до крамниці, щоб він не міг заговорити зі мною. Мені навіть дивитися на нього не хотілось. Потім він рушив до Галереї-бювета, але я б за ним не пішла нізащо в світі. Він зовсім не схожий на вашого брата! Благаю вас, повідомте мені щось про Джеймса. Я дуже за нього хвилююся, перед від'їздом він виглядав таким нещасним — через застуду чи ще через якусь неприємність, яка зіпсувала йому настрій. Я б написала йому сама, але я загубила його адресу. До того ж, як я вам уже натякнула, я боюся, що він щось невірно зрозумів у моїй поведінці. Благаю, поясніть йому все, щоб він заспокоївся. А якщо він усе ще сумніватиметься, кілька слів, що їх він мені надішле, або його візит до Патні, коли він знову буде в Лондоні, усе розставлять по своїх місцях. Я вже цілий вік не була ні в залах, ні в театрі,

за винятком учорашнього вечора. Ми з Ходжесами пішли туди просто так, за дешевими білетами — за півціни. Вони самі мене туди затягли. Я твердо вирішила не давати їм приводу казати, нібито я нікуди не виходжу через від'їзд Тілні. Ми випадково зустрілися в Мітчеллів, і вони удали, нібито вельми здивовані, що побачили мене там. Я знаю, якими вони є насправді: якийсь час вони навіть не вважали за потрібне бути зі мною ввічливими, а тепер вони — сама приязнь. Але я не така наївна, щоб їм повірити. Ви ж знаєте, я теж маю задню думку. Енн Мітчелл спробувала зробити собі тюрбан, подібний до того, у якому я була тиждень тому на концерті, але в неї нічого не вийшло. Напевно, він пасував тільки до мого незвичайного обличчя — принаймні так тоді казав Тілні, стверджуючи, нібито всі мною милуються. Але він — остання людина, до чиїх слів я прислухаюся. Тепер я ношу все тільки пурпурове. Я знаю, що виглядаю в ньому потворою, але мені то байдуже — адже це улюблений колір вашого чудового брата. Не гайте ж часу, моя найдорожча, обожнювана мною Кетрін, і напишіть йому й мені, яка навіки... і т. д.".

Таке відверте лицемірство не могло б увести в оману навіть Кетрін. Непослідовність, суперечливість і облудність листа впали їй у око з перших же рядків. Їй було соромно за Ізабеллу, і було соромно за те, що вона її колись любила. Вияви прихильності колишньої подруги були їй так само огидні, як і нікчемні її вибачення й безсоромні прохання. "Писати Джеймсові, щоб її захистити! Ні! Джеймс ніколи більше не почує імені Ізабелли від своєї сестри!"

Коли Генрі повернувся з Вудстона, вона розповіла йому й Елінор про те, що їхній брат тепер у безпеці, щиро їх з цим поздоровила і з обуренням прочитала вголос найвідразливіші місця листа. Закінчивши читання, вона вигукнула:

— Не хочу більше нічого знати про Ізабеллу! Не хочу й згадувати про те, що ми колись були близькими подругами! Вона, певно, вважає мене безнадійною дурепою — інакше вона б так не писала. Але, певне, цей лист допоміг мені краще узнати її, ніж вона досі знала мене. Я зрозуміла, ким вона є насправді. Марнолюбна кокетка, чиї інтриги не завершилися успіхом. Годі й думати, що вона колись відчувала хоч крихту прихильності до мене або Джеймса. Краще б я ніколи її не зустрічала.

— Незабаром вам здаватиметься, що ви й справді ніколи її не зустрічали, — сказав Генрі.

— Лише одного не можу збагнути. Я бачу, що її плани стосовно капітана Тілні розладнались, але не можу зрозуміти, чого ж домагався весь цей час він сам. Навіщо він так наполегливо до неї залицявся, що навіть посварив її з моїм братом, а сам потім злиняв?

— Наміри Фредеріка, якщо я вірно їх зрозумів, мені виправдати важко. Він такий же марнолюбний, як і міс Торп, але головна різниця тут у тому, що завдяки більшій розважливості його марнолюбність йому поки що не шкодила. Якщо наслідок його поведінки не виправдовує його у ваших очах, нам краще не шукати її причину.

— Отже, ви не думаєте, що він справді міг її кохати?

— Я впевнений, що він її ніколи не кохав.

– І хотів, щоб усі в це повірили, з легковажності.

Генрі кивнув на знак згоди.

— Що ж, у такому разі я хочу зізнатися, що мені його поведінка зовсім не до вподоби. Хоч ми з вами не постраждали і хоч сталося так, що він не завдав великої шкоди Ізабеллі, бо в неї, на мою думку, взагалі немає серця, яке він міг би розбити, проте уявімо, що він домігся б того, що Ізабелла закохалася в нього до нестями…

— Але тоді нам спочатку треба уявити, що в Ізабелли є серце, яке можна розбити, тобто що вона зовсім інше створіння. А в цьому разі з нею і повелися б зовсім по-іншому.

— З вашого боку цілком природно захищати свого брата.

— А якщо ви захищаєте свого, вам немає чого так засмучуватися через розчарування, що пережила міс Торп. Але ваші почуття пройняті природженою порядністю, і тому на них не впливають ні сімейні узи, ні жадання помсти.

Цей комплімент підсолодив гіркоту переживань Кетрін. Фредерік не міг бути таким непростимо винуватим при тому, що Генрі був таким добрим до неї. Вона вирішила не відповідати на листа Ізабелли і намагалася про нього не думати.

Розділ XXVIII

Невдовзі після цього генерал визнав за необхідне поїхати на тиждень до Лондона. І він покинув Нортенґер, щиро шкодуючи, що справи заважають йому насолоджуватися товариством міс Морланд, кожною годиною перебування з якою він так дорожить, і наполегливо запевняючи своїх дітей, що піклування про її зручності й розваги за його відсутності є найважливішим їхнім обов'язком. З його від'їздом Кетрін уперше переконалася на власному досвіді, що часом,

здавалося б, втрата чогось повертається тільки на краще. Те, як весело тепер вони проводили час, роблячи те, що їм хотілося, сміючись, скільки їм хотілося, невимушено розмовляючи упродовж годин за столом, гуляючи, де й коли їм забажається, і розпоряджаючись часом занять і дозвілля на власний розсуд, дало змогу Кетрін чітко усвідомити скутість, яку вона відчувала в присутності генерала, і подякувати долі за їхню теперішню свободу. Ця невимушеність і ця радість робили для неї абатство, а також брата й сестру, що жили в ньому, ще більш близькими. І коли б не сумне очікування скорої розлуки з однією і невпевненість у почутті іншого, щодня й щохвилини вона б відчувала себе цілковито щасливою. Проте її візит тривав уже четвертий тиждень. На день повернення генерала четвертий тиждень уже закінчувався, а її подальше гостювання в Нортенґері могло здатися надокучливим. Їй було боляче про це думати, і, щоб якнайшвидше здобути певність, вона вирішила поговорити про це з Елінор, висловити їй свій намір покинути абатство, а потім діяти відповідно до того, як цей намір буде сприйнятий.

Усвідомлюючи, що, коли вона це відкладатиме, почати розмову на таку неприємну тему буде ще важче, вона скористалася першою нагодою, коли вони були з Елінор наодинці, і серед невимушеної розмови сказала, що їй пора вже подумати про свій від'їзд. Вираз обличчя Елінор був красномовнішим за відповідь: вона була цим дуже засмучена. Вона "сподівалася, що зможе насолоджуватися товариством Кетрін значно довше, уявляла собі (бо їй так хотілося), що її подруга дістала дозвіл від батьків на багато триваліший візит, і не сумнівалася, що, коли б містер і місіс Морланд знали, яку приємність робить їй гостя, вони б великодушно погодилися не квапити її з поверненням додому". Щодо останньої фрази Кетрін зазначила, що "стосовно цього тато й мама зовсім не хвилюються. Коли вона щаслива, вони теж задоволені".

"Але чи можна тоді запитати, чим вона пояснює таку поспішність?"

"О, тільки тим, що вона гостює в них надто довго!"

— Коли так, то я більше не можу вас затримувати. Якщо ви вважаєте довгим...

— О, ні! Я зовсім так не вважаю. Мені було б приємно гостювати й удвічі довше.

І вони одразу ж домовилися, що про від'їзд Кетрін не може бути й мови, доки вона сама не захоче їх покинути. І, як тільки одна причина її невпевненості була так легко усунена, дія іншої теж зменшилася. Сердечність і щирість, з якими Елінор умовила її не поспішати з від'їздом, і вдячний погляд, який кинув на неї Генрі, коли дізнався, що вона вирішила залишитись, були такими щирими доказами їхньої прихильності, що в неї залишилась тільки легка невпевненість, що взагалі властива людській свідомості. Кетрін майже не сумнівалася, що Генрі її кохає і що його батько й сестра теж її люблять і навіть щасливі прийняти її до своєї родини. А якщо вже вона в це повірила, її занепокоєння й тривоги зробилися чимось схожим на вправи.

Генрі не зміг виконати батькового наказу — залишатись у Нортенґері до його приїзду з Лондона, аби піклуватися про своїх дам. Справи, пов'язані з його парафією в Вудстоні, вимагали, щоб він у суботу на два дні їх покинув. Цього разу від'їзд Генрі вплинув на життя двох подруг не так, як коли залишався присутнім генерал, — життя стало менш пожвавленим, але не неприємним. І для двох дівчат, які тішилися товариством одна одної і дружба яких міцніла з кожним днем, час минав так непомітно, що в день, коли Генрі

поїхав, вони засиділися після вечері до одинадцятої години, що для абатства було досить пізно. Вони встигли піднятися сходами, коли їм здалося, — наскільки можна було почути крізь товсті стіни, — що до ґанку під'їхав екіпаж; і наступної миті це підтвердилося гучним дзенькотом дверного дзвіночка. Після першого здивованого вигуку: "Боже мій милий! Хто це може бути?" — Елінор одразу ж висловила думку, що приїхав її старший брат, який і раніше часто з'являвся так раптово, хоч і не в такий пізній час, і, відповідно, заквапилася вниз, щоб його зустріти.

Кетрін пішла до своєї кімнати, щоб зібрати докупи думки, наскільки це було можливо, для продовження знайомства з капітаном Тілні. Вона тішила себе думкою, що, попри те враження, яке справила на неї його поведінка, і, як вона гадала, зверхнє ставлення до неї цього неперевершеного джентльмена, їхня зустріч відбудеться принаймні не за таких обставин, які б зробили її ще неприємнішою. Вона була впевнена, що він не заговорить про міс Торп. Зараз, коли він, певно, соромиться своїх вчинків, цього вже можна не боятись. Тож вона гадає, що розмов про Бат не буде, і вона зможе поводитися з ним цілком люб'язно. У таких роздумах і минав час. Елінор, звісно, була рада побачити брата, до того ж вона мала багато чого сказати йому, — отже, нічого дивного не було в тому, що минуло вже майже півгодини, як той приїхав, а вона ще не поверталась.

Нараз Кетрін здалося, що вона почула кроки Елінор у галереї. Вона прислухалася до них, але все стихло. Однак щойно вона запевнила себе в тому, що це їй тільки здалося, як вона почула якийсь рух біля своєї кімнати і здригнулася. Хтось ніби торкнувся дверей, і за хвилину слабке ворушіння дверної ручки підтвердило, що на неї лягла чиясь рука. Кетрін злегка затремтіла, подумавши, що хтось нечутно намагається увійти до неї, але, вирішивши більше не піддаватися тривозі і не

дозволяти своїй уяві збивати себе з пантелику, вона спокійно зробила крок уперед і відчинила двері. Там стояла Елінор, її подруга Елінор. Однак тривога відступила від Кетрін лише на мить — Елінор виглядала блідою й дуже схвильованою. Хоч вона й мала намір увійти до кімнати, переступити поріг їй, здавалося, було важко і ще важче — заговорити. Подумавши, що тривога подруги пов'язана зі справами капітана Тілні, Кетрін почала висловлювати своє співчуття мовчазним піклуванням: всадовила її в крісло, розтерла їй скроні лавандовою водою і ніжно притулилася до неї щокою.

— Кетрін, люба, не переймайтеся так! — ледве вимовила Елінор. — Зі мною все гаразд. Ваша доброта завдає мені ще більшого болю. Я цього не витримаю. Я прийшла до вас з такими вістями!

— З вістями? До мене?

— Як мені вам про це сказати? О! Як сказати?

Кетрін спав на думку новий здогад, і, враз ставши блідою, як і її подруга, вона спитала:

— Вісті з Вудстона?

— Ні, — відповіла Елінор, засмучено дивлячись на неї. — Це не з Вудстона. Це з'явився мій батько власною персоною.

Голос її затремтів, і вона опустила очі додолу. Серце Кетрін упало від самої звістки про несподіваний візит генерала, і протягом кількох хвилин вона й гадки не мала, що її ждуть значно гірші новини.

Вона нічого не відповіла, і Елінор, намагаючись чітко вимовляти слова і не підіймаючи очей, невдовзі знову заговорила:

— Я знаю, ви надто добрі, щоб погано про мене подумати через доручення, яке я змушена виконати. Я дуже неохоче передаю вам чужу волю. Після нашої нещодавньої розмови і після нашої домовленості, — такої для мене втішної! — про те, що ви погостюєте у нас, як я сподівалася, ще багато тижнів, — як мені тепер вам сказати, що вам більше немає потреби виявляти великодушність, що радість, яку ви нам дарували, має бути оплаченою... Я не знаходжу слів. Кетрін, моя люба, але нам доведеться розлучитися. Батько згадав про те, що ми, згідно з попередньою домовленістю, маємо виїхати в понеділок на два тижні до маєтку лорда Лонгтауна, що біля Херефорда. Я нізащо не зможу наважитися на те, щоб батько вибачився перед лордом і попросив відкласти наш візит.

— Елінор, люба моя, — вигукнула Кетрін, намагаючись угамувати свої почуття, — не засмучуйтеся! Нашу домовленість ми скасуємо заради більш ранньої. Мені дуже, дуже прикро, що нам доводиться розлучатися так скоро й так раптово, але я аніскілечки не ображаюся. Я можу перервати своє гостювання, як ви знаєте, у будь-який час, і буду дуже рада, якщо ви приїдете до мене в гості. Ви зможете, коли повернетеся від цього лорда, приїхати до Фуллертона?

Елінор нічого не відповіла, і Кетрін, повертаючися до того, що її більше цікавило, додала, висловлюючи вголос свої думки:

— Понеділок... Уже в понеділок... І ви від'їжджаєте всі? Що ж, мені, звичайно... Я все ж таки зможу попрощатися. Мені можна буде поїхати перед самим вашим від'їздом. Не засмучуйтесь, Елінор, понеділок мене цілком влаштовує. Те, що я не встигну попередити своїх батьків, не має ніякого

значення. Генерал, напевно, дозволить служниці провести мене хоча б до півдороги, а там уже буде недалеко від Солсбері, — це всього лише за дев'ять миль від нашого дому.

— О, Кетрін! Це не та увага, на яку ви насправді заслуговуєте. Але, — хоч як прикро мені про це вам сказати, — вже вирішено, що завтра вранці ви нас покинете, і вам навіть не надається право вибрати час від'їзду; розпорядження про карету вже віддані, — вона буде тут о сьомій годині, і служниця з вами не поїде.

У Кетрін перехопило подих, і вона мовчки опустилася на стілець.

— Коли мені про це сказали, — вела далі Елінор, — я не повірила своїм вухам. Ваше справедливе почуття образи, ваше обурення поступається тому, що відчуваю я... Але мені немає потреби казати про те, що я відчуваю. О, коли б я могла хоч чимось це виправдати! Боже мій! Що скажуть ваші батько й мати! Після того як вас відвезли, відірвавши від ваших справжніх друзів, ген куди, вас виставляють за двері, нехтуючи звичайними правилами ввічливості! Кетрін, люба, передаючи вам це батькове рішення, я й себе відчуваю винною в кривді, якої вам завдають. Проте я вірю, що ви мене виправдаєте, адже ви прожили в цьому домі досить довго, щоб зрозуміти: насправді я не є його хазяйкою, і моє слово тут нічого не значить.

— Я чимось образила генерала? — тремтячим голосом спитала Кетрін.

— Та ні! Я не знаю, я не можу навіть уявити собі, щоб у нього була якась розумна підстава, аби на вас образитися. Але я бачу, що він страшенно розгніваний — таким мені

доводилося його бачити дуже рідко. Характер у нього справді важкий, але зараз щось сталося таке, що його розлютило вкрай, — якесь розчарування, якась неприємність, що цієї миті здається йому важливою, але до вас, на мою думку, це навряд чи може мати якесь відношення.

Кетрін було важко говорити, але заради Елінор вона зробила над собою зусилля.

— Повірте, — сказала вона, — мені було б дуже прикро, коли б я й справді дала генералові якийсь привід ображатися на себе. Свідомо я цього не могла зробити. Але не засмучуйтеся так, Елінор. Все має бути так, як хоче ваш батько. Мені лиш прикро, що я про свій приїзд не написала додому. Але тепер це не має значення.

— Сподіваюся й щиро бажаю, щоб ви дісталися додому без пригод. Гадаю, так воно й буде. Якби ваші друзі Аллени досі були в Баті, ви могли б доїхати до них — за кілька годин. Проїхати сімдесят миль у поштовій кареті в вашому віці, самій, без прислуги, нелегко. Але я розумію: і для вас, і для вашої родини передусім має значення дотримування пристойностей.

— О, поїздка сама по собі і справді нічого не значить. Не думайте про це. І якщо нам доведеться розлучитися, то, як ви й самі розумієте, не має значення, відбудеться це на кілька годин раніше чи пізніше. Я буду готова на сьому годину. Коли подадуть карету, нехай мене покличуть.

Елінор зрозуміла, що Кетрін хоче залишитися наодинці. І, підвівшись, вона мовила:

— Я прийду до вас завтра вранці.

Кетрін було необхідно полегшити своє переповнене серце. У присутності Елінор почуття дружби й гордість одинаковою мірою змушували її стримувати сльози, але як тільки подруга вийшла, Кетрін зайшлася плачем. Її вигнали, і в такий жахливий спосіб! Без жодної підстави, що могла б це пояснити, без жодного вибачення, яке пом'якшувало б раптовість, грубість, ні, навіть образливість такого поводження з нею. Генрі далеко звідси, і вона навіть не зможе з ним попрощатись. Усі пов'язані з ним сподівання в кращому разі відкладаються невідомо на який строк. Хто може знати, коли вони зустрінуться знову? І винуватцем усього цього є така ввічлива й ґречна людина, як генерал Тілні. Адже до цього часу він так добре до неї ставився! Це було однаковою мірою і незбагненно й сумно. Звідки все це бере початок, чим воно закінчиться, ніхто їй не скаже. Все це могло лише викликати подив і тривогу. З нею повелися вкрай неввічливо: її поспішно випроваджували, не переймаючись її зручностями, і не давши їй навіть для годиться вибрати час від'їзду і спосіб пересування. Із двох днів, що залишилися, вибрано перший, і до того ж у такий ранній час, наче хотіли при цьому, щоб вона зникла до того, як генерал встане, щоб вони бува не зустрілися. Хіба могло це означати щось інше, ніж навмисну образу? Так чи інакше, вона, певно, чимось скривдила генерала. Елінор намагалася натякнути, що в цьому вона помиляється, але Кетрін не могла повірити, що найбільше роздратування чи якісь неприємності могли змусити так погано повестися з людиною, яка не була з ними пов'язана або принаймні була поза підозрою. Ніч проминула в нестерпній тривозі. Про сон або хоча б якийсь відпочинок годі було й думати. Кімната, у якій Кетрін у її першу ніч після приїзду в абатство не давала спокою збуджена уява, знову стала місцем її душевних страждань і тривожного безсоння. Але як змінилися причини її неспокою! Однак тепер у неї були всі підстави для нього. Вони були реальні, бо її непокоїла подія, що відбулася насправді. І, заглиблена в думки про те, що

сталося, вона майже зовсім не помічала, що знаходиться сама в темній кімнаті, та ще й у старовинній будівлі. І хоча дув сильний вітер, який раз по раз озивався в будинку несподіваними й дивними звуками, вона протягом кількох годин безсоння не відчувала ніякого жаху.

Незабаром після того, як годинник пробив шосту годину, до кімнати ввійшла Елінор, виявляючи цим увагу до подруги й бажаючи якось допомогти їй. Але все було вже майже зроблено. Кетрін не гаяла часу: вона була вже майже одягнута, а її речі — майже зібрані. Коли Елінор увійшла, Кетрін спало на думку, що її подруга, мабуть, дістала якесь доручення від генерала, що нараз покладе край її незрозумілим тривогам. Хіба ж не могло статися так, що напад гніву змінився каяттям? І вона переймалася в цю мить тим, що не знала, чи належить їй приймати його вибачення. Але їй і не треба було цього знати. Ні її великодушність, ні гідність не піддалися випробуванню — ніякого доручення в Елінор не було. Вони майже не говорили одна з одною: кожна з них шукала захисту в мовчанці, і вони, перебуваючи в кімнаті, обмінювалися тільки фразами, які нічого не значили. Кетрін трохи знервовано закінчувала свій туалет, а Елінор, виявляючи більше старанності, ніж уміння, вкладала речі. Коли все було готово, вони вийшли з кімнати, — Кетрін тоді тільки на одну мить відстала від подруги, щоб окинути прощальним поглядом на все, що було їй тут таким знайомим і дорогим, — і спустилися до кімнати для сніданку, де вже було накрито стіл. Щоб уникнути умовлянь, які б завдавали їй болю, і заспокоїти подругу, Кетрін намагалася примусити себе їсти, але в неї не було апетиту і вона змогла зробити тільки кілька ковтків. Думка про те, наскільки цей сніданок відрізняється від їхнього сніданку вчора в цій самій кімнаті, завдала їй нових мук і посилила відразу до їжі. Менше ніж двадцять чотири години тому вони сиділи тут за трапезою, але все тоді було зовсім по-іншому! З якою веселою безтурботністю, з якою щасливою,

хоча й невиправданою, вірою в майбутнє дивилася вона тоді довкола, радіючи всьому, що наверталося їй на очі, і не ждучи від майбутнього ніяких неприємностей, окрім хіба що того, що Генрі поїде на один день до Вудстона! Який то був щасливий сніданок! Адже Генрі сидів поруч з нею і приділяв їй увагу. Досить довго Елінор не відволікала подругу від цих роздумів, заглиблена у свої власні, і тільки поява екіпажа змусила їх здригнутись і повернула до теперішніх подій. Побачивши його, Кетрін зашарілась, і думка про те, що з нею поводяться так непристойно, зробилася для неї особливо нестерпною, тож упродовж кількох хвилин вона не відчувала нічого, окрім гніву. Елінор, здавалося, відчула необхідність узяти себе в руки й заговорити.

— Ви зобов'язані написати мені, Кетрін, — вигукнула вона. — Ви зобов'язані повідомити мені про себе якнайшвидше. Доки я не дізнаюсь, що ви повернулися додому без пригод, я навіть на годину не зможу заспокоїтись. Тільки одного листа — хоч як я ризикую, — благаю вас, напишіть мені. Я буду щаслива дізнатися, що ви безперешкодно дісталися до Фуллертона й застали всіх ваших рідних здоровими. І до того часу, коли я зможу з вами листуватися (а це зрештою станеться), я не чекатиму від вас інших листів. Надішліть його до маєтку лорда Лонгтауна і — я змушена вас просити про це — на ім'я Еліс.

— Ні, Елінор, якщо вам заборонено одержувати від мене листи, тоді, я впевнена, мені краще не писати. У тому, що я дістануся додому без пригод, не може бути жодного сумніву.

Елінор відповіла:

— Ваші почуття мені зрозумілі. Не маю права наполягати. Коли ми розстанемося, я буду, як і тепер, вірити у вашу доброту.

Але цих слів разом з душевним болем у очах Елінор було достатньо, щоб миттєво перемогти гордість її подруги, і Кетрін одразу ж вигукнула:

— О, Елінор, звичайно, я вам обов'язково напишу!

Залишалася ще одна тема, на яку міс Тілні не могла не заговорити, хоч як їй це було незручно. Їй спало на думку, що після такого тривалого перебування далеко від дому в Кетрін може не знайтися потрібної суми грошей, достатньої для поїздки, і коли вона з великою делікатністю запропонувала подрузі свою допомогу, з'ясувалося, що все саме так і є. До цієї миті Кетрін про це навіть не подумала, але, зазирнувши до гаманця, побачила, що, коли б не доброта подруги, вона була б змушена діставатися рідного дому без грошей. І думка про те, в яку біду вона могла б ускочити, так приголомшила її, що вони вже не перекинулися жодним словом, аж поки не надійшла хвилина прощання. Нарешті сказали, що карету подано. Кетрін одразу ж підвелася, і ніжні тривалі обійми замінили слова прощання. Але, проходячи через хол, вона відчула неможливість залишити абатство, не згадавши того, чиє ім'я до цього часу не було вимовлено жодною з них, і, на хвилинку зупинившись, вона тремтячими губами дала зрозуміти, що "передає щире вітання відсутньому другу". Однак, згадавши його, вона вже не змогла стримувати своїх почуттів, і, затуливши майже все обличчя хусткою, вона вибігла з холу, заскочила в карету й уже за мить від'їхала від ґанку.

Розділ XXIX

Кетрін була надто нещасною, щоб чогось боятися. Поїздка сама по собі її не лякала, і вона рушила в дорогу, не думаючи про її тривалість і не відчуваючи самотності. Скулившись у кутку карети, гірко плачучи, вона вже від'їхала на кілька миль від стін абатства, перш ніж уперше підвела голову. І вже

найвище місце парку майже зникло з її очей, коли вона змогла на нього оглянутися. На лихо, їй довелося їхати тією самою дорогою, якою лише десять днів тому вона проїжджала в такому щасливому настрої, прямуючи до Вудстона, а потім повертаючись до Нортенґера. І протягом чотирнадцяти миль гіркота її переживань ставала ще відчутнішою, коли вона бачила пейзажі, на які вперше дивилася зовсім за інших обставин. З кожною милею, що наближала її до Вудстона, вона все більше страждала, і, коли проминули поворот дороги, від якого до пасторського будиночка залишилося якихось п'ять миль, вона уявила, що Генрі зараз зовсім поряд і нічого не знає про її біду. Її сум і хвилювання стали нестерпними.

День, який вона провела в цьому місці, був одним з найщасливіших у її житті. Саме там, саме того дня генерал розмовляв і поводився таким чином, вдавався до таких висловів стосовно неї та Генрі, що вона вже не мала жодного сумніву в тому, що він дійсно бажає бачити її дружиною Генрі. Так, проминуло всього лише десять днів відтоді, як він підбадьорив її своєю підкреслено доброзичливою поведінкою і навіть збентежив її своїми занадто прозорими натяками! А тепер… Що вона зробила або що мимохіть не змогла зробити, викликавши таку переміну у ставленні до себе?

Єдиний вчинок, у якому вона могла усвідомлювати себе перед ним винною, навряд чи міг стати йому відомим. Про неймовірні її підозри знали тільки вона сама і Генрі. Але у його здатності зберігати таємниці вона була впевнена не менше, ніж у своїй. Принаймні Генрі не міг виказати її навмисно. Коли б через якийсь дивний і сумний збіг обставин його батько дізнався про те, що вона посміла уявити й намагалася знайти, — про її безпідставні фантазії й недостойні пошуки, — вона б не дивувалася тому, що він обурився, хоч яким сильним це б було. Якби йому стало відомо, що вона дивилася на нього як на вбивцю, вона б не дивувалася, що він вигнав її зі свого дому.

Але вона не мала сумніву, що таких вбивчих щодо неї відомостей у нього бути не могло.

Хоч якими тривожними були ці роздуми, однак не вони були для Кетрін на першому місці. Існувала думка, більш близька її серцю, більш важлива, більш захоплююча. Те, що подумає, що відчує і як виглядатиме Генрі, коли завтра, повернувшись до Нортенґера, дізнається про її від'їзд, — цим найбільше переймалася Кетрін, саме це не давало їй спокою, то викликаючи роздратування, то даючи розраду. Іноді вона з жахом уявляла собі його байдужу покірність, а іноді відповідала собі на ці питання, з приємною впевненістю уявляючи собі його жаль і обурення. З генералом, звичайно, він не посміє заговорити. Але з Елінор — що він скаже про неї Елінор?

У цьому безперервному чергуванні сумнівів і здогадів, через що вона була неспроможна на чомусь зосередитися, час минав непомітно, і поїздка здалася їй не такою тривалою, як вона очікувала. Неспокійні й надокучливі думки, що заважали їй бачити все навкруги себе відтоді, як позаду залишився Вудстон, заважали їй також спостерігати і за своїм просуванням; і, хоча ніщо по дорозі ні на хвилину не привернуло до себе її уваги, шлях аж ніяк не здався їй нудним. Від нудьги її рятувала також інша причина — вона не чекала з нетерпінням кінця поїздки, бо повернення до Фуллертона за таких обставин навіть після розлуки, що тривала цілих одинадцять тижнів, не обіцяло їй майже ніякого задоволення від зустрічі з тими, кого вона любила понад усе на світі. Що вона зможе розповісти, що не було б принизливим для неї самої і не завдало б її рідним болю? Яка її розповідь не збільшить її власного горя й не розпалить даремного гніву, наслідком якого, певне, буде образа всього сімейства Тілні, не виключаючи й безвинних? Вона ніколи не зможе справедливо охарактеризувати позитивні якості Генрі й Елінор. Вона

ставилася до них надто добре, щоб висловити свої почуття. А якщо неприязнь рідних поширяться й на них, якщо через своє уявлення про генерала вони почнуть погано думати і про його дітей, це ранить Кетрін у самісіньке серце.

Перейнята цими думками, вона більше боялась, ніж мріяла побачити добре знайому дзвіницю, яка засвідчила б, що вона перебуває лише за двадцять миль від дому. Покидаючи Нортенґер, вона знала, що їй треба триматися напрямку на Солсбері. Але після першого ж перегону, вибираючи наступні пункти свого просування, їй довелося керуватися порадами станційних доглядачів — такою великою була її необізнаність про дорогу, якою їй належало їхати. Однак усе обійшлося гаразд. Її молодість, хороші манери і щедрість у грошах забезпечили їй належну увагу, що її могла потребувати мандрівниця. І, зупиняючись тільки для того, щоб змінити коней, вона подорожувала майже одинадцять годин без будь-яких пригод і тривог, доки між шостою та сьомою годиною вечора не збагнула, що в'їжджає до Фуллертона.

Героїня, яка повертається наприкінці своїх знегод до рідної домівки в щасливому усвідомленні поновленої репутації і з величністю графині, супроводжувана кількома фаетонами зі шляхетними родичами, а також каретою з четвернею коней і трьома покоївками, є образом, на якому перу його творця приємно зупинитись якомога довше. Така героїня робить честь кінцівці будь-якого роману, і його автор має право розділити з нею славу, що вона її так щедро йому дарує. Але в моєму випадку все виглядає зовсім інакше. Свою героїню я повертаю до рідного порога самотньою і приниженою, а тому не відчуваю втіхи докладно розповідати про її прибуття. Героїня в найманій поштовій кареті завдає такого жалю почуттям романіста, що в нього одразу ж зникає бажання писати в пишному й піднесеному стилі. І тому кучер швидко провезе її

через село, минаючи гурти недільних роззяв, і вона одразу ж покине свій екіпаж.

Однак, хоч як Кетрін була засмучена, з'явившись у такий спосіб перед пасторським будиночком, і хоч яке приниження відчуває, розповідаючи про це, її біограф, мешканцям будиночка вона зробила неабияку приємність, яку викликало, по-перше, те, що біля його ґанку зупинилася карета, а, по-друге, що з карети вийшла вона сама. У Фуллертоні карета з мандрівником є рідкісним видовищем, і тому, побачивши її, усе сімейство зібралось коло вікна; а те, що карета зупинилася біля воріт, викликало захват усієї родини, і в усіх її членів заблищали очі, — захват, цілком несподіваний для всіх, окрім двох наймолодших дітей, шестирічного хлопчика й дівчинки чотирьох років, які чекали прибуття брата чи сестри, коли повз їх садибу проїжджав якийсь екіпаж. Яким щасливим був погляд, що перший розпізнав Кетрін! Яким щасливим був голос, що повідомив про це! А втім, належало це відкриття Джорджу чи Гаррієт, установити точно було неможливо.

Батько, мати, Сара, Джордж, Гаррієт, які зібралися коло дверей, щоб зустріти її з усією ніжністю й гостинністю, — таке видовище не могло не викликати в душі Кетрін відповідних почуттів. І, вийшовши з карети, в їхніх обіймах вона знайшла більшу розраду, ніж їй це здавалося можливим. Її так тісно оточили, так голубили, що вона навіть відчула себе щасливою! Радість зустрічі з люблячою родиною на короткий час заступила всі інші переживання, а радість їхньої зустрічі з нею майже не залишила часу для спокійної цікавості. Проте місіс Морланд, одразу ж звернувши увагу на блідість і стомлений вигляд бідолашної мандрівниці, поквапилася всадовити всіх за чайний стіл, щоб підкріпити її сили, перш ніж почнуться розпитування, які потребують докладних відповідей.

Дуже неохоче й з великими ваганнями Кетрін нарешті почала розповідати те, що через півгодини її ввічливі слухачі могли б визнати за пояснення, — до того часу вони навряд чи зрозуміли причину або усвідомили подробиці її несподіваного повернення. Вони аж ніяк не були людьми дратівливими, запальними чи надто вразливими. Але в цьому разі, коли все стало зрозуміло, навіч була кривда, що її годі було полишити без уваги або забути за півгодини. Не відчуваючи ніякої романтичної тривоги з приводу тривалого й самотнього доччиного подорожування, містер і місіс Морланд не могли не усвідомлювати, що це подорожування мало бути для неї вельми неприємним, що самі вони ніколи б його не допустили і що, відправляючи її в таку дорогу, генерал Тілні вчинив непорядно й бездушно — зовсім не так, як личить джентльменові й батькові. Чому він так повівся, що спонукало його до такого порушення правил гостинності й так раптово перетворило його найдобріше ставлення до їхньої дочки на очевидну недоброзичливість — було питанням, відповісти на яке їм було принаймні так само важко, як і самій Кетрін. Але вони не утруднювали себе тривалими роздумами. І після належної кількості марних припущень вони вичерпали весь свій гнів і своє здивування, сказавши, що "все це дивно, і він, певно, дуже дивна людина". Сара, захоплена загадковістю цього випадку, з юнацьким запалом пропонувала все нові й нові пояснення, але мати їй сказала:

— Люба моя, ти завдаєш собі занадто багато непотрібного клопоту. Повір, ця справа взагалі не варта того, щоб намагатися її зрозуміти.

— Я згодна, що, коли він згадав про свою обіцянку, він вирішив, що Кетрін треба покинути абатство, — відповіла Сара. — Але чому він не повівся з Кетрін належним чином, ввічливо принаймні?

— Мені шкода його дітей, — сказала місіс Морланд. — Їх це, певно, дуже засмутило. Що ж до всього іншого, то це не має значення. Кетрін зараз удома й у безпеці, а наші гаразди не залежать від генерала Тілні. — Тут Кетрін зітхнула. — Що ж, — продовжувала її мати, схильна до філософування, — я рада, що не знала про твою подорож заздалегідь. Але тепер, коли все позаду, в ній, мабуть, і не було особливої шкоди. Ситуації, з яких треба знаходити вихід самотужки, покладаючись тільки на себе, корисні для молоді. Ти ж і сама знаєш, люба Кетрін, що ти завжди була таким легковажним створінням. А протягом цієї поїздки, під час зміни екіпажів і таке інше тобі все ж таки довелося зібрати думки докупи. Сподіваюся, ти нічого не залишила в каретних кишенях.

Кетрін сказала, що теж на це сподівається й хотіла б позбутися своїх вад. Але душевне піднесення в неї вже минуло, і, незабаром відчувши, що їй хочеться помовчати й залишитися на самоті, вона охоче послухалася наступної поради матері — раніше лягти спати. Її батьки, які вбачали в блідому вигляді й стривоженому стані дочки природний наслідок пережитої нею образи, а також незвичного напруження й утоми після тривалої поїздки, розсталися з нею, не сумніваючись, що їй стане краще, як тільки вона добре виспиться. І хоча, коли вони всі зустрілися наступним ранком, її стан був не таким добрим, як вони сподівалися, вони, проте, й не запідозрили, що схвильованість Кетрін має більш серйозні причини. Вони жодного разу не згадали про її серце, що з боку батьків юної дами сімнадцяти років, яка щойно повернулася після першого від'їзду з дому, було досить дивно!

Як тільки сніданок закінчився, Кетрін узялася за перо, щоб виконати обіцянку, яку дала міс Тілні. Віра останньої в дію на почуття подруги часу й відстані цілком виправдалася, бо Кетрін уже дорікала собі, що надто холодно розсталася з Елінор, ніколи не цінувала достатнім чином її доброту та інші її

риси й мало співчувала її вчорашнім стражданням. Сила цих почуттів, однак, не викликала в Кетрін натхнення. Жоден лист не був для неї таким важким, як лист до Елінор Тілні. Написати листа, в якому слід змалювати належним чином її почуття й душевний стан, висловити вдячність без самоприниження, бути стриманою без холодності, відверто, але без тіні образи написати так, щоб Елінор не відчула болю, читаючи, і, що було найважливішим, щоб їй самій не довелося червоніти, якщо цей лист раптом потрапить на очі Генрі, — це був задум, здійснення якого лякало Кетрін своєю непосильністю. І, після тривалих міркувань і розгубленості, вона, бажаючи бути впевненою у своїй безпеці, вирішила написати дуже короткого листа. Тому гроші, які їй позичила Елінор, були їй повернуті разом із запискою, яка містила трохи більше, ніж висловлювання вдячності й найніжніші побажання від усього серця.

— Дивне знайомство, — зазначила місіс Морланд, коли лист був написаний. — Раптово виникло й раптово закінчилося. Мені дуже шкода, що усе так сталося: місіс Аллен казала, що брат і сестра Тілні — дуже приємні молоді люди. І до того ж тобі так не пощастило з твоєю подругою Ізабеллою. О, бідолашний Джеймс! Що ж, учитися доводиться все життя. Сподіваюся, наступні друзі, які у вас з'являться, будуть більш гідними людьми.

Почервонівши, Кетрін відповіла з запалом:

— У мене ніколи не буде подруги, більш гідної, ніж Елінор.

— Ну що ж, якщо так, моя люба, я впевнена, що рано чи пізно ви ще зустрінетеся. Не хвилюйся з цього приводу. Ставлю десять проти одного, що через кілька років доля знову вас зведе. І якою радісною для вас буде ця зустріч!

Спроба місіс Морланд утішити дочку була невдалою. Надія на зустріч через декілька років могла тільки навести Кетрін на думку, що за цей час може відбутися те, що зробить цю зустріч для неї нестерпною. Вона ніколи не зможе забути Генрі Тілні або думати про нього з меншою ніжністю, ніж у цю хвилину, але він може її забути, і після цього зустрітися з нею!.. На очі Кетрін набігли сльози, коли вона уявила собі таку картину поновлення їхнього знайомства. А її мати, збагнувши, що її заспокійливі міркування не подіяли, запропонувала їй як ще один спосіб підняття настрою відвідати разом з нею місіс Аллен.

Їхні будинки були розташовані всього лише за чверть милі один від одного, і, доки вони туди йшли, місіс Морланд коротко розповіла, що вона думає про розчарування Джеймса.

— Нам усім його шкода, — сказала вона, — але в усьому іншому розладнання цього одруження нас не засмутило. Ми не могли схвалювати його заручини з дівчиною, яку зовсім не знаємо і в якої немає посагу. А тепер, після того, що сталося, ми взагалі не можемо про неї добре думати. Зараз бідолашному Джеймсові важко, але з часом все мине. І я сподіваюся, що помилка, яку він через свою недосвідченість зробив при своєму першому виборі, навчить його розсудливості в майбутньому.

Це був саме той висновок, який Кетрін ще могла слухати без хвилювання. Одне зайве речення наражало її на небезпеку вийти з рівноваги і примусити сказати щось не зовсім зрозуміле. Бо свідомість Кетрін незабаром опанувала зміна в її почуттях і настрої, що відбулася з тих пір, як вона в останній раз ішла цією знайомою дорогою. Не проминуло й трьох місяців відтоді, коли, захоплена щасливими сподіваннями, вона разів по десять на день бігала нею туди й назад з легким, радісним і вільним серцем, мріючи про не зазнані й нічим не затьмарені

втіхи, не сподіваючись наразитися на якесь лихо і не маючи про них жодного уявлення. Три місяці тому саме так усе й було, а тепер вона повернулася сюди зовсім іншою істотою!

Аллени зустріли її з усією сердечністю, що було цілком природно, беручи до уваги раптовість її приїзду та їхню постійну прихильність до неї. І коли вони почули, як з нею повелися в абатстві, — хоча місіс Морланд говорила про це вельми стримано, анітрохи не апелюючи до їхнього співчуття, — їхній подив і гнів перехлюпнулися через вінця.

— Кетрін заскочила нас учора ввечері зненацька, — сказала місіс Морланд. — Усю дорогу їй довелося їхати в поштовій кареті, зовсім самій, а до ночі з суботи на неділю вона навіть не знала, що їй доведеться отак повертатися додому. Генералові Тілні через якусь його дивну примху раптом набридла її присутність, і він майже вигнав її з дому. Звичайно, з його боку це вельми негостинно. Він, певно, дуже дивна людина. Але ми так раді, що вона знову з нами! І до того ж великою розрадою є те, що вона виявилася не такою вже безпомічною істотою і змогла про себе подбати. Містер Аллен висловив з цього приводу розумне обурення, як і належало розсудливому другу. І місіс Аллен визнала його слова дуже доречними і негайно їх повторила. Його здивовані вислови, здогадки й пояснення вона одразу ж підхоплювала, додаючи єдине власне зауваження, яким вона заповнювала кожну випадкову паузу:

— Та й справді, терпіти не можу цього генерала!

Після виходу містера Аллена з кімнати "Та й справді, терпіти не можу цього генерала!" було нею повторено двічі так само обурливо, але без вагомого розвитку думки. Утретє цю фразу було дещо розвинуто, а, повторивши її вчетверте, місіс Аллен одразу ж додала:

— Ви тільки подумайте, моя люба, як чудово мені зашили в Баті ту жахливу дірку в моєму найкращому брабантському мереживі! Тепер цього місця навіть не помітити. Колись я вам це мереживо обов'язково покажу. Врешті-решт, Кетрін, Бат — приємне місце. Можу вас запевнити, мені було шкода його залишати. Дуже добре, що ми там зустріли місіс Торп, чи не так? Спочатку, як ви знаєте, ми почувалися вельми самотньо.

— Так, але це тривало недовго, — сказала Кетрін, очі якої заблищали від згадки про те, що саме їй уперше скрасило перебування в Баті.

— О так, звичайно. Незабаром ми зустрілися з місіс Торп, і нам більше нічого не було потрібно. Моя люба, як, на вашу думку, чи ці шовкові рукавички ще добре виглядають? Знаєте, я поновила їх, коли ми вперше пішли до Нижніх залів, і від того часу я їх надягала багато разів. Ви пам'ятаєте цей вечір?

— О, ще б пак! Дуже добре пам'ятаю!

— Ми провели його дуже приємно, чи не так? Тоді з нами пив чай містер Тілні. Я завжди вважала, що з ним проводити час ще приємніше — він така мила молода людина. Мені здається, ви навіть танцювали з ним, але я не впевнена. Пам'ятаю лише, що на мені була моя улюблена сукня.

Кетрін була неспроможна бодай щось відповісти. І, трохи поговоривши на інші теми, місіс Аллен повернулася до самого початку.

— Та й справді, терпіти не можу цього генерала! А на вигляд він така люб'язна та гідна людина! Не думаю, місіс Морланд, що вам будь-коли доводилося зустрічати більш вихована людину. Його житло, Кетрін, було здано наступного

ж дня після того, як він його залишив. Та це й не дивно — ви ж знаєте, що таке Мільсом-стріт.

Дорогою додому місіс Морланд намагалася втовкмачити дочці, наскільки їй пощастило мати таких друзів, як містер і місіс Аллен, які завжди бажали їй добра, і що їй не слід надавати такого значення неповазі або недоброму поводженню Тілні, яких вона ледве знає, тоді як найдавніші друзі зберігають до неї своє добре ставлення й прихильність. У всьому цьому містилося чимало здорового глузду. Але в людському житті іноді виникають ситуації, де здоровий глузд виявляється майже безсилим. І почуття Кетрін заперечували доводи матері. Саме від поведінки цих малознайомих людей залежало нині все її щастя. І доки місіс Морланд успішно підкріпляла свої думки справедливістю своїх же тверджень, Кетрін мовчки розмірковувала про те, що зараз Генрі, певно, уже прибув до Нортенґера; зараз він, певно, уже дізнався про її від'їзд; а зараз усі вони, мабуть, уже вирушають до Херефорда.

Розділ XXX

Кетрін ніколи не була властива природна посидючість чи особлива старанність. Але хоч якими були ці вади в минулому, її мати не могла не помітити, що тепер вони стали яскраво вираженими. Кетрін не могла просидіти спокійно або ж робити якусь справу й десяти хвилин поспіль — вона безперестанку гуляла по саду, нібито їй весь час хотілося рухатись, і, здавалося, вона навіть віддає перевагу ходінню по дому над сидінням у вітальні. Однак ще більше ця зміна була помітна в тому, що Кетрін зовсім втратила життєрадісність. У блуканнях і бездії її колишні звички виглядали ніби яскравішими. Проте її мовчазність і смуток, навпаки, зовсім не відповідали тому, що було властиво їй раніше.

Протягом перших двох днів місіс Морланд спостерігала за всім цим, не відреагувавши навіть натяком. Та коли після триденного відпочинку Кетрін не стала веселішою, не почала робити щось корисне для дому й не зацікавилась шиттям, мати не змогла більше втриматися від м'якого докору:

— Кетрін, люба моя, боюся, ти стаєш надто вже вишуканою леді. Якби бідолашному Річарду було ні на кого покластися, окрім тебе, не знаю, коли були б готові його шийні хустки. Бат посів у твоїй голові надто багато місця. Усьому свій час — і балам, і виставам, і праці. Ти достатньо довго розважалась. Пора братися до діла.

Кетрін одразу ж взялася за шиття, сказавши зі смутком, що "Бат у її голові… посідає не так уже й багато місця".

— Отже, ти занадто мучиш себе через генерала Тілні. Це безглуздо з твого боку. Ставлю десять проти одного, що ти більше ніколи його не побачиш. Нема чого засмучуватись через дрібниці. — Помовчавши трохи, вона додала: — Сподіваюся, Кетрін, ти не розлюбила свій дім через те, що він не такий пишний, як Нортенґер? Якщо це сталося, поїздка пішла тобі на шкоду. Хоч би де ти була, завжди слід радіти тому місцю, де ти перебуваєш, особливо власній домівці — адже тут доведеться провести більшу частину життя. Мені не дуже сподобалося, коли за сніданком ти так багато розповідала про французькі булки, які печуть у Нортенґері.

— Ні, на хліб я ніколи не звертаю уваги. Мені все одно, що я їм.

— У нас нагорі в одній книжці є дуже розумне есе про молодих дівчат, на яких погано впливають великосвітські знайомства, здається, вона називається "Дзеркало". Колись я

пошукаю для тебе це есе — тобі буде корисно його прочитати, я впевнена.

Кетрін нічого не відповіла і, стараючись поводитися добре, заглибилася в шиття. Але вона й сама не помітила, як за кілька хвилин знову поринула в задуму й неспокій і під дією туги стала соватися на стільці більше, ніж працювати голкою. Місіс Морланд спостерігала за цим поверненням хвороби і її розвитком, і, вирішивши, що відсутній і розчарований погляд дочки є неспростовним доказом того, що вона перебуває в полоні невдоволеності, у якому мати бачила причину її смутку, вона поквапливо вийшла з кімнати, щоб взяти згадану книжку і, не гаючи часу, заходитися лікувати страшну недугу. Щоб знайти те, що вона шукала, їй потрібен був певний час, а потім їй довелося затриматися через інші сімейні справи, тож вона змогла лише через чверть години повернутися з томом, на який покладала такі великі надії. Через гамір, що його вона створювала своєю метушнею, вона не розчула, як у її відсутність прибув відвідувач. І, коли увійшла до кімнати, першим, кого вона там побачила, був зовсім незнайомий їй молодий джентльмен. Гість одразу ж шанобливо підвівся, зніяковіла дочка відрекомендовала його як "містера Генрі Тілні", а він делікатно вибачився за своє вторгнення, визнавши, що після того, що сталося в Нортенґері, він не має права сподіватися на сердечний прийом у Фуллертоні, і пояснив свій візит прагненням переконатися в тому, що міс Морланд доїхала без пригод. Він звернувся не до упередженого судді й не до обуреного серця. Далека від того, щоб покладати провину батька на дітей, місіс Морланд до останніх ставилася добре, і, задоволена враженням від його зовнішності, зустріла містера Тілні з простою й щирою привітністю, подякувавши за увагу до її дочки, запевнивши, що в її домі друзям її дітей завжди раді, і попросивши жодним словом більше не згадувати про минуле.

Містер Тілні не був схильний сперечатися з нею з такого прикрого приводу, бо, хоча й відчував велике полегшення, що було викликане несподіваною люб'язністю, цієї миті був, проте, неспроможний продовжувати розмову на ту саму тему. Отже, мовчки повернувшись на своє місце, він протягом декількох хвилин вельми ввічливо відповідав місіс Морланд на звичайні репліки про стан доріг і погоду. Тим часом Кетрін — збуджена, схвильована, щаслива й тріумфуюча Кетрін — не сказала ані слова. Але її розпашіле обличчя й променисті сяючі очі переконали матір, що цей благотворний візит полегшив душу Кетрін, бодай на якийсь час, і тому вона залюбки відклала перший том "Дзеркала" до іншого дня.

Розраховуючи на сприяння містера Морланда, який підбадьорив би гостя й допоміг би йому вибрати тему для бесіди, і з усією серйозністю співчуваючи збентеженості молодого джентльмена, причиною якого була поведінка його батька, місіс Морланд майже одразу ж попросила одного зі своїх дітей покликати її чоловіка. Але містера Морланда, на жаль, не було вдома. А без його підтримки після того, як спливло п'ятнадцять хвилин, їй було вже нічого сказати одне одному. Помовчавши зо дві хвилини, Генрі, уперше в присутності місіс Морланд, повернувся до Кетрін і з раптовою бадьорістю спитав її, чи містер і місіс Аллен у Фуллертоні. Зрозумівши сутність її багатослівної відповіді, яку можна було б висловити одним коротким словом, він негайно оголосив про свій намір віддати їм свою шану, і спитав її, червоніючи, чи не може вона зробити ласку й показати йому дорогу до їхнього дому.

— Дім видно з цього вікна, сер! — повідомила Сара, за що джентльмен вдячно вклонився, а мати невдоволено поглянула за невміння тримати язик за зубами.

Як справедливо гадала місіс Морланд, справжнім приводом для візиту містера Тілні до їхніх шановних сусідів було бажання пояснити Кетрін поведінку свого батька, а для цього йому, певно, було необхідно залишитись з нею наодинці, і, отже, Кетрін неодмінно треба піти з ним. Вони вийшли з дому, і, як з'ясувалося, місіс Морланд не зовсім помилилась у своїх здогадах щодо його намірів. Певне пояснення вчинків батька Генрі й справді мав намір дати. Але найпершою його метою було дати пояснення щодо себе, і, ще до того, як вони дісталися будинку Алленів, він так докладно це зробив, що не залишив, на думку Кетрін, нічого для інших подібних пояснень у найближчому майбутньому. Запевнивши її у своїй прихильності, він спитав, чи може вона відповісти йому взаємністю, хоча вони обоє, — мабуть, однаковою мірою, — уже були переконані, що її серце цілком належить йому. Бо, попри те, що Генрі відчував тепер до неї щиру прихильність, — хоч він усвідомлював усі її прекрасні риси й захоплювався ними, а також по-справжньому цінував її товариство, — я зобов'язана зізнатися, що його кохання народилося всього лише з почуття вдячності, або, іншими словами, його впевненість у її небайдужості до нього була єдиною причиною, яка примусила його серйозно до неї придивитися. Така обставина, зізнаюся, є цілком незвичайною в романах і страшенно принизливою для гордості героїні. Але якщо вона є незвичайною в повсякденному житті, нехай мені неподільно належить принаймні честь відкриття цього породження нестримної уяви.

Дуже короткий візит до місіс Аллен, під час якого Генрі розмірковував плутано й недоладно, а Кетрін, заглиблена в споглядання свого невимовного щастя, майже не розтулила рота, змінився для них радощами нового tête-â-tête. І, перш ніж йому довелося закінчитися, Кетрін дістала змогу дізнатися, якою мірою вибір сина був схвалений його батьком. Повернувшись із Вудстона два дні тому, Генрі був зустрінутий біля абатства нетерплячим генералом, який поквапливо й

дратівливо повідомив його про від'їзд міс Морланд і поставив синові вимогу, щоб той викинув її з голови.

Таким було батьківське благословення, ґрунтуючись на якому, Генрі тепер запропонував їй руку й серце. Засмучена Кетрін, слухаючи це повідомлення, добре усвідомлювала, чого їй слід чекати в майбутньому, проте вона не могла не бути вдячною Генрі за його люб'язну передбачливість, — заздалегідь заручившись її згодою, він урятував її від необхідності відмовити йому з поваги до його батька. І в міру того як він, викладаючи подробиці, пояснював поведінку свого батька, в душі Кетрін міцніло почуття непереможного тріумфування. З'ясувалося, що генерал ні в чому не міг її звинуватити й ні за що не засуджував, окрім того, що вона стала мимовільною причиною його помилки, якої його гордість не могла пробачити, але яку справжня гордість навіть посоромилася б визнати. Вона була винною лише в тому, що виявилася не такою багатою, як він гадав. Помиляючись стосовно її статків і суспільного становища, він прагнув продовжити знайомство з нею в Баті, запросив її до Нортенґера й хотів, щоб вона стала його невісткою. Дізнавшись про свою помилку, він не знайшов нічого кращого, ніж вигнати її з дому, хоч, на його погляд, образа на неї і зневага до її родини тільки натяком знайшли в цьому вияв.

Першим, хто ввів його в оману, був Джон Торп. Одного вечора в театрі, помітивши, що його син приділяє багато уваги якійсь міс Морланд, генерал спитав між іншим у Торпа, чи знає він про неї ще щось, окрім її імені. Дуже задоволений нагодою невимушено поговорити з людиною високого становища, Торп охоче і з гордістю поділився своїми відомостями. Тоді з дня на день чекали заручин Морланда з Ізабеллою, і сам Торп мав намір одружитися з Кетрін. Тому він через марнолюбство представив родину Морландів ще заможнішою, ніж це йому уявлялося. Тим, з ким він був або сподівався бути пов'язаним,

завжди було необхідно заради його власної значущості посідати високе становище. І в міру його зближення з якимись знайомими вони щодалі ставали заможнішими. Статки його друга Морланда, переоцінені Торпом з самого початку, почали з того дня, як він познайомив його з Ізабеллою, безперервно зростати. І, лише подвоївши, заради урочистої події, раніше подвоєну суму передбачуваних прибутків Морланда та його потроєний капітал, нагородивши це сімейство багатою тітонькою і потопивши половину дітей, він зумів представити всю родину генералові в найвигіднішому світлі. Для Кетрін, однак, яка була особливим предметом генералової зацікавленості, а також його власних планів, Торп припас щось більше. І десять чи п'ятнадцять тисяч фунтів, які нібито міг дати за нею її батько, перетворилися лише на чудовий додаток до маєтку Алленів. Її близька дружба з останніми запевнила його в тому, що вона має право чекати від них чималої спадщини. І, ґрунтуючись на цьому, він вельми природно видав її за спадкоємицю Фуллертонського маєтку. Покладаючись на ці відомості, генерал почав діяти. Йому ніколи не спадало на думку сумніватись у їхній вірогідності. Цікавість Торпа до цієї родини, що була викликана передбачуваним одруженням одного з його членів з його сестрою, а також його власні наміри щодо міс Морланд (обставина, якою він хвалився майже так само відверто), здавались істотним свідченням того, що він каже правду. До цього додавалося, що Аллени були заможними й бездітними, що міс Морланд перебувала під їхньою опікою, і що, як він сам у цьому переконався після їхнього знайомства, вони піклувалися про неї, неначе про власну доньку. Невдовзі генерал прийняв рішення. Він уже помітив у поведінці сина ознаки його прихильності до міс Морланд, і, дуже вдячний містерові Торпу за відомості, що він йому надав, генерал майже одразу вирішив не шкодувати зусиль, щоб розладнати плани, якими Торп так хвалився, і зробити так, щоб усі його рожеві надії не справдилися. Генералові діти знали тоді про всі ці його задуми не більше,

ніж сама Кетрін. Не розуміючи, чим вона з її суспільним становищем могла викликати таку виняткову повагу з боку їхнього батька, Генрі та Елінор з подивом спостерігали раптовість, тривалість і ступінь його уважності. І хоч із певних натяків, які супроводжували батьківську пораду, більше схожу на наказ, — зробити все, що йому до снаги, щоб домогтися її прихильності, — Генрі переконався, що батько вважає це одруження вдалим, він та його сестра до останньої розмови в Нортенґері навіть не підозрювали про хибні батьківські розрахунки. Про їхню хибність генерал дізнався від тієї самої людини, яка його на них наштовхнула, — від Торпа, що його випадково він зустрів у Лондоні. Під дією цілком протилежних почуттів, обурений відмовою Кетрін, а ще більше роздратований поразкою від своєї нещодавньої спроби примирити Морланда й Ізабеллу (ця поразка переконала його в тому, що вони розійшлися назавжди), втративши інтерес до дружби, яка більше не обіцяла йому ніякого зиску, він поспішив заперечити все, що казав раніше для піднесення Морландів. Торп розповів, що похваляння Морланда ввели його в оману щодо їхніх статків і суспільного становища, що він вважав містера Морланда-старшого заможною і впливовою людиною, але в останні два чи три тижні з'ясувалося, що він не є таким насправді і що після щедрих обіцянок у зв'язку з передбачуваним шлюбом між членами їхніх сімей містер Морланд-старший, якого Торп припер до стінки, змушений був зізнатися в неспроможності забезпечити молоду пару навіть скромною підтримкою. Виявилося, що це зовсім злиденна родина, і до того ж дуже багатодітна, і, як йому пощастило нещодавно дізнатися, це сімейство не має шани серед сусідів. Вони живуть невідповідно до своїх статків, намагаються покращити своє становище за допомогою вдалих шлюбів, і всі вони людці нахабні, хвастовиті й пролазливі.

Приголомшений генерал, поглянувши запитливо, згадав прізвище Аллен, але Торп тут визнав свою помилку. Аллени, як

з'ясувалося, прожили поряд з ними досить довго, щоб зрозуміти, що вони собою являють, і до того ж Торп узнав ім'я молодої людини, якій через певний час дістанеться в спадок Фуллертонський маєток. Цього генералові було досить. Гніваючись на всіх у світі, окрім себе, він наступного ж дня вирушив до абатства, де й розпорядився вже відомим чином.

Полишаю на проникливість читача вирішити, яку частину всього цього Генрі зміг у той час повідомити Кетрін, яку — узнати від свого батька, у чому йому допомогла його здогадливість, і що мав розповісти лист від Джеймса. Заради читача я з'єднала те, що він тепер має роз'єднати заради мене. Кетрін, у всякому разі, почула цілком достатньо, щоб відчути, як мало вона перебільшила жорстокість генерала, запідозривши, що він убив або посадив під замок свою дружину.

Генрі, змушений розповідати такі речі про свого батька, заслуговував майже такого ж співчуття, як тоді, коли йому вперше довелося визнати подумки, що саме так усе й було. Він червонів за корисливі міркування, якими керувався його батько і які він тепер був зобов'язаний викрити. Розмова між генералом і його сином у Нортенґері була далеко не дружньою. Почувши, якої кривди завдають Кетрін, і зрозумівши, що має на увазі і з чим йому наказує погодитися без перекорів батько, Генрі заявив свій протест відверто й сміливо. Генерал, який звик, що за будь-яких обставин його слово є законом для всіх інших членів родини, який допускав лише мовчазне інакодумство, лише свободу волі, яка не наважувалась висловлюватися вголос, відповів на опір сина — твердий завдяки тому, що був підказаний здоровим глуздом і совістю, — нападом шаленого гніву. Однак за таких обставин батьківський гнів міг вразити, але не налякати Генрі. Впевнений у своїй правоті, він не поступався. Він усвідомлював, що пов'язаний з міс Морланд і честю, і серцем. І,

вірячи, що серце, яке його раніше спонукали підкорити, ним уже переможене, він не міг на догоду викликаному безпідставною злістю протилежному наказу й підступно відібраній мовчазній згоді зрадити своєму обов'язку перед Кетрін і не зробити того, чого цей обов'язок вимагав.

Він рішуче відмовився брати участь у поїздці до Херефордшира, запланованій наспіх як привід для того, щоб вигнати Кетрін, і так само твердо заявив про свій намір просити її руки. Генерал був у нестямі від люті, і вони розстались у стані цілковитого взаємного відчуження. Генрі, якому для заспокоєння своїх напружених нервів було необхідно провести кілька годин на самоті, майже одразу ж повернувся до Вудстона, а в другій половині наступного дня виїхав прямо звідти до Фуллертона.

Розділ XXXI

Містер і місіс Морланд були здивовані, коли містер Тілні попросив у них згоди на своє одруження з їхньою дочкою. До цього думка про існування прихильності з того чи іншого боку навіть не спадала їм на думку. Але оскільки, зрештою, не було нічого дивного в тому, що в Кетрін хтось закохався, вони незабаром навчилися ставитися до цього із щасливою тривогою вдоволеної гордості й були ладні зробити все, що від них залежить, щоб допомогти молодим людям розпочати сумісне життя. Приємні манери й здоровий глузд джентльмена говорили на його користь. І, позаяк вони не чули про нього нічого поганого, а підозрювати погане було їм не властиво, власна доброзичливість замінила їм тривале знайомство й рекомендувала його їм цілком достатньо.

— Я впевнена, що з Кетрін вийде досить невправна молода господиня, — висловила своє припущення її мати. Однак, вона швидко втішилася тим, що досвід може всьому навчити.

Одне слово, існувала тільки єдина перешкода, яка заслуговує бути згаданою. Але доки цю перешкоду не буде усунено, вони все ж не визнавали можливим погодитися на заручини. Морланди були за вдачею людьми м'якими, але вони мали тверді принципи, і тому, доки батько джентльмена так різко заперечує проти цього одруження, вони не могли собі дозволити його приохочувати. Як люди невибагливі, вони не вимагали, щоб генерал приїхав до Фуллертона й особисто попросив руки Кетрін для свого сина або хоча б від щирого серця схвалив це одруження. Але хоч якась подоба його дозволу все ж була необхідна, і, як тільки він буде отриманий, — а серце підказувало їм, що батько з ним не забариться, — вони залюбки й негайно дадуть свою згоду. Усе, чого вони хотіли, був дозвіл батька Генрі. Вони не були схильні говорити з ним про гроші. Згідно зі шлюбним контрактом батьків Генрі мав одержати значну спадщину. Його теперішній прибуток забезпечував йому незалежність і необхідні життєві зручності, і, якщо керуватися матеріальними інтересами, для їхньої дочки таке заміжжя було більш вдалим, ніж будь-яке інше, на яке вона могла б розраховувати.

Таке рішення не могло здивувати молодих людей. Воно їх засмутило, завдало їм болю, але не могло викликати обурення з їхнього боку. І вони розсталися, намагаючись сподіватися, що зміни в генералі, які всім здавалися майже неможливими, відбудуться досить швидко й знову їх з'єднають у щасті схваленого всіма союзу. Генрі повернувся туди, де тепер була його єдина домівка, щоб на славу Кетрін доглядати там молоді насадження й продовжувати здійснювати домашні вдосконалення, завзято мріючи про той час, коли вони зможуть працювати там разом. А Кетрін залишилася лити сльози у Фуллертоні. Не будемо цікавитись, наскільки біль розлуки був пом'якшений для них таємним листуванням. Містер і місіс Морланд також ніколи цим не цікавились: вони були надто добрі, щоб вимагати від дочки стосовно цього якоїсь обіцянки. І

якщо Кетрін одержувала листа, — а в той час це відбувалось досить часто, — вони в цю мить завжди дивилися кудись убік.

Неспокій щодо майбутнього, яке стало на цій стадії їхньої взаємної прихильності долею Генрі і Кетрін, а також усіх тих, хто їх любив, навряд чи може уявити собі читач, який, з граничної стислості сторінок, що лежать перед ним, уже відчув наше сумісне наближення до загального блаженства. Єдиною загадкою залишається обставина, що сприяла їхньому швидкому одруженню. Яка подія могла вплинути на людину з такою вдачею, як генерал Тілні? Більш за все на нього подіяв шлюб його дочки з багатим і знатним чоловіком, який відбувся того ж літа. Задовольнивши марнолюбство генерала, цей шлюб також підняв йому настрій, який знову зіпсувався тільки тоді, коли Елінор добилася від нього пробачення для Генрі, а також дозволу "пошитися в дурні, якщо вже він цього хоче".

Заміжжя Елінор Тілні, її порятунок від усіх мук, які після вигнання Генрі їй завдавав такий дім, як Нортенґер, її переїзд до будинку, який вона обрала згідно зі своїми уподобаннями, разом з чоловіком, який так само був їй до вподоби, — стало подією, що, на мою думку, була втішною для всіх її знайомих. Сама я цьому радію з усією щирістю. Я не знаю нікого, хто більшою мірою, ніж Елінор Тілні, своїми скромними чеснотами й тривалими стражданнями заслуговує право на щастя. Почуття до цього джентльмена народилося в її душі вже давно, але недостатньо високе суспільне становище довго позбавляло його можливості посвататися до неї. Титул і статки, які йому несподівано дістались, усунули всі перепони. І дочка, яка завжди була такою уважною і дбайливою й так багато витерпіла від батька, ніколи не була такою дорогою генералові, як тієї хвилини, коли він уперше привітав її зі словами "ваша милість". Чоловік Елінор і справді заслужив таку дружину, бувши, незалежно від свого звання пера, багатства і зв'язків, найчарівнішим юнаком у світі. Наводити більш

докладний опис його чеснот, певно, немає потреби: найчарівніший юнак у світі завжди існує в нашій уяві. Стосовно певного юнака можу тільки додати (пам'ятаючи, що закони композиції забороняють виводити на сцену персонажі, які не пов'язані з сюжетом), що це був той самий джентльмен, недбалий слуга якого після тривалого гостювання свого хазяїна в Нортенґері залишив там згорток рахунків від пралі, що викликав одну з найзворушливіших пригод нашої героїні.

Вплив віконта й віконтеси на долю Генрі підкріпили відомості про справжнє матеріальне становище містера Морланда, які були люб'язно надані генералові, як тільки він був здатним їх сприйняти. Він зрозумів, що навряд чи його більшою мірою ввело в оману хвастання Торпа, який описав родину Морландів як надзвичайно багату, ніж його зловмисний опис їхнього крайнього убозтва, — що насправді ця родина зовсім не є нужденною чи навіть бідною і що Кетрін одержить три тисячі фунтів посагу. Порівняно з попередніми його уявленнями це виглядало цілком пристойно, що значно допомогло генералові подолати свою впертість. До того ж не залишилось безслідним і одержане ним не без певного клопоту приватне повідомлення, згідно з яким Фуллертонський маєток, яким цілковито розпоряджався його нинішній власник, не був, як наслідок, врятованим від майбутніх зазіхань.

Під дією всіх цих обставин генерал, невдовзі після весілля Елінор, дозволив синові повернутися до Нортенґера й вручив йому свою письмову згоду, викладену в дуже ввічливому і сповненому незначущих фраз посланні до містера Морланда, яке займало цілу сторінку. Подія, якій це послання відкрило дорогу, незабаром відбулася. Генрі й Кетрін одружилися, дзвонили дзвони, усі посміхались. І оскільки це сталося менш ніж через дванадцять місяців після їхньої першої зустрічі, навряд чи комусь здасться, що всі жахливі зволікання, викликані жорстокістю генерала, примусили їх страждати

надто довго. Почати щасливе подружнє життя у віці відповідно двадцяти шести й вісімнадцяти років дуже непогано. І, признаючись у своєму переконанні, що несправедливе втручання генерала, яке насправді не зашкодило їхньому щастю, було для них, мабуть, швидше корисним, бо допомогло їм краще пізнати одне одного й зміцнило їхню взаємну прихильність, я полишаю тим, кого це може стосуватися, вирішити, чи є цей твір вихваляннням батьківського тиранства, чи виправданням синівської непокори.

Примітки

1

Дивись листа містера Річардсона, № 97, том 2, "Бродяга". — Прим. автора.